

7876

భారతి

సచిత్రమాసపత్రిక

నంపాదికుడు

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౫, భాగము ౧.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్యము - మద్రాసు

1928

౧౯౨౮

PRINTED AND PUBLISHED BY
K. NAGESWARA RAO., AT THE "ANDHRA PATRIKA" PRESS,
NO. 7, THAMBU CHETTY STREET, GEORGE TOWN, MADRAS.

భారతి - పంచమ సంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసముల అకారాది సూచి

			సం.	పే.
అంతర్నాటకము-వేటూరి శివరామకృష్ణ (క)	౨	౨౪౫-౨౫౦
అఖిలభారత హిందీసాహిత్య సమ్మేళనము (కలగూరగంప)	౨	౩౪౮-౩౪౯
అట్లాంటికుమహాసముద్రమును దాటుటకై నిర్మింపబడిన నీటమునుగని పడన (కలగూరగంప)	౪	౬౪౯
అణ్ణామలై శెట్టిగారు సర్ (కలగూరగంప)	౪	౬౫౧
అతిబాల్యవివాహము-విధవా వివాహము (కలగూరగంప)	౧	౧౬౫
అనర్థం-వాసుదేవరావు (క)	౨	౨౩౨-౨౪౩
అనుమానపికాచము-దీనవహి సత్యనారాయణ (క)	౫	౭౧౭-౭౨౬
అమనుల్లాఖానురాజు-విద్యాభివృద్ధి (కలగూరగంప)	౫	౮౧౯-౮౨౦
అమృత మెక్కడ లభించునయ్య చెప్పుమి-పురాణం నూర్యనారాయణ తీర్థలు (ప)	౨	౨౭౫
అమెరికా-ఇంగ్లాండు దేశములకు యుద్ధమా? (కలగూరగంప)	౫	౮౨౧
అమెరికాఖండమునందలి పట్టణములు-విద్యావిషయిక వ్యయము (కలగూరగంప)	౬	౯౮౫
అరవమునందలి ధ్రువు అను వింతయక్కరము తెలుగున గలదా? -కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకృష్ణ	౬	౮౫౯-౮౬౦
అరసున్న-వేటూరి ప్రభాకరకృష్ణ	౫	౭౭౫-౭౭౬
అర్ధాంగి-లింగం వీరభద్రయ్య చాదరి	౬	౯౬౩-౯౬౬
అకాంతి-వేడుల సత్యనారాయణకృష్ణ (ప)	౪	౬౩౮
ఆంగ్ల యువకులు-మల్ల విద్య (కలగూరగంప)	౧	౧౮౧
ఆంధ్రగాయక జనసభాధ్యక్షోపన్యాసము-రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ	౧	౮౯-౧౧౧
ఆంధ్రదేశంలోని ఆలంకారికులు-పెనుమర్తి వెంకటరత్నము	౩	౩౮౪-౩౮౭
ఆంధ్రదేశచరిత్ర పరిశోధనము (కలగూరగంప)	౩	౫౦౬-౫౦౭
ఆంధ్రభారతి-యోగానందకవి (ప)	౬	౯౩౨
ఆంధ్రలిపి సంస్కారము-వేటూరి ప్రభాకరకృష్ణ	౪	౫౯౧-౫౯౮
,, పా. ల. నారాయణ	౫	౭౯౪-౭౯౬
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము-పండితసన్మానము (కలగూరగంప)	౧	౧౭౫
ఆంధ్రాభ్యుదయము	౧	౧౮౩-౧౮౪
,,	౨	౩౨౩-౩౨౪
ఆకాశప్రభుత్వము-నారణా నూర్యనారాయణకృష్ణ (ప)	౬	౯౯౫
అవినాంధ్రులు-మంగిపూడి వెంకటేశ్వర (ప)	౪	౬౨౧-౬౨౨
అధునిక భారతీయ గ్రంథములు (కలగూరగంప)	౫	౮౨౪-౮౨౫
ఆరాధనము-మద్దికొట్ల వెంకటరత్నయ్య (ప)	౫	౭౯౫-౭౯౬

అరోగ్యము-వేమూరి సీతాగామశాస్త్రి (ప)	౫	౮౧౪
అర్జునుడు-మక్కపాటి వేంకటరత్నకవి (ప)	౪	౫౩౨
అలుమగలు-వడ్డాది సుబ్బారాయుడు (ప)	౩	౩౭౫-౩౭౬
ఇంగ్లాండు దేశమున జర్మనీపరిపాలనము (కలగూరగంప)	౫	౮౨౨-౮౨౪
ఇంగ్లీషు, హిందీయా? (కలగూరగంప)	౬	౯౮౭-౯౮౮
ఇక్ష్వాకులు-కేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (న)	౧	౧౩౪-౧౪౧
ఈ దేశ దేశమున స్త్రీలు (కలగూరగంప)	౬	౯౭౭
ఉదయభానుడు-ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు (ప)	౩	౩౯౮
ఉరితీయుట శిక్ష యగునా? (కలగూరగంప)	౬	౯౮౩
ఏకాకి-శ్రీనివాస శిరోమణి (క)	౨	౨౫౧-౨౬౨
ఏగంటివారివననము (ప)	౪	౬౩౪
ఏదిమంచివయసు?-నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి	౬	౯౬౭-౯౬౯
విదన అఖిలభారత సంగీతమహాసభ-మద్రాసు (కలగూరగంప)...	౨	౩౪౫-౩౪౮
ఒక టర్కీ దేశపు స్త్రీనాయకురాలు	౨	౩౩౧-౩౩౧
ఒక విచిత్రమైన నాగలి	౧	౧౭౨
ఒక్కపాట-ప్రతివాదిభయంకరం రంగాచార్యులు (ప)	౬	౯౭౫
ఓ పరమేశ్వరా!-ఓ లేటి వెంకటరామశాస్త్రి (ప)	౧	౧౨౩-౧౨౪
ఓమర్ ఖయ్యము-పెనుమర్తి వెంకటరత్నము (ప)	౪	౫౭౦
ఔరంగజేబు-వింతచరిత్రాంశములు-శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతీదేవి (న)	౬	౯౨౪-౯౨౫
కన్న కుడు-కవితో-నాదెళ్ల వెంకట్రావు (ప)	౩	౩౮౩
కవి-అభినవస్వర్గము-సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి (ప)	౬	౮౭౭-౮౭౮
కవి-కాశీ వ్యాసాచార్యులు (ప)	౫	౮౨౬
కవిప్రబోధము-మంగిపూడి వెంకటేశ్వరగారు (ప)	౬	౮౭౧-౮౭౨
కాకమా!-శ్రీమతి న్యా. వేం. విజయలక్ష్మమ్మ (ప)	౬	౯౨౬
కావ్యచింత-పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి (ప)	౧	౧౪౧-౧౪౨
కాళిదాసకవి కార్తికేయభట్టదా? -బులుసు వెంకటరమణయ్య (న)	౫	౬౮౮-౬౯౧
కిభాంబి రామానుజాచార్యులగారు, యశశ్యనీరులగు దివాన్ బహదూర్-వేంకటనాథ				
నేవాంతదేశికాచార్యులు (న)	౪	౬౨౩-౬౨౭
కుష్మరోగము (కలగూరగంప)	౨	౩౪౨-౩౪౩
కృష్ణయ్య-కోటమర్తి నాగేశ్వరశర్మ (క)	౬	౯౨౩
కృష్ణునితో-రారాజు-వెలగపూడి దానయ్యచౌదరి (ప)	౪	౫౭౭-౫౭౮
కైక-అ. భాస్కరమ్మ (క)	౧	౭౩-౮౧
కైకపశ్చాత్తాపము-శ్రీ తి. ప. వారాయణస్వామి (ప)	౨	౩౧౮-౩౧౧
కొన్నాళ్లకు-కొంపెల్ల జనార్దనరావు (ప)	౧	౧౮౨
కొల్లాపురమున దొరికిన క్రొత్తనాణెములు (కలగూరగంప)	౩	౫౦౬
కోకిల-సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి (ప)	౪	౬౧౧-౬౧౨

కోనసీమ గురుశిష్యప్రశంస-పుల్లెల శ్రీరామశాస్త్రి (ప)	౫	౮౦౩-౮౦౪
ఖద్దరువలని ఆర్థికలాభములు (కలగూరగంప)	౬	౯౮౦
ఖన-మండ నరసింహం (న)	౬	౮౭౯-౮౮౨
గాంధీమహాత్ముడు-న్యాయపతి వెంకటవిజయలక్ష్మహ్మ (ప)	౩	౪౩౪-౪౩౫
గిరికుమారీ-పల్లా లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి (ప)	౪	౬౯౬-౬౯౮
గుమ్మడిదుణ్ణు నాగార్జునకొండ బౌద్ధస్తూపములు (కలగూరగంప)	౪	౬౫౧-౬౫౩
గృహస్థుని ధర్మము-కె. రంగాచార్యులు	౫	౭౮౫-౭౮౭
గోకర్ణ దేవస్థాని శిలాశాసనము-మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ (న)	౧	౧౪౩-౧౪౭
గ్రామపునర్నిర్మాణము-పశుపైద్యశాస్త్రిము (కలగూరగంప)	౩	౪౯౩-౪౯౪
ఘటం సుందరం అయ్యరు	౩	౫౬
చింతలపూడివారి సంభావన-హొడ్డపాటి సీతాబాయి (క)	౪	౫౭౯-౫౮౮
చిట్టిపాపడ-నాశము కృష్ణరావు (ప)	౧	౧౧౦
చిత్రలీలాస్తనము-గుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ (ప)	౨	౨౩౯
చిన్ని పువ్వు తేనె (న)	౪	౬౩౫-౬౩౮
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారి మష్టిపూర్తి (కలగూరగంప)	౪	౬౪౭-౬౪౯
చీనాదేశపు మహిళోద్యమము (కలగూరగంప)	౨	౩౨౯-౩౩౧
చెన్న పురమునకు మద్రాసును కేరు ఎల్ల కలిగినది? (కలగూరగంప)	౧	౧౭౮-౧౮౦
చెవిటిమల్లయ్య పెళ్లి-బసరాజు అప్పారావు (ప)	౩	౪౬౬
చెఱకుపంట-ఆర్. దొరై రాజు (న్య)	౨	౨౭౬-౨౭౯
చేమకూరవాని సారంగధరచరిత్రము-తానె ధర్మారావు	౪	౫౪౧-౫౪౩
జన్మభూమి-చావలి సుబ్బారాయడు (ప)	౬	౯౭౦
జాబులవాత-టి. శివశంకరం	౫	౮౧౫-౮౧౭
జావాద్యపము-భారతీయచిత్రకళ (కలగూరగంప)	౧	౧౦౧
జీవన మేమి?	౩	౪౯౧-౪౯౨
టూత్ స్టాయి జీవితమున నొకదినము	౪	౬౫౧-౬౫౧
టూటాఖమను సమాధిచిత్రములు ముట్కొన్ని (కలగూరగంప)...	౪	౬౫౪
డచ్చియునకుని యమోఘప్రారంభము	౧	౧౭౪-౧౭౫
తపస్వీలా, రాజనీతిజ్ఞులా?	౪	౬౪౩-౬౪౪
తమ్ముడు పెళ్లికి తల్లి వెళ్లడం-భిమిడిపాటి కామేశ్వరరావు (క)...	౩	౪౧౫-౪౧౬
తలపోత-మిన్నికంటి గురునాథశర్మ (ప)	౫	౭౨౭-౭౩౧
తాళివని-పెనుమర్తి వేంకటరత్నము (ప)	౫	౮౧౮
తీర్మానములు-అఖిలభారత గానసభ-చెన్న పురి	౨	౩౨౧-౩౨౧
తీర్మానములు - 42 వ భారతజాతీయమహాసభ, చెన్న పురి	౨	౩౧౧-౩౧౭
సంఘసంస్కరణ మహాసభ	౨	౩౧౮-౩౨౧
అఖిలభారత గానమహాసభ	౨	౩౨౧-౩౨౧
తెలుగు పత్రికలు (కలగూరగంప)	౬	౯౮౮-౯౯౦

తెల్ల సేనల ఖర్చు (కలగూరగంప)	౬	౯౮౬-౯౮౭
లేజర్ లేఖనము-వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులు	౨	౨౯౪-౨౯౮
థామస్ హార్టీ కీ॥ శే॥ (కలగూరగంప)	౩	౫౧౪
దక్షిణానిలము-పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి (ప)	౪	౫౨౩-౫౨౫
దక్షిణామూర్తి స్తోత్రము-సుబ్రహ్మణ్యభాగవతులు (ప)	౫	౭౮౧-౭౮౪
దత్తు-వేలూరి శివరామశాస్త్రి (క)	౪	౫౬౮-౫౭౬
దాగుకుని దైన్యము-బల్లారి కృష్ణప్ప (ప)	౫	౭౮౮
దాసరి-కవికొండల వేంకటరావు (ప)	౨	౨౯౩
దీపారాధన-శివశంకరశాస్త్రి (ప)	౬	౮౩౩-౮౩౭
దీవెన-నొడ్డు బాపిరాజు (ప)	౧	౧౩ కి పూర్వము
దుఃఖభోరణి-అడవి శంకరరావు (ప)	౬	౮౩౭
దుర్గతులకు లభించునే స్వర్గసుఖము-పురాణం మూగ్యనారాయణాచార్యులు (ప)	౫	౭౮౪
ద్రోణుని కౌటిల్యము-న్నాప్రగడ పూర్ణి సంద్రరావు (ప)	౬	౯౧౮-౯౧౯
ధనవంతునికే గౌరవము-నాడెళ్ల వెంకటరావు (ప)	౬	౮౭౨
ధర్మవరము శాసనములు ౨.-చుల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ (చ)	౪	౬౧౩-౬౨౧
నందకుమారనిధి-మొసలికంటి సంతోషరావు (చ)	౧	౧౨౫-౧౩౧
నందిలిమ్మన్న-పారిజాతపహగణము-అడవి శంకరరావు (చ)	౨	౨౧౬-౨౨౨
నన్నయకు పూర్వపు తెలుగు-శిలాశాసనములు-చుల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ (చ)	౩	౪౭౩-౪౮౪
నాటకకళ-స్త్రీపాత్రములు స్త్రీలే ధరింపవలయునా?-రసపాయి	౩	౪౬౪-౪౬౫
నా దాహమునకు మీపానీయము-గుగ్గిరాల మూర్యప్రకాశరావు	౩	౪౬౭-౪౭౧
నా భామహారాజు (కలగూరగంప)	౩	౫౧౪-౫౧౫
నా వాచి-సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము (క)	౧	౬౭-౭౨
నిరాళ-కుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి (ప)	౧	౧౪౮-౧౫౨
నిరుక్తము (కలగూరగంప)	౩	౪౯౯-౫౧౧
నిర్గుణోపాసన-బొమ్మరాజు జానకిరామశర్మ (ప)	౨	౨౧౧
నీతివాక్యాలు (కలగూరగంప)	౬	౯౭౭-౯౭౯
నూతనచారిత్రిక పరిశోధనలు	౫	౮౨౧
నేటి ఆంధ్రులు-ఆంగ్ల భాషాపితాచము-	౬	౯౯౦-౯౯౧
నేటి నవలలు-కల్పనానిగ్రహము-	౫	౮౨౬
నేను నేనుకాను-నాళము కృష్ణరావు (ప)	౪	౬౨౨
నేపాల చోళగళబద్ధములు (పునర్విచర్యనలు)-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి	౩	౪౮౭-౪౮౯
నేరాలు-అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలు (కలగూరగంప)	౧	౧౭౫-౧౭౮
నోరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి కీ. శే.	౬	౯౯౪-౯౯౫
పంచరత్నములు-దేవరకొండ జగన్నాథరావు (ప)	౫	౮౩౨
పదునేనవశతాబ్దమందలి వాఙ్మయము-యస్. శ్రీకంఠశాస్త్రి (చ)	౫	౬౯౯-౭౧౨
పల్లవవంశము-వీరభూర్పవర్మ-యస్. వెంకటరమణయ్య (చ)	౪	౫౯౯-౬౧౧

పశుపతిపలయకొట్టయిపట్టగారు-మాగంటి బాపినీడు (వ్య)	౨	౨౮౦-౨౮౪
పశ్చాత్తాపము-ప్రాణత్యాగము-వేదము సహజివయ్య (క)	౧	౪౬-౫౧
పాతకాలలు-మాతృభాషాప్రాధాన్యము (కలగూరగంప)	౧	౧౬౧-౧౬౩
పానకాల-గువూరి రామిరెడ్డి (ప)	౧	౪౧-౪౫
" "	౨	౨౬౩-౨౬౯
" "	౩	౪౪౭-౪౫౩
పాపమా, పుణ్యమా?-(కలగూరగంప)	౬	౯౭౯
పితాపురము ప్రాశస్త్యము-గరిమెళ్ల సోమన్న (స)	౫	౭౮౯-౭౯౦
పితృభక్తి-శ్రీరామగాంగేయులు-చుల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి (ప)	౩	౩౭౭-౩౮౩
పిల్లలమట్టి పినవీరభద్రుడు-జైమినిభారతము-టేకుమళ్ల అచ్యుతరావు (ప)	౨	౨౧౧-౨౧౩
పుణ్యపాపములు-సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి (ప)...	౨	౨౧౪-౨౧౫
పునుక్కిట మహారాజావారు (కలగూరగంప)	౬	౯౯౪-౯౯౫
పునర్విమర్శనామనకు ప్రత్యుత్థానము (పునర్విమర్శనములు)-తాపీ ధర్మారావు	౫	౮౦౫-౮౦౮
పుష్పాంజలి-కాళకళభ కవి-మానవల్లి రామకృష్ణకవి (ప)	౨	౧౯౨-౨౦౧
పుస్తక మేరువు-పుస్తకపగమాణువు (కలగూరగంప)	౧	౧౬౯
సాగ	"	...	౧	౧౬౯
సాగాడు అలవాటువలని దోషములు	"	...	౪	౬౫౩-౬౫౪
సాగాడు దుర్గుణములు	"	...	౬	౯౭౬-౯౭౭
ప్రకృతిమూర్తి సారిత (ప)	౪	౫౪౩
ప్రణయలేఖ-కొహండుూరు కృష్ణమాచార్యులు (ప)	౪	౫౨౯-౫౩౨
ప్రణయాశ్రువులు-కొత్త బగ్గయ్యచౌదరి (ప)	౩	౪౮౯-౪౯౦
ప్రత్యక్షగీత-కోపల్లె శివకామేశ్వరరావు (ప)	౫	౭౬౨-౭౬౩
ప్రదర్శనోపన్యాసములు-గౌరంగసోదరులు (కలగూరగంప)...	౧	౧౭౩-౧౭౪
ప్రపంచజ్ఞానము-కొత్తపల్లి సూర్యరావు (ప)	౪	౬౩౦-౬౩౨
ప్రపంచమున నన్నిటికంటె గొప్పహోటలు (కలగూరగంప)	౬	౯౮౭
ప్రభాతగానము-శ్రీ. శ్రీ. (ప)	౬	౯౬౨
ప్రభుబుధము-ఆరవిల్లి నరసింహాచార్యులు (ప)	౫	౭౭౩-౭౭౪
ప్రశ్నలపద్యము-కోట చెంచురామయ్య (ప)	౨	౨౯౮
" "	౪	౫౯౮
ప్రాచీన పద్ధతులననుసరించి హైందవ నారీమండల స్వాతంత్ర్యము(కలగూరగంప)			౩	౪౯౩
ప్రాచీన శారతీయచిత్రకళ-మొగలున కనర్తుల యుద్ధచిత్రములు	"	...	౧	౧౦౧-౧౦౨
" మొగలు చిత్రములు	"	...	౨	౩౩౮-౩౪౦
" "	"	...	౩	౪౯౭-౪౯౮
ప్రాచీన మహారాణుల చిత్రములు	"	...	౩	౪౯౪
ప్రాచీనాంధ్రశాసనములు-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (స)		...	౬	౯౩౩-౯౪౯
ప్రియాస్మృతి-గుఱ్ఱం వెంకటగుబ్బరామయ్య (ప)	౩	౪౨౨-౪౨౬

ప్రేమవల్లరి-బూర్ల వెంకటరమణయ్య (ప)	౧	౧౫౮
ప్రేమోపాసన-కె. అన్నమరాజశర్మ (ప)	౫	౭౭౮
ప్లాటినము బంగారముకంటె విలువగల లోహము (కలగూరగంప)	౧	౧౬౮
బంగారాలో కాపురం-కాశూరి వెంకటరామారావు (క)	౩	౪౩౬-౪౪౬
బత్తిపాటలు-పూడి పెద్ది వెంకటరమణయ్య (ప)	౩	౪౬౨-౪౬౩
బసవోదాహరణము-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (ప)	౨	౨౯౯-౩౧౩
బాజిప్రభువు-మద్దిపట్ల వెంకటరమణయ్య (ప)	౧	౧౩౧-౧౩౩
బాల-పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య (క)	౫	౭౪౧-౭౪౭
బిచ్చగాడు-నాళము కృష్ణారావు (ప)	౨	౨౫౧
బెల్లంకొండ రామరాయ కవీంద్రుడు-క. మార్కండేయశర్మ (స)	౧	౧౫౯-౧౬౧
భక్తునిభావనాప్రవాహము-తిరుక్కోవలూరు మహాస్వాములు శ్రీమహాగణేశమహాచార్యులు (గీ) ౬	౮౦౩-౮౮౬	
భరతమాత-జి. జాషువ (ప)	౨	౧౯౧
భవభూతి రసము-కాళిదాసుని సాత్రోచిత్యము. అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి...	౪	౫౭౬-౫౮౮
భారతదేశపు రవానాపనుష్యలు-(కలగూరగంప)	౬	౭౭౨-౯౯౪
భారతదేశమున నిరుద్యోగము	౧	౧౭౨-౧౭౩
" పత్రికానిర్వహణము	౬	౯౮౩
" విదేశీయప్రభుత్వము	౬	౯౮౫-౯౮౬
" స్త్రీవిద్యయొక్క యాచర్యము	౫	౧
భారతదేశము-రైల్వేపరిపాలనము	౧	౧౬౩-౧౬౪
భారతదేశముయొక్క విద్య	౨	౩౨౯
భారతదేశముయొక్క లోపభూయిష్ట విద్యావిధానము	౧	౧౬౪
భారతదేశ సంస్థానాధీశులు	౩	౪౯౬-౪౯౭
భారతవర్ష వీరులు-మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మ (ప)	౧	౬౫-౬౬
భారతీపత్రికాజయతు-చిదిరెమనం వీరభద్రశర్మ (శ్లో)	౧	౧౭౩ పూర్వము
భారతీయ మహిళామండలి	౨	౩౨౫
"	౩	౪౮౬
"	౪	౬౩౯-౬౪౦
"	౬	౯౯౬
భారతీయరాజపుత్రికలు (కలగూరగంప)	౪	౬౪౪-౬౪౫
భావియుద్ధమున భారతీయుల కర్తవ్యము	౬	౯౮౦
భృత్యనీతి-కసుపర్తి వరలక్ష్మమ్మ (నా)	౧	౩౩-౪౧
" " "	౨	౨౨౩-౨౩౧
మంగళేశ్వరుడు-యన్. వేంకటరమణయ్య (స)	౨	౨౮౭-౨౯౩
" " "	౩	౪౫౪-౪౬౧
మగనలాలు మృతినిగూర్చి మహాత్ముని విచారము-ముడుంబ నరసింహాచార్యులు (ప)	౬	౮౯౪-౮౯౫
మజ్జిగనుబోలు మండేది ముజ్జగమున-పురాణం నూర్యనారాయణతీర్థులు (వై)...	౬	౯౫౨-౯౬౨

			సం.	పేజీ
మతము—దూసి రామమూర్తికాస్త్రీ (ప)	౫	౩౩౯-౩౪౦
మధుపస్వైర విహారము—కలువలపల్లి రంగనాథకాస్త్రీ (ప)	౨	౩౨౬
మనస—మామునూరు నాగభూషణరావు (ప)	౬	౯౬౬
మనసాగికుటుంబము—దర్భా యజ్ఞేశ్వరసోమయాజి (జ్యోతి)	౧	౧౫౩-౧౫౪
మరణానందనము (కలగూరగంప)	౨	౩౩౩-౩౩౪
మాకందము—గర్భాం అప్పారావు (ప)	౫	౪౦౯
మాయపట్టునకు ప్రోత్సాహము (కలగూరగంప)	౧	౧౬౧-౧౬౨
మాయావిడంబనము—నాదళ్ల కృష్ణానందం (ప)	౫	౭౯౬
మార్గదర్శి—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రీ (క)	౧	౫౩-౬౪
ముగ్ధకృష్ణ—రాయసం వెంకటేశ్వరుడు (క)	౬	౪౯౬-౪౯౭
మురళి—అనంతపంతుల రామలింగస్వామి (ప)	౨	౨౩౧-౨౩౧
మేఘసందేశము—నేలటూరు రామదాసయ్యంగారు	౧	౧౯-౩౧
“ దీపాల పిచ్చయ్యకాస్త్రీ	౫	౬౭౪-౬౭౫
యాదవ ఇగమ్మదేవుని అశ్వికాసనము (కలగూరగంప)	౨	౩౪౩-౩౪౪
యాన్త్రీనిం హోష్యామి—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాస్త్రీ (క)	౫	౭౫౦-౭౬౨
యువకుల పట్టణ నివాస ఫలము (కలగూరగంప)	౪	౬౪౯
రష్యాదేశము—స్త్రీలు	౨	౩౪౪-౩౪౫
రష్యాలో సామ్యవాచము—కారాగారములు	౨	౩౩౬
రాజకీయవిషయిక ప్రధానవ్యాస లేఖకుడు	౬	౯౯౧-౯౯౨
రాధపిలుపు—పాటిబండ్ల అప్పారావు (ప)	౨	౩౦౬
రామసేన, హనుమంతుడు—చిన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ (ప)	౬	౪౫౫-౪౫౬
రాముడు, రామాయణము—కవికొండల వెంకట సత్యనారాయణమూర్తి (ప)	౬	౪౪౬-౪౫౫
రూపకములు—లక్ష్మణములు—మల్లాది సూర్యనారాయణకాస్త్రీ...	౧	౩-౯
రోగి—గుండిమెడ వెంకట సుబ్బారావు (ప)	౧	౩౨
లక్ష్మణసూరిగారు, మహామహాపాధ్యాయ పండిత యం. (కలగూరగంప)	౬	౯౯౪-౯౯౫
లక్ష్మీ—పారనంది జగన్నాథస్వామి (నా)	౩	౩౯౯-౪౦౨
“ “ “	౪	౫౪౪-౫౫౫
లక్ష్మీపూజ—శ్రీమతి రాజేశ్వరి (ప)	౬	౯౫౦-౯౫౧
లలితభక్తుడు—కాశీభట్ట కృష్ణరాయకాస్త్రీ (ప)	౪	౬౪౦
వగచి శరణంటి నీ పాద యుగళమంటి—కోట చెంచురామయ్య (ప)	౫	౬౪౭
వటపత్రకాయకృష్ణుడు—సుబ్రహ్మణ్యభౌగవతులు (ప)	౪	౬౬౩
వలపు పిలుపు—దీపాల పిచ్చయ్యకాస్త్రీ (ప)	౧	౧౫౨
వాంఛలు—శివశంకరకాస్త్రీ (ప)	౩	౪౪౫
వానకోయిల—మిన్నికంటి గురునాథశర్మ (ప)	౨	౩౨౨
వార్ విక్ మెరులో దొరికిన త్రినేత్రమహామృగము (కలగూరగంప)	౩	౫౦౭-౫౦౮
వార్తకర్షణ పతీకారము	“	...	౨	౩౨౪-౩౨౫

నావి-వేటూరి శివరామశాస్త్రి (క)	3	౪౨౨-౪౩౪
వింతబేరము-చుద్దిపట్ల వెంకటరమణయ్య (ప)	౨	౨౪౩-౨౪౪
విదురుడు ధర్మజానితో-వేమూరి సీతారామశాస్త్రి (ప)	౪	౫౮౮-౫౮౯
విదేశములలోని భారతీయులు-(కలగూరగంప)	౫	౮౨౫
విద్యయొక్క ప్రాచీనాదర్శము-	౬	౯౮౩-౯౮౪
వినోదవిమర్శము-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (వి)	3	౩౯౨-౩౯౩
వినోదవిమర్శ పరామర్శము-శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రి (వి)	౫	౬౯౨-౬౯౫
విప్రయోగి విప్రలాపాలు-పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులు (ప)	౪	౬౨౭-౬౨౯
విభవ-సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము (ప)	౪	ముఖపత్రము
విభవణుడు-కలుచలపల్లి రంగనాథశాస్త్రి (ప)	౪	౫౬౫-౫౬౭
విమర్శనలు	౨	౩౫౦-౩౫౨
"	3	౫౧౯-౫౧౪
"	౪	౬౫౫-౬౬౩
"	౫	౮౨౭-౮౩౨
"	౬	౯౯౭-౧౦౧౦
విమర్శవిమర్శము-వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (పునర్విమర్శనములు)	౫	౮౧౧-౮౧౪
వియోగరాధిక-శేషాద్రిరమణకవులు (ప)	౧	:
విరహిణి-ఒక ఆంధ్రవనిత (ప)	౫	౬౯౧
వివాహోచిత వయస్సు-(కలగూరగంప)	౨	౩౩౬
విశ్వంతరజాతకము-హంసజాతకము-కొ. నృసింహాచారి (న)	౧	౧౬౮
విశ్వభారతీగ్రంథమాల-పాఠనంది జగన్నాథస్వామి (వి)	౬	౮౭౩-౮౭౬
వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము-ధర్మము-(కలగూరగంప)	౨	౩౨౭
వ్యవసాయ చరిత్రము-పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (ప)	౨	౨౭౧-౨౭౫
వ్యాధుల లక్షణములు-నివారణము-(కలగూరగంప)	౧	౧౬౪-౧౬౫
వ్యోమవధ-భోగరాజు నారాయణమూర్తి (నా)	౫	౭౬౪-౭౭౨
శాంత-శ్రీమతి సి. లక్ష్మి (క)	౬	౯౧౦-౯౨౩
శాంతిరాముడు-ద్రోణరాజు లక్ష్మీబాయిమ్మ (ప)	౫	౭౪౮-౭౪౯
శిశిరాంతము-తేకుమళ్ల రామచంద్రరావు (క)	౫	౭౩౧-౭౩౯
శూన్యభవనము-పి. అణ్ణాచీకర్మ (ప)	౪	౫౩౯
సంక్రాంతి-కాశీ వ్యాసాచార్యులు (ప)	౧	౮౧-౮౬
సంక్షిప్తసమరము-చిన్నకోట వెంకటరత్నశర్మ (ప)	౫	౭౧౩-౭౧౬
సంగీతము విష్ణుదిగంబర పలుస్కరుగారి యభిప్రాయములు-(కలగూరగంప)	౧	౧౬౯-౧౭౧
సందేశము-ప్రవాసి (ప)	౨	౨౨౨
సంస్కృతపాకృతభాషలు-శ్రీపరవస్తు వేంకటరామానుజస్వామి (వి)	౪	౫౩౩-౫౩౮
సంపూర్ణ మద్యపాన బహిష్కార మసాధ్యమా?-(కలగూరగంప)	౫	౮౨౧-౮౨౨
సతి-ప్రేమచందు; అనువాదకుడు: కొంపెల్ల జనార్దనరావు (క)	౪	౫౫౨-౫౫౩

సదాచారుడు-వేలూరి శివరామశాస్త్రి (క)	౬	౮౮౩-౮౯౪
సప్తద్వీపములు-పరిశిష్టము-౬. వెంకటరంగయ్య (చ)	౨	౩౦౩
సప్తద్వీపములు-	౧	౧౧౩-౧౨౨
సప్తద్వీపా వసుంధరా-తిలకశిష్యుడు (చ)	౬	౯౭౧-౯౭౪
సముద్రగుప్తశాసనము-కళింగనిర్మిత-బుట్టా శేషగిరిరావు (స)	౫	౭౭౯-౩౮౦
" " "	౬	౯౨౭-౯౩౨
సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రి-నడిమింటి పతంజలిశాస్త్రి (స)	౨	౩౧౪-౩౦౬
సాగస్వత విశేషములు (కలగూరగంప)	౩	౫౧౧-౫౧౨
" "	౪	౬౪౧-౬౪౩
సామలకాద్లు	౨	౩౨౭-౩౨౮
సింధుదేశ ప్రాచీన నగరములు-(కలగూరగంప)	౨	౩౩౧-౩౩౬
సింధుదేశ ప్రాచీన నగరములు "	౩	౫౦౨-౫౦౪
సింహగడము-మద్దిపట్ల వెంకటరమణయ్య (ప)	౩	౩౮౮-౩౯౧
సీతాంజనేయము-నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము (ప)	౫	౬౭౩-౬౭౭
సీతారాములు-వాల్మీకిభవభూతులు-అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (స)	౧	౧౦-౧౪
సీసాలను చేయు యంత్రము (కలగూరగంప)	౧	౧౮౦
సుప్తాంతితుడు-నాదెళ్ల వెంకట్రావు (ప)	౩	౪౮౫
సుప్రభాతము-జనమంచి వేంకటరామయ్య (ప)	౩	౪౧౩-౪౧౪
సుల్తాను మహమ్మదు-చింతా శంకరనీక్షితులు "	౬	౮౪౪-౮౪౫
సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు విమర్శన ఖండనము-జయంతి రామయ్యపంతులు...	౩	౩౬౮-౩౭౪
సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు-మచ్చపనములు-చిలుకూరి నారాయణరావు (పునర్విమర్శనములు)	౫	౭౯౭-౮౦౩
సృష్టిచిత్రము-మానవులు-నొంతరాజు వెంకటరామయ్య (ప)	౧	౧౫-౧౮
సేవాంజలి-వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు (ప)	౧	౧-౨
" " "	౩	౩౬౫-౩౬౭
స్వరాశోద్యమము-(కలగూరగంప)	౬	౯౭౯-౯౮౦
స్వర్భంగము-మొసలికంటి హనుమంతరావు (ప)	౧	౫౧-౫౨
" " "	౩	౪౭౧-౪౭౨
స్త్రీలపక్షమున-(కలగూరగంప)	౨	౩౪౫
స్త్రీలవిషయము-	౩	౪౯౯
స్త్రీవిద్య-ప్రస్తుత విధానము-	౨	౩౪౨
స్త్రీవిద్యామహాసభ-తీర్మానములు-	౩	౪౯౮
హర్షనైషధము-శృంగార నైషధము-అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి (వి)	౬	౮౩౮-౮౪౩
హర్మోజాను-మద్దిపట్ల వేంకటరమణయ్య (ప)	౪	౫౫౬
హిందీ-ఒక జర్మనుపండితుని అభిప్రాయము-(కలగూరగంప)...	౩	౪౯౬
హిందీ పచారము-నాటకములు-	౩	౪౯౪-౪౯౫

			నం.	పేజీ
హృదయా వేదనము—జనమంచి సీతారామస్వామి (ప)	౨	౨౦౫-౨౦౬
" "	" "	...	౪	౬౩౩-౬౩౪
హృచ్చరిక—తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి (ప)	౫	౨౧౭-౨౧౮
హైందవ కుటుంబమున మాతృదేవత—(కలహరగంప)	౩	౪౯౫-౪౯౬
హాసకోట కృష్ణశాస్త్రి కీ. శే., రి. బ. — "	౪	౬౪౫-౬౪౬

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము

(The Telugu Encyclopaedia)

ఇందు చరిత్రలు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, జీవితములు, నీతి, మత, సాంఘిక, వైద్య, రాజకీయాది విషయములు, భౌగోళము, న్యాయము, శిల్పము, జ్యోతిషము మొదలగు సమస్త విషయములు చర్చింపబడును.

ప్రస్తుతము మేలు (సగము తోలు) బైండు చేసినవి మూడు సంపుటములు సిద్ధముగ నున్నవి.

ఒక్కొక్క సంపుటము వెల రూ. 6-8-0. పుస్తకములను వి. పి. గా పంపగోరువారు

ఒక్కొక్క సంపుటమునకు అడ్వాన్సుగా రెండు రూపాయలు పంపవలెను.

ఒకటవ సంపుటమున—'అ' మొదలు 'అటక్ పట్టణము' వఱకు, రెండవ సంపుటమున— 'అటకమ' మొదలు 'అబుల్ ఖాజీ బహదర్' వఱకు, మూడవ సంపుటమున— 'అబుల్ ఖజల్' మొదలు 'అహిమ' వఱకును—గల పదము లున్నవి.

తరువాతి భాగములు ముందు ప్రకటింపబడును.

అంచెకూలి కొనువారే భరింపవలెను.

కొరకునాట—

ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వ కార్యాలయము, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

నిజాంరాష్ట్రపతినిధి:—

నాంపల్లి గౌరీశంకరవర్మ అండ్ కో.,

566, రవిదేవీబాగ్, హైదరాబాద్, దక్కన్.

భారతి - పంచమ సంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసకర్తల అకారాది సూచి

	సం.	పేజి
అచ్యుతరావు, టేకుమళ్ల - పిల్లలమట్టి పినవీరభద్రుడు - జై మినిభారతము (చ)	౨	౨౧౧-౨౧౩
అనంతకృష్ణశర్మ, రాళ్లపల్లి - ఆంధ్రగాయకజనసభాధ్యక్షోపన్యాసము	౧	౮౯-౧౧౧
అన్నమరాజుశర్మ, కె - ప్రేమోపాసన (ప)	౫	౭౭౮
అన్నాజీశర్మ, పి. - శూన్యభవనము (ప)	౪	౫౩౯
అప్పారావు, గర్భాం - మాకందము (ప)	౫	౮౦౯
,, బసవరాజు - చెవిటిమల్లయ్యపెల్లి (ప)	౩	౪౬౬
,, పాటిబండ - రాధపిలుపు (ప)	౨	౩౦౬
ఆంధ్రవనిత - విరహిణి (ప)	౫	౬౯౧
కమలావతీదేవి, పులవర్తి - ఔరంగజేబు - వింతచరిత్రాంశములు (చ)	౬	౯౨౪-౯౨౫
కామేశ్వరరావు, భమిడిపాటి - తమ్ముడు పెల్లికి తల్లి వెళ్లడం (క)	౩	౪౧౫-౪౨౧
కృష్ణప్ప, బల్లారి - దారుకుని దైన్యము (ప)	౫	౭౮౮
కృష్ణమాచార్యులు, కొమాండూరు - ప్రణయ లేఖ (ప)	౪	౫౨౯-౫౩౨
,, వింజమూరి - తేజో లేఖనము	౨	౨౯౪-౨౯౮
కృష్ణరాయకాస్త్రి, కాశీభట్ట - లలితభక్తుడు (ప)	౪	౬౪౦
కృష్ణరావు, నాళము - చిట్టిపాపడ (ప)	౧	౧౧౨
,, బిచ్చగాడు (ప)	౨	౨౫౧
,, నేను నేను కాను (ప)	౪	౬౨౨
కృష్ణానందం, నాదెళ్ల - మాయావిడంబనము (ప)	౫	౭౯౬
గురునాథశర్మ, మిన్నికంటి - వానకోయిల (ప)	౨	౩౨౨
,, తలపోత (ప)	౫	౭౨౭-౭౩౦
చెంచురామయ్య, కోట - ప్రశ్నలపద్యము (ప)	౨	౨౯౮
,, ,,	౪	౫౯౮
,, వగచి శరణంటి నీపాదయుగళ మంటి (ప)	౫	౬౮౭
జగన్నాథరావు, దేవరకొండ - పంచరత్నములు (ప)	౫	౮౩౨
జగన్నాథస్వామి, పారనంది - లక్ష్మీ (నా)	౩	౩౯౯-౪౧౨
,, ,,	౪	౫౪౪-౫౫౫
,, విశ్వభారతీగ్రంథమాల (వి)	౬	౮౭౩-౮౭౬
జగ్గయ్యచౌదరి, కొత్త - ప్రణయాశ్రువులు (ప)	౩	౪౮౯-౪౯౦
జనార్దనరావు, కొంపెల్ల - కొన్నాళ్లకు (ప)	౧	౧౮౨
జానకిరామశర్మ, బొమ్మరాజు - నిర్గుణోపాసన (ప)	౨	౨౦౦

జామవ, జి.-భరతమాత (ప)	౨	౧౯౧
తిలకశిష్యుడు-సప్తద్వీపా విసుంధరా (చ)	౬	౯౭౧-౯౭౪
దానయ్యచౌదరి, వెలగపూడి-కృష్ణనితో-రారాజు (ప)	౪	౫౭౭-౫౭౮
దొరై రాజు, ఆర్.-చెఱుకుపంట (నర్)	౨	౨౭౬-౨౭౯
ధర్మారావు, తాపీ-చేమకూరవాని సారంగధరచరిత్రము (ని)	౪	౫౪౧-౫౪౩
" పునర్విమర్శనమునకు ప్రత్యుత్తరము (పునర్విమర్శనములు)			౫	౮౦౫-౮౦౮
నరసింహం, మండ-ఖన (చ)	౬	౮౭౯-౮౮౨
నరసింహాచార్యులు, ఆరవిల్లి-ప్రభుభూషణము (ప)	౫	౭౭౩-౭౭౪
" ముడుంబ-చుగనలాలు వృత్తినిగూర్చి మహాశిష్యుని విచారము (ప)			౬	౮౯౪-౮౯౫
నాగభూషణరావు, మామనూరు-చునస (ప)	౬	౯౬౬
నాగేశ్వరశర్మ, కోటమర్తి-కృష్ణయ్య (గో)	౬	౯౬౩
నారాయణమూర్తి, భోగరాజు-వ్యోమవధ (నా)	౫	౭౬౪-౭౭౨
నారాయణరావు, చిలుకూరి-సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు-మచ్చుపదములు (పునర్విమర్శనములు)	౫	౭౯౭-౮౦౩
నారాయణస్వామి, శ్రీ తి. ప.-కైకపశ్చాత్తాపము (ప)	౨	౩౧౮-౩౧౧
నృసింహాచారి, కొ.-విశ్వంతరజాతకము-హంసజాతకము (చ)	౧	౧౬౮
పతంజలిశాస్త్రీ, నడిమింటి-సర్వమంగళేశ్వరశాస్త్రీ (చ)	౨	౩౦౪-౩౦౬
పిచ్చయ్యశాస్త్రీ, దీపాల-చలపు పిలుపు (ప)	౧	౧౫౨
" మేఘసందేశము	౫	౬౭౮-౬౮౭
పూర్ణానందరావు, చన్నాప్రగడ-ద్రోణుని కౌటిల్యము (ప)	౬	౯౦౮-౯౦౯
ప్రభాకరశాస్త్రీ, వేటూరి-ఇత్వాకులు (చ)	౧	౧౩౪-౧౪౧
" బసవోదాహరణము (ప)	౨	౨౯౯-౩౦౩
" వినోదవిమర్శము (వి)	౩	౩౯౨-౩౯౭
" నేపాళ-చోళగళబద్ధములు (పునర్విమర్శనములు)	౩	౪౮౭-౪౯౯
" ఆంధ్రలీపి సంస్కారము	౪	౫౯౦-౫౯౮
" అరసున్న	౫	౭౭౫-౭౭౮
" విమర్శవిమర్శము (పునర్విమర్శనములు)	౫	౮౧౦-౮౧౪
" ప్రాచీనాంధ్రశాసనములు (చ)	౬	౯౩౩-౯౪౯
ప్రవాసి-సందేశము (ప)	౨	౨౨౨
ప్రేమచందు; (అనువాదకుడు: జనార్దనరావు, కొంపెల్లి)-సతి(క)	౪	౫౫౭-౫౬౪
బాపినీడు, మాగంటి-పశుపతిపలయకొట్టయిపట్టగాడు (నర్)	౨	౨౮౦-౨౮౪
బాపిరాజు, బొడ్డు-దీపన (ప)	౧	౧౭౫ పూర్వము౨
బ్రహ్మయ్యశాస్త్రీ, కాశీభట్ట-అరవమునందలి గ్రు అను వింతయక్కరము తెలుగున గలదా? (ప)	౬	౮౫౯-౮౭౦
భాస్కరమ్మ, ఆ.-కైక (క)	౧	౭౩-౮౦
మహాస్వాములు, శ్రీమహాఆదివరాహాచార్యులు, తిరుక్కోవలూరు-భక్తునిభావనాప్రవాహము(గీ)	౬	౮౮౩-౮౮౬
మార్కండేయశర్మ, క.-బెల్లంకొండ రామరాయ కవీంద్రుడు (చ)	౧	౧౫౯-౧౬౦

			సం.	పేజీ
యజ్ఞేశ్వరసోమయాజి, దర్శన-మన సాగకుటుంబము (జ్యోతి)...	౧	౧౫౩-౧౫౮
యోగానందకవి-ఆంధ్రభారతి (ప)	౬	౯౩౨
గంగనాథశాస్త్రి, కలువలపల్లి -మధుపపైర్విర విహారము (ప)	౨	౩౨౬
“ విభవణుడు (ప)	౪	౫౬౫-౫౬౭
రంగాచార్యులు, కె.-గృహస్థుని ధర్మము	౫	౭౮౫-౭౮౭
రంగాచార్యులు, ప్రతిపాది భయంకరం-ఉపయభానుడు (ప)	౩	౩౯౮
ఒక్కపాట (ప)	౬	౯౭౫
రసపాయి-నాటకకళ-స్త్రీపాత్రములు స్త్రీలే ధరింపవలయునా?	౩	౪౬౪-౪౬౫
రాజేశ్వరి-లక్ష్మీపూజ (ప)	౬	౯౫౧-౯౫౧
రామకృష్ణకవి, మానవని-పుష్పాంజలి-కాళకళభ కవి (ప)	౨	౧౯౨-౨౦౦
రామంద్రరావు, శేషమల్ల -శిశిరాంతము (క)	౫	౭౩౧-౭౩౯
రామదాసయ్యంగారు, నేలటూరు -మేఘసందేశము	౧	౧౯-౩౧
రామమూర్తిశాస్త్రి, మాసి-మతము (ప)	౫	౭౩౯-౭౪౦
రామయ్యపంతులు, జయంతి-సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు విమర్శన ఖండనము	౩	౩౬౮-౩౭౪
రామలింగస్వామి, అనంతపంతుల-ముగళి (ప)	౨	౨౩౧-౨౩౧
రామిరెడ్డి, దువ్వూరి-పానశాల (ప)	౧	౪౧-౪౫
“ “	౨	౨౬౩-౨౬౯
“ “	౩	౪౪౭-౪౫౩
లక్ష్మి, సి.-శాంతి (క)	౬	౯౧౦-౯౨౩
లక్ష్మీనరసింహము, నెట్టి-నా వాచి (క)	౧	౬౭-౭౨
“ విభవ (ప)	౪	ముఖపత్రము
“ సీతాంజనేయము (ప)	౫	౬౭౩-౬౭౭
లక్ష్మీనరసింహశర్మ, మున్నంగి-భారతవర్ష వీరులు (ప)	౧	౬౫-౬౬
లక్ష్మీనారాయణ, పా.-ఆంధ్రలిపి సంస్కారము	౫	౭౯౪-౭౯౬
లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి, చల్లా-గిరిమూర్తి (ప)	౫	౬౯౬-౬౯౮
లక్ష్మీపతి, పెమ్మరాజు-కాన్యచింత (ప)	౧	౧౪౧-౧౪౨
“ దక్షిణానలము (ప)	౪	౫౨౩-౫౨౫
లక్ష్మీపతిశాస్త్రి, శ్రీపాద-వినోదవిమర్శ పరామర్శము (వి)	౫	౬౯౨-౬౯౫
లక్ష్మీబాయమ్మ, ద్రోణరాజు-శాంతిరాముడు (ప)	౫	౭౪౮-౭౪౯
వరలక్ష్మమ్మ, కనుపర్తి-భృత్యసీతి (నా)	౧	౩౩-౪౦
“ “ “	౨	౨౨౩-౨౩౦
వాసుదేవరావు-అనర్థం (క)	౨	౨౩౨-౨౪౩
విజయలక్ష్మమ్మ, న్యాయ. వేం.-కాకమా! (ప)	౬	౯౨౬
వీరభద్రయ్య చాదరి, లింగం-అర్థాంగి	౬	౯౬౩-౯౬౬
వీరభద్రశర్మ, చిదిరేమరీయ-భారతీపత్రికాజయతు (శ్లో)	౧	౧ కి పూర్వము
వెంకటరంగయ్య, ఓ.-సప్తద్వీపములు (ప)	౧	౧౧౩-౧౨౨

వెంకటరంగయ్య, వ.-సప్తద్వీపములు-పరిశిష్టము (చ)	౨	౩౦౭
వెంకటరత్న శర్మ, విన్నకోట-సంక్షిప్తసమరము (ప)	౫	౭౧౩-౭౧౬
వెంకటరమణయ్య, పూడి పెద్ది-బత్తిపాటలు (ప)	౩	౪౬౭-౪౬౩
“ బాల (క)	౫	౭౪౧-౭౪౭
వెంకటరమణయ్య, బూర్లె-ప్రేమవల్లరి (ప)	౧	౧౫౮
వెంకటరమణయ్య, యన్.-చుంగ శేష్యరుడు (చ)	౨	౨౮౭-౨౯౩
“ “ “	౩	౪౫౪-౪౬౧
“ పల్ల నవంశము-వీరకూర్చవర్మ (చ)	౪	౫౯౯-౬౧౧
వెంకటరామయ్య, దొంతరాజు-సృష్టిచిత్రము-మానవులు (ప)...	౧	౧౫-౧౮
వెంకటరామరావు, కాశూరి-బంగాళాలో కాపురం (క)	౩	౪౩౬-౪౪౬
వెంకటవిజయలక్ష్మమ్మ, న్యాయపతి-గాంధీమహాత్ముడు (ప)	౩	౪౩౪-౪౩౫
వెంకటశర్మ, మంగిపూడి-ఆదిమాంధ్రులు (ప)	౪	౬౨౧-౬౨౨
“ కవిప్రబోధము (ప)	౬	౮౭౧-౮౭౨
వెంకటశివుడు, రాయసం-ముద్దుకృష్ణ (క)	౬	౮౯౬-౯౧౭
వెంకట సత్యనారాయణమూర్తి, కవికొండల-రాముడు, రామాయణము (చ)...	౬	౮౪౬-౮౫౫
వెంకట్రావు, నాదళ్ల-కర్న కుడు-కవిలో (ప)	౩	౩౮౩
“ సుప్రాతితుడు (ప)	౩	౪౮౫
“ ధనవంతునికే గౌరవము (ప)	౬	౮౭౨
వెంకటనాథ వేదాంతదేశికాచార్యులు-యశశ్శరీరు లగు దివాన్ బహదూర్				
కిలాంబి రామానుజాచార్యులవారు, (చ)	౪	౬౨౩ ౬౨౭
వెంకటపార్వతీశ్వర కవులు-నేవాంజలి (ప)	౧	౧-౨
“ “ “	౩	౩౬౫-౩౬౭
వెంకటరత్నకవి, మక్క-పాటి-ఆర్తుడు (ప)	౪	౫౩౨
వెంకటరత్నము, పెనుపూర్తి-ఆంధ్రదేశంలోని ఆలంకారికులు	౩	౩౮౪-౩౮౭
“ ఓమర్ ఖయ్యము (ప)	౪	౫౭౮
“ తాళీవని (ప)	౫	౮౧౮
వెంకటరమణయ్య, బులుసు-కాళిదాసకవి కార్తికేయభక్తుడా? (చ)	౫	౬౮౮-౬౯౧
వెంకటరమణయ్య, మద్దిపట్ల-బాజిప్రభువు (ప)	౧	౧౩౧-౧౩౩
“ వింతచేరము (ప)	౨	౨౪౩-౨౪౪
“ సింహగడము (ప)	౩	౩౮౮-౩౯౧
“ హర్మోజును (ప)	౪	౫౫౬
“ ఆరాధనము (ప)	౫	౭౯౧-౭౯౩
వెంకటరామయ్య, జనమంచి-సుప్రభాతము (ప)	౩	౪౧౩-౪౧౪
వెంకటరామశాస్త్రి, ఓలేటి-ఓ పరమేశ్వరా! (ప)	౧	౧౨౩-౧౨౪
వెంకటరామానుజస్వామి, పరవస్తు-సంస్కృతపాకృతభావము (వి)	౪	౫౩౩-౫౩౮
వెంకటరావు, కవికొండల-దాసరి (ప)	౨	౨౯౩

			సం.	పేజీ
వేంకటసుబ్బరామయ్య, గుఱ్ఱం-ప్రియాస్మృతి (ప)	3	౪౨౨-౪౨౬
వేంకట సుబ్బారావు, గుండిమెడ-రోగి (ప)	౧	3౨
వేంకటసుబ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, పెండ్లాలు-వ్యవసాయ చరిత్రము (చ)	౨	౨౭౦-౨౭౫
వ్యాసాచార్యులు, కాశీ-సంక్రాంతి (ప)	౧	౮౧-౮౬
" కవి (ప)	౫	౮౨౬
శంకరదీక్షితులు, చింత-సల్తాను మహమ్మదు	౬	౮౪౪-౮౪౫
శంకరరావు, అడవి-నందితిమ్మన్న-పారిజాతపహరణము (చ)...	౨	౨౧౬-౨౨౨
" దుఃఖిధోరణి (ప)	౬	౮౩౭
శివకామేశ్వరరావు, కోపల్లె-ప్రత్యక్షలీల (ప)	౫	౭౬౨-౭౬౩
శివరామశాస్త్రి, వేలూరి-అంతర్నాటకము (క)	౨	౨౪౫-౨౫౦
" వావి (క)	3	౪౨౭-౪౩౪
" దత్తు (క)	౪	౫౬౮-౫౭౬
" సదాచారుడు (క)	౬	౮౮౭-౮౯౪
శివశంకరం, టి.-బాబులవ్రాత	౫	౮౧౫-౮౧౭
శివశంకరశాస్త్రి-వాంఛలు (ప)	3	౪౮౫
" దీపారాధన (ప)	౬	౮౩౩-౮౩౭
శేషగిరిరావు, బుట్టా-సముద్రగుప్తశాసనము-కళింగచరిత్ర (చ)	౫	౭౭౯-౭౮౦
" " "	౬	౯౨౭-౯౩౨
శేషాద్రిరమణకవులు-వియోగరాధిక (ప)	౧	.
శ్రీకంఠశాస్త్రి, యస్.-పదునేనవశతాబ్దమందలి వాఙ్మయము (చ)	౫	౬౯౯-౭౧౨
శ్రీనివాసశిరోమణి-ఏకాక్షి (క)	౧	౨౫౧-౨౬౨
శ్రీరామశాస్త్రి, పుల్లెల-కోనసీమ గురుశిష్యప్రళంస (ప)	౫	౮౧౩-౮౧౪
శ్రీ. శ్రీ.-ప్రభాతగానము (ప)	౬	౯౬౨
సంజీవరావు, మొసలికంటి-నందకుమారవధ (చ)	౧	౧౨౫-౧౩౦
సత్యనారాయణ, దినవహి-అనుమానపికాచము (క)	౫	౭౧౭-౭౨౬
సత్యనారాయణమూర్తి, నిడమర్తి-నీది మంచివయసు?	౬	౯౬౭-౯౬౯
సత్యనారాయణశాస్త్రి, వేదుల-అకాంతి (ప)	౪	౬౩౮
సవాళివయ్య, వేదము-పశ్చాత్తాపము-ప్రాణత్యాగము (క)	౧	౪౬౫౧
సీతాబాయి, బొడ్డుపాటి-చింతలపూడివారి సంభావన (క)	౪	౫౭౯-౫౮౮
సీతారామమూర్తి చౌదరి, తుమ్మల-నిరాళ (ప)	౧	౧౪౮-౧౫౨
" పాచ్చరిక (ప)	౫	౮౧౭-౮౧౮
సీతారామశాస్త్రి, వేమూరి-విదురుడు ధర్మజునితో (ప)	౪	౫౮౮-౫౯౯
" ఆరోగ్యము (ప)	౫	౮౧౪
సీతారామస్వామి, జనమంచి-హృదయావేదనము (ప)	౨	౨౮౫-౨౮౬
" "	౪	౬౩౩-౬౩౪
సుబ్బారాయడు, చావలి-జన్మభూమి (ప)	౬	౯౭౦

సుబ్బారాయడు, వడ్డాది-అలుమగలు (ప)	3	32౫-32౬
సుబ్రహ్మణ్యభాగవతులు-నటపత్రకాయకృష్ణుడు (ప)	౪	౬౬3
“ చక్రీణామూర్తి స్తోత్రము (ప)	౫	౭౮౧-౭౮౪
సుబ్రహ్మణ్యశర్మ, దుర్గా-చిత్రలీలాస్తవము (ప)	౨	౨౭౯
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, అవ్వారి-సీతారాములు-వాల్మీకిభవభూతులు (చ)	౧	౧౧-౧౪
“ భవభూతి రసము-కాళిదాసుని హాతౌచిత్యము			౪	౫౨౬-౫౨౮
“ హర్షనైషధము-శృంగార నైషధము (వి) ...			౬	౮3౮-౮౪3
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, శ్రీసాద-మార్గదర్శి (క)	౧	౫3-౬౪
“ యావజ్జీవం హోమ్యామి (క)	౫	౭౫౧-౭౬౨
సూర్యనారాయణ తీర్థులు, పురాణం-అమృత మెక్కడ లభించునయ్య చెప్పుచు? (ప)			౨	౨౭౫
“ విప్రయోగి విప్రలూపాలు (ప)	౪	౬౨౭-౬౨౯
“ దుర్గతులకు లభించు నే స్వర్గసుఖము (ప) ...			౫	౭౮౪
“ మజ్జిగనుబోలు మందేది ముజ్జగమున (పై) ...			౬	౯౫౨-౯౬౨
సూర్యనారాయణశర్మ, సొన్నలూరి-రామనేన, హనుమంతుడు (ప)	౬	౮౫౫-౮౫౮
సూర్యనారాయణశాస్త్రి, మల్లాది-రూపకములు-లక్షణములు...	౧	౮-౯
“ పితృభక్తి-శ్రీరామగాంగేయులు (ప)	3	3౭౭-3౮3
సూర్యనారాయణశాస్త్రి, వారణాశి-అకాశప్రభుత్వము (ప)...	౬	౯౯౫
సూర్యనారాయణశాస్త్రి, సన్నిధానం-పుణ్యపాపములు(ప)	౨	౨౧౪-౨౧౫
“ కోకిల (ప)	౪	౬౧౧-౬౧౨
“ కవి-అభినవస్వర్గము (ప)	౬	౮౭౭-౮౭౮
సూర్యప్రకాశరావు, దుగ్గిరాల-నా దాహమునకు మీ పానీయము	3	౪౬౭-౪౭౧
సూర్యరావు, క్రొత్తపల్లి-ప్రపంచజ్ఞానము (ప)	౪	౬3౦-౬3౨
సోమన్న, గరిమెళ్ల-పీఠాపురము ప్రాశస్త్యము (చ)	౫	౭౮౯-౭౯౧
సోమ శేఖరశర్మ, మల్లంపల్లి-గోకర్ణ దేవహాడుని శిలాశాసనము (చ)	౧	౧౪3-౧౪౭
“ నన్నయకు పూర్వపుతెలుగు-శిలాశాసనములు (చ)			3	౪౭3-౪౮౪
“ ధర్మచరము శాసనములు ౨. (చ)...	౪	౬౧3-౬౨౦
హనుమంతరావు, మొసలికంటి-స్వర్గంగము (ప)	౧	౫౧-౫౨
“ “ “	3	౪౭౧-౪౭౨
హరిత-ప్రకృతిమూర్తి (ప)	౪	౫౪3

విషయానుక్రమణిక

మేలుకొలుపు—గుట్టప్పడియ ఆంజనేయులు గారు	౧-3
ఇప్ప దేవతా స్తవము—పుల్లెల శ్రీరామశాస్త్రి గారు	3
కర్ణాటకభాషయందలి సంస్కృత వృత్తిములు—తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావుగారు	౪-౧3
చిన్ని గీతములు—సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మ గారు	౧3
క్షేమేంద్రమహాకవి-బౌచిత్యవిచారచర్చ—కిశాంబి రాఘవాచార్యులు గారు	౧౪-౧౮
వేలుపెట్టి—చింతా శంకరదీక్షితులు గారు	౧౯
మేఘసందేశము—యౌ. రామదాసయ్యంగారు	౨౦-౨౫
తాకూర్ పీఠకేసరి—పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య గార్లు	౨౫-౨౬
ప్రాచీన జ్యోతిషగ్రంథములు—నిడుమోలు కనకసుందరం గారు	౨౭-3౧
రాధ—వేదకొమ్మ ఆదిశేషయ్య గారు	3౨-3౪
అన్వేషణము—మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రి గారు	3౪
చిత్రరహస్యము—శ్రీ. శ్రీ.	3౫-౪౪
శత్రు నిరాసము—బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి గారు	౪౪
మంగమ్మ—ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారు	౪౫-౫౧
గ్రుడ్డిసిల్లివాడు—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు	౫౨
ఉత్కంఠ—అల్లంరాజు రంగనాయకులు గారు	౫౨
దర్జా—వేటూరి శివరామశాస్త్రి గారు	౫3-౬౪
పొరపాటు—జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రి గారు	౬౪
చదువుజీవనము—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు	౬౫-౬౭
ఖండాంతర భారతీయులు—దిగవల్లి వేంకటశివరావు గారు	౬౮-౭౧
ఆరాధనము—మద్దిపట్ల వెంకటరమణయ్య గారు	౭౨-౭౬
పల్లవచరిత్రమునందు కొన్ని సంశయములు—యౌ. వెంకటరమణయ్య గారు	౭౭-౮౨
కవి-కవిత-విమర్శకుడు—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు	౮3-౮౪
కళింగదేశములోని శాసనములు-తేదీలు—గొ. రామదాసు గారు	౮౫-౯౨
సంప్రార్థనము—సాహిత్యవర్ధనుడు	౯౨
కవిప్రబోధము—మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు	౯3-౯౫
అహదనకర తామశాసనము—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు	౯౬-౧౧౦

అనంతవర్మకుమారుడు ఇంద్రవర్మయొక్క తామ్రశాసనము—

శ్రీ శ్రీ శ్రీ హరిచందన జగద్దేవు నాజాబహద్దూర్ గారు	౧౧౧-౧౧౩
రసాయన చిత్రములు—కల్లూరి చంద్రహాళి గారు	౧౧౭-౧౨౦
విద్యద్వోష్టి—చిలుకూరి నారాయణ రావు గారు	౧౨౧-౧౨౩
భారత దేశపు స్త్రీలు—అయ్యదేవర బాలాత్రిపురసుందరమ్మ గారు	౧౨౪
కలగూరగంప:—జపాను 'మానప్రతికల మానవాధీశుడు'; శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణకవి గారు; భారతీయగ్రామముల వినాశము; మానవ శరీరము-యంత్ర కాల; చాక్లరు సంఘర్షాండు - భారతబంధువు; పాటలీ పుష్పము; అగ్ని; శ్రీ అల్లూరి రామరాజుగారు; శ్రీయుత యన్. సి. నేను గారు; బిటనులోని కోటిశ్వరులు; వయోవంతులు-విద్య; భారత దేశము-స్త్రీలయభివృద్ధి; రామమంత్రము; ప్రాచీన భారతదేశ ప్రావీణ్యము; గురుకులాదర్యములు; అంటును తొలగించుటెట్లు?; ప్రపంచములో అన్నింటికంటెను పెద్దపుస్తకాలయము	౧౨౫-౧౪౫
శివప్రయాణము—సిరుగూరి జయరావుగారు	౧౪౬
భారతీయమహిళామండలి	౧౪౭-౧౪౮
ఆంధ్రభ్యుదయము—	౧౪౮
రుమునాసాంత్యసము—బసవరాజు అప్పారావుగారు	౧౪౮
. శ్రీ. దుగ్గితాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు—ఆంధ్రరత్న	౧౪౯-౧౫౧
రత్నచ్యుతి—జి. జాషువగారు	౧౫౨-౧౫౩
మర్మనలు—	౧౫౪-౧౫౭
రాభిప్రాయవిశేషములు	౧౫౮-౧౬౪

చిత్రములు

త్రివర్ణ చిత్రములు:—గోపీమోహనుడు; పటమంజరీరాగిణి.

సాధారణ చిత్రములు:—అజంతాచిత్రములు ౪; మనకు తోకలున్నచో?; వేసవి-దేశవేషము; అప్పుడు-ఇప్పుడు ౨; ఇతర చిత్రములును.

గోపీమోహనుడు

హెచ్చరిక

భారతి చందాదారులు భారతనిగుఱించి వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయిన యెల్ల లేఖనములందును తమ (చందాదారు) నంబరును వ్రాయవలెను. లేనియెడల వారికి ప్రత్యుత్తరములు కొనగజాలము. ఆ ఉత్తరములను ఏవిధమయిన పనినిగూడ జరుపజాలము. కావున, తప్పక చందాదారులు ప్రతి ఉత్తరము మొదలయినవానియందును తమ నంబరును పొరపాటులేకుండ స్పష్టముగా వ్రాయుకోరెదము. చందాదారులకు భారతి సకాలమున అనగా ప్రతినెల 10-వ తేదికి లోపల చేరకున్నచో పెంటనే వారివారి తపాలుకార్యాలయమువారికి రిపోర్టుచేయు గోరెదము.

* చందాదారులనంబడు ప్రతిక కవరుపై వారి విభాగమునకు ముందున్నది.

చెన్న పట్టణము, జూలై ౧౯౨౮

సంపుటము ౫

విభవ సంవత్సరము ఆషాఢమాసము

సంఖ్య ౭

మేలుకొలుపు

గుప్తస్వడియ ఆంజనేయులు గారు

ఎరువపు మల్లెతీవియల పజ్జను డాగురునూతలాడు తె
మొరకసుగందు లూడిగపుమేలము లాడుచునుండ, మంజుల
స్వరమునఁ బక్కితాగములు పాడఁదొడంగెఁ బ్రబోధగీతు లీ
తరుణము భావికార్యశుభదం బగు మేల్కను మింక భారతా!

అలమిన కారుచీకటుల నల్లనఁ బాపుచుఁ దూర్పుదిక్కునన్
బాలిచెను వేఁగుఁజుక్క, కనుమోడ్పుల విప్పి సమస్తజీవముల్
దెలివిని యొందె నిండె జగతీవలయంబున నవ్యరోచికల్
దెలతెలవారనయ్యె నిక లెమ్ము ప్రభాతము మీఱకుండఁగన్.

తెఱచిన కన్నుమూసి చనుదేరవు నిద్దురమబ్బు వీడి, యి
త్రతీనిఁ బరుండి లేచుచును దద్దయుఁ గాల మతిక్రమించె, సో

దరజనులెల్ల మేల్కనిరి, తల్పముఁబాసి బిరాన రమ్ము నీ.
యఱమరవీడి భారతసుతా! భవతారకమాతృ నేవకున్.

సద్యస్సుపుల్ల పుష్పసుగంధబంధురా యత వాతధూఃధూపిత మొనర్చి
శాద్యలోఽరిభాగ సంచలనీహార కణమూక్తిక శ్రేణిఁ గలయఁదీర్చి
ధవళేందుబింబసంభవరుచిస్ఫూర్తి నల్లడలమేలగు పాలగచ్ఛ దిద్ది
కలకలారావ సంకులనీడజావళి వందిమాగధకోటిఁ బొందుఁరచి
ధరణిఁగై నేసి ప్రకృతికాంతామతల్లి - కాచియున్నది నీకు స్వాగతము నీయ
తరలిరావయ్య, మాతృపాదముల నతుల - మతిని నేవింపవయ్య! భారతకుమార.

చనుచున్నారు స్వకీయకార్యకరణోత్సాహంబునన్ బుణ్యభా
గ్జనులై సోదరసోదరీతతులు, స్వేచ్ఛామందమందానిలం
బున నెమ్మేనులు నేడఁదేర, వినరావో తజ్జయోదంచిత
స్వనముల్, వారలఁగూడ నేఁగఁదగవో! జాడ్యంబు నీకేటికిన్.

చోరులేచిన సాహుకారుకై వడిఁ గుందు జాతీయఃక్మిశోకాతిశయము
వలఁ జిక్కువడిన గువ్వనుబోలి విలపించు నీకన్నతల్లి కన్నీటిధార
పులిఁగన్నజింక యట్టులు డయ్యు వాణిజ్య బిసరు హేక్షణగుండె బెరరుపాటు
కానఁబూచిన తీవ్రకరణి నిర్వేదించు కవివరేఁమ్యునిచేతి కలము వణఁకు
తుడిచివేయుము వేగ నీజడిమ నుడిగి - స్వీయనిర్మలసామ్రాజ్య సిద్ధికొఱకు
కార్యకారణవేదివై కదల కిట్లు - సెజ్జవీడవు నవ్వరే సజ్జవారు!

వినిపించుచున్నది వివిధద్విజానీక సుప్రబోధవిశుద్ధ సూక్తిచయము
కనిపించుచున్నది గాఢాంధఃటలవిధ్వంసక ప్రాగ్దిశాధవళిమంబు
వీతెంచుచున్నది విశ్వజన్య నవీనమానితోత్సాహమందానిలంబు
చనుదెంచుచున్నది జననీపదాంభోజ సంసేవనార్థమై సర్వజనము
కరము డగ్గతె శుభలగ్న కాలమిపుడు - లలితపావనవిశ్వకల్యాణమునకు
వేగిరమ లేచి సముచితవిధులఁదీర్చి - పెండ్లి పెద్దవుగ మ్మీవు పృథులతేజ!

వలిగాడ్పుల్ భరహూ సహింప నని లేవంజాలవో దట్టపుం
దెలిక్రాందుప్పటి మేల్ముసుంగు విడి సందేహింపనేనా? యదే

తిలకింశంగదవయ్య, శీతహరియై దృక్పర్వశోభన్ జగ
ద్వలయం బల్లినఁ దేరి కన్గొనియె భాస్వంతుండు తేజోనిధి!

మేటిగుణరాశివని లోకమిత్రుఁడగుట-గురుకరముల నిను మేలుకొలుపఁ బనిచి
మెఱుఁగుబాగు వన్నియ మించురఁచులఁ-గాన్కలంపుచునున్నాఁడు కమలసఖుఁడు.

అరయఁగో జననికై హరినోర్చి యమృతంబుఁ గొనిచన్న వైనతేయునితెఱంగు!
తలఁపఁగో దివిజమందాకినీదేవి నీ పృథివినిల్పిన భగీరథునిశక్తి!
పెలియఁగో నిజులొడక్కులఁ గీర్తినింపిన భరతభూపాలుని బాహుపతిమ!
చింతింపఁగో శండ్రి చెండాడినను వైనభక్తివీడని ప్రత్యుపట్టి నిష్ఠ
నీరల్లెరు నీదా పూర్వికులు సుమ్మి-నీమనఃపంజరంబున నేటిదనుక
సాణఁగియున్నది తత్తేజ మనువువోలె-వెలికిఁదార్చెనుగాని వేవేగ లెమ్ము.

కనుఁగొనల్ గవోష్ణజలకంకణముల్ నడి రాంబకయ్య గుం
కను గొననయ్య ధైర్యమును గాఁగలకార్యవిధాన మెట్టిదో
కనుఁగొననయ్య సోదరనికాయము బద్భుతసంప్రమోదులై
కనుఁగొన మాతృభక్తి సిరిఁ గాంచఁగదయ్య! కులప్రదీపకా!

ఇష్టదేవతాస్తవము

పుల్లెల శ్రీరామశాస్త్రిగారు

బొడ్డుబిడ్లుని బ్రహ్మఁ బుట్టింపకున్నచో ధర్మమాతృకలు నేదంబు లగునె
బోయచేఁ గ్రౌంచంబు నేయింపకున్నచో వితతరామాయణస్మృతియు నగునె
నికృతి జూదము శకునికి నేర్పకున్నచో బృథివి భారత కల్పవృక్ష మగునె
చిలువచే మృతిఁ బరీక్షితున కీకున్నచో ఘనతత్త్వకలిత భాగవత మగునె
లోకకల్యాణకృతులను మాకొసంగ-నీవు కల్పించు పూహంబు లెన్నఁదరమె
యిందఃఖలిపాల, యిందిరాహృదయలోల, -భక్తనుతశీల, కేశవప్రకటలీల!

కర్ణాటకభాషయందలి సంస్కృతవృత్తములు

తేకుమల్ల రాజగోపాలరావు గారు

క్రింద్రమునందు పఠెనే కన్నడమునందును

సంస్కృతమునుండి తీసికొనఁబడిన వృత్తము లనేకములు కలవు. ఆంధ్రమునందలి యనేక వృత్తములు సరియైనవిక లేనివి. కన్నడము నందలి విస్తారసంఖ్యగలవృత్తములకు సరియైన రాగవచన కలదు. ఈక్రిందివృత్తములకు యత్యములు కర్ణాటచ్ఛందస్సుల కాదిమాచార్యుడగు నాంధ్రుడైన నాగనర్మ కన్నడమున రచించిన ఛందోంబుధియను ప్రమాణగ్రంథము నుండి తీసికొనఁబడినవి. ఈ ఛందోంబుధి శైలుడైన యాతనిచే నాతనిభార్య కంకితము చేయఁబడినది. ఈవృత్తములకు ప్రాసకలగ గాని తెలుగునుబోలినయతి లేదు. గణములు

తెలుగులోని యగణ తగణ మగణ రగణ నలే. ఇవి కవి తనభార్యను “శాతకుంభ ఘటోపమన్వత్ప్రసంగమోక్షరాజితే” మున్నగు పదనముదాయముచే సంబోధించుట మాడఁగా నాకావ్య సామాన్య సంఘటనన ఘోషింపఁగల వృత్తి ముట్టిగిత్తి వనాక్యము ల్గలములుకాని వృత్తిమును సూచించునట్లు కానబడును. ఈక్రింది కన్నడపువృత్తము లలో నేకనామముగల కొన్నివృత్తములకు భిన్నలక్షణములు కానవచ్చుచున్నవి. ఈక్రింది వృత్తములకు కర్ణాటాంధ్రములలో నేకలక్షణములును, భిన్ననామములును గానవచ్చుచున్నవి.

వృత్తనామము

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తిసంఖ్య	తెనుగు	కన్నడము
1	3	మ	1	నారీ	వామాంగ
2	8	య	2	కేస	రతాంతము
3	3	గ	3	మృగి	పాదనము
4	3	స	4	వినయము	ప్రవరము
5	4	రగ	3	సమృద్ధి	దేవరమ్య
6	4	సర	4	సుమంత్ర	మృగశేత్ర
7	4	జగ	6	సుకాంతి	జనోపయ
8	4	భగద	7	బింబ	సౌందర
9	5	గగగ	3	ప్రేతి	నందకము
10	5	సగగ	4	ప్రగుణము	సన్నగశేత్రము

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	తెనుగు	కన్నడము
11	5	బగ్గ	6	సతి	అనంగము
12	5	భగరుగురు	7	పండ్రి	కాంసనమాల
13	5	ఫలగ	13	నంద	తిలక
14	5	ఫలగ	15	అంబుజ	ప్రేమ
15	6	భయ	15	చంద్రనివసన	శశికాంతము
16	6	నయ	16	శశివదన	ఉదాత్తము
17	6	మస	25	ముకుళము	కమళము
18	6	సస	28	వసుధ	మమదము
19	7	సరగ	20	హంసమాల	సగలము
20	7	మసగ	25	మదలేఖ	కమలిము
21	7	నసగ	64	మదనవిలసిము	సులభము
22	9	గజగ	187	భద్రకము	హరియము
23	10	మనయగ	121	పాదము	పరివకము
24	10	గిమనగ	199	గుక్మసతి	మందానిలము
25	10	భభభగ	409	పండ్రి	చిత్తపదము
26	11	తలతలగ	293	మందాగదాము	లయగ్రాహి
27	11	భద్రవగ	487	మోక్షకమాల	హంప్రము
28	11	గజగ	683	శ్లేష	ప్రేమికము
29	11	ననరలగ	704	గోకము	చంద్రక
30	12	ననమయ	576	ప్రహేయము	ఘటము
31	12	నజజయ	880	తోపకము	లలితపదము
32	12	నభజగ	1400	ప్రియంబ	నిరుపము లేక మన్త
33	12	సజసన	1772	ప్రమితాక్షరము	ప్రమితాక్షర క్రోడం
34	12	జసజస	1886	జ్యోత్సనగతి	జ్యోత్సనరతము
35	13	నజజగ	1592	ప్రభాతము	ప్రభాతమిత్రము
36	14	భభరసలగ	5815	సుందరీ	సుందరి
37	14	ననగసలగ	584	అపరాధితి పరాజితి	మనుమాంఘ్రిపము
38	15	నజజభర	11632	మనోజము	నననినము
39	16	యమససగ	10178	చంద్రప్ర	విజయానందము
40	16	నభజజజగ	23416	పద్మకము	మంగళము
41	17	నజభజజలగ	56240	నర్మకము	కనకాబ్జిని
42	17	నసమరసలగ	46112	హరిణి	హరిణీపుత్ర
43	18	సాతనయయయ	37857	మనుమిత్రతానేర్పిత	కంఠకందర్పజాతిము

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము	కన్నుడుము
44	18	రసజజభర	98019	మత్తకోకిల	మల్లకామాల
45	19	రసరసజజగ	186587	నంద్రకర్	ఖచరప్లతి
46	20	భభభభరసలగ	372151	అంబురుపాము	నగరంజితము
47	20	నభభమససలగ	373176	ఖచరప్లతిమ	అనచద్యము
48	22	భభభభభభభగురు	1797559	మానిని	వనమంజరి
49	23	ననజజజజజలగ	3595120	కవిగ జనిరా శిత్రము	హంసగతి
50	23	మమతనననలగ	4194081	మత్తక్రీడ	క్రీడి
51	24	భతనసభభనన	4155367	తన్వి	సుందరము
52	25	నననససభభభగురు	14368768	బంధురము	హంసపదము
53	25	నననననననగ	16777216	భాణీధరగతి	వివశిత సగసిజము

ఈ నామభేదములకుఁ గారణము ఈ కవులదేకాదు. ఒక్కొక్కప్పుడు అనేకభాషలలో నేకలక్షణమునకు సమాననామమును, భిన్న నామములుగల యొక్కొక్కలక్షణమునకు ఈ భిన్ననామములును నితరభాషలసామ్యము ను గాననచ్చుచున్నది. ఒక్కొక్కప్పుడు కవియే నూతనలక్షణమును గల్పించి యొకవృత్తమును సృష్టించినప్పుడు మాత్రము తనకుఁ దోచిన పే రిడుచున్నాడు. సంస్కృతమున

న నేకలక్షణగ్రంథములు కలవనియు, కర్ణాటక రాజ్యమున విశేష వ్యాఙ్గలగ్రంథములును, స్థలీ నాంధ్ర దేశమున విశేషవ్యాఙ్గల ఛందోగ్రంథములును నేలుచేటనియు నందఱు నొకచో యీనామభేదము కలిగినదనియు నా మతము. ఆంధ్రచ్చందోగ్రంథములలోఁ గాన రామ యాక్రందిస్థితిములు కన్నుడుమునందు మట గూడ ఈ భూపాను గ్రంథము నొందును

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము
1	1	ల	2	శిరు తెలుపఁబడలేదు
2	2	లగ	2	దిగంతగము
3	2	లల	4	గిరిధరము
4	3	న	8	పరమము
5	4	జగ	5	కామాంగము
6	4	వల	16	సగతిగువు
7	5	రలగ	11	సంపకము
8	5	సలగ	16	సంసిరుపాము
9	6	నమ	8	సులలితము
10	6	గలు	11	శాలివీతనము

సంఖ్య	ఛందస్సు	లక్షణము	వృత్తసంఖ్య	వృత్తనామము
11	6	సస	27	కుముదము
12	7	మతగ	9	చిత్రము
13	7	రతగ	19	విభూతి
14	7	భగగ	23	వినిష్ఠము
15	7	వరగ	24	వరగము లేక శకాంకవక్త్రము
16	7	వళగ	32	విశాలము
17	7	సతగ	40	కోమలము
18	7	భభగురు	55	కమళము
19	8	రరగగ	19	శ్రుతానందము
20	8	వళలగ	88	సుమాలతి
21	9	ననమ	64	భుజంగశిశుస్మృతము
22	9	యాయయ	74	బృహతి
23	9	ననర	96	మాయూరము
24	9	వళన	219	వనజము
25	9	భనన	239	ఉదయము
26	10	రనరగ	347	కల్యాణము
27	11	మనజగగ	345	మాణిక్యము
28	12	నభజయ	888	ద్రుతపదము
29	12	భభరస	1719	హంసవృత్తము
30	13	భజనసగ	1775	అంబుజము
31	13	వతజభగురు	3432	సౌందరము
32	13	భభభభగురు	3511	అంగరూపము
33	13	నభభభగురు	3512	అభ్యుదయము
34	15	నసనభయ	7608	విచిత్రలలితము
35	16	భభభభభగురు	28087	పద్మముఖి
36	16	నననజసగ	7168	లలితపదము
37	21	నననయయతమ	136192	లలితగతి
38	22	ననరకరసర	76567	తరంగము
39	22	ననననభగరగ	618116	చాత్రకుజము
40	24	ననభినజననయ	4186048	లలితము
41	24	నజభభభభజర	5729712	అర్కమణి
42	24	నజభజజజరస	7003056	వంశజము
43	26	ననననననననగ	16777216	వనలత
44	26	నజనసనననజలగ	29358064	మృనిముఖము

కొన్ని యెడల ఒక్కనామమునకే యొక్కొక్క ఛందోగ్రంథమున నొక్కొక్క లక్షణము కలదు.

ఉదా. భుజగశిశుస్సతిము.

దీనికి వృత్తరత్నాకరమున

ననను

ఆంధ్రస్థిపిస్తుల

ననము

కన్నడమున వృత్తరత్నాకరము నట్లే.

కర్ణాటక వృత్తములు

మొదటి ఛందస్సు

నానావ ఛందస్సు

ప్రస్తారమున

వృత్తసంఖ్య—

1. వృత్తలక్షణము—పాదమున కొక్కొక్క రుచువు.

లక్ష్యము—శ్రీశంకారాంజనే.

2. పాదమున కొక్కొక్క లక్షణము—

ల|ల|ల|ల.

రెండవ ఛందస్సు

2. దిగంతగవృత్తము - ప్రతిపాదమునకు లగ—

లగోపగం|దిగం|లగం.

4. గిరిధర—ప్రతిపాదమునకు లల—

మరగ|పరగ|గిరిధర.

మూడవ ఛందస్సు

1. వామాంగవృత్తము—పాదమున కొకమగము.

భూమిప్రోద్ధామంకే|వామాంగీ|వామాంగం.

2. రతంతవృత్తము—య—

యతంతం|నితంతం|గతంతం|లతంతం|తంజే.

3. పావనవృత్తము—ర—

పావనో|ద్భావదిం|శ్రీవధం|వాననం.

4. ప్రవరవృత్తము—స—

పవనో|ద్భావదిం|ప్రవరం|ప్రవరే.

8. పరమవృత్తము—న—

సురగ|నెరవి|నెరయె|పరమె.

3. దేవరమ్య—గగ—

పానకాగ్రం|భావనీయం|దేవదేనిం|దేవరమ్యం.

4. మృగశ్రే—సగ—

లగయుగ్మం.

5. కామాంగము—రిగ—

వ్యోమంహం|తామాగిరజే.

6. జనోదయ—ఽగ—

జనోదయం.

7. శాండగ—ఘనరువు—

ఇందుమూర్, బంధరకే|శాండగం|ఘనరువం.

16. సురతెరుప్తము—నల—

సురహరి|నలం.

అయిదవ ఛందస్సు

4. సన్మృగశ్రేము—సగగ—

సగయుగ్మగజే.

6. అనంగ—ఽగగ—

దినేళనింబి|తే.

7. కాంధనమాల—ధి 2 గురువులు—

మించునాంధ్రం.

11. నందకము—గలగ—

ఒందుపహ్నియోజ్.

13. తిలకము—తలగ—

వోమం హరిమం.

ఆపాదమాసము]

15. ప్రేమ—భలగ—
సోహరియం.
16. సగసిగుహము—సలగ—
హరిహరగుం.

అనిమిదవ ఛందస్సు

8. సులలి—నను—
జలజపత్రాక్షి.
10. విచిత్రము—యయ—
సమోయగ్మగిరిం.
11. శాలినీవిశావము—య—
యయ—
12. తినుచున్న—య—
స్వనాది—యయం.
15. శిశికాంతుము—య—
శిశికాంతోయం.
16. ఉదాత్తము—య—
యయం.
25. ముకుళము } —య—
తేక కుకుళము }
నిర్మలజం కమలం.
27. కుముదము—య—
అనిల ద్వితియం.

ఏకవచన ఛందస్సు

9. చిత్రము—య—
శాత్రీవంశంయయం.
19. విభూతి—య—
భోజనేతేకకనీ.
20. సరలము—య—
సరలం పృథ్వినామం.
23. వినిమ్నము—య—
శీతశరాగ్నిచేతో.
24. శశాంకుక్తము లేక నరగము—య—
సగసిజాయతాక్షి.
32. విశాలము—య—
త్రిదశపదనేశర్.

కిర్లాటకభాషయందలి సంస్కృతవృత్తములు

40. కోమలము—య—
అయినేతేకోమలం.
55. కచుకము—య—
సాందరికేత్ కచుకం.
64. సులభము—య—
జననూత సులభం.

ఎనిమిదవ ఛందస్సు

1. విద్యున్నాళము—య—
శాంతిం విద్యున్నాళాపృథ్విం.
19. సుతానందము—య—
భావనీయం సుతానందం.
55. చిత్రపద—య—
బంధుహర ద్వితియంగ్.
88. సుమాలతి—య—
గురుకుచే సుమాలతీ.
103. మానవకము—య—
శాంతశశి వ్యోమలగం.

తొమ్మిదవ ఛందస్సు

64. భుజగశిశుస్మృతము—య—
భుజగశిశుస్మృతిం నామం.
74. బృహతి—య—
విలోలాక్షి కేళింతిదక్కుం.
96. వనమయూరము—య—
అమరగణనాతతోయం.
183. ఉత్పాకము—య—
సుందరినాకిగ నిష్ప్రదిం.
187. హలాయుధము—య—
దావగం సరసిజాననే.
187. భద్రకము—య—
ఇది పై స్మృతిమే-సప్రసంలయపదక్రమం.
192. వినుతము—య—
వినుతమిదుననామదిం.
219. సునజము—య—
నాగవర్మని నీవనజం.

289. ఉదయము—భజన—
నాకిగని నాను దుదయం.

ఓచియవ ఛందస్సు

121. పావకము—చునజగ—
మీ నాక్షీయతిగిరి యొల్కిల్లుల.

199. మందానిలము—భుసగ—
నీతియు లే మందానిలవృత్తమ్.

219. మణిరంగము—రససగ—
పాదపాశన మారుతయుగ్మం.

241. మర్తము, పూజ్యము, లేక నవ్యము—
మున్నంధాత్రీశిపవనేశో.

347. కల్యాణము—రసజగ—
క్షోణినాయు దినేశనీశ్వరం.

439. చిత్రపదము—భభభ గురువు—
చంద్రగణంగ శేమూడె డియ్యో.

సదనాకొండవ ఛందస్సు

289. శాలిని—మతతగగ—
భూమిఖ్యాతం శాలినీనామవృత్తం.

293. లయగ్రాహి—తతతగగ—
నామం లయగ్రాహియందాహుతవృత్తం.

345. మాణిక్యము—మసజగ—
జాతే నీనడనోడు జేగడింగు.

358. ఉ పిండవజ్రము—జతజగగ—
దినాధిపం వోవ్యరవీశయుగ్మం.

357. ఇంద్రవజ్రము—త్రజగగ—
వోవ్యరవీశయుగ్మం భామకపద్మయుగ్మం.

439. వోదకము—భభభగగ—
ఇంగుగంగ శే మాతవడింప.

443. స్వాగతము—నభగగ—
స్వాగతంవెగట్టునాకిగ నిందం:

487. సాంప్రము—భ్రనగగ—
చందని నభ్రంసురపురమీశ.
చంద్రం—
(ప్రాసము చూడవలెను.)

683. సైనికము—జరలగ—
పాదపాశనార్క పాగకంలగం.

699. రథోద్ధతము—రనరలగ—
మారు లేవ్విదివిజాస్నియం లగం.

704. చంద్రక—ననరలగ—
కమలవదన చంద్రకాహ్వయం.

1009. భ్రమగవిలసితిము—నుభవలగ—
నామం శ్రీమన్మృచురవిలసితిం.

చంద్రాక్షర ఛందస్సు

576. భుటము—ననమయ—
మినిబాహు మెంపం నాగనగ్మం.

586. భుజంగప్రయాతము—యయయయ—
వి శేషంగకీంప్రస్తుతిం పంగకంబోత్

880. లలితపదము—ననమయ—
కులిశధరాగ్మయగం గళమందా.

888. ద్రుతపదము—నభజయ—
ద్రుతపదంద్రుతపదోక్తిగళంపం.

1071. స్రగ్వీణి—రరరర—
ఖ్యాతమంభోజసత్రోపమానేక్షణే.

1381. ఇంద్రవంశము—ననజర—
తా మెంపిదిగ్మంబియ్యోగా నెవిశ్రమం.

1382. చంద్రము—జతజర—
సుచిత్రమం బందిరె సప్తసంఖ్యయ్యో.

1400. నిరుపమము లేక మత్తకోకిల—నభజర—
నిరుపమం శశదిమత్తకోకిలం.

1464. ద్రుతివిలంబిము—నభజర—
నభజరంగళ మెందిరె పాదనో.

1719. హంసమత్తము—భభరస—
సుంపరినాకిగ నిష్టదించవృత్తం.

1756. తోటకము—సససస—
పనమానవతువ్కయ్యుతం యతియుం.

1772. ప్రవితాతూరము—సససస—
పనమానమర్కమగు తద్వయాసం.

1886. జనోదతరతము—జసజస—
గుణాగ్రణిదినేశవాయుయుగళం.

అపాదమాసము]

1979. చంద్రవర్తము—రసభస—
చంద్రబింబముఖి కేళిచఖిలభూ.

పదుమూడవ ఛందస్సు

1392. ప్రభాతమిశ్రము—నజజరగ—
బలరిపుభానుయుగం హుతాశనపిం.
1688. మత్తమయూరము—మతయసగ—
ఎత్తంధాత్రీవ్యోమపయోవాయుహరక్కో.
1775. అంబుజము—భజససగ—
శంబరవిగోధి శరసిందెవిరామం.
2806. రుచిరము—జభసజగ—
సునిశ్చితం రుచిర మిదాగమోక్తియిం.
8482. సాందరం—నతజభగురు—
ఇందుగరంబందిరె నింనువిశ్రమమం.
8511. అంగరుచము—భభభభ గురువు—
కోమళమాదుదిదంగరు చంకళదీ.
81512. అభ్యసయము—నభభభ గురువు—
మృగనిభేక్షణ నామదోళభ్యువయం.

పదునాలుగవ ఛందస్సు

2868. వసంతము—ననతతగగ—
క్రమదోళిరళిదుం నామదిండం వసంతం.
2988. వసంతతిలకము—తిభజజగగ—
నామం వసంతతిలకం కమలాయతాక్షి.
8828. వనమయూరము—భజససగగ—
ఇందువదనే యతిపదార్థదోళినిందం.
8815. సుందరవృత్తము—భభరసలగ—
భ్యాతమిదాకవిరాజ హంసవినిర్మిలం.
8824. కుసుమాంఘ్రిపము—ననరసలగ—
త్రిదశచంద్రహుతాశిసానిలరుంలగం.
8919. కట్టలమయూరము—భజససలగ—
అంబుజరిపుద్యుమణిమారుతబలారిఖ్య.
8128. ప్రహరణకలిత—ననభసలగ—
వనరుహవదనే ప్రహరణకలితం.

కర్ణాటకభాషయందలి సంస్కృతవృత్తములు

పదునైదవ ఛందస్సు

4672. మాలిని—ననమయయ—
సమదగజగతీ కేళి—మాలినీనామవృత్తం.
- 7608 విచిత్రలలితము—నసనభయ—
సదమల విచిత్రలలితం లలితగాత్రే.
11184. సుకేశరము—నజభజర—
అమరగణార్కశీతకర భానుపావళి.
11682. నవనలినము—నజజభర—
నవనలినం కవిరాజహం సవినిర్మితం.
11707. మణివిభూషణము లేక భూషణము—భసభతగ—
పీఠరస్తగభరాసతమధ్యే కపింద్రసం.
16884. మణిగణనికరము—నననస—
విరచితవిసనతై మణిగణనికరం.

పదునాటవ ఛందస్సు

7168. లలితపదము—నననజసగ—
లలితపద ముచితపదము క్తమతికాంతం.
10178. విజయానందము—యమనసరగ—
జనానందంభందం నెగట్టివిజయానందమమృగ.
28416. మంగళము—నభజనజగ—
క్షీతిగసంమదిననోదరవిందద లేక్షణే.
28087. పద్మముఖి, జగద్వందితము, లేక
పద్మము—భభభభభ గురువు—
ఇంగుగణం శరసంఖ్యమొకుందిర చంద్రధరు.

పదునేడవ ఛందస్సు

18928. మందాకాంతం—చుభనతతగగ—
క్రాంతంస్య తం నెగట్టదిశయో
శ్కందకందర్పనిందం.
38750. పృథ్వీ—జసజజయలగ—
ఇనానిలది నేళమారుతపయోలగం గల్పిడం.
46114. హరిణీపుత్రము—నసమరసలగ—
నిరెఖగదులిలి త్రంవృత్తస్త నద్యయరాజితే.

56240. కనకాబ్జిని—నభభజజలగ—

నెలసిరెనాగవర్మకవి నిర్మితమాయతమం.

59530. శిఖరిణి—యమనసభలగ—

జనానందంఛందం శిఖరిణిమదేభేంద్రగమనే.

పదునెనిమిదవ ఛందస్సు

37857. కందకందర్పజాతము లేక నందకందర్పజాతము—

మతనయాయ—

క్షేమారోగ్యంకేళి నినగిదుచిరం కందకందర్ప
జాతం.

50944. ఆరవిందము—ననసతయ—

సురుచిరమనిసిన లక్షణదీపం సందరవిందం.

93019. మల్లికామల—రసజజజభర—

మాలెయెంబుదునిశ్చయం కవిరాజహంసవినిర్మితం.

పందొమ్మిదవ ఛందస్సు

75714. మేఘవిన్యాసము—యమనసరగ—

జనభ్యాతంనూత్నం బుధజనహితం మేఘవిన్యా
స్థితాఖ్యం.

149387. శార్దూలవిక్రీడితము—మసజసతలగ—

నిర్వాజంభువనత్రయం గళోళగీ

వృత్తం ప్రసిద్ధంకరం.

125040. తరళము—సభరసజజగ—

కరియోగాగిరెనందు దింతిమనాగవర్మవినిర్మితం.

186587. భువరపుత్రము—రససతజజగ—

శాతకుంభఘటోపమ వృత్తోత్తుంగ

పయోధరరాజితే.

ఇరువదవ ఛందము

298676. మత్తేభవిక్రీడితము—సభరసమయలగ—

పెసరాయ్ంతిమ నాగవర్మకవియిం

వ్యాలోలనీశాలకే.

356799. ఉత్పలమాల—భరసభభరలగ—

సాతిశయోక్తియింతిదువిరాజిసుగుం

కవిరాజహంసనిం.

372151. నగరంజితము—భభభభరసలగ—

ఇంతిజగదౌళ్ళగరంజితమెంబుదు

రంజితాధరపల్లవే.

373176. అనవద్యము—నభభమససలగ—

కనకకుంపలమంశితగండేనీనఅదోదనవద్యమం.

ఇరువదియొకటవ ఛందము

136192. లలితగతి—నననయయతమ—

గురుజఘనలలిత గతియిందంజనానం

పంకేభ్యుదెన్నిందం.

302993. స్రగ్ధర—సురశనయయయ—

ధానుప్రోద్ధామకేశాన్విబగపెసరిం

స్రగ్ధరానామృత్తం.

711600. పంపకమాల—నజభజజజగ—

ప్రసరశరపీందుభాస్కరగతితయాగ్ర

దౌళస్థిచెల్వనాత్తు.

765627. రరంగము—గనరనరనర—

పావకంద్రదళపావకం దివిజపావ

కం సురపపావకం.

ఇరువదిరెండవ ఛందస్సు

605988. మహాస్రగ్ధర—సతనసరగ—

స్ఫురితప్రోద్ధామకాంచీచితమణి

నితంబస్థలాభోగభారే

618116. చూరకుజము—సమరనభరగ—

జనతానందం శ్రీకామినీప్రతిమ

చూరకుజాహ్వయం నామవృత్తం.

1797559. భభభభభభ గురువు—

—శీతకరప్రకరం గళవేటిదెయోగియి

శైడలనుక్రమదిం.

1930711. భద్రకము—భరనరనరనగ—

ఆదమదోజియింనిలసి బంధదొప్ప

కవిరాజహంసమతదిం.

ఇరువదిమూడవ ఛందస్సు

3595120. హంసగతి—నజజజజజజలగ—

అవిసళితం రసవృత్తియ నాల్గి నేయు
త్తిర కేళ్ళ శహంసగతీ.

4194081. క్రీడ—మమతనననలగ—

ఉత్పన్నంవృత్తం భిన్నాజ్ఞాక్షీగురుజన
మతదివిదతిశయనుతమిం.

3985400. సౌందరం—నభభభమసలగ—

విదితమాగిరెసౌందరమాదుగు
భిన్నాంభోజదళాయతలోచనే.

ఇరువదినాలుగవ ఛందస్సు

4155367. సుందరము—భతనభభనయ—

ఇందునిభాన్యే ధరెగిదుపెసరాయిల్లి
యముద్భవరమెనె తన్నిం.

4186048. లలితము—ననభననననయ—

పరెదుదులలితం ధరెగిదుపెసరాగిర
సరసిరుహదళాక్షి.

5729712. అర్కమరీచి—నభభభభభజ—

క్రమవతెకోడుగీని చనర్కమరీచియ
నందారుహపత్రలోచనే.

7009056. వంశజము—నజభజజజరస—

అమరగణార్క శీతశరభానుగణ

త్రితయాంత్యపావకం పవనం.

ఇరువదియైదవ ఛందస్సు

14368768. హంసపదము—ననననసభభభగురువు—

కవిజనహితకరమిదన తెకళదీహంస
వినిర్మితహంసపదం.

16776647. క్రౌంచపదము—భమసభనననగ—

నీతియులేకేళ్ సాతిశయోక్తి క్రమదో
శిష్యగట్టుది దతిశయరచనో.

16777216. విదళితసరసిజము—నననననన ననగ—

విదళితసరసిజవన మెనలెసె దుదువిదళితవనజముభీ.

ఇరువదియూటవ ఛందము

16777216. వనలత—ననననననననగ—

విదితమిదనని గెపుదిదుదురసదౌళె
వద మిదనతీముదదిందం.

23854849. భుజంగవిజృంభితము—మమతననగరసర—

ఆదిష్మయగ్మాకాశగ్రంపురమితసుర
పురసహితం కృశానుమరుల్లగం.

29358064. మునిమతము—నజనసనననజలగ—

జనహితమింతిదుమునిమతమం
బుదునినగ తెపి దెకళదీనిరుతం.

చిన్ని గీ త ము లు

సోమంచి సూర్యనారాయణశర్మగారు

చిన్ని చిన్ని నీటి చినుకులె పెల్లయి - ఘోరసాగరముగ మాటుమోగు

నిసుకరేణువులె యనెన్నియో కూడివి - శాలకప్రమమయిన నేలయగును

చిన్ని చిన్నిత్రుటలె యెన్నియో కలిసి మహాయుగంబు లగు ననంతఫణితి

అల్పదోషములును నధికమై యట్టులే - ఘోరపాతకమున గూల్ద్రోయు

చిన్ని చిన్ని జాలినేతలఁ జల్లని - ప్రేమవాక్యముల ధరితియెల్ల

భూరి రమ్య శుభకరారామమై నిత్య - సౌఖ్యధామమగును స్వర్గమటులు.

క్షేమేంద్రమహాకవి-ఔచిత్యవిచారచర్చ

కీశాంబి రాఘవాచార్యులు గారు, యం. ఏ., బి. యల్.

కాశ్మీరదేశకవులలోఁ బ్రసిద్ధుడై పెక్కు గ్రంథముల రచియించిన క్షేమేంద్రమహాకవి క్రీ. శ. పదునొకండవ శతాబ్దమువాఁడని స్థిరపఱుపఁబడినది. ఈతఁడు కథాసరిత్సాగరకర్తయగు సోమదేవునికిఁ గొంచెమించుమించుగ సమకాలికుఁ డని తోచుచున్నది. ఇరువురును గుణాధ్యవిరచిత మగు బృహత్కథను సంగ్రహముగఁ గైకొని బృహత్కథామంజరి, కథాసరిత్సాగర మను గ్రంథముల రచియించిరి. క్షేమేంద్రుఁడు సోమదేవునిగ్రంథమును గాని, సోమదేవుఁడు క్షేమేంద్రునిగ్రంథమును గాని చూచినటులు గన్పట్టుట లేదని వాఙ్మయపరిశోధకులు దెలుపుచున్నారు. కాశ్మీరమునందు విజయరాజ్యాధీశుఁడును, రత్నసింహుని కుమారుఁడును నగు ఉదయసింహుని కాలమునఁ గవి జీవించియుండినట్లును, కాశ్మీరాధిపతియగు అనంతభూపాలుని కాలమున గ్రంథము పరిసమాప్తినొందినటులును ఔచిత్యవిచారచర్చయందలి గ్రంథాంతశ్లోకముల నలనఁ దెలియఁగలదు.

ఈక్రిందిగ్రంథములు క్షేమేంద్రునిచే రచియింపఁబడినటులు దెలియవచ్చుచున్నది.

1. భారతమంజరి; 2. రామాయణమంజరి; 3. బృహత్కథామంజరి; 4. దశావతా

- రచరితము; 5. సమయమాతృక; 6. చారుచర్య; 7. సేవ్యసేవకోపదేశము; 8. కళావిలాసము; 9. చతుర్వర్గసంగ్రహము; 10. దర్పదలనము; 11. కింకరతాభరణము; 12. ఔచిత్యవిచారచర్చ; 13. సువృత్తతిలకము. 14. అవసరసారము; 15. నీతిత; 16. బోధితత్వావదానకల్పిత; 17. ముక్తావళి; 18. చిత్రభారతనాటకము; 19. మునిమతమీమాంస; 20. లలితరత్నమాల; 21. లావణ్యవతి; 22. వినయవల్లి; 23. వాత్సల్యయనసూత్రసారము; 24. అమృతరంగకావ్యము; 25. కనకజానకి; 26. దేశోపదేశము; 27. నీతికల్పతరువు; 28. పద్యకాదంబరి; 29. పవనపంచాశిక; 30. రాజావళి; 31. వ్యాసాష్టకము; 32. శశివంశమహాకావ్యము.

ఇన్నిగ్రంథముల రచియించుట చేత నే కవితన యాచిత్యవిచారచర్చయను గ్రంథమునఁ దన్ను 'అక్షయకావ్యకీర్తిః' అని వర్ణించుకొని యున్నాఁడు.

'క్షేమేంద్ర ఇత్యక్షయకావ్యకీర్తిశ్చక్రే న వాచిత్యవిచారచర్పామ్' (Kavyamala Series P-92) అందున నేపాశ్చాత్యులు Polymath, Kshemendra మొదలగుపదముల నీతని విషయమున వాడియున్నారు. పై నుదహరింప

ఆషాఢమాసము]

బడిన గ్రంథములలో 1 మొదలు 13 వఱకును బొంబాయి నిర్ణయసాగరముద్రణాలయమున ముద్రింపఁబడినవి. 14 మొదలు 32 వఱకు నెచ్చటను ముద్రింపఁబడినటులు గానరావు. అయినను వానిలో 14 మొదలు 23 వఱకు గల గ్రంథములలోనివని కొన్ని శ్లోకముల నీ కవి తన యశాచిత్యవిచారచర్చయం దుదాహరించి యున్నాఁడు. పైముప్పది రెండుగ్రంథముల రచించినటులు బొంబాయి ముద్రితకథాసరి త్సాగర పీఠికయందుఁ దెలుపఁబడియున్నది.

ఔచిత్యవిచారచర్చ

క్షేమేంద్రమహాకవి కవికంఠాభరణము, ఔచిత్యవిచారచర్చ, సువృత్తతిలకము అను మూఁడలంకారగ్రంథముల రచించినటులు దెలియుచున్నది. ఔచిత్యవిచారచర్చయందుఁ దాను “కవికర్ణిక” యను నలంకారగ్రంథమును రచించినటులు దెలిపికొనుటచే నదియే కవి కంఠాభరణమని తోచుచున్నది. కవికర్ణికను ముందు విరచించి తరువాత ఔచిత్యవిచార చర్చను రచించినటు లీ క్రింది శ్లోకయుగ్మము వలన స్పష్టపడఁగలదు.

శ్లో. కృత్వాపి కావ్యాలంకారాం

క్షేమేంద్రః కవికర్ణికామ్;

తత్కలङ్కం వివేకంచ

విధాయ విబుధప్రియామ్.

ఔచిత్యస్య చమత్కార

కారిణ శ్చారుచర్వణే;

* కటక కుండల కేయూర హారాదివ దలంకారాయేవ.

క్షేమేంద్రమహాకవి-ఔచిత్యవిచారచర్చ

రసజీవిత భూతస్య

*విచారం కురుతేఽధునా.

కావ్యమున కాత్మ ధ్వని యని యానంద వద్ధనాచార్యుఁడు దెలిపియున్నాఁడు. కావ్యము నకు రసమే ప్రధానమని కొందఱును, నక్రొత్తియే ప్రధాన మని మఱి కొందఱును జర్చించి యున్నారు. రీతియే కావ్యమున కాత్మయని కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తికారుఁడగు వామ నుని మతము (రీతిరాత్మాకావ్యస్య, 1-2-6).

కావ్యమున కాచిత్యమే జీవిత మని క్షేమేంద్రుని మతము. గుణాలంకారముల వలనఁ బ్రయోజన మేమియు లేదు. అలంకారము లలంకారములే; గుణములు గుణములే (శ్రుతసత్యశీలాదివద్ధుణాయేవ) కాని శృంగారాది రసప్రసిద్ధ మగు కావ్యమునకు జీవిత హాచిత్యమే. విచారించినను ఔచిత్యమేకావ్యమునఁ గనరాదో యట్టికావ్యమునకు గుణాలంకారాదులవలనఁ బ్రయోజనములేదు. ఉచితస్థానవిన్యాసముచే నలంకారము లలంకారము లనఁదగును. ఔచిత్యప్రచ్యుతి నొందని గుణములే గుణములు.

కావ్య స్యాల మలంకారైః

కిం మిథ్యా గణితై ర్గుణైః;

యస్య జీవిత హాచిత్యం

విచిన్త్యాపి నదృశ్యతే.

అలంకారా స్త్వలంకారా

గుణాయేవ గుణా స్సదా;

ఔచిత్యం రససిద్ధస్య

స్థిరం కావ్యస్య జీవితమ్.

ఉచితస్థానవిన్యాసా

దలంకృతి రలంకృతిః;

ఔచిత్యా దమృతా నిత్యం

భవన్త్యేవ గుణా గుణాః.

కవి యీవిషయమునే యీక్రింది చమత్కారముగ శ్లోకముచే చెలియఁబఱచియున్నాఁడు.

శ్లో. కంఠే మేఖలయా నితంబభలకే

తారేణ హారేణవా,

పాదౌ నూపురబంధనేన చరణే

కేయూరపాశేనవా;

శౌర్యేణ ప్రణతే రిపో కరుణయా

నామాంతి కే హాస్యతామ్

ఔచిత్యేనవినా హుచిం ప్రతనుతే

నాలంకృతి ర్నో గుణాః.

ఔచిత్యమననేమి?

ఈ విధముగాఁ గవి యౌచిత్యప్రాముఖ్యమును వర్ణించి ఔచిత్యమననేమియో వివరించియున్నాఁడు.

శ్లో. ఉచితం ప్రాహు రాచార్యాః

సదృశం కిల యస్యయత్;

ఉచితస్యచ యో భావః

త ఔచిత్యం ప్రచక్షతే.

“యత్కిల యస్యానురూపం తదుచిత ముచ్యతే- తన్యభావ మౌచిత్యం కథయంతి-” అని పై శ్లోకమునకుఁ గవియే వ్యాఖ్యాన మొనర్చి

యున్నాఁడు. యేది దేనియొక్క యనురూపమో యదియే యుచితమునాఁబడు. దానిభావమే యౌచిత్యము. ఎట్టివర్ణన విశేషములవలనఁ గావ్యమునకుఁ బదవాక్య ప్రబంధార్థాదులయందు నై సర్గిక హృదయంగమ త్వము సిద్ధించుచున్నదో యచ్చటనే యౌచిత్యము గలదని తెలియనగును. ఇట్టి యౌచిత్యము కావ్యానులయం చెచటఁ బాటించవలయునని చూశంకించి డ్రేమేంద్రమహాకవి యౌచిత్యవిచారము నిగువదియైదు భాగములుగ విభజించి చర్చించియున్నాఁడు. అవి యేవన 1. పదము, 2. వాక్యము, 3. ప్రబంధార్థము (మహాకావ్యార్థము), 4. గుణములు (ఓజఃప్రసాదమాఘర్యాదులు), 5. అలంకారములు (ఉపమాదులు), 6. రసము (శృంగారాదికము), 7. క్రియాపదము, 8. కారకము (కర్త, కర్మ కరణ, సంప్రదాన, అపాదాన, అధికరణంబులు), 9. లింగము (స్త్రీపుంసపుంసకములు), 10. వచనము, 11. విశేషణము, 12. ఉపసర్గ, 13. నిపాతములు (చ. మొదలగునవి), 14. కాలము (భూతభవిష్యద్వర్తమానములు), 15. దేశవిషయకము, 16. కులము, 17. వ్రతము, 18. తత్త్వము (శాస్త్రయార్థార్థసూచకము), 19. సత్త్వము (అవికృతచిత్తత్వము), 20. అభిప్రాయము, 21. స్వభావము, 22. సారసంగ్రహము, 23. ప్రతిభ, 24. అవస్థ (బాల్యాదులు), 25. విచారము (చర్చ), 26. నామధేయము, 27. ఆశీర్వాచనము.

వీనియందలి యౌచిత్యమును బాటింప వలయునని చర్చించి, కవి తనవిభజనము సంపూర్ణముగాదనియు మిగిలినవాని నతిప్రసంగ భయంబుచే వివరించి యుండలేదనియు చెలిపియున్నాడు.

‘అన్యేషు కావ్యాంగేషు ఆనయైవ దిశాన్వయఃకాచిత్యముత్ప్రేక్షణీయమ్. త మదాహరణా న్యానంత్యాన్న ప్రదర్శితాని ఇత్యం మతిప్రసంగేన.’

గ్రంథోదాహృత కవిప్రశంస :

షేషేంద్రకవి ప్రేమిషయముల జర్పించునపుడు ప్రతివిషయమునకును, ఔచిత్యమును బాటించిన యొకశ్లోకమును, ఔచిత్యరహితమగు మఱియుక శ్లోకమును నుదాహరణ పూర్వకముగ నిచ్చి చర్చించియున్నాడు. ఆయాశ్లోకములు ప్రసిద్ధకవుల గ్రంథముల నుండియు, దనగ్రంథములనుండియు గైకొనిన టులు వెలియుచున్నవి.

ఈతఁ డుదాహరించిన కవులలో సుప్రసిద్ధులగు కాళిదాస శ్రీహర్ష, రాజశేఖర, భవభూతి, భట్టబాణ, భట్టనారాయణ, వ్యాస, అమరుక, మాఘ, వరాహమిహిర, కుమారదాసాదులే కాక, 1. పరిమళుడు, 2. ధర్మకీర్తి, 3. మాలవరుద్రుడు, 4. రాజపుత్రముక్తాపీడుడు, 5. ఉత్పలుడు, 6. భట్టప్రభాకరుడు, 7. భట్టిందురాజు, 8. గౌడకుంభకారుడు, 9. ఉపాధ్యాయగంగకుడు, 10. మాలవకువలయుడు, 11. శ్రీచక్రుడు, 12. భట్టలట్ట

ణ్ణుడు, 13. యశోవర్మదేవుడు, 14. చందకుడు, 15. పరివాజకుడు, 16. కార్పటికుడు, 17. శ్యామలుడు, 18. ప్రవరసేనుడు, 19. మాత్యగుప్తుడు, 20. దీపకుడు మొదలగు కవీశ్వరులు గానవచ్చుచున్నారు. వారు రచించిన గ్రంథము లెవ్వయో, వా రేకాలమునం దుండిరో వాఙ్మయచరిత్రవిమర్శకులు విమర్శింపవలసియున్నది. ఈగ్రంథమున నేకాక అలంకారగ్రంథము లన్నిటిలోఁగూడ నిట్టియు దాహరణప్రదర్శితయే కానవచ్చుచున్నది. అలంకారగ్రంథముల నన్నిటిని బరిశీలించి ఆయాకవులు రచించినశ్లోకముల నన్నిటి నొకచోట గూర్చి ప్రకటించినచో వాఙ్మయాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడునని నాయాశయము. కాని యాశ్లోకము లొకపులురచించినవా కావాయనువిషయముకూడవిమర్శింపవలసియున్నది. అలంకారిక శాస్త్రములయం దొక కవి రచించినట్లు దెలుపఁబడిన శ్లోకము లితరకవుల గ్రంథములలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఇట్టిసమస్యయే తెలుగుభాషయందుఁ గూడఁ గలదు.

ఔచిత్యవిచార చర్చయందు బీభత్సాద్భుతరసంబుల కుదాహరణముల నిచ్చుచోఁ జందకునివని రెండుశ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి. అందు మొదటిదగు

శ్లో. కృశః కాణః ఖంజః శ్రవణరహితః
పుచ్ఛవికలః

క్షుధాక్షామో రూక్షః పితరకకపా
లార్దితగళః;

వదైః పూతిక్లిన్నైః క్రిమిఃరివృతై
రావృతతనుః,
శునీ మన్వేతిశ్వా తమపి మదయ
త్యేష మదనః.

అను శ్లోకము భర్తృహరిశతకమున దుర్విరక్త
పద్ధతియందుఁ గొలఁదిమార్పుతోఁ గానవచ్చు
చున్నది. రెండవదియగు

“కృష్టేనాం బగతేనరంతు మధునామృద్భ
క్షితాస్వేచ్ఛయా, సత్యం కృష్ణః కవవమాహా?
ముసలీ. మిథ్యాంబ, పశ్యాననమ్; వ్యాదేహీతి
వికాసితే లభ వదనే దృష్ట్వా సమస్తం జగన్మా
తాయస్య జగామ విస్మయపదం పాయా త్సవః
కేశవః”

అను శ్లోకము కొలఁదిమార్పులతో లీలా
శుకవిరచిత కృష్ణ కర్ణామృతమునందు ద్వితీ
యాశ్వాసమునఁ గననగును. (2-65) గనుక
నేయేకపు లట్టిశ్లోకములు రచించిరో, యవి
యేగ్రంథములలోనివో తెలిసికొనుట యత్యా
వశ్యకము.

‘యత్కించిదపి నోపేక్ష్యం కాశ్యేదుష్టం
కథంచన’ యను శాస్త్రానుసార మాలంకారిక

గ్రంథములలోఁ గవులు నిష్పక్షపాతముగ విమ
ర్శయొనర్పవలెను. తే మేంద్రమహాకవి ఔచి
త్యవిచారచర్చయం దట్టియాదర్శమునేకైకొని
కాళిదాసాది మహాకవులను మాత్రముగాక
తన గ్రంథములనుగూడ విమర్శించుకొనియు
న్నాడు. కాళిదాసవిరచిత కుమారసంభవము
నందలి ‘ఊరుమూల నఖిమార్గశంక్తిభిః తత్
క్షణం హృతవిలోచనోహరః’ అనుశ్లోకమును,
బ్రబంధార్థమునం దనౌచిత్యమును సూచించు
చున్నదని కవి విమర్శించియున్నాఁడు. ‘వర్ణప్ర
కర్షేనతి’ అను శ్లోకమునఁ గర్ణికారికుచుమ
వర్ణన మొనర్చి విధాతృనింద యొనర్చుటఁజేసి
ప్రస్తుతశృంగార వర్ణనమునకుఁ దగిన యుద్దీపన
భావ మేదియుఁ గలుగుటలేదనియు, నాశ్లోకము.

బాలేందువక్త్రా) ణ్యవికాసభావాత్
బుభుః పలాశా న్యతిలోహితాని;
సద్యో వసంతేన సమాగతానాం
నఖతతానీవ వనస్థలీనామ్.

అను శ్లోకమువలె రసౌచిత్యమును సూచించు
టలేదనియుఁ దెలుపఁబడినది.

శ్రీ చదుమీదెలుంగని వెట్టికెరలిపాట-నందు రచించినాడ బద్యముల గొన్ని
హాయి హామ్, అని విను జను లనెద రంచు-భాషకవిరీతి నెంచితి స్వాంతమందు.

సర్వసాధారణముగ హాస్యములపట్ల - మోమువిప్పక మెలగెడు మూర్తివైన
ఇపుడు నాబద్యముల బరియించి నేను - వికవికా నవ్వితిని పొట్ట విచ్చునట్లు.

నేనకుని బిచ్చ నతడు విచ్చేసెనంత-పూచికనుబోలు నావంటి పురుషునట్టి
క్షీర కాయుడు ఎలశాలి తెలిసితెలిసి - అనుసరించుట కే విస్మయంబు గంటి.

“ముద్రణార్థ మియ్యది, కొనిపోమ్ము” అంటి-పిదప సహజధోరణి హాస్యవృత్తి, నేను
“అచట నిద్దాన నేకొంఁగ అంటికొనునొ - అరయవలయును పోయిరమ్మం”టి నతని

నేనకుడు క కీతంబును జీతబట్టి - లోన గిమనించుటను జూచినాను కొంత
మొదటిపంక్తిని చదివెగాబోలు నతడు - మొగము నల్వొకలను నవ్వు మొదలుపెట్టె.

రెండు మూడు పంక్తుల జూచియుండెనేమొ-పెద్దయికిలింతతో మోమువిప్పె నతడు
మొదటిపద్యము బూర్తిగాజదివెనేమొ-హహ్వా హహ యనుధ్వని విననయ్యె నాకు.

ఇంక రెండుపంక్తులు పఠింపఁబోలు-దుర్రు దుర్రని నవ్వె బారున సతండు
అఖరాయనో లేదో పద్యద్వయంబు-ఒక్కపెట్టున పటికా ‘ఫటుక్కు’మనియె.

మూడునాల్గు పద్యములు పూర్తియయ్యె-ప్రక్క లదముచు శ్వాసకై బాధజెంది
నిలుపుకోలేక వెట్టినవ్వులకు దొడగి-మూర్ఛ నతడు గుభాలున భూమిబడియె.

రాత్రి బవ లనకుండ నిర్భాగ్యు నతని-గాఢకొనియుంటి పదినాల్గు గడచువరకు
ఆదినములగాయతు నేను హాస్యకవన-రచన మానితి నేటిప్రార్థమనుచు.

ఇంద్రధనురాజహంస ప్రక్షిప్తములం గూర్చి ఆ
‘పిచ్చియ్య’గారికి ‘ప్రవృత్త్యము ఇంతయే’ యగు నేని
దానికిం బ్రతిపక్షవ్యము ఇంతయే.

1. ఇంద్రధనువు

ఇంద్రధనువుంగూర్చి “పిచ్చియ్య”గారికి తొలు
తంబుట్టిన సందేహము “అది యుత్తర దిక్కున నెట్లు
సంభవించును, తూర్పునంగదా?” అనియు, “ఇంద్రవ్యా
ఖ్యాతలు శ్రీశాస్త్రులవారు ‘ఉత్తరమున’ అనుట పోసం
గదు గదా” అనియు. దీనికి నాపూర్వరచన తొలిపుట
లోని

“ఈ ధనువునకు తూర్పుననో పడమటనో ఆంధ్ర
దేశము కుదిరినపుడు.....తురాయిగా రాణిం
చును.”

అను నుపన్యాసము సమాధానమనియు, ఇట్టి ఇంద్రధను
వును ‘తూర్పునంకి’ ఇష్టదిక్కునకు ‘ఉత్తరమునకుం’
గొనివచ్చుననియు నిజాభిప్రాయము. కవి భావించిన
యీ యుత్తరఖండమును గాక ‘పిచ్చియ్య’గారు భావించిన
తూర్పుస్థితిని (కాదా, అట్టి కేయల పడమటిస్థితిని) అంగీ
కరించిన ఉత్తరాశాస్త్రుడుగ మేఘునికి అది తెగులక
పోవుటచే కాళిదాసభారతి యసంబద్ధప్రవృత్తి మగు నని
యు, అట్లు కాకుండుటకై “నక్షత్రపథాయనసి” అన్న
ట్లు తూర్పునకు ఆ ధనువును తలపైకి తెచ్చుకొనుటకై
మేఘుడు ఇంచుక పోయిన అప్పుడు అది తలపైకి నచ్చి
నను బర్హ సాంఖ్యముం గోలువాయి వేటు భంగిం జెందు
ననియు ఎచ్చరించుట నాకుం దలంపు. ఆ వేటు భంగిం
గూర్చిన నామాటలో చంద్రరేఖా విపరీతాకార మగు
బొమ్మకొరడునకు చంద్రరేఖా సమాకారముం జెప్పుట
“శిశుపాతపు స్థకము” నేని చనునట్టి నా యనివేకనుని

‘పిచ్చియ్య’గారు నేర్చుకొని నుద్ఘాటించినారు. అయి
నను నావాక్యమునందు.—

“.....మేఘునికి తూర్పుపయనము నెప్పి,
దానిని నెలవంక, దంచుదుంక యను కేరుల వెలయు
నాభరణమును ఈశ్వరుని తలనుండుదానిం గాని, సరస్వతి
తలనుండుదానిం గాని మించినదానింగా నున్నేక్షింపఁ
చును.”

అనుదానియందు “ఆభరణముగా” అనుట “ఆభర
ణమును” అను మొదటిప్రమునకు అచ్చులలో వచ్చిన సార
యనియు; “మించిన” అనుటచే ‘ఉత్కోటి’ యగునది
అక్షకోటియగు దీనికి సాటియా సోభాగ్యమున? అన్న
ట్లు ఈ వైపర్యమే నేను భావించిననియు, “ఆభరణ
మును, ...దానికొ...దానికొ...” అని విశేషణవిశేష్య
ములకు సమాన విభక్తింజేర్చి విశేషప్రధానముగా వ్రా
యుట నాకు తెలుచు అలవడిన మార్గమనియు లోకము
నకుం చెలువుకొందును. అట్లుగాక నెలవంక రూపము
నేని ఇంద్రధనురూపమునేని యభాస్థితముగా నెటుంగ
నేనివాడెనే యగుదునేని, ఇప్పుడు పలుగజొచ్చిన
యీ క్రొత్త ‘దీపాల’ నెలుతురున దానిం దలిసికొనుటకు
కరము సంతోషించును. కాని, ఈ ‘నెలవంక’ ప్రస్తా
నము కేరలము ఆనువంకికము; దాననేమి? ఇప్పటికేని
కాళిదాసుని యింద్రధనుఖండము శ్రీచంద్రేంద్రకటరాయ
శాస్త్రులవారు కల్పించిన దిక్కునకుంజేరి మేఘుని తలపై
నవమాడముగా నికవులను నేనియు, శ్రీ వేంకటాచార్య
పిచ్చియ్యగారలచే మేఘమునకు చేతికి తెలకు అందకుండ
తూర్పునకుం ద్రోపుచువడికుండు నేనియు నాకు చాలును.

వ్రాత యసమగ్రమనుట ఇంద్రధనువుంగూర్చి

కాదు

2. మేఘమానలు

“ఓం జగం హః సహా గూః సంపత్తినే” అనుట
యందు శ్రీరాముని ప్రకటించిన వ్యాసస్వరూపి
యగు నల్ల ముండుకున్న కాళిదాసు యశ్వకమును
మానుకొనియుండవచ్చును; హంసలను తిప్పిపంపి ప్రస్తా
వింపనే చలయునన్న నియమము లేదుగా? “కవిగోక
సిద్ధమైన” శాస్త్రముందు తాత్పర్యమున్నను, “సహా గూః”
అను మూలమును “సహాగ్రతః” అను కయందును
మేఘహంసల స్నేహగమనం వాల్పర్యము లేకున్నను,
అందులకుం దగిన సంచిధానముం గల్గించి నిర్దిష్టనేరక
మహాకవి? వైకప్రయుక్తమైన సహాగ్రతయందే తాత్ప
ర్యమున్న భయముచే నెంచుచు, దిగులుచే నోబుగొను
కొన్న తూటిబత్తెమును జూర్చుకొనుచు, నెక్కును,
వీడ్చుచు, మఱి నీబంధిగానే నీతోడనే నీవు పోవుమూరి కే
రావలసినవారు, వేటుగతిలేనివారు, ఎట్లెన్నో చెప్పుచుం
బ్రనుకుచు, పులితోడం దగులుకొన్న జంకలవలె, నీతోడ
వస్తురు ఆహంసరజులు. ఆ యేవృత్తసహామను వారి
పొడుగునను చూచుచుం బొమ్ము—అని స్వరసహస్పాది
యగునట్లు కవనము నేయజాలరామహానుభావుడు!
మఱియు నీ స్నేహమునకు వెలితిగాని యితర పరామర్శ
లును, నైరానై కాంతికును సూచించునవి ఈ మేఘకావ్య
మందుఁ గలవనియు నానికి మల్లవా; సూరుల యభ్యుపగతి
కలదనియు నాపూర్వరచనో దాహరణమున, ప్రభవ పుష్క
భారతిలో, ౨౩-వ పుటలో, అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఓ, ఊలుగా
ప్రకటింపఁబడినది. కవి సమయములు ఏదేని కొన్ని
అలంకారికాచార్యుల పరిగణనమునందు “ఇత్యాది” అను
టచే ఊహ్యములుగా విడువఁబడినవి ఉండునేమో కాని
ఈ మేఘహంసలం గూర్చినది మాత్రము అట్లు త్యక్తము
గాక, ప్రతిపదముగా ఉక్తమే. అదే అది—“జలధగ
సమయేమానసం యాన్తి హంసాః”—అనునది. మేఘ
గమ హంసాపగమ యాగ పవ్యముం గూర్చిన కవనమున
ములువుగా అనఁగా ప్రతిభా వ్యాపారము అంత ఎక్కు
వగా లేకయే—హృదయంగమము గానేలే—తోచు
కల్పన: “అవి వీనిం దలుమఁగొట్టుట” “గర్జించిజిహిపించుట,
వడిగండ్ల రాలులువుట” మొదలగునట్లు శాస్త్రవ సమర్థ

కమైనది, కోటానకోట్లు కవులు కోటానకోట్లు తెలింగులం
జేయవలెను. ఆ యుదాహరణములకుం గతివా? నానికై
నేఁ డీశ్రోత దీపాల వెలుతురే? మునుపున్న వెలుతురు
తోడనే, అయిదుపుటలు మాత్రమే కాదు, అయిదు పదు
ల పుటలును నింపవచ్చును. కాని దానిచే ఆశాత్రవమును
కలసమయ మనఁ జెల్లదు; మానసగమన కవి సమయము
ను నిర్వాణముచేసిన భంగీని శేషమాత్రమని యనఁజెల్లు
ను. మఱి యీ మైత్రిభంగిని ఇతిరకపు లొక్కరేనియుఁ
జెప్పనే యనిన దానిచే కాళిదాసునందు సర్వాతి
శాయి ప్రతిభను హింపఁదగునుగాని, తప్పుచెప్పుటగాని
“సహా గూః” అన్నమాటను సారహీనము చేసి ఆయన
గౌరవమును నాపుటగాని నీతియా? అరయుడు: విరహి
అగ్నిమిత్రుడు వసంతుని యాభిజాత్యమును, అందులకు
మలగునిలము సోకుటను ఆ వసంతుడు కోయిల కూత
లచే “ఎట్లున్నది బాబూ, నీనొప్పి” అని యడుగుచు
లిన పడిచేతి తన్ను నిమరుటంగాను ఉగ్గకింపఁ దగునా?
గువ్యంశుకు, మాలినీ తరంగ వాతమును తన యనంగ
తప్తాంగములతో నెమ్మి నై స్రుమ్మి కాఁగిలించుకొనుటను
ఉగ్గకింపఁదగునా? శ్రీరాముడు విరహి, వర్షర్తువును
వచ్చియుండఁగా మేఘవాతమును—కలువ వాసనచే చల్ల
నైనదానిని—మొగలిపరిమళము గుబాళించుదానిని—ఉత
టకై దోసిల్లతో త్రాఁగుటం జెప్పఁదగునా? విరహుల
యీ యావ్యాయనమునను ఈ మెచ్చుకోలునకును ఇం
కను ఉదాహరణములు నలయుదేని దొరికవు, కాదా
అతి విరళవిరళముగా దొరకఁబోలును. మఱి యాపాల్ప
భోదాహరణములు ఈ దీపాలను వెలిగింపకయే మేఘ
హంస శాస్త్రవోదాహరణముల కన్న పదింతలుగా గొప్ప
గ్రంథముగాఁ గ్రువ్వవచ్చును. వాని బాహుళ్యముం బట్టి
ఉపాలంభించుటయే కవినమయ మనఁజెల్లునా? వీని వైర
శ్యముంబట్టి ఇవి వాల్మీకి కాళిదాసుల పారపాటులే
అనఁజెల్లునా? ఈ యిరువురే, ఇట్లుగ్గించినవారే ఇంత
కన్న నెక్కువగా వేటెడల నుపాలంభింపరా? ఆశాత్రవ
ముపాటి యీమైత్రియు, ఆ యుపాలంభముపాటి ఈ
యాశ్వాసోక్తియు, అట్లే తుల్యయోగక్షేమమని మున్ను
నే నుదాహరించిన వాయుమేఘ మైత్రియు తచ్చాత్రవ

ముపాటి సహృదయహృదయంగమములు కావా? మఱియు
 “జలధరసమయే మానసం యాత్రి హంసాః” అన్నయెడ
 శాత్రుముచే మానసయాత్ర కల్పనయా, యాత్రచే
 శాత్రుకల్పనగా? యాత్రంబట్టి శాత్రవ (కాదా, మైత్రీ,
 కల్పన యనియు, యాత్రకు నిబంధన “కాలాంతరే
 హిమ దుష్టత్వాత్ మానసస్య” ఇత్యాది
 మల్లి నాగవాక్యముల నలన నెఱుంగడం ప్రకృతిరహస్య
 మనియు మనువు నాకుం దోచివల్లు స్పష్టముగా
 డెలుపుకొన్నాడను. మరల ఇందును దానిం గూర్చి
 రవంత: జలధరసమయ హంసమానసగమన కవిసమయము
 ఎట్లు ఉత్పన్నమైయుండునన్న విచారమును కొంత నా
 పూర్వరసనయందు కావించినాడను. నీటి తేటవనము,
 బంగారుతామరల కలిమింబట్టి హంసకు ఎల్లప్పుడును మానస
 వాసము అతిప్రియము. అయినను అచట తమకు రోగ
 కారి మంచు విశేషముగా నుండుటచే ఆయుషప్రవముం
 దప్పించుకొనుటకు నేఱునోట్లం గ్రుమ్మరుచుండును.
 వర్షలో కలుగు జల కాలుష్యముచే సకలజలాశయము
 లును దానికి వాసానర్హములగును. అప్పుడు అది తన
 సొంతయింటికే అతిరమణీయమగు మానసమునకుం బోవు
 ను. వర్షస్తువున మానసచందు హిమదోషము లేనా
 యనిన, లేదు అనఁగను; దానికి పూర్వములకు గ్రమ్మ
 వసంతములందును అది యట ప్యుష్కమే. మఱి శరదాదిగా
 అట నాదోషము ప్రతిదిఃము హెచ్చగుటచే హంస
 మానసమును తనకు వదలఁ గాల్గొడకున్నను ఎట్లో వదిలి
 “మనయింట మనము కుదురుగా నుండుటకు వెళువు లేకు
 న్నదిగదా” యని దుఃఖించుచు ప్రసన్న జలాశయములకై
 దేశములం గ్రుమ్మరుచుండును. మఱి శశిరగ్ధ విరామము
 ననే, సంతాపతారముననే మానసమునకు మరల రాదా
 యన్న, తాను నలసనచ్చిన జలాశయముల రామణీయ
 కము అప్పటికిని తఱుగఁగలుగు చేత, అది వానిని వీడి
 ఎన్నఁడు మరలినదికాదు; తాత్కాలికమైన మానస
 వృత్తాంతమును ముగ్ధ మది యెఱుంగదు; మఱి నర్హవ
 తారమున ఈ జలాశయములకు కాలుష్యము కలుగునపుడు
 దానికి జరిపినదై మానసమునకై యున్విరుచుకొని పయ
 నించును. అప్పుడు మానసము హిమ హీనమై హంసకు

వాసయోగ్యముగా నుండును. మానసము వర్షలో మాత్ర
 మే హిమహీనమై సుఖముగా నుండునని దానిభ్రాంతి
 అనియోని; కాదా, మానసమున హిమచంతము నడుమ
 నున్నదానియందు హిమదోషము నిత్యమేయునుకొన్నను
 హంసకు హిమోపద్రవమునకన్న జలకాలుష్యోపద్రవము
 ఎక్కువ నీడాకరమనియు, కావున వర్షలో మానస
 వాసము దానికి లోభనీయమగుననియుఁ దలంపనగును.
 ఏ పక్షమునను మానసయాత్ర ఇతర జలాశయవాసమున
 కన్న హంసకుం బ్రియతరము. కాఁగా “ఉత్తములయిన
 యా మహానుభావులకు నీహోతోపకాగఃకలతచేత నీయందు
 స్నేహము కలుగును;...వారికి అతిప్రియమైన మానస
 సరస్సు...తమకు నివాసయోగ్యమని నీవు ఉజ్జ్వలముచిం
 శువు, గాన వారికిని నీవు ఉపకారివి....” ఇత్యాది
 స్వార్థస్యము మిక్కిలి యొప్పియుండును. ఇక నిట కలి
 గింపఁబోవు జలకలుషీకరణాపకారమునకన్న “మాన
 సము, మీకు అత్యంతప్రియమైనది, మీకు వాసయోగ్య
 మగు కాలము వచ్చినది. మఱి కదలంకి” అని నూచించు
 నుపకారమును కవి భావించుట ప్రాప్తి పరాకాష్ఠ. ముగి
 గెన పామునకుం బోలేను, పిల్లి చిరుకకుం బోలేను అచేతన
 మగు మేఘము తత్త్వికముగా మనోనిశ్చయముతో హం
 సలకుం జేయు కీడులేదుగదా! అట్లు జాతివైరము లేమి
 చేతనే,

“యస్మా స్తోయే కృతవిసమయో

మానసం సన్నికృష్టం,

నాధ్యాస్యై వ్యపగతశుచి

స్త్యా మసి ప్రేక్ష్యహంసాః.”

అనుట. ఇటు మానసమునకైన హంసల గూఢ్యానమును
 (అనఁగా ఉష్కింతాల్పాగ్ధకస్మరణమును) సామాన్య
 ముగాఁ జెప్పుటను అరయఁదగును. మఱియు కమలార్క
 మైత్రీ కవిసమయములం దుదాహృతముగాదా? కాదు;
 మేఘహంసవైరమునలేనే; మఱి తమరలు రాత్రి వికసిం
 పమియు, కలువలు పగలు వికసింపమియుం జెప్పవలసినది
 “జలధరసమయే...” వంటి సమయము గలదు. వికాస
 మును నవ్వులుగాను మేల్కొనుటగాను, సంకోచమును
 దుఃఖచేష్టగాను నిద్రాకార్యముగాను, చెప్పుటయు;

దానిచే మైత్రియు దీనిచే శాత్రువమును కవులు కవనము చేసినారు. ఒక్కడ తామరపువ్వును సూర్యునికి మిత్రము అన్నారు; ఒక్కడ తామరతీగను సూర్యునికి కాంత యనియు, ఆ వరుసను పువ్వు శత్రుస్థానీయచునియు, రెద్ది కాస సంకోచములు శత్రోన్మీలన నిమిలనము లనియు అన్నారు. అటు తన్నిత్రమైన పువ్వు ఇటు తత్కాంతకు కన్ను అయినది. తామరకు దివామాత్ర వికాసము 'సమయము' కాగా, ఇవెల్ల కవుల ప్రతిభ పాని కల్పనలు, సమయ నిర్వాహప్రకార విశేషములు. దివా వికాస సమయము చాటుకుండ ఇట్టి కల్పనలు ఇతరములుం గూడ ప్రతిభ గలదేని కవి చేయుటకు అధికారి; దాన సమయోల్లంఘనదోషమునకు గుఱకాడు. చూడుడు. తామర తీగపై సూర్యకరప్రసారము పెక్కుగ వాకున కాంతను గిరిగింతగొల్పు ప్రణయచేష్టయగునేనియు ఈ యుద్ధారమున—అశుభమాట యుండునందు—బాలభాస్కరుడు: తామరలం బరామరింగుటగో చెలిమి ప్రస్తావము లేదు గదా, ఒకకొంత తద్విపరీతమును సయితము ఆకర్షింప నగును.

“చ. కరకరి గూటుం గల్గియుండె

గా ముంబెట్టెను లీల బాల భా

స్మర కరకాంక్ష కంపశ వి

ఘట్టిన నిఁచుక నాయినట్ల తా

మర మొఱవెట్టిపెట్టి పలు

మాటును నాకిలిదాటి యాగుదు

నొక్కయ విపంచి మీటు గతి

ప్రమాసి యశు ద్వైతలెం గొలంకులకా.”

భాస్కరుడు, బాలుడు, కొంటె, కగకరి; కరముకట్టి; తామర గూడు; విఘట్టిన గ్రుచ్చుట. ఇదేమిమైత్రి? చుట్టి పెద్దనగారు ప్రాతిర్వికాస సమయమును మాత్రము నిర్వాహము చేసినారు. అశుభమును, తామరల విప్పి పకరందము పోసి గొప్ప యాపానమహోత్సవముం జరిపినాడు, “గిడ్డంగినాయడు” కమలాపుడు అని యనకుండ మొఱవెట్టించినాడునుట కమలసూర్యమైత్రి నిర్వాహమునకు ఒకకొంత ఎడముగాదా? మఱి మైత్రినిచెప్పిన కవన

బాహుశ్యముచే తన్నిత్రచునియు, శాత్రువముంజెప్పిన కవనబాహుశ్యముచే తన్మిత్రచునియు నిఘంటువులందును కాన్యపతిశృ సాహాయ్యమునకై సంకలితము లగువాని యందు ‘తొలకరినూడు’, ‘కమలాపుడు’, ‘కలువలచెలి’ అని తన్నామము లుదాహరణములు కాదగును. దానిచే కవిసమయ తత్పరిపాలన ప్రకారములం గూర్చిన నిజ సిద్ధాంతము వైకల్యము చెందదని నా విన్నపము.

“మలి” మేఘమునేకాక “తొలి” మేఘమునుం గూడ హంసలకు భయావహముగా ఎందరేనికవులు వర్ణించి యుండవచ్చును. కాని, కాళిదాసు ఇటు సర్వేశ్వరకవి విలక్షణముగా కల్పించిన మైత్రింబట్టి ఆ తొలిమలిభేద జ్ఞానముచే విశేషము అరసికొనఁగగునని జ్ఞాపకము నేయుట నిజాభీషతము. ఆంగ్రవ్యాఖ్యాతలును శ్రేణు సుభగముగా నుజ్జ్వలి నేయుట మొదలగు స్నేహకార్యమును తలంపించినారు. ఇతర కవులకుఁ దోపని ప్రకృతి రహస్యములను కాళిదాసు ఒక్కడేగదా (భాసుఁడొండె) చెప్పుట; “ఇదిగో వసంతలక్ష్మి నకి జన్వనందున్నది” అనియు; “ఇదిగో నసంతునికి ఇంచుక యావనము ముదియుచున్నది” అనియు; “ఇదిగో నసంతలక్ష్మి బాల్యమూచన మస్యవశముం చున్నది” అనియు; ఇట్టిట్లు అశోక గూత మరక తిలక చందకామలమ్రాని, మ్రాచిన, పూచుచున్న, పూవనున్నట్టియు, పిండెలు పుట్టినట్టియు, పీచి పిండెలు వాని పిండెలకన్న పెద్దనై నట్టియు, ఎళాచి శేషములను సూక్ష్మతర భేదములం దెలియునట్లుగా కాళిదాసుగాక ఇతరులు వర్ణించిరా? నసంతవృక్షము లెల్ల ఒక్కొక్కటిగా ననిచినవి, అంతట చిగిర్చినవి, అంతట పూచినవి, అంతట ఫలించినవి—అని యీ సామాన్యమే గదా ఎల్లకవులచే స్రావికయుగా వసంతవర్ణనలంజెప్పఁబడుట! మఱియు “శిరస్తున” “కోయిల” భూతిను (కారణ విశేషము చేతనేలే) శకుంతలావనవాస బంధు కరుప్రతివసనముగాఁ గల్పింప కాళిదాసుని కంటె అన్యునికిఁ దరమా? కావున కాళిదాసభారతియందు ఇట్టి రహస్యములు మఱెందును లేనివి అరయుట ఆవశ్యకము, సహృదయులకు నిర్వృత్యాధామకము.

3. ప్రక్షిప్తములు

శ్రీ సర్వోంకారాయ గాఢస్మృతిః నమః సన్మాన్యైః గ్రంథమునందు 47, 56, 57 శ్లోకములం బ్రక్షిప్తములని సంస్కృతకార పంక్తియు చెప్పి మాటలు ఉదాహరించిరి. “అయినను వానిని విమర్శించి నిర్ణయించక నేను ముద్రించితిని” అనిరి. “అయినను” అనగా “అని ప్రక్షిప్తములైనను” “సంస్కృతకార పంక్తియు విడిచినను” అని శ్రీశాస్త్రుల వారి యాశయము. కావున ప్రక్షిప్తత అంగీకృతమే. మఱి అవి ప్రక్షిప్తము లేకపోయినను విచారము సంస్కృతకార ముద్రణము నాటినుండియు, మనీషుల హృదయమునను, విద్యార్థుల హృదయమునను ఉండునదే కాని ఈ ప్రధాన విభవ దీపావళిదినములలో క్రొత్తగా లేపబడినదికాదు. 912 సంవత్సరమున ఓ. ఎ. సరీక్షకుం బరనీయములలో ఉత్తర మేఘము కలదు. [అంతకుంబూర్వము ఎన్నితూర్పు ఉండినదో] నాటి విద్యార్థులు మాత్రమే నాకు, సతీర్థులును, ఇతరులును ఈ విచారమును చేసి యెఱింగినవారు శతాధిక సంఖ్యలు. అంతకుం బూర్వులెందఱో. ప్రక్షిప్తము లనుటకుం జచ్చను—ఇట్లు మిక్కిలి సామాన్యముగా ఎల్లర చేతను చేయబడియుండువానిని—శ్రీశాస్త్రులవారు—అంతయుం క్రొత్తగా పూర్వులకు అందని విశేషముగానే చెప్పుచున్నవారు—ఆపీఠికలో చేర్చకుండుట అల్పసారము పునఃకృతము అనావశ్యకము అనియే. ప్రక్షిప్తములన్న యామూఁటినిం గూడ గ్రహించుట తక్కిన ప్రక్షిప్తము లను మల్లి నాథానుగ్రహముగా చెప్పినవానిని గ్రహించినట్లే. ఆ చర్చ వారును చేయలేదు; వీరును చేయలేదు. కవితాశిల్పమునకు ఒకదానం గలుగు వానినగు యెంతిదే వేటొక్కదానం గలుగునది. ఇంచుక ఎక్కువతక్కువలు గణనీయములుగావు. మల్లి నాథానుగ్రహముగల ప్రక్షిప్తములను గ్రహించుటకుం గారణము లుండునేని, అవే, కాదా, అట్టివే ఏతద్గ్రహణమునకును యిహించు కొనవచ్చును. [వీనికిని మల్లి నాథానుగ్రహము గలవనియే నిజాభిప్రాయము.] పీఠికయందే ప్రక్షిప్తతం గూర్చి జ్ఞాపకముచేసిన శ్రీశాస్త్రులవారు పతితలను సందేహముపాలు

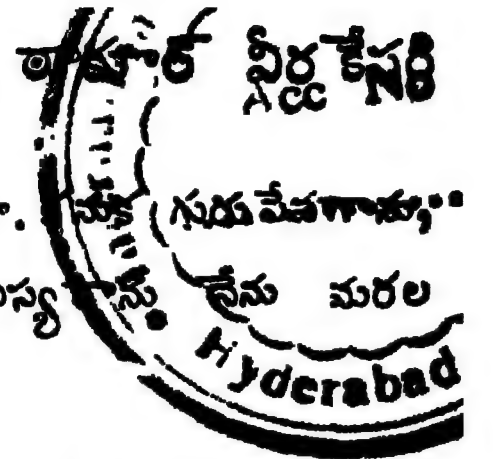
నేనివారనియేని కథావిరుద్ధాప్రతిపాదక గ్రంథమును చేర్చినానియేని అనుజెల్లుదు.

మఱియు, ఆస్పృశ్య కేమ్మిన్స్ మొదలగు మహావిద్యాపితములం బ్రకటితము లగు మేడ్చియరు మొదలగు మహాకవికృతులంను ప్రక్షిప్తతాశంక కలిగిన గ్రంథమును లెస్సినపక ముద్రించుటయు, పీఠికలో మాత్రము దానిని సూచించుటయు తైలి.

పూర్వ ముద్రణ పీఠికయందు 47, 56, 57 అని శ్లోకసంఖ్య సరిగాపడినను, అంత సంస్కృతం బ్రకటమున్న శ్లోకసంఖ్యకంటె అచ్చుతప్పు పడినది. చెడవ ముద్రణమున క్రొత్తగానియందును ఆ తప్పు ప్రామాది కముగా అట్లే నచ్చినది. ఇందు 47 “ధారాసీక్తః” 56 “తత్సందేశం,” 57 “శ్రుత్వానారాఘే.” మఱి అచ్చు లోని తప్పు స్పష్టమే. “56-ఇత్యాఖ్యాతే” అని అచ్చున నున్నది. “ఇత్యాఖ్యాతే”-56-న శ్లోకముగాను, 59 నది. దానింగూర్చి ప్రక్షిప్తమన్న ప్రస్తావము నందును లేదు. అది “తత్సందేశం” అనుటకుం యోరపాటు. గురుభక్తి చేతనే అచ్చుతప్పును తొలగించితిని.

ఇక ముగింపు.—గొంగ కన్నము వేయవచ్చు తన సాధనములకు అల్పసారములకు శక్యముగాని గోడకడం బునీయుమండి, ఇంతలో కొత్తయినకు కర్మయందు పట్టుబడి తప్పించుకొనునెకపులేక మిగిలించి “లేదయ్యా, కాదయ్యా, పామొకటి ఇటు ప్రాకినట్లుండగా వెదకుచుంటిని” అనుచు తప్పించుకొనఁజూచిన తెలింగున నున్నది, “నా యీ విమర్శమువలన శ్రీశాస్త్రులవారి యశోధనమునఁ బాలుకొందమన్న తలఁపునఁగాదు.” అని వ్రాయుట. “ఏతత్”, “పురస్తాత్”, “ఖ్వామ్” అనువానిం గూర్చి నాలుగుబంతులును, “రాజహంసాః సహాయాః సంపత్స్యంతే, బిసకిసలయచ్చేదపాథ్యవస్తాః” అనుదానింగూర్చి నలువదిబంతులునునిండ, “కళాప్రపూర్ణులు” ఉపక్రమ పూర్వముగా ననుగ్రహించిన పదప్రయోజనాచితీ వివరణము పొరబాటునుటయు భవప్రమాదజయనుటయు, “ఈరవంతసారబాటువలననేమి, శ్రీశాస్త్రులవారు చాల గొప్పవారు, ఘనకార్యదురంధరులు” అనుటయు ఇత్యా

ఆపాదమానము]

దికమంతయు పాపీ కుమును, మన్నింపరానిదియు, నయ
వంచన. శ్రీకాస్తులవారి యావ్రాత, అట్టివ్రాత, సార
పాటే యగునేని అదియొకపాటి కళంకాపాదకమే వీల
కాకపోవును? మఱి ఇప్పటికిని ప్రకృతమున మేఘహం
సశాత్రవసున్న జ్వరము పిచ్చయ్యగారికి అంతర్గతము

గా కాయచునే యున్నది గదా. మనకు గురువేదాశాస్త్రం
సత్యవిచారముగాను, భారతీవరివస్యగాను నేను మరల
ఈ వ్రాత బ్రకటించితిని.

సత్యసత్యములు, ఆర్థపార్థములు మొదలగునవి
నిర్మత్సరులగు విద్వాంసులు నిర్ణయము నేయుదురుగాక!

5694

రాకూర్ వీర కేశరి

కవిసోదరులు: పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడవరపు జానకిరామయ్యగార్లు

౧

నిండుపేలోలగమునఁ గొల్వొండియుండు-‘నజిత’ ధరశేషు కనకసింహాసనమ్ము
చెంతఁ గుడివంక నాసనాసీనుడై, మ-దేభవిదళిత కేశరిఁ దెగడినెగడి.

అరనొరగైన మోమున ననంతముతా ముడుల్లు వికాసమున్
బరపుచునున్న కన్నుగవఁ బండిన కెంపుల లేతచాయల్లున్
జెరిగి మొగంబునంబడిన నిక్కపు నీలపుటుంగరాలజాల్
కురులును, గడ్డమున్ గల యకుంతిత తేజుఁ డతం డెవండొకో.

ఎదనుజెయిచేర్చి నిద్రించు నెదనునందుఁ-జెక్కిటను జెయిఁజేర్చి యాసీన తేల?
నిన్న మొన్నయుద్ధాలమన్నీలదోలు-కేశరిమొగాన నిష్ప డీఁగన్న తేల.

“బోర! నాయాన నూన కీవాయరంగు-మనుమరాలి మత్స్యాణసమానురాలి
నాలుకానున్న నాజవరాలి నాయరంగు-నొద్దను డించి తౌరా, యమాశ్య!

ఎవనికొలుపుంటి; కుడుతు వీవెవజకూడు-ఇన్నియేడుబ్రతుకు నీకెవరిభిక్ష
ఇట్టినీయేలిక మనమ్ము నేది పీని-శాసనమునకుఁ బ్రతిగ శాసనము నేతొ!

వలదిక నీయమాత్యత—సభాభవనమ్మున రెప్పపాటునేన్
వలవదు నివ్వ—కంటఁ బడవల్వదు నాకిక—కానకేగఁగా

వలె—నుగుడంగ వ్యాదు—భవన్మరణంబట, బ్రాహ్మత-పో
వలయును; పొమ్ము పొ; ప్పొదియు వమ్మొనరించిన పైక నమ్మొయిన్.

అనుచు శాసించి యజితమహావనీంద్రు-వనుచు నా కేసరి మొగంబునలముకొనిన
సిగ్గుపొరలకు మిది లేదు—జీవకళలు-మృగ్యమామెను పొరలచే మృతునికట్లు.

కేసరి లేచినిల్చె; వంకే లజితాఖ్యుని మాన నాబ్జమున్
డాసె—“స్వశింషబో కనుమఁడా! నయిరింక”నటంచు రాజనన్
డాసె మఱొక్కచేయి “ఎవఁడా స్వశియించు విశాస”మంచనన్
డాసెను కేసరంబుల గడల్కొనుమో మజతాఖ్యుచెక్కిలిన్.

అజితమహీంద్రుఁ డంతట నిజానన మావంఁ ద్రిస్వజూచె, వే
ఱుజరిగె— నాయమాత్యుఁడు పిఱుదనఁ జెక్కిలిముగ్ధులొప్పి, మె
ల్లజరిగిపోయి—“నాయనుఁగ—కాదు—మహావనిపా! యిదే త్వదా
జ్ఞ జరుపఁ జాలువాఁడ నొకసంశయ మయ్యది చిత్తశింషవే

వీడెడి వీడమాత్యును—వీడెడి మీసభ రెప్పపాటునన్
వీడెడి వీడునున్—వనుల నిల్చెడి—గాని భవద్వచఃస్థితిన్
వీడెను ప్రాణ మిష్పక—వశ్శలిఁ బ్రాణము వీడు తెట్లునా
తేఁడు విధించు శాసనము రిత్తపొనర్చితిఁ!—దప్పపైతువో!

అనుచు సభనుండి ‘సిగ్గు’ను నటపువెడలె-తక్షణ్ణులగు పెద్దవారి డెందాలు పగిలి
కనులఁ గన్నీరు ‘జొటజొట’ మనుచు వెడలె-వీర కేసరి కొలువును వీడివెడలె.

3

కనులఁ డెఱవని పసికూనఁ బెనిచిపాదు-షాహ యత్నాల కందీక, సాకి, దాచి,
రాజ్య పురచేత నిడిన వీరప్రతుండు-కనినప్రతిఫలమిది:—యజితుని కతాన.

‘కనిత’ నుండి.

అ జ ం తా చి త్ర ము లు

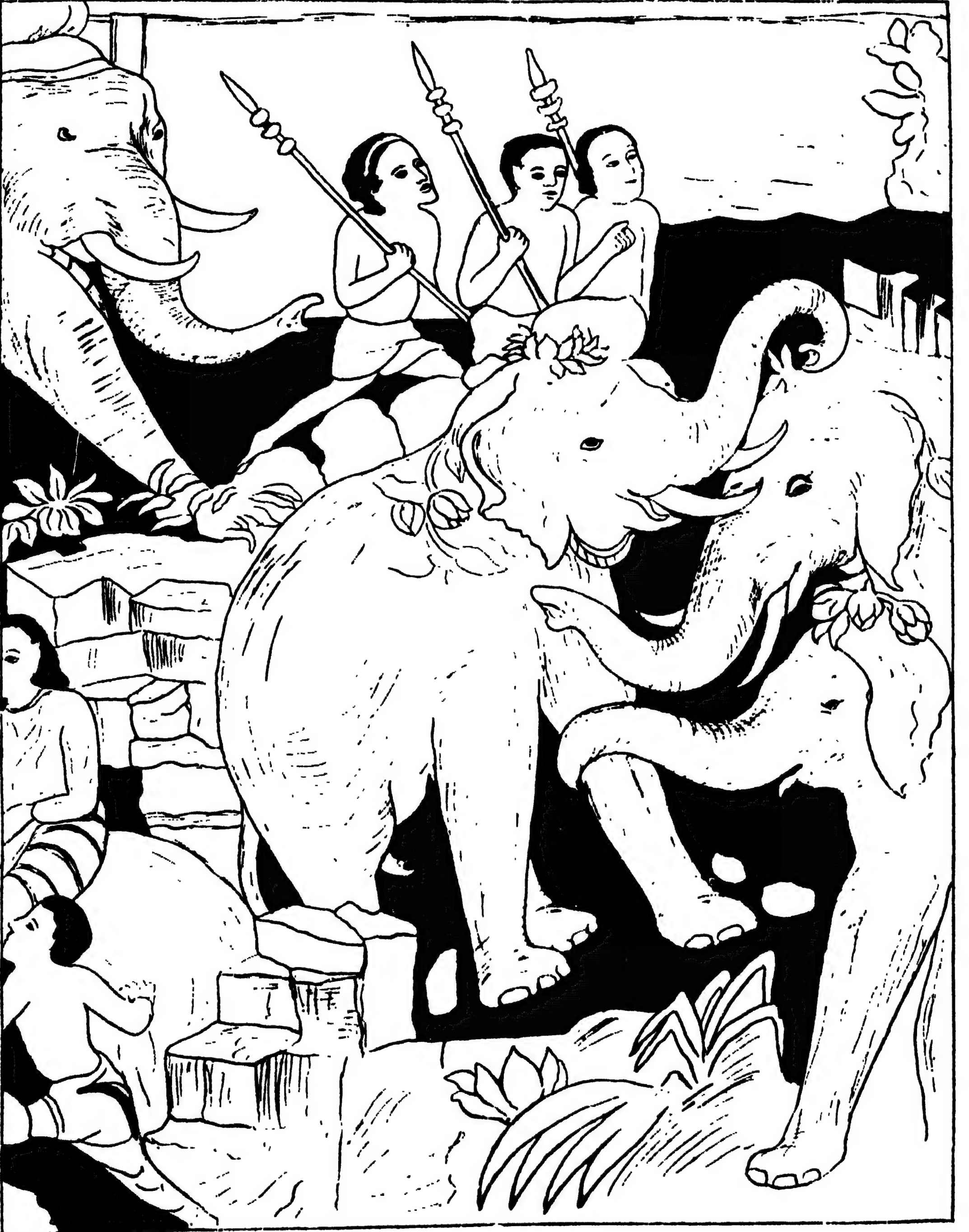
౧. మాన్య పోషకజాతకము

పైన—గజవిమోచనము

క్రింద—గజాభేటము

౨. మాతృపోషకజాతకము

మాతృపునస్సమాగమము

ప్రాచీనకాలమున హిందూదేశవాసులగు నార్యులు వివిధ శాస్త్రవిజ్ఞానసంపన్నులై యుండిరి. వారు రచించియుండిన గ్రంథములలో జ్యోతిష శాస్త్రమునకు సంబంధించినవి పెక్కులు మనకు చిక్కియున్నవి. ఆకాలమున శాస్త్రవేత్త లొకరితోనొకరు సంప్రతించుకొనుటకు విశేషములగు సమాశములు లేకుండుటచేత వారిస్వతంత్రగ్రంథములయందు కొన్ని పరస్పర విరుద్ధములగు మూత్రము లగుపడుచున్నవి. కాని యా వాక్యమున ప్రత్యేకముగ సహస్వయస్థింధింతము లేకపోలేదు. ప్రాచీనహిందవులు విధించిన ధర్మసత్త్వాదు విధానములందు జ్యోతిషశాస్త్ర సాంప్రదాయములు విరివిగ నగుపడుచున్నవి. ప్రాతిర్థ్య ధ్యాన సాయంసమయములయందలి వివిధ ప్రార్థనాధికములకునూ, ఋతువులతో సంబంధించిన పూజలకునూ, సాంవత్సరికోత్సవాకులకునూ, జ్యోతిషాంగముల పరిజ్ఞానము వారి కావశ్యకమైయుండెను. “వేదములు యజ్ఞకర్మలను నేర్పుచుండుటచేతను, అట్టికర్మములను నాధాగపఱియుండుటచేతను, జ్యోతిషశాస్త్రమును, అనగా, కాలమానముయొక్క జ్ఞానమును తెలుసుకొనువాడు యజ్ఞకర్మల నెరిగినవాడగుచున్నాడు” అని ప్రశ్నజ్యోతిషగ్రంథము ‘జ్యోతిషవేదాంగము’ చూపుచున్నది. ప్రాచీన పవిత్రగ్రంథములకు వేదములందు ప్రసిద్ధములైన జ్యోతిషశాస్త్రసాంప్రదాయములు విరివిగ నుదహరింపబడియున్నవి. ఈవేదములు ప్రాచీన నాగరికతయొక్క ఔన్నత్యమును ప్రదర్శించుచుండుట వలన అందలి జ్యోతిషసాంప్రదాయములకుగూడ ప్రాముఖ్యము హెచ్చుచున్నది. వేదములు నాల్గింటిలో సరిత్రకారులకు ఋగ్వేదము చాల ముఖ్యమైనది. నుత సాంప్రదాయములను నిర్ణయించు ‘బ్రాహ్మణములు’నూ, సూత్రములను విధించు ‘సూత్రములు’నూ, వేదముల కనుబంధములుగా రచింపబడియున్నవి. అందు ‘బ్రాహ్మణ

ము’లలో మాడువిభాగములు కలవు. వేదాంతభాగమును విమర్శించునది ‘ఉపనిషత్తు.’ ఈ అనుబంధగ్రంథములందును విజ్ఞానవంతములగు జ్యోతిషసూత్రములు వెదకల్ల బడియున్నవి.

వేదములలోని జ్యోతిష భావములు కొన్ని తావుల క్లిష్టములుగను, కొన్ని తావుల నస్పష్టముగను నున్నవి. జ్యోతిషగోళములు దేవతాస్వరూపములుగ నెంచబడియున్నవి. కాని అట్టిగోళముల దైవతలక్షణములకును, వాని జ్యోతిషసాంప్రదాయములకును సంబంధము ప్రాముఖ్యముగ నగపడుటలేదు. కొన్ని పదములు జ్యోతిష పరమగు నర్థమును కాలక్రమమున కోల్పోయి యుండవచ్చును. ఋగ్వేదములోని కొన్ని భాగములు భావాంత గుర్భిత్వమువలన దురవగాహములై చిత్రములగు నపోహములకు తావులైనవి.

జ్యోతిషవిషయవిచార మే పరమావధి గాగల గ్రంథములు. అతిప్రాచీనకాలమునం దుండినటులు మనకు దెలియదు. వేదాదులయందు జ్యోతిషశాస్త్రమును గూర్చి ముచ్చటించిన తావులందు ఆయా భావములు అస్పష్టములుగను, గూఢములుగను నున్నవి పైన వినరించి యుంటిని. సంగీతమును, బ్రాహ్మణములును కూడ జ్యోతిషవిషయములను చర్చించియుండలేదు. నక్షత్రదర్శకుడు నగుని (జ్యోతిషగ్గుని) బలిగానిచ్చిన యెడల జ్ఞానము లభించుననియు, గణకుని బలిగానిచ్చినయెడల శక్తిలభించుననియు యాశ్వదము (XXX—10 & 20)నందున్నది. నక్షత్రవిజ్ఞయు, రాశిజ్ఞానమును నారదునకు దెలిసి యుండిన విషయములుగా ఛాందోగ్యోపనిషత్తు [VII 1 (2), (4), 2 (1), 7 (1)] కేర్పొనుచున్నది. ఆపస్తంబుడు “ధర్మసూత్రము”లందు [IV, 11, 8 (10)] వేదములయొక్క మడంగములలో జ్యోతిష మొకటి యని వ్రాసియుండెను. జైనసూత్రములందు విచిత్రముగు నీకడ

యున్నది. “మహావీరుడను మహామని, గలంభరాయుని
గోత్రపురాలగు బ్రాహ్మణి దేవానందయొక్క గర్భమున
పిండమూసమును దాల్చెను. ఆసమయమున నాబ్రాహ్మణి
వీనుగు, ఎద్దు మొదలగు పశునాలుగు సుశేకునములను స్వప్న
ములందు గాంచెను. ఆపగర్భమున క్కనిబాలుడు
జనించునని ఋషభవస్తుడు చెప్పెను, ఆబాలునకు గణితము,
జ్యోతిషము, వ్యాకరణము, యంసస్సు మొదలగు
శాస్త్రములయందు ప్రావీణ్యము లభించుననియెను.”
[ఈమొక్క ముల్లరుగారి Sacred Books of the East,
XXII. 221 చూడుము.] కావున జైనమతప్రచారకు
నకు జ్యోతిషగణితముల జ్ఞానము ముఖ్యముగ నెంత బహి
ష్టగపడుచున్నది.

జ్యోతిషశాస్త్రము ప్రాచీనులయభిమానవిషయై
యుండెననుటకు తార్కాణములున్నవి కాని యీశాస్త్ర
వానిన నిరసించెడి వారనుటకును నిరసనములు లేకపో
లేదు. “జ్యోతిషమువలన జీవనోపాధిని సంపాదించుట
మొదలగునది మానవుల సపనిశ్రులజేయు నోషము”లని
బౌద్ధాయనుడు శాసించెను. (Sacred Books of the
East, XIV 20 చూ.) “జ్యోతిషమువలన జీవించెడి
వానిని జాగరూకతతో తప్పించుకొననలె”నని మహాగర్భ
శాస్త్రము నోధించుచున్నది. జ్యోతిషమునందును, గది
తరవేదాంగములందును గలప్రావీణ్యమును ప్రవర్తించుచు
సన్నాహి భిక్షుటనయచేయరాదని శాసించబడియున్నా
డు. నక్షత్రములవలన జీవించువారిని మహాభారతముకూడ
నిరసించుచున్నది. కొట్టుకుడు ‘అర్థశాస్త్రమున’ జ్యోతి
షమును తీవ్రముగ ఖండించెను. ‘చాంద్రమానము
యొక్కయు, నక్షత్రముయొక్కయు మంచిచెడునల
యందు నప్పకము కలిగియుండుట లాభకారి కాదనియు,
‘నక్షత్రవిషయములను తరచుగ విచారించుచుండెడి
అమాయకునియొద్ద ధనము నిలువదనియు నర్థశాస్త్రము
బోధించుచున్నది. బుద్ధదేవుడు, తనయంత్యోహ్యుడగు
సుభద్రుడు నిర్వాణము చేందనపిదప భిక్షువులకు బోధ
సేయుచు “నక్షత్రపరీక్ష, జ్యోతిషము, భావిశుభాశుభ
ములను తెలుపుట.....యివియన్నియు చేయరాదని

పనులు నుడి” అని చెప్పియుండెను. [ఫోటో-పింగ్-సాం
మంగ్-26 వర్గ-2022 మహాపరినిర్వాణము. చూ.] “చంద్ర
గ్రహము రాగలను...సూర్యచంద్రులు యేకరాశియం
దు కలిసికొనగలరు. సూర్యగ్రహణము ఫలాని ఫలము
నిచ్చును; చంద్రగ్రహణము ఫలాని ఫలము నిచ్చును.
సూర్యచంద్రులు యేకరాశియందు కలిసికొన్నపుడు
ఫలాని ఫలము నిస్తురు....అని అభిప్రాయముచెప్పెను, పౌ
యకార్యముల కొడిగట్టుకొని సామనబ్రాహ్మణులు
కొందరింకను తమజీవనోపాధినిసంపాదించుకొనుచున్నా”
రని కాన్దబుత్తిగ్రంథమును వేవిజ్ఞానాత్మునం దుండు
టచే, కాన్దులకు జ్యోతిషశాస్త్రము పైనగల నిగసన
భావము తెలియనచ్చుచున్నది. కాన్దులకు మేగియను
పైగల అసహ్యభావమే, మేగియనుల పోషింపబడిన
జ్యోతిషశాస్త్రముపై వారి కేర్పడిన నిగసనభావమునకు
కారణమై యుండినచ్చును. కాన్దగ్రంథములు చాలాపుగ
నన్నియు, జ్యోతిషశాస్త్రమును కడునీచముగ చూచి
యుండినవి. కాన్దబుత్తిగ్రంథములను జ్యోతిషవిషయము
లనేకములు కాననచ్చుచున్నవి. ముఖ్యముగ సూర్య
చంద్రగ్రహణకారములగు రాహుకేసువులు 25, 481,
490, 507 మొదలగు బాతకములందు కేగ్గొనబడి
యున్నాడు.

ఋగ్వేదము

ప్రాచీనకాలమున నాద్యులకు కరతలామలకమై
యుండిన విజ్ఞానమంతయు ఋగ్వేదమున క్రోడీకరింపబడి
యున్నది. ప్రాచీనకాలమున హైందవసంఘమున ప్రచా
రముగ నుండిన ఆచారసంపత్తియు, జీవితసమస్యల
పరిష్కరించుట కేర్పరుపబడిన పద్ధతులును, ఆద్యులు
విజ్ఞానమును వికసించజేసిన మార్గములును, చిత్రగతుల
నీఋగ్వేదమున వర్ణింపబడియుండుటచేత నీగ్రంథ మాధు
నికులకు అమూల్యమై యొప్పుచున్నది. ప్రాచీనాద్యులు
భగవంతుని సృష్టిలీలయందలి అంతరార్థమును గ్రహించు
టకు ప్రయత్నించియుండిరి. అట్టిప్రయత్నముల ఫలితము
లన్నియు ఋగ్వేదమున మనము చూడగలుగుచున్నాము.
ఆకలములను దినుచు, ఎండవానలకు జడియక తరుచ్చా

యలనే దినములు గడపును, భూమియం దవతరించిన ప్రకృతివిలాసముల ననుభవించు నార్యుడు, సూర్యుడస్తం గతుడైనంతనే ఆకాశమున నుదయించెడి జ్యోతిర్గోళము లను దర్శించి వాని పరిణామక్రమమును తెలిసికొనుచు భగవంతుని సృష్టిప్రపంగమున యశ్శేషముగ విహరించి యుండెను. నేటికి కనీసము 8000 సంవత్సరములకు పూర్వము వేదములను రచించిన మహర్షులు జ్యోతిర్గోళముల యత్పత్తి, స్థితి, కారణములనుగూర్చి యేమేమితలచి యుండినో—అది యంతయు ముద్దులొలుగు ఋక్కుల రూపమున మన యదృష్టవశమున లభించుచున్నది. ఆకాశమున నగుపడు జ్యోతిర్గోళము లీ 8,000 సంవత్సరములలో నెట్టివార్యునైన చెందయుండకపోవచ్చును. కాని వానిని గుర్తించుట కేర్పడిన పరిణామమాత్రము విశేషముగ నుద్బవించినది. ప్రాచీనార్యులు ప్రకృతియందలి ప్రతిగూపమును భగవంతుని యంశముగ నెంచి వానిని దేవులుగ నేర్చుకొనుచు చూచుచుండెడివారు. కావున నేడు మనము న్యాయపరిచయము పడజాలమునను, నేడుములంగు ప్రకాశింపబడినవానికిని సమన్వయము ముగుడుట లేదు. వేదములందలి విచిత్రవర్ణనములనుబట్టి జ్యోతిర్గోళముల దేవతా స్వత్వమును వాని భౌతికలక్షణముల నుండి వేరుచేయుట సాధ్యము కాకున్నది. జ్యోతిర్గోళముల భౌతికలక్షణములను విచరించుటయే ఋక్కుల యొక్క పరమానిధియై యుండులేదు. సూర్యుడు, సాన్నిత్రి, పుష్యేయుడు, ఆదిత్యులు మొదలగు జ్యోతిర్దేవతలస్వరూపములను, స్వభావములను నేర్చుకొని, అగడి, ఆరాధించుటయే వాని ముఖ్యోద్దేశమై యుండుటచేత, ఆధునిక శాస్త్రగ్రంథములందునలె విషయక్రమము (Syllabus) ను పొందింపనందులకు మనము ఋగ్వేదరచయితలను నిరసింపతిగదు! ఆ ఋక్కులయొక్క భావగాంభీర్యమును, వాని సోమమార్యమును గ్రహించినకొలదియు, మానవుని విజ్ఞానము వికసించుట నిస్సంశయము. వానియందు సూచింపబడిన కొన్ని మంత్రాంశముల నిట వ్రాయుదును.

సూర్యుడు

జ్యోతిర్భూతుడును, గమనవేగమున నెల్లర నతిక్రమించువాడును [i-50(4)], రాత్రిండినముల నిగ్గయిం

చువాడును [i-50 (7)], దొంగలనువలె నక్షత్రములను చీకటిని తరిమివేయువాడును [i-50(2)], అయినటులు ఋగ్వేదము వర్ణించుచున్నది. సూర్యరథమునకు సప్తాశ్వములున్నటుల చాలచోటుల [i-50(8); i-164(2); vi-44 (24) &.....] సూర్యునిన్నవి కాని, కొన్నిసందర్భములలో ఐదులేక ఆరుగురము లున్నటు ను, v-62 (1) యందు సప్తాశ్వము లున్నటులును వర్ణనములు కానవచ్చుచున్నవి. స్వర్కానుడను రాక్షసుడు సూర్యునపుడపుడు కబళించి అంధకారమున గప్పుచుండును. అతనిహోమముని ప్రభావమువలనను, భక్తులయొక్కప్రార్థనములవలనను, సూర్యుడాయంధకారమునండి విముక్తిగాంచును. ఆధునికకాలమున సూర్యచంద్రగ్రహణకారకులుగ నెంచబడు రాహుకేశువులే వేదకాలమున స్వర్కానుడను డేగ నొప్పియుండినట్లును.

చంద్రుడు

ఋగ్వేదమునకు కారకుడు. నెలకొక సారి పుట్టుకగనుచుండువాడు. సూర్యచంద్రులొకరి నెనుక నొకరు సమీపముననే కనిలుచుండురు. [x-85(18)]. ఋగ్వేదమున 'సోమ'డే ముఖ్యదైవతియుగా నాంధింపబడియున్నది. కాని సోముడినిన చంద్రున కన్వయించు ననుట కొధారములు బలముగ లేవు. తరువాతి గ్రంథములందు, ముఖ్యముగా అధర్వణేదమునందు 'సోమ' డను పదమును చంద్రునకు పర్యాయపదముగ నుపయోగించి యుండిరి. తదుపరి గ్రంథములందు చంద్రుని వ్రాముఖ్యము క్రమక్రమముగా తగ్గుచువచ్చి ఆధునికకాలమున నవగ్రహములలో నొక్కడై, తన నృసింహములకు సూర్యునిపై నాధారపడవాడుగ నెంచబడుచున్నది.

సంవత్సరమున 12 మాసములు, 360 దినములు కలవు. అందు నాలుగు సమభాగములున్నవి. ఒక్కొక్క భాగమున 90 దినములుండెను. ఋగ్వేదమున పంచవక్షాంశమునుగూర్చిగాని, అధికలుష్టమాసములను గూర్చిగాని యెట్టి ప్రస్తావనములు నగపడవు.

ఆకాలమున కర్కటకు సంక్రాంతితో మాత్రన సంవత్సరాగంభమయ్యెనని 'మం.మూకస్తుతి' యొనర్చిన

ఋక్సుబట్టి యూహింపఁచునని జాకొబితలచి యుండెను. సూర్యుడు ఖల్గనీనక్షత్రరాశియందుండగా సంవత్సరము ప్రారంభించెనని వేత్రాక ఋక్సునందు [x-85 (13)] నూన కలదు. క్రీస్తునకు 4000 సంవత్సరములకు బూర్వము సూర్యుడు ఖల్గనరాశియందున్నప్పుడే దినము లతిదీర్ఘములును, రాత్రు లతిహ్రస్వములును నై యుండి యీకాలమున కర్కటక సంక్రాంతి సమయమున నగుపడుకాలమానపరిస్థితు లేర్పడియుండెనని తెలియఁచున్నది. అనగా నేడు, సూర్యుడు ఖగోళమున సంచరించుచు, కర్కటకరాశియందు ప్రవేశించునపుడు ఉత్తర గ్రహమున కత్యంత సామీప్యమున నుండి తదుపరి క్రమక్రమముగ నుత్తరగ్రహమునకు మార్గస్థుడగునట్లులే, క్రీస్తునకు బూర్వము 4000 సంవత్సరములక్రిందట సూర్యుడు ఖల్గనీనక్షత్రమునందున్నప్పుడే యుత్తరగ్రహమున కత్యంతసామీప్యముండెయ్యండి తదుపరి క్రమక్రమముగ నుత్తరగ్రహమునకు మార్గస్థుడగుచుండునట్లు తెలియఁబోవుచున్నది.

6000 సంవత్సరములక్రిందట ఖల్గనీనక్షత్రమున సూర్యుడున్నపు డేర్పడిన కాలమానపరిస్థితులు నేడు సూర్యుని కర్కటక సంక్రమణ సమయమున, అనగా సూర్యుడు పుష్యము నక్షత్రమున మార్గపాదమున ప్రవేశించునపుడు యేర్పడుచున్నవి. ఇందులకు గారణమేమి? విషువద్దందువుల భ్రమణమే (Precession of the equinoxes).

వసంతకాలమున వచ్చు విషువద్దనమున మృగ వ్యాధ నక్షత్రము (sirius) సూర్యునితోపాటు ఉదయించుచుండెనని యొకఋక్సు [i-105(11)] స్ఫురింపజేయుచున్నదని తిలకు వ్యాఖ్యానము చేసియుండెను. ఆ కాలమునందే అగస్త్యనక్షత్రము (& Argus or canopus) సూర్యునితోపాటు ఉదయించుచుండెనని కొన్ని ఋక్సులు [i-170&130] స్ఫురింపజేయుచున్నవని కెరన్ (Kern) అభిప్రాయ పడియుండెను.

వేదరచయితలు గ్రహగోళములను గురుతించి యుండలేదని వాదించుట మూర్ఖత యగును. స్థిరనక్షత్ర

ములన్నియు క్రమము తప్పక దినమున కొకసారి ఖగోళమును చుట్టిచుచ్చుచుండునట్లులు భూభ్రమణమునలన నగు పడుచుండుటయు, సూర్యుడును గ్రహగోళములు నీ ఖగోళభ్రమణ మార్గమున కదురుగ నీ ప్రమంజగమనముల గదలిపోవుచుండుటయు వేదకాలమునందలి జనులు గమనించియే యుందురు. ఖగోళమునందలి పండ్రెండు రాసులను సూర్యుడు సంవత్సరమున కొకసారి చుట్టిచుచ్చుచుండునని తెలిసికొన్నవారు గ్రహగోళములను అంతకు తక్కువయో, యెక్కువయో కాలములో ఖగోళమును చుట్టిచుచ్చుచుండునని గమనించియే యుందురు. కాని వేదకాలమున రచియింపబడిన గ్రంథములం దెచ్చుటను గ్రహములనుగూర్చిన ప్రస్తావనములే యగుపడినట్లు లేదు. ఋక్వేదమున iii-11 అధ్యాయము 7 (7) ఋక్సునందు కాననగు “అగస్త్యయు పంచక సహిశులగు సప్తగులు” i-105(10) యందలి “ఉద్యోపంచకము”; ix-114 (3) నందలి “స్తాదిత్యులు” మొదలగు ప్రమాణములు గ్రహములనే సూచించుచున్నవని కొందరుపండితులు తర్కించుచున్నారుగాని యీవాదము సార్థకమైనదిగ నగుపడుట లేదు. వేదకాలానంతర మే గురుగ్రహము (Jupiter) నకు ‘బృహస్పతి’ యను నేరు నచ్చేననుటకు నిదర్శనములు కలవుగాని ఋక్వేదమునందలి ‘బృహస్పతి’ యను పదమువలన నీగురుగ్రహగోళమే యుద్దేశంబుబడియుండఁబోవును. ఇది యైన నొక యూహయేకాని తార్కణములు కానరావు. ఋక్వేదమున [x-123(2)] చెప్పబడిన “మేఘాత్మజ యగు వేతా”ను శుక్రగ్రహము (Venus) తో ముడిపెట్టజూచిరి గాని యందులకు శాస్త్రజ్ఞులనేకు లంగీకరించుట లేదు ఋక్వేదమున కాననగు ‘శుక్రడు’ ‘మంశిం’ మొదలగు పేరులవలన నాకాలముననే గ్రహముల విషయము ఋక్వేదరచయిత లెరిగియుండిరని తిలకు మహాశయుడు ‘ఒరయాన్’ (Orion) అను గ్రంథమున (162 పే.) వ్రాసియుండెను. x అధ్యాయము 55 (3)నందు ఉదహరింపబడిన “కాంతిసంతము లగు ముప్పదిన్నాల్లిం” టిలో ఇరువదియేడు నక్షత్రములును, యేడుగ్రహములును చేరి యుండెనని ‘సోఫిసరు లూడ్విగ్’ యొంచుచున్నారు.

గ్రహములుకాకున్ననునక్షత్రరాశిలైనను ఋగ్వేదమున తరచుగా జేర్కొనబడిలేదు. x అధ్యాయము 80 (13) నందలి 'అహూస్', 'అర్జుని' యనుపదములు 'మఘ' 'ఫల్గుని' నక్షత్రరాశులను తెలుపుచున్నవని యెంచవచ్చును. v అధ్యాయము 4(13) నందలి 'శిష్య' నక్షత్ర మొకప్రత్యేకరాశియై యుండవచ్చునుగాని కాయనాచార్యుడు తిష్యనక్షత్రమనగా సూర్యుడేనని యర్థము చెప్పియుండెను. x అధ్యాయము 82 (2)నందు జేర్కొనబడిన సప్తర్షులు నేడు ఉత్తరగ్రహప్రాంతముల నగుపడు సప్తర్షి మండలము (Great bear) నందలి నక్షత్రములై యుండినటులు ప్రత్యక్షముగ నగుపడుచునే యున్నది. i-105(1); i-161(13); x-14(11) మొదలగు ఋక్కుల యందు మృగశ్యాగుడు (Sirius), మృగశిర్షము (Orion) మొదలగు నక్షత్రములకు అన్వయాగ్రము కలదని శిలప ఒరయూన్ అను గ్రంథమున (96 వ పేజి.....) వ్రాసి యుండెను.

అగ్రర్వవేదము

అగ్రర్వవేదము [v-6(4); xii-3(8)] 30 దినములు ప్రమాణముగల పదమూడవ మాసము ఉదాహరింపబడి యున్నది. సంవత్సరమున 365 1/4 దినము లున్నవి. మాసమునకు 30 దినముల కొద్దైన నెంచినయెడల సుమారు 30 సంవత్సరములలో నొకసారి పదమూడవ మాసము ఏర్పడుచున్నది. కావున నాకాలమున పంచార్షి చక్రము వాడుకలో నుండియుండవచ్చును. జ్యోతిష వేదాంగము నందుమాడ నీపంచర్షి చక్రము ఉపహరింపబడి యుండుటచే నీచలాహ కొంతవరకు సమంజసమైనదిగానే కన్పించుచున్నది. గ్రహములనుగురించిన ప్రస్తావనములు అగ్రర్వవేదమునందు తరచుగ [iii-2(2); ii-10(8)] కానరాచుచున్నవి. గ్రహాకారకుడును, రాక్షసుడునునయిన రాహువుమాడ నిండు [ix-9(10)] జేర్కొనబడియున్నాడు. సోముడును, రుద్రుడును అసురుడగు రాహువును పారశ్రోలి గ్రహములను తొలగించుచున్నటుల iii-2(2) నందున్నది. vi - 80 (12) నందు మృగశ్యాధ నక్షత్రము

(Sirius)నకును మృగశిర్ష రాశియందలి ఒరయూన్ రాక్షసుని సడుముగట్టి' (Orion's belt) యని పిలువబడు నక్షత్రత్రయమునకును సూచన యుండినటులు తోచుచున్నది. vi-128(1) యందలి శకధూమము, 'రాశీసంచయములకు ప్రభువు', ఆకాశగంగ (Milky way) యని పిలువబడెడు నక్షత్రసమూహమున కన్వయించు చున్నటు లగుపడుచున్నది.

తదితరసంహితలు

సంవత్సరములనామములు కొన్ని సంహితలయందు కానరాచుచున్నవి. [త్ర. సం. v-5(7) చూడుడు.] ఈ జేడ్లు వేర్వేరు సంహితలయందు వేర్వేరు విధములుగ నున్నవి. ఈనామములకు జ్యోతిషపరమగు నర్థమేదియు గోచరించుటలేదు కావున మనకవి యుపయోగ కారులు కావు. వేదకాలజ్యోతిషశాస్త్రము నందలి ముఖ్యంశములు చండు తైత్తిరీయసంహితయందు దగుపడుచున్నవి. "ఫల్గుణేయంచ పూర్ణ సంక్రమిస్తుపుడు నూతన సంవత్సరారంభ మగుచున్న"దని యందు స్పష్టముగ కలదు. నూతన సంవత్సరారంభమున పూర్ణసంక్రమణ ఫల్గుణియందుంటయు నసంతకాల విషువత్తనందు సూర్యుడున్నపుడు సంవత్సరారంభమగుటయు నొకటే యని తలచి తైత్తిరీయ సంహిత క్రీస్తునకు బూర్వము 3000 సంవత్సరముల క్రిందట వ్రాయబడియునని 'జాకొబి' నిర్ణయించెను కాని అతినియూహ యెంతవరకు క్రమమైనదో యను సంశయ నిర్వివాదముగ లేదు.

అగ్రర్వవేదము [xix-7(2-5)] నందు నక్షత్రము లిరువదియేనిమిది జేర్కొనబడి యున్నవి. నక్షత్రములు మానవుని యోగములపై నధిష్ఠించియుండెనను నమ్మక మిప్పుడే యుండినటు లగుపడుచున్నది. తైత్తిరీయ సంహిత iv అధ్యాయము 4(10) యందు కృత్తికాదిగ నిగుచదియేడు నక్షత్రములు జేర్కొనబడియున్నవి. ఈ సంవత్సరమునందే నక్షత్రసంఖ్యను గూర్చి విచారించెము.

(సశేషము.)

జలజమరందత్స్న మదపట్టదగానము, కీరశారికా
కలమ్మదానాదముల్, నికటకందరనిగ్గత తత్ర్యతిభ్యనుల్
చెలుపుగవిందుగాని యతసీకుసుమోఽమగాత్ర! నీవిని
ర్మలమురళీస్వసంబు వినరా వెటకేగితో నందనందనా!

చలిదికి వేళయమ్యె యదుచంద్ర, భిజించినార, యీవిని
ర్మలయమునాన నీ సునతరంగవికీర్ణి యశ్రవనర్థమా
నలలితపల్లి కుంజనదనంబు, మత్తెనటస్మమురశా
న్వలముగ గేళినల్పన భనత్సప్తాదానా శోఽ మాగవా!

ఆలు భవద్వయోగ జనితాతిశయస్య నేమి మేయఁగా
జాలపుపూరి, యంబువులు చక్కికినైననుబోవు, ప్రీతిని
తప్పని మూర్ఖోన్మదాచర వయ్యము పైస్యముదోఁ మోమున్
జాలిగఁ జూచువారికి దెనల్ సరికించెడు నశ్రులొక్కఁగఁ ,

కోయిలంబుక్కమా శకుజకోమల శాఖనుజేరి నిన్నుఁ గన్
ష్టా యనిపింప రాక నరసంబుగఁ బల్కుఁ గుహూకుహూ యటని
చాయతీతి, బల్లపము నంటడు, తేట్లనదల్చునెర, న
ద్భూతనేత్ర, రమ్మ ప్రయమారఁగ దానినినైనఁ జూడఁగన్.

ఇటనటఁద్రుల్లు చెట్టయదుటేటికొ వాయనముండుచేరి యు
త్కటముగఁగూయఁ, దొండ “యిదె తప్పకవచ్చు మురారి రాధికా
కుటిలశిరోజ కుబ్బ నొడఁగూర్పఁగ నీదుడు కాఁ” నంచు మి
క్కుటముగ దానికిఁ భయముగొల్పెదురీతిని మస్తమార్చెడున్.

అల్లనె పుష్పవల్లి సదనాంతరమందు మృగంబు వేష్క సం
ధిల్లఁ దృణం బొసంగుచుఁ దదీయమృగిన్ మెయి నాకుచుండఁగా
నల్లనఁబారవశ్యమున నమ్మృగి కన్నరమోఽచ్చేమన్, గన్
పుల్లసరోజనేత్ర! కడుముచ్చటయయ్యెడు వానికూరుముల్.

నీకు నొసంగుమంచు నవనీతముఁ బ్రీతిగ నిచ్చె లే యరం
టాకునఁజుట్టి కట్టి భవదంబ, మనోహర, దివ్యరత్న
భోకమనీయఁ భర్తృమయవంశము, నూతనరమ్యబర్హిమున్
జేకొనివచ్చితిన్ గొనఁగ శీఘ్రమె నచ్చి యనుగ్రహింపుమా.

ననమునఁ దేనెకై కుసుమవల్లికలారయఁ బోవునేళి నా
ధుని నెట్లపైనఁ గాచిన, మధుప్రియభామిని, తద్వయోగసం
జనితమహావ్యథన్ బొగొని నాస్థితి నించుక వెల్చి యూతనిన్
గొని చనుదేరవమ్మ, ప్రియుఁగూడనికష్టము నీ వెఱుంగవే.

ఏమరఁజేసి నిన్ను భవశుండు వేటొకవేటిఁ గూడినన్
నీమన సెట్టిలుండు మదినిన్ చూపొయుము, ప్రేమమొక్కఁ
భూమిని నెల్లవారలకుఁ బుణ్యము నొచి నెఱవఁకారితన్
ఓమధుపాంగనా, చని ప్రియుఁగొని నెమ్మతివేగిరంబుగన్.

తనదా సుఖిబె నాసుఖము, తద్వ్యథ నావ్యథగాఁ దలంచు చా
తనికయి కాచియుంటినిగదా తనంన్నటనాటనుండియున్
గనికరమేది నన్నబొఁగారియఁ బెట్టుటలిష్టు పాడిగా
దని తెలియంగఁ జెప్పి వినయమ్మున నాధునివెమ్ము తుమ్మెదా!

ఎఱుఁగుదువో యెఱుంగవొ మనీశుని, జెప్పెద నానవాలు, కం
ధర సమనీలదేహుండు సుధామధురొక్తులవాఁడు, మోమునన్
జిలునగ వొడ్చివాఁడు తులసీవనమాలికవాఁడు, పించెమున్
శిరమునఁ బూనువాఁడు, సరసీరుహలోచనుడమ్మ, తుమ్మెదా!

కంబుగళుండు, కమ్మతిలకంబున వెల్లెడువాఁడు, హేమవీ
తాంబర మొప్పువాఁడు, హృదయంబున మచ్చు దనర్చువాఁడు, ర
మ్యంబగు వేణువ్రాని యువలావళి నీరుగఁ బాడువాఁడు, హో
లంబనతీమణి, యితరులన్ సరిపోల్పుఁగలేము వానికిన్.

మారుశరంబులైన కుసుమంబులసంగతిఁ జేసి, వింటికిన్
నారివియూటఁజేసి, రతినాథు నెఱుంగునాగావె లెస్స, శృంగ
గారరస్థాని నాదుప్రియకాంతుని ముండుట గన్వనేయఁ డా
మారుఁడు గీరుఁడున్ భ్రమరమానిని, ముండుట సెప్పనేటికిన్.

క్లితితలిఁ బైత్యరోగికి రుచించునె శర్కర, నీడుగానమే
గతిని వియోగరోగపరికల్పితుడొసహతాన పేదనిన్
స్మృతి చెడియుండునాకు రుచియుండును భాగకమానుగాక నా
పతిఁ గొనిజెచ్చి నావెతలుఁబాపుము, గీతము మాను పట్టన్!

అన్వేషణము

మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రిగారు

ప్రకృతి సౌందర్య లక్ష్మీనివాస మహిమ, -దనరుచుండెడు కాననాంతరములుండు
హృద మలయ సమీరణ స్పందమాన-విమలశమవాహినీ తరంగములలోన
శీతలమలకోమల స్నిగ్ధమధుర-రమ్య శారద కౌముది ప్రభలనడుమ
మలయగిరిసానుకానన లలితకుసుమ-సౌరభోన్మేష బలసమీరణములు
తరళమోహన విద్యుల్లితానమేళ-ఘనఘనాఘనమండిత గగమునను
అరసితిం గాని నాథ, తదంతరస్థ-భవ్యభవదీయ మూర్తి గన్పట్టదయ్యె.

(శ్రీ! శ్రీ! (కవితాసమితి)

క్రియదయమున మధుసూదనుఁ డాలోచనానైవేదికపై యుండెను. అట్టి సమయమున నే నట కేగితిని.

“వానిని గాంచితివా?” యని నన్నతఁ డడిగెను.

గుమ్మము గాటిపోవుచు నొక మధ్యవ యస్కుఁడు నా కగఁగియెను. అతఁ డేకదా యని “చూచితి” నని ప్రత్యక్షంబు మిచ్చితిని.

“ఆతనిఁగూర్చి యేమి గ్రహించితివి?”

“నాకంటికి మిక్కిలి కీనునివలెఁ జూడెను. అతనిని బూచిన నే హృదయము కరఁగి పోవును. వ్యర్థజీవి యనవచ్చును.”

“నత్యమే! కాని, యనంతా! నీవితమే వ్యర్థముకాదా? ఇతఁడు కీనుఁడనుటకు సందేహమేమి? వీనిచరితము వింటినేని, ఇంతటి దౌర్భాగ్యుఁడుండఁబోవచ్చు నీవే యిట్లుదావు. ఐనను వీనికి నేనేమి సహాయము చేయఁగలను? సంగతులేవియు విశదము కావయ్యెను.

ఇతఁడు చెప్పిన దానిలో నేడుపుతక్క నెక్కుఁడు లేకుండెను!”

నాకుఁ గుతూహలమయ్యెను “ఈతఁడు నీ సహాయార్థియూ?” యుటని.

“అట్లే యనవచ్చును. తనకథ చెప్పి పోలి సువారి సహాయ మపేక్షించి వా కీతనిని నాయెడ కంపిరి. ఇంతవఱకు తాతఁ డేదో మొట్టిపెట్టు కొనుచు నిష్పజే, కీను వానివిషయమై మనఃపూర్తిగఁ బనిచేయఁదలచితినిని యిల్కినశిమ్మట, వెడలిపోయినాఁడు.”

“సరియే! వానికథ యేమి?”

“వినుము. ఈతనిపేరు సుబ్రహ్మణ్యము. శనికుండనుట నిర్వివాదాంశము. వయ సేబది యాతేండ్లు. రెండుసంవత్సరములవెనుక భార్య పోవుటచే పునర్వివాహము చేసికొనెను. ఇతఁ డొకాపురస్థుల మనకాశి.

ఒక వ్యాపారమున నతఁ డింతటిధనము గడించెను. కాని యిటీవల నాశోగ్యము చేడి

పోవుటచే సుప్రశాంతిగోరి యనకాక్షికివచ్చి
యక్కడనే సుఖజీవన మొనర్చు జొచ్చెను.
అపారమగుధనము, అభినవ యౌవనవతియగు
భార్య, అవసరమున్నంత విశ్రాంతియుగలిగి
యత్యంత ధన్యజన్ముడనని యానందమొందు
చుండెను. కాని యచిరకాలములో నీవిపుడు
చూచుచున్నటులు దీనులలో దీనుడై, హతా
శులలో హతాశుడై, నిర్భాగ్యులలో నిర్భా
గ్యుడయిపోయినాడు. పాపము! వ్యర్థజీవితమై
పోయినాడు.”

“అందులకుఁ గారణమేమి?”

“ఏమి చెప్పవలెను! విశ్వాసహీనుడగు
మిత్రుడు! కుటిలవర్తనియగు భార్య! సుబ్రహ్మ
ణ్యమున కితరదుర్గుణములు లేవు కాని చతు
రంగమున్నమాత్రము చెవి కోసికొనుచుం
డును. అనకాక్షిలో నానందరా వొకఁడు
కలఁడు. వీ రిరువురకును జతురంగమునఁ బరిచ
యముకల్గి క్రమక్రమముగ దృఢమైతిమై పరి
ణమించినది. ఆనందరా వనచరతము వారియిం
టికి వచ్చి పోవుచుండును. ఇక నితనిభార్య
తోడ నానందునికి సంపర్కము కల్గెనన్న వి
తయేమి? ఇర్వురునుగూడి వారమురోజులు
వెనుక నొకరాత్రి పలాయితు లైరి. ఎక్కడికే
గిరో ఎఱుకపడకుండెను. అతనిభార్య తన
తోఁగూడ ధనమును తీసికొనిపోయినది. మన
మిక చేయున దేమి? ఆకాంత పట్టువడునా?
ధనము మరలదొరకునా? ఇదియే సమస్య.
చూపులకు సాధారణముగ నేకస్వప్టుచున్నది.”

“నీవేమి చేయఁదలఁతువు?”

“నేనేమియుఁ జేయఁ దలఁచుకొనలేదు.
నా కింకొక యవసరకార్యమున్నది. ఈ రహస్య
మును భేదింపఁ గుతూహలమగుచుండెను. కాని
నేనటకేగవలయును. కావున మిత్రమా, నీకిది
కష్టముకాకున్ననొక్కసారి యనకాక్షికి వెళ్లఁ
గోరెదను. సుబ్రహ్మణ్యము నన్నే రమ్మనెను
కాని యితరకార్యావసరమున నేగఁజాలక
నిన్నంపుడునని చెప్పఁగా సమ్మతించినాడు. ఇక
నీవువెళ్లకతీరదు. చని దొరకినన్ని సూత్రముల
సేకరింపవలెను.”

“అధ్యంతరమేమి? నా సర్వశక్తులను విని
యోగింపఁ దలఁచుకొన్నాను.”

ఇట్లు పలికి బయలుదేరితిని. బయలుదేరి
తినేకాని నే నేగెడుకార్యమునుగూర్చి వారము
దినములలోపున మండలమంతయు మాటు
మ్రోగనున్నదని కలనైనఁ దలఁపలేదు.

మఱునాడే తిరిగివచ్చితిని. మధుసూదన
రావు వాలుకుర్చీమీఁదఁ గూర్చుండి యుం
డెను. నేను నొక యాసనముమీఁద నాసీనుఁ
డనైతిని. నేను వెళ్లినపని నెఱవేర్చుకొంటినని
పలికి యతని కోరికమీఁద సంగతి నిట్లని చెలి
యఁ జెప్పితిని:

“పొగబండిమీఁద పోయి సాయంకాల
మగునప్పటి కనకాక్షి చేరితిని. సుబ్రహ్మణ్య
మొకతోటను, అందలి యింటిని కొని కాపుర
మున్నాడు. అది తోటయన్నమాటయేకాని

అంతయు చీదరగనే యుండెను. ఏవో వృక్షము లున్నను అవి కాఁపరిలేని కారణమున దైవికముగఁ బెరుఁగుచుండెను. ఎన్ని యోతీఁగలు దట్టముగ నల్లుకొనియున్నవి. ఒకచిన్నయటవివలె నున్న యాత్రోట నరసి సుబ్రహ్మణ్యమునకు శ్రద్ధలేదని యనుకొంటిని.

“త్రోటకుఁజుట్టు నొకగోడ కలదు. అది మిక్కిలి యెత్తైనది. అదియుఁగూడ విధిబావస్థలోనే యుండెను. పెంకుత్రోటఁబడి యక్కడక్కడ నాచుత్రోడనిండి మిక్కిలి జుగుప్సాకరముగ నుండెను. చాలవోట్ల సున్నమూడి నిజస్వరూప మగఁపడుచుండెను. ప్రదేశమంతయు నిర్జనమై భయంకరముగ నుండెను. మఱియు నందందు—”

“ఆవర్ణనముల కేమిలే! ప్రస్తుతాంశముఁ దేల్పుము. అతని మావాస మొక నిర్జనప్రదేశమునఁ ద్రోటలోఁ గలదు. మఱి?”

“అతని యిల్లిదియని నాకుఁ దెలియకపోయియుండును; కాని, దారిలోని యొక పురుషునడిగి తెలిసికొంటిని. అతనిని దెల్పుటకుఁ గారణమున్నదిలే! కోరమీసములు కల్గి యతఁడు సన్నగా పొడవుగా నుండెను. చామసచాయ మేమ. కొంచెము విసువుతో నిటిదెస వ్రేలు చూపెను.

“ఆవైపున త్రోటనుండి యొకసన్నని బాట కలదు. దానిమీఁదుగ నిల్లునేరితిని. అది యింటికి వెనుకదారి. అట్లేగినను నాకక్కడనే సుబ్రహ్మణ్య మగఁపడియెను.

“అక్కడ నెన్ని యో చిన్నగదు లుండెను. ఒకగదిముందు నా కతఁడు కనఁబడెను. అతని కన్నులెట్టబారి యుండెను. చేతులు కంపించుచుండెను. అట్టి యా దీనస్థితిని జూడ నాకు జాలి యయ్యెను. అది యేమోకాని యతనిచూపులలోఁ గ్రౌర్యము తాండవించుచుండెను.”

“బాగుబాగు, అతఁ డేమనును?”

“అదేవిధముగఁ దనదుఃఖచరిత్రము నేక రుపు పెట్టెను. నేను విసఁజాలకుంటిని. అతఁడు పరిశరివిధముల భార్యను, మిత్రునిదూషించుచు, ‘మనుష్యస్వభావ మెట్టిది! దానికి నేనేమి తక్కువచేసితిని? కోరిన దేమి లేదంటిని? అయినను నన్ను కూల్చివేసినదే! ఆమిత్రుఁడో! ఎంతయోగ్యముగఁజూపట్టెను? ఎంతనీచుఁడుగఁ బ్రవర్తించెను! ఛీ! ఇక లోకమున నెవ్వరిని నమ్మనగును’ అని చింతించుచుండెను.

“ఈలోపున నేనాయుంటిని బరీక్షింపఁ జాలితిని. త్రోటమాటఁ జెప్పితినికదా! ఇల్లు కూడ నదే వైఖరి. ఆ ప్రదేశమెల్లను ధూళి ధూసరితమై యుండెను. ఎల్లయెడల పట్లుపట్టి యుండెను. గోడలుకూడ నేనాఁటినుండియో సున్నములులేక పాడుపడియుండెను. పాపము సుబ్రహ్మణ్యము చేయున దేమి? ఇంటిదుఃస్థితినిరసియే కాబోలు నాతఁడు నేనేఁగుసరికి తలుపులకు రంగువేయుచుండెను. ఆవాసన భరింప శక్యము కాకుండెను. కాని రంగులుమాత్రము ప్రశస్తమైనవి.

“యథాస్థానముగ నాతఁడు తనపాట సాగించెను. నేనాతని నోదార్పుచు ముఖ్యం శములను గ్రహింపజూచితిని. ఆరాత్రి తాను ను, ఆనందుఁడును నాటకమునకుఁ బోవలంబి రఁట. ముందే టిక్కెట్లు కొని యుంచుకొని రఁట. కాని యాకస్మికముగ నానందరా వేదో సాకుచెప్పి వెళ్లుట మానెను. కావున తానొ క్కడే వెళ్లవలసి వచ్చెను. నాటకమునుండి తిరిగివచ్చునంతట నతనికిఁ బరిజనకీరము పలా యితమయ్యెనని బోధపడియెను. అతఁ డిట్లు నాకు వాడని టిక్కెట్టుకూడఁ మాపినాఁడు.”

“అ! అట్లుచేసెనా? చెప్పుము. చెప్పుము. వైవికముగ నాటిక్కెట్టు సంఖ్యనుకూడఁ గుర్తిం పలేదుకద!”

కొంచెముగర్వముతో “చూచితి”నంటిని. “అది నాచిన్నప్పటి బడియొకె యగుటచే జ్ఞాన క ముడిపోయెను. అది యిరువదియైదు.”

“అట్లయిన ననంతా! సుబ్రహ్మణ్యము కూరుచున్నది యిరువదిన్నానదో, ఇరువది యాటవదో కావలయును.”

“అప్రసవపును, పైకి వినుము. సంభాషణ ము ముగిసిన పిమ్మట నాతఁడు బల్లిమిఁద కాగితములలో నగపడుచున్న ఛామాటము నొకదానినితీసి కోసముతో చింపివేయుచు, ఛీ! ఛీ! ఇక నాదుష్టురాలి ముఖము చూడ’ నని యటచెను. నేనాతనిస్థితికిఁ జింతించితిని. పిదప పోవుదునని పల్కి మరలి వచ్చితిని.”

“ఉండు ముందుము. అతఁడు రంగువేయు చున్నాడని కాదా పల్కితివి? ఎక్కడ?”

“ఆగదితలుపులకు, కిటికీలకు వేయుచుం డెను. వేనేగునరి కొకటి రెండు పూర్తియైనవి.”

“కాని యిది నీ కాశ్చర్యదాయకము కా లేదా? రాత్రి యేడుగంటలకు రంగులు వేయు చుండుటేమి? ఏమందువు!”

“అది చిత్రమే! కాని యతఁ డింకను చిత్ర పుష్పనిషి. భార్యచిత్రమును తింపుటమాత్రము చిత్రము కాదా! అదియుఁగాక వానికి వేతూక పని యోదయుఁ దోచుట లేదు. మనసు త్రిష్ట కొనుట కేవల చేయనలదా?”

“సరే! మహామయున చెప్పవలసినది కదా?”

“కలసి: ముఖ్యమైన దదయో! నేనురైలె క్కునంతట సరిగా నాకు దారిచూపిన మను జుండే తానుకూడ ప్రక్కబుడిలోని కెక్కి నాఁడు. ఆముఖము, ఆమీసములు, ఆకోర చూపులు—

“ఆ బంగారు సులోచనములు, ఆకుక్క మూతిచేతకట్టి—”

“ఓహో! అనూన ప్రజ్ఞానిని వగుచున్నా వే! అది నీ వెట్లు గ్రహించితివి?”

“దానికేమి కాని ప్రస్తుతమునకు రమ్మ. అనంతా! ప్రప్రథమమున నీరహస్యము సులభ భేద్య మనుకొంటిని కాని రానురాను మిక్కిలి యగాధ మగుచున్నది. నిజముగా నీవు పని నెఱ

వేర్చితివి. కాని కొన్ని ముఖ్యవిషయములు గమనింపవలెతివి సుమా?”

“నే నేవైన మరచితివా?”

“అనంతా! చిన్న పుచ్చకొనకుము. నీవొనర్చినపని యమోఘమైనదయ్యె! అట్లయ్యుఁగొన్ని ముఖ్యాంశములను వదలివేసితివి. ఇటు చూచుము. ఆదంతలఁ గూర్చి జనులయభిప్రాయ మేమి? ఇది ముఖ్యమందువా? ఆనందునిగూర్చి వారేమనుకొందురు? అతని నర్తన మెట్టిది? ఇవి యవసరములుకదా! ఎవ్వరిని కనుఁగొన్నను తెలిసిపోవునే! వీనిని నీవరయక పోతివి.”

“కాని యింకను చేయుమించుటలేదాకదా! వానిని గనుఁగొనవచ్చును.”

“కనుఁగొనఁబడినవి. తంతిమూలమునను, పోలీసువారి సహాయమునను నా కన్ని సంగతులు నిల్లుకదాకుడ చెలి కందూచుండును. వాస్తవముగ నే గ్రహించినదానివలన సంగతులు స్థిరపడినవి. ఈ సుబ్రహ్మణ్యము లోభియని ప్రతీతి కలదు. భార్యను కష్టపెట్టుచుండుననియు సనుకొనుచుండును. ఆనందుని సంగతియు నవగతమైనది. ఇంక నేటి కీని చాలును. తరువాత చూచుకొంద” మని మధుసూదనుఁడు వేళ యతిక్రమించుటచే భజింపనేగెను. నేనును గృహాన్ముఖుడ నైతిని.

3

ఆమఱుదినమున నేనొంటరిగ నింటఁ గూర్చుండియుంటిని. అంతలో నొకపిల్లవాఁడు మధు

సూదనుని యొద్దనుండి యొకలేఖ తెచ్చి నా కొసఁగెను. అం దిట్లుండెను:

“మిత్రుఁడగు ననంతరావునకు—

“రహస్యము పూర్తికావచ్చినది. తెలిసికొనవలసిన యంశము లింక నొకటిరెండుకంటె సరికము లేవు. ఆపిమ్మట నిది భేదింపఁబడినట్లే! ఈలోపున నీవు నేటిమధ్యాహ్నము మూఁడు గంటలకు మాయింటికి రాఁగోరెదను.

—మధుసూదనరావు.”

సరిగా మూఁడుగంటల కాతని యింటికిఁ బోయితిని. మధుసూదనుఁడు మేడమీఁద నుండెను. అట కేగితిని. ఏవోత్రాళ్లు వేయుచుంటిని. కాని జవాబులు రాలేదు.

అంతలో సుబ్రహ్మణ్యము వచ్చియున్నట్లు తెలిసెను. మధుసూదనుఁ డాతనిని మీఁదికి రావించెను. రోజుకొనుచువచ్చి యతఁడు “మధుసూదనరావుగారూ! నా కీ తంతి వచ్చినది. నమ్ముటో నమ్మకుండుటో తెలియకున్నది.” యని పల్కుచు దంతి నిచ్చెను.

“వెంటనే వచ్చితివేని నీవు కోల్పోయిన వానిని బడయఁగలవు. జాగుచేయరాదు.

—కరణము రామలింగము, కళింకోట”

దానినిచదివి మధుసూదనరావు “సరే! మీ రిప్పుడు కళింకోటకుఁ బోవుఁడు. నాల్గు గంటలకు రైలున్నది.” యనియెను.

కాని సుబ్రహ్మణ్య మేఁగుట కిష్టపడినట్లు లేదు. అతని కాతొందరయే లేకపోయెను. “ఎందుకండీ! ఇదియంతయు తంత్రము! మీఁడు

మిక్కిలి డబ్బుదండుగ! వృథాకాలయాపనము! నాభార్యగూర్చి యీ రామలింగని కేమి తెలియును?" అని యతఁడు పల్కుచుండెను.

“ఏమిది? అతని కేమియుఁ నెలియకున్న తంతివార్త నెందుల కంపును? మీ నేగవలయును.”

“నేనేగవలసిన యగత్యమున్నట్లు తోఁపదు.”

మధుసూదనునకుఁ బట్టరాని కోఁము వచ్చెను. “అయ్యా! ఇదిగో వినుఁడు. ఇట్టి బలవత్తర మగు సూత్రము దొరకుచుండ మీరు దానిని సంగ్రహింపక పోయినచో వ్యర్థముగ చిక్కులు కలుగును. మీ కిందు పట్టుదలయే లేన

ట్లు తోఁచును. కావున నిదియే నాశాసనము. మీరు వెళ్లక పీరదు!”

ఈ మాటలను విని యాతఁడు కొంచెము జంకెను. “మీ రిట్లనినచో నే నడ్డుచెప్పగలనా?

కాని వృథాశ్రమ!” యనుచుండ “అసంగతి నాకుఁ దెలియును. మీరు తల్ తుణమే బయలుదేరుఁడు!” అనియు మధుసూదనుఁ డడ్డుగఁ బల్కెను. ఎట్టకేల కతఁ డిష్టము లేకున్నను నిందుల కంగీకరించెను.

మధుసూదనురావు నన్ను రహస్యముగఁ బిల్చి, “ఓయీ! మీరిరువురును గలిసి కశింకోటకు పొండు. ఈ పని యెంతయు ముఖ్యమైనది. ఒక్కతుణమైన నీతని నెడఁబాయకుము. వింతలున్నవెంటనే తంతినంపుము. ఇక్కడ నెక్కడనున్నను నాకది యందు సట్లు కట్టుబట్టు చేసికొనియెదను.” అని యాతనికి సాయముగ నన్నంపెను.

సాయంకాలపు బండిమీఁదఁ గశింకోటకుఁ బోయితిమి. కష్టపడి కరణముగారియిల్లు కనుగొంటిమి. మారాక నెఱింగింప నతఁడు గౌరవ పురస్కరముగ మమ్ము లోనికిఁ దోడ్కొనిపోయెను. పిమ్మట మేము వచ్చిన కార్య మేమని శ్రద్ధించెను.

“తా మంపిన తంతిని జూచుకొని వచ్చితి” మని నే నంటిని.

“నాతంతియా? నే నేదియు నెవ్వరికి నంపలేదే!”

“లేదా? ఈసుబ్రహ్మణ్యముగారికి నేడంపిన తంతిమాటయేమి?” యని దానిని జూపితిని.

“ఇది హాస్యమేయైన నాలోచింపఁదగినదే! ఎంత ధూర్తకృత్యము!”

నేనును సుబ్రహ్మణ్యము నొకరిమొగమొకరము చూచుకొంటిమి.

“మీ పేరుకలవా రిం కెవరైనఁ గలరా? కరణము లిర్వు రుందురేమో! మేము పొరఁ బడి యుండవచ్చును.” అని నే నంటిని.

“పొరపాటు లేదు-గిరపాటు లేదు. పొండు పొండు. ఇది యబద్ధపుఁదంతియైనఁ బోలీసు వారే కలరు! మీరికపోవచ్చును.” అని మమ్మ తఁడు సాగనంపెను.

జరిగినదంతయుఁ దంఢిమూలమున మధు సూదనునికిఁ దెలియఁజేసితిని. అతయు నతి విచిత్రముగ నున్న దనుకొంటిని.

సుబ్రహ్మణ్యము లుద్ఘోషింపఁజేసిన వాఁడని నేఁడు గ్రహించితిని. మొదట రైలు ఖర్చులకు మూలిగి మూఁడవతరగతిలోఁ బోవ నిశ్చయించెను. ఇప్పుడు పూటకూటి ఖర్చులకు గొణుగుకొనఁజూచెను. ఎట్లో నాటి రాత్రి గడచినది. మధుసూదనుఁడు మమ్మననకాశ్లీకి రమ్మని తంఢి నంపెను.

౪

ఆమఱునాఁ డనకాశ్లీ చేరితిమి. వృథా ప్రయాస మయ్యెనుకదా యని సుబ్రహ్మణ్య మాడినమాట లిన్నియన్ని కావు. ఎట్లో మే మాతని యింటి కేగితిమి.

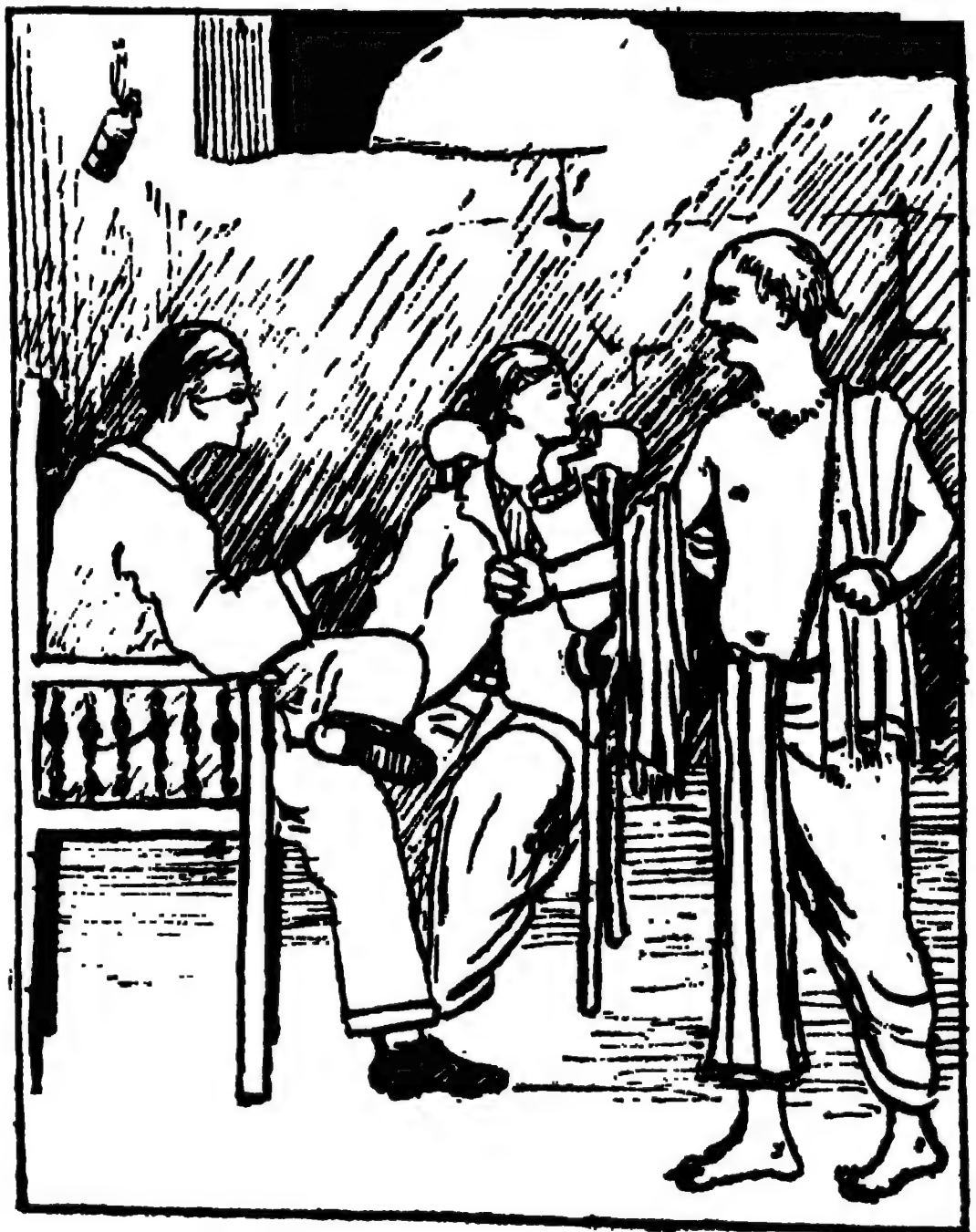
ఇంటిలో నున్నవారినిజూడ నాకాశ్చర్య మయ్యెను. అక్కడ మధుసూదనుఁడొక్కఁడే కాక వెనుక నేఁ జూచిన కోరమీసముల వాఁడు కూడ నుండెను.

మధుసూదనరావు లేచి “సుబ్రహ్మణ్య ముగారూ! ఇతఁడు నామిత్రుఁడగు శ్యామసుం

దరరావు. ఇతఁడుకూడ మీవిషయమై పని చేయుచుండెను. అయిన నేమి! మాయీరువురి యూహ లేకీభవించియేయున్న వి. ఇద్దఱముకూడ నొక్కప్రశ్నమునే యడుగనుంటిమి” అనెను.

వ్యస్తహృదయుడై సుబ్రహ్మణ్యము కూర్చుండెను. కాని యతని ముఖమున ననుమానచిహ్నములు ద్యోతకములగుచునేయుండెను. ఏదో చేయిమించిన పని జరుగనున్నదని యతఁడు పసిపట్టెను. తడఁబడుచునే యతఁడు “మీ రడిగెడునది యే” మనియెను.

“ఇది! ఆకళేబరముల నేమిచేసితిరి?”

సుబ్రహ్మణ్యము దిగ్గున నెగిరిపడియెను. అతనిచేతులు గాలిలో నెగయుచుండెను. ముఖ లక్షణములు వర్షాకాల మేఘములట్ల తూతూణము మార్పుచెందుచుండెను. నోరు వెళ్లఁ

బెట్టి కఠోరముగ నటచుచున్నయతఁడు మూర్తీభవించిన బీభత్సరస మేమోయన నొప్పెను. అతని నిజస్వరూప మహ్న కవగతమైనది. వక్ర దేహుఁడేకాక వక్రమానసుఁడనికూడ బోధ పడినది. ఒకఁ ఘోరరాక్షసునివలె నతఁడు ముందున కుఱికెను.

అతఁడు బంబంతుఁడే కాని పేరెక్కిన నిరూపకు లిర్వరిముందాతని యాటలు సాగ వయ్యెను. కొంతవఱకు పెనఁగులాడిన పిమ్మట నతఁడు స్వాధీనుఁ డయ్యెను. శ్యామసుందరుఁ డాతనిని తాణాకుఁ దీసికొనిపోయెను.

కొంతసేపటికి రక్షకభటాధికారి యాక్ష దేశమునఁ గాలిడెను. “హత్యలు జరిగినవా?” యని యాతఁ డాశ్చర్యమును సూచించెను. మేముదఱ మింటిమధ్యగదిలో నాసీనులమై యుంటిమి. మధుసూదనుఁడు నన్నుఁగాంచి, “అనంతా! శ్యామసుందరుఁడుకూడ సుస్రసిద్ధ నిరూపకుఁడే! మొదట నీ వతనిని గొంతవఱకు వర్ణించిన పిమ్మట తెలిసిన నేను మిగిలిన దానిని పూర్తిచేసిన విత్తయేమి?” అనెను.

రక్షక భటాధికారియగు రామచంద్ర రావు “అయ్యా! మీ రనంత ప్రజ్ఞాధురీణులు. కాని మీ రీరహస్యమును భేదించుటచే నాకు రావలసిన బహుమతి పోవుచున్నది. ఇందులకుఁ జింతయు, హంతకుఁడు దొరకుటచే నంతనమును గల్గుచున్న” వనెను.

“మీరు బహుమతివిషయమై భయపడ నక్కఱలేదు. ఈరహస్యమును మీరు భేదిం

చినట్లే ప్రచురించుకొనుఁడు. పత్రికలో నాపేరుపడుట కిష్టములేదు. శ్యామసుందరునకుఁ గూడ నావిధాన మెఱుంగఁజేయునట కంతయు నగాధముగ నే యుండెను. కావున మీరే నీనిని భేదించినట్లు తలఁపుఁడు.”

“అహా! ఎంతటివీరదూర్వము! కాని జనులకు నేనేమి చెప్పఁగలను? ఈరహస్య మెట్లు బయలుపడియెనో నాకుఁ తెలియదు. నే నెందుల కనుమానించితి నో, ఎట్లు నాయనుమానములు దృఢపడియెనో, హంతకు నెట్లు బంధింపఁగల్గితి నో—ఇట్టివిషయము లెన్నఁగ నడిగిన నేమిచెప్పఁగలను? మీప్రతిభవలన హంతకుఁడుమాత్రము దొరకినాఁడు. ముప్పై రుసాక్షులయెదుట నేరముకూడ నొప్పుకొన్నాఁడు.”

“అట్లయిన మీకుఁ గావలసినది రహస్య భేదనవిధానమన్నమాట. సరే! మీకును, తొలినుండి నాకుఁ దోడ్పడుచున్న యీయనంతునికి సంగతులెల్ల విశదముచేసెద! వినుఁడు.

“ఈ సుబ్రహ్మణ్యము మిక్కిలి తెలివయినవాఁడు. లుబ్ధులందఱకువలె నీతనికి ననుమానముమొడు. భార్య నెప్పుడును బాధించుచునే యుండును. కాన నామె వీనిపోరు పడలేకుండుట విత్తకాదు. ఇంతలో వీరికానందుని పరిచయము కల్గెను. తనభార్యకును వానికిని సంపర్కము కలదని సుబ్రహ్మణ్యమునకు మిక్కిలి యనుమానము కలదు. కావున వారిపై కసితీర్చుకొనవలయునని యాలోచించి యుండు.

అ జ ం తా చి త్ర ము లు

3. మాతృపోషకజాతకము

నిరశనవ్రతము

ర. ఇవిజాతకము

డెను. ఆయాహతోడ నతఁ డెట్టివైశాచిక కృత్యమైనను జేయుటకు సిద్ధుడై యుండెను. మిక్కిలి తెలివితోఁ బ్రవర్తించి కార్యము నొనఁబేర్చుకొనియెను; చూడుఁడు; నాతో నిటు రండు.”

అయిది నెఱఁగి యున్నవానివలెనే మధుసూదనుఁడు మమ్మును దోడ్కొని పోయెను. ఇంటికి వెనుకఁగల వసుసగదులలో నొక గూఢమగు కొట్టుచెంతకు కనికొని వచ్చెను.

“అబ్బ! ఎంతఘోటయిన వాసన! రంగులు కాఁజోలును?” అనుచు రామచంద్రరావు వెనుకకుఁ దగ్గెను.

“అదియే. నాప్రథమసూత్రము. ఆనంతరావు రంగులపూఁతుఁ గనిపెట్టెను గాని దానియగత్యము సరియఁజాలఁ దయ్యెను. ఇంకొకఁ జరిశీలనమునకుఁ దోడు పరిశోధనము కూడ నుండవలె నందను. అతఁ డిట్టిరంగుల నేలపూయుచుండవలెను? కొంచె మూహింపుఁడు. మఱి యేదోవాసనను దాఁచియుంచుట కీఁపనిచేసినట్లు బోధపడుటలేదా? ఏదియుకానివేళ నిట్టి నిఘాఢప్రదేశమున నతఁ డొనర్చు కృత్యముల కర్థమేమి? నీని సన్వయించిచూడ నేదో ఘోరము జరిగినట్లు నాకుఁ దట్టినది. ఎలయిత్తుల యదంత మెవ్వరికిని దెలియరా! వారిసంగతి యేమయ్యెను? ఒక్కొక్కదానిని ముడిపెట్టుచుండ ననుమానము స్థిరపడుచునే యుండెను. ఇంతియేకాక నేనా నాటకశాలకుపోయి కనుఁగొంటిని. ఆరాత్రి ఇరువదినాల్గు, ఇరువదియైదు, ఇరువదియాఱు సంఖ్యల కున్న లుత్తవిగనే యు

న్నట్లు వెలిసినది. ఇంతటితో రహస్య మిట్టిది యని బోధపడినది.

“ఇక మిగిలిన దేమి? ఇంటినివెదకి మృత కశేబరములఁ గనుఁగొను పెట్లన్న ప్రశ్నము. ఇంకొక కొక యబద్ధపుశంతిని సృష్టించి సుబ్రహ్మణ్యమును కఠిగోట కంటిని. తప్పించుకొని పోకుండ ననంతునిఁ బుట్టించితిని. ఇక నన్నడ్డువారులేరని యిట్లుచొచ్చి వెదకుచుంటిని.

“ఈగదిలోనే వారిదేహములు కనఁబడినవి. అవి యొకపేటికయందు భద్రపరుపఁబడి యున్నవి. నేను పరిశీలించుచుండు సమయమున నెవ్వరో వచ్చి నన్ను పట్టుకొనిరి. ఇట్లగునని నేననుకొనలేదు. కావున నిది యాశ్చర్యముఁ గొల్పెను. అట్లువచ్చిన దీ శ్యామసుందరుడే! ఇతఁ డానందుని బంధుగులవలన నియుక్తుడై నిరూపణ మునర్చుచు నింటిని వెదకవచ్చెను. నన్నుఁ జూచి దొంగయనుకొని పట్టుకొనెను. పిమ్మట పోల్చుకొని నవ్వుకొంటిమి. అప్పుడు సంగతి నెల్ల నానికి విశదపఱచి సుబ్రహ్మణ్య మిటకు వచ్చునని ప్రితిని. అంతవఱకు వేచియుండి రాఁగానే బంధించితిమి.”

రామచంద్రరా వాశ్చర్యమొందెను. నేను మధుసూదనునిఁ గాంచి, “నాకంకనుబకటిరెండు సందేహములు తీసుట లేదు. నాఁడు నాటకము నకుఁ బోవలసినయగత్య మాతని కేమికలదు?” అని ప్రశ్నించితిని.

“బోధపడలేదా? మొదట నానందరావు నీమీఁద రాఁద నింటికి రావించి గల్లుట—ఇది

మిక్కిలి రహస్యముగా జరిగియుండవచ్చును. రెండవది, హత్యారహస్యము బయలుపడినను తానా సమయమున నింటలేనని చెప్పకొనవచ్చును. కాని నీకు టిక్కెట్టు చూపి యిచ్చెడు చేయరాని పొరపాటు చేసెను.”

“భార్య ధనమెత్తుకొనిపోయెనని హేచ్చి చాడు. దాని కేమనుకొనును?”

“మఱి దొరకలేదనియైనను లేక తిరుగ పంపివేసినదనియైనను చెప్పగలడు, ఈవిషయమంత బాధించెనునది కాదుగదా!”

రామచంద్రరా నింతట, “అగ్యూ!పోలీసువారమగు మా కీరహస్యము శోధించుచున్నట్లు

సమాజసమే కాని తమయొద్ద కింత డెందుల కేతెంచెనో బోధపడు!” అనియెను.

“మహామియు లేదు, సంగతులు ప్రాంత వడినవిమ్మట ‘చూచితిరా! నేనొక్కపోలీసువారి నేకాక మధుసూదనునిసైతము వేడికొంటిని. లాభము లేకపోయినది’ యని గూతఁడు చెప్పకొనును.”

“మీ మాటలు స్వోత్కర్షములైనను తుమ్మామ్మలే! నీహో! మీరతిభ వర్ణనాతీతముకదా! మధుసూదనరావుగారూ! సెలవు. మీరు మాకు మహోకార మొనర్చిరి. మీ కాజన్మాంతము కష్టతాపద్యాలముకదా!”

శత్రునిరాసము

బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి గారు

కమునిఁ జిచ్చుటకంటఁ బొందినవాని, సంతతయూగస్రశాంతమూర్తి
నకలంకభక్తితో సడిగినవానికి, నెనిమిదైశ్వర్యము లిచ్చువాని
జ్ఞానమే యాకారమై నివ్వటిలువాని, హస్తైశ్వర్యనిఁ గ్రుంచినట్టివానిఁ
దల యగల్చినపాథు దయఁదలంచినవాని, నెవించుచున్న నన జెనకరాక
కామమూ, నీపుదురముగాఁదొలంగు;-క్రోధమూ, విడు; లోభమూ, త్రోవఁబట్టు;
మోహమూ, చేరకు; మదస్యముట్టుబోకు; మత్సరమ, యిటుసూచుటహానిమరలు.

స్వభాష, స్వజనము, స్వదేశము అయినప్పుడే అబలయొకతె రాజ్యలాంఛనములు వహించి భూమిని శాసించుట బహుకష్టము. అట్టిదో పరభాష, పరజనము, పరదేశము అయినప్పు డట్టిపని గుగటమని వేటొనదెంప నచనకము లేదు. గుగటమైనను అట్టికోట రాజ్యమును ఆలించి పాలించి తాము పుట్టినదానికి చేరు పెంపులు నెలయించిన రమణీయము లొకరిద్దఱు ఆంధ్ర జాతీయందు జనించిరి. అట్టివారిలో మంగమ్మ యొకతె.

మంగమ్మ మఠనాయి లింగమనాయకుని కూతురు. లింగమనాయకుడు ఆంధ్రుని ననాడుడు. ఇతడు తన కొమ్మారు మఠననాయకరాజున కొమ్మన నాయని కిచ్చి క్రీస్తుశకము 1659-వ సంవత్సరమున వివాహము చేసెను. మఠననాయకరాజులు ఆంధ్రులు. ఆంధ్ర భోజుడు కృష్ణ దేవరాయల కాలమునుండియు మఠన నాయక రాజ్యమును ఆంధ్రులే పాలించుచు వచ్చిరి.

మంగమ్మ పెనిమిటియైన కొమ్మననాయకు క్రీస్తుశకము 1659-వ సంవత్సరమున మఠననాయక రాజ్యసింహాసన మధిరోసించెను. ఇరుసదిమూడువర్షములు రాజ్యపాలనముచేసి అతడు 1682-వ సంవత్సరమున పరమపదించెను.

ఆదినములలో సహగమనదురాచారము చాల ప్రబలియుండెను. అయినను మంగమ్మ పతిమరణానంతరము సహగమనము చేయుట కొడబడలేదు. ఆచార ఛాందసులగు ప్రజ లేమైన అనుకొందురుగాక-ఆమె చచ్చినవారితో చచ్చుట కొప్పుకొనలేదు. ఆదినములలో సహగమన మొక సదాచారముగ పాటింపబడుచుండెను. దానిని ప్రతిఘటించువారే లేకుండిరి. మనోద్రఢిమగల రమణీయగుటచేత మంగమ్మ అట్టిదినములలో ప్రజాభిప్రాయమును తృణీకరించినది. షివోరదురాచారమును ప్రజాహితవాదులైన బ్రిటీషు గవర్న మెంటువారు 1830

వ సంవత్సరమునందు ప్రతిఘటింప తల పెట్టకుండిరో అట్టి షివోరదురాచారమును 1682-వ సంవత్సరముననే మంగమ్మ ప్రతిఘటించి నిలిచినది. ఇది ఆంధ్రరమణుల సంఘ దురాచారతిరస్కారప్రియత్వమును లోకమునకు వెల్లడించు మహద్విషయము.

కొక్కనాథనాయని అనంతరము అతని కుమారుడు రంగకృష్ణముత్తవీరప్పనాయడు రాజ్యభారము వహించెను. కాని ఇతడు చిరకాలము రాజ్యపాలన మొనర్చుటకు నోచుకొనలేదు. పూర్తిగ ఏడేండ్లైన ప్రజాపాలన మొనర్చెనో లేనో, 1689-వ సంవత్సరమున వీరప్పనాయకు స్థానికమునలన దినిపోయెను. ఇతడు మరణించుసరికి ఇతనిభార్య ముత్తమ్మ నెలలునిండిన చూలాలు, పతిమరణమున ముత్తమ్మకు కలిగిన విచారమునకు మేరలేదు. దీప లేనిదానననియైన ఆలోచింపక ఆమె పతితో సహగమనముచేయ సంసిద్ధపడెను. సహగమనము దురాచారమని దానిని ప్రతిఘటించి నిలిచిన మంగమ్మ తన కోడలిని-అందును నెలలునిండినచూలాలిని-సహగమనము చేయనిచ్చునా?

సహగమన మొనర్ప ముత్తమ్మకు ఎంతటి దృఢకాంక్షయైననున్నది. కాని అట్టి దృఢకాంక్షకు ఆమె నిండు చూలాలితనము తీరని ప్రతిబంధక మైనది. ఏమైనేమి, సుదకు ముత్తమ్మ అత్తిమాటలకు చెవియొగ్గి అప్పటికి తన ప్రయత్నమును మానుకొనక తప్పినదికాదు.

కొన్ని దినములకు ముత్తమ్మ మగశిశువును గనినది. పిమ్మట ఆమె తన అత్తయగు మంగమ్మ చెప్పిన హితవచనముల నైన పాటింపక సహగమనము చేసినది. రంగకృష్ణముత్తవీరప్పనాయని కుమారుడు నాయనమ్మ చేతులలో పెరుగుచుండెను. అతనికి విజయరంగ చొక్కనాడుడని నామకరణము చేసిరి. అతడు మాడుమాసముల శిశువై ఉండగా సింహాసన మెక్కించి సమస్త

రాజ్య కార్యములును మనుమనిజేర మంగమ్మయే నిర్వహించుచుండెను.

మంగమ్మ రాజ్య కార్యముల నన్నిటిని సుత్తజీగిన ప్రాజ్ఞురాలు. కావుననే మఘర నాయక రాజ్యము ఆమె ఏలుబడిలో జయప్రదముగ సాగినది. రాజ్య ఖలీనమును ఆమె బహుబాగ్ర త్తితో పట్టినది. బహు పర్యాయములు ఆమె యుద్ధయాత్రలు సాగింపచలసి వచ్చినను మొత్తము మీద ఆమె రాజ్యకాలము శాంతి యుత్తముగ, జయప్రదముగ సరిగిపోయినది. మంగమ్మ రాజ్య కార్య నిర్వహణ భారము పూనుసరికి మొగలు సక్రవర్తి ఔరంగజీబు దక్షిణ భారత దేశమున తన నిరంకుశాధికారమును చలాయించి ప్రవిష్ట దేశముపై ఎత్తి వెళ్లు మోహలలో నుండెను. ఈ సంగతి సందర్భములను దీగ వర్ణనియగు మంగమ్మ బాగుగ మోజించినది. మొగలాయి మహాసామ్రాజ్యమునకు నియంత్రులైన ఔరంగజీబు అపార సేనాబలముతో మఘర నాయక రాజ్యమునకు దిన్న రాజ్యమునకు అధికారిజీయిన తాను ఎదిరించి పోగుల రాజనీతి కాదని ఆమె నిజ మారసినది.

ఇప్పుడు మంగమ్మను ఏ పరిస్థితులై లే ఎదుర్కొనెనో ఒక శతాబ్దమునకు పూర్వము గోండు సంస్థానాధీశురైన దుర్గావతినిగూడ ఇట్టి పరిస్థితులే ఎదుర్కొనెను. అపారబల సమేతుడైన ఔరంగజీబు మంగమ్మపై ఇప్పుడెట్లు కత్తిమోసెనో అపారబలసమేతుడైన అక్కరు దుర్గావతిపై అప్పుడెట్లు కత్తిమోసెను. కాని అప్పుడు దుర్గావతి ఒకవిధముగా ప్రవర్తించెను; ఇప్పుడు మంగమ్మ మఱియొక విధముగా ప్రవర్తించెను. దుర్గావతికిని మంగమ్మకును ఎంతేని తేడా గలదు. ప్రవృత్తి యందు దుర్గావతి రాజనీతి ఒల్లని పీఠాంగన; సమయజ్ఞతలేని సాహసికురాలు. మంగమ్మ అట్లుకాదు: ఆమె రాజనీతియందుండు తికమకల నెఱిగినను ప్రాధాంగన; కాలానుగుణ్యతపాటించు ప్రాజ్ఞురాలు. ఒకచోట వెనుక ముందులరయని వెట్టిగొరవ; రాష్ట్రరక్ష నీమరిన వీరావేశము; తలము తప్పిన దేశాభిమానము. మఱియొకచోట పార్యాపర్యముల పరామర్శించు ప్రాజ్ఞత; లాభనష్టముల తులనాచి

లెక్కించు కార్యజ్ఞత; ఏకతానమైన రాష్ట్రరక్షాహితబుద్ధి. అగుటచే దుర్గావతి తన అల్పపైన్యమును అక్కరుని అపార సేనాబలముతో ఎదుర్కొడి పోరి ప్రాణములను సంస్థానమును గోల్పోయెను. మంగమ్మ అట్లుగాక ఔరంగజీబునకు లోబడి మఘర ఆంగ్రనాయక రాజ్యమును నిలబెట్టినది. సమయజ్ఞత పాటించి మంగమ్మ అట్లు చేయకుండినచో మఘర ఆంగ్రనాయక రాజ్యము చారిత్రక ప్రపంచమునుండి నాడే తుడిచి వేయబడి యుండును. లేదా తోడి తంజావూరి ఆంగ్రనాయక రాజ్యమునకు చలెనే ఇదిహాడ తాను వారిచేతులనుండి జారిపోయి యుండును. మంగమ్మ రాజనీతిచలన, ప్రజ్ఞాదక్షతలన మఘర నాయక రాజ్యము మఱియొక అర్థశతాబ్దము అవిచ్ఛిన్నముగ తినుసవారి అధికారముక్రింద కొనలు సాగినది.

ఔరంగజీబు సేనానియైన శాలిఫికారుఖాను 1693-వ సంవత్సరమున తిండిచోట ముట్టడించుచు కొంత పైన్యమును దక్షిణమునకు పంపెను. అప్పుడు తంజావూరి మహారాష్ట్రప్రభువు మహాశీ దోసిలియొక్క మొగలులకు కప్పము కట్టుటకు అచ్చుకొనెను. మైసూరురాజగు చిక్కదేవరాయలు మొగలులతో సంధిచేసికొని వారిసాహాయ్య సంరక్షణములక్రింద తన రాజ్యమును విస్తరింప నుద్యమించెను. తోడిరాజు లిట్లు చేసినతోడనే మఘర నాయక రాజ్యమును ఏలుచుండిన మంగమ్మకూడ ఇష్టమున్నను లేకున్నను మొగలులకు లోబడిక తప్పినదికాదు. పొరుగుననున్న మైసూరు తంజావూరు రాజులు తలయొగ్గుచుండి ఆమె యొక్కతెయు మొగలులను ప్రతిఘటించి సముద్ర మగుబిందువగుట రాజనీతియగునా?

మొగలుసామ్రాజ్యముతో తనకిట్లు కల్గినసంబంధము మంగమ్మ తన రాజ్యోపయోగమునకై వినియోగించెను. 1697-వ సంవత్సరమున శాలిఫికారుఖాను తిరిగి దక్షిణమునకు వచ్చినప్పుడు ఆమె ఆతనికి విలువయైన కానుకల నిచ్చి ఆతని తోడ్పాటున తంజావూరురాజు ఇదిహాను తన రాజ్యమునుండి చీలదీసికొనిపోయిన కొన్ని ప్రదేశములను మరల తన రాజ్యమున కలుపుకొనెను.

1702-న సంవత్సరమున మంగమ్మ దాదుఖాను అను మఱియొక మొగలు సేనానికి ప్రార్థనాపూర్వకముగ నొక లేఖ పుత్తెంచెను. మొగలులకు సామంతుడై ఉదయారుపాళెయమును పాలించుచున్నవాడు విక్రమించి మంగమ్మ రాజ్యములోని కొన్ని పట్టణములను ఆక్రమించుకొనెను. ఉదయారుపాళెయముంజు చేసిని ఆక్రమము తొలగించి తనరాష్ట్రమునకు సదుపాయము చేయుమని మంగమ్మ దాదుఖానుని లేఖాముఖమున వేడెను. ఆ లేఖతో మంగమ్మ ఔరంగజీబునకు పంపుటకు కొన్ని, దాదుఖానునకు కొన్ని, దివానునకు కొన్ని కాన్కలను బంపెను. అందు ఔరంగజీబునకు పంపినవానిలో వెలగలనాలు, మణులు ఉండెను. దాదుఖానునకు ఇరుదది వేలును, దివానునకు పదివేలును నంకినూకలు అంగు కలవు. దాదుఖాను వానిని అంగుకొని తన స్వయముగా సహాయము రాజులనందులకు చింతించుచు కొంత మంది సైనికులను పంపెను. ఈవిషయమును గమనించితిమేని మంగమ్మ మొగలుసామ్రాజ్య బాంధవ్యమును మధుర నాయక రాజ్యాభివృద్ధికి ఎట్లుపయోగించినదో సుస్పష్టమగును.

మొగలు ధనమును, పిమ్మట భూమిని, తుదకు జీవితమును హరించి దక్షిణాపథరాజ్యములను యాభుమాప వలయునని ఔరంగజీబు ఉద్దేశించినట్లు మునూసి చెప్పుచున్నాడు. ఔరంగజీబుని ఇట్టి ఉద్దేశ్యమునకు మంగమ్మ అవలంబించినపద్ధతి అడ్డుతగిలినది. మంగమ్మ ఏ ఎండకు ఆగొడుగు ఎత్తినది. మొగలు సేనానులకు లంఘములు గ్రమ్మగించినది. తనరాజ్యమును నిర్మూలంపవలసిన మొగలు సైనికులను ఆమె యుక్తిచాతుర్యముచే మధుర రాజ్యక్షేమాభివృద్ధికి వినియోగింపగల్గినది.

. మొగలుసామ్రాజ్యముతో మంగమ్మ ఇట్లు రానకార్యములు చక్కబెట్టుకొనుచుండగా మైసూరుప్రభువు చిక్కదేవరాయలు పరధూములను ఆక్రమించుటలో పర్యుత్తరై యుండెను. 1690 వ సంవత్సరము నాటికే ఆతడు కావేరినదివఱకుగల బారమహాలు, నేలముభాగములను జయించెను. అటుపిమ్మట బెడనూరులో విశేష

భాగములోగొనెను. 1694 వ సంవత్సరమున జరిగినసంధిలో చిక్కదేవరాయ లంతవఱకు జయించిన భూభాగము లన్నియు మైసూరురాజ్యమున చేర్చుటకు నిర్ధారణ అయ్యెను. పిమ్మట చిక్కదేవరాయలు తన సేనలను మధురపై మరలించెను. ఔరంగజీబు ఈసమయమున మహారాష్ట్రులతో దండాగొండి పడుచుండెను. అగుటచే మధుర రాజ్యమునకు సాహాయ్యముచేయుటకుగాని, చిక్కదేవరాయని శిక్షించుటకుగాని ఆతనికి సావకాశము లేకపోయినది. సమయము కనిపెట్టి చిక్కదేవరాయలు సేలము, కోయంబాత్తురులపై ఎత్తివెల్లి అప్పటి స్థానిక ప్రభువుల జయించి వారిని తనకు సామంతులుగా చేసికొనెను. మైసూరుపళవాయి కుమారయ్య మధుర రాజ్యములోని తిరుచునాపల్లిని ముట్టశించుటకు పంపబడెను. తిరుచునాపల్లి పట్టుకొనిగాని తిరిగి మైసూరునకు పోనని కుమారయ్య ఒట్టుపెట్టుకొనెను. కాని అథాత్తుగ మహారాష్ట్రులు మైసూరుపైబడుటచే కుమారయ్య ఒట్టుతీసి గట్టునపెట్టి తిరుచునాపల్లి వీడి స్వరాష్ట్రరక్షణార్థము తిరుగు మొగము పట్టవలసినచ్చెను. తిరిగిపోయినవారు పోగా మిగిలిన మైసూరు సైనికులను మంగమ్మ అతిసులభముగ ఓడించెను.

మైసూరి సైనికుల సీడ వదలించుకొనిన వెంటనే ఆమె తిరువాన్కూరుపై ఎత్తివెళ్లవలసి వచ్చెను. 1623 వ సంవత్సరము మొదలు 1659 వ సంవత్సరమువఱకు మధుర పాలించిన తిరుమలనాయకుడు విక్రమించి తిరువాన్కూరుపై దండయాత్రసాగించెను. అప్పటి తిరువాన్కూరు ప్రభువు భయపడి తిరుమలశౌరికి కప్పముకట్టుటకు అచ్చుకొనెను. తిరుమలశౌరికి కొంతకాలముతరువాత మధురపాలించిన చొక్కనాథనాయని కాలమున రాజ్యమునందు కల్గిన అకాంతి అవకాశముగ తీసికొని తనరాజధానియందు సేనల వృద్ధిపఱుచుకొని తిరువాన్కూరురాజు మధురపై తిరుగబడుటకు వేచియుండెను. అయినను చొక్కనాథనాయనిపుత్రుడు రంగముత్తువీరప్పనాయకుడు మధుర యేలుచుండగా అప్పుడు తిరువాన్కూరు పాలించుచుండిన ఉమ్మాయమ్మరాణి [1677-1684] తిరునల్వేణిపురమునకు స్వయముగ వచ్చి వీరప్పనాయకు

నకు వెలలేని కాన్కల నిచ్చి దాసోహ మన్నది. 1684 వ సంవత్సరమున రవివర్మ యనువాడు తిరువాన్కూరునకు వీలిక అయ్యెను. 1689 వ సంవత్సరమునుండి మంగమ్మ మధుర రాజ్యవ్యవహారములను చక్కబెట్ట మొదలిడెను. తోడనే రవివర్మ కప్పముకట్టుటమా నెను. అగుటచే మంగమ్మ రవివర్మపై కత్తి మాయపలసి వచ్చెను. తిరువాన్కూరు రాజ్యమునుండి కప్పము నసూలు చేయుటకు ప్రతిసంవత్సరము మంగమ్మ సేనలను బంపుచుండెను. తనపై నిట్లు వీటేట ఎత్తి వచ్చుచున్న మధుర సేనలకు రవివర్మ ఎదురొడ్డలేకపోవుచుండెను. ఇట్టి పరరాజసేవయేకాక రవివర్మను నిజమంత్రులపక్షమాడ వేధించుచుండెను. రాజకీయ వ్యవహారముల నన్నిటిని తమ పిసికిళ్ల యందు చిక్కబట్టి మంత్రులు ఆతడు పెనవి మెనపెనేని తిరుగబడుటకు సిద్ధముగ నుండిరి. ప్రతిఘటించువారులేక మధుర సైనికులు తిరువాన్కూరుదేశమును తను ఇష్టము నిచ్చినట్లు దోచుకొని యింటికివచ్చుచుండిరి. వీటేట ఇదియొక మామూలైపోయెను. తమరాజ్యము సద్భావముననున్న ఆరంభాలికను మను పరిరక్షించుకొనగల్గియుండిరేని తిరువాన్కూరున కిట్టి దోపిడులు ప్రతివత్సరము లేకుండియుండును. కాని ఆరాజ్యమున మెండుకొనియున్న అంతఃకలహములు అగంభాలికనుమను పరిరక్షించుటకు పీనులేకుండ చేసినవి. చేయునదిలేక తిరువాన్కూరు ప్రజ లిట్లే బాధపడుచుండిరి.

ఇట్లుండగా 1696 వ సంవత్సరమున రవివర్మ ఒకయుక్తి పన్నెను. ఆతనికి ఇంటియందు మంత్రుల పీఠ, బయట మధుర సైనికుల పీఠ. ఉపాయశాలియగు రవివర్మ ఈరెండుపీఠలను ఒక్కచెట్టుతో వదల్చుకొనుటకు ఊహలు చేసెను.

కప్పము రాబట్టుటపై మామూలు ప్రకారము మధుర సైనికులు 1696 వ సంవత్సరమున తిరువాన్కూరుపై ఎత్తి వెల్లిరి. వారిని ఎదిరించువారే లేకపోయిరి. నేరుగా వారు రాజధానీనగరమును కోర్కలము వఱకు పోయిరి. అప్పుడు రవివర్మ బహుప్రమాదకరమైన ఒక పద్ధతి నవలంబించెను. మధుర సైనికులతో ఆతడు సంధి చేసికొనెను. మంత్రులను నిర్మూలించుటలో తోడువచ్చి

రేని వారికి తనరాజ్యమున కొంత భాగమును, కోర్కలము నగరమును ఇచ్చుటకు రవివర్మ ఒడింబడిక నడిపెను. ఆప్రకారమే ఆతడు దుగ్గమును మధుర సైనికుల చేతులలో పెట్టెను. వారిసాయమున మంత్రులలో కొందఱని తుదమట్టించెను. కొందఱు సచివులు పలాయనము చిత్తగించిరి. మఱకొందఱు విశేషధనము అపరాధముగ నిచ్చి ప్రాణములు పక్కించుకొనిరి.

మంత్రులపీఠ ఇట్లు నశిలినది. కాని రవివర్మకు సంతోష మేమియు లేదు. ఆతని రాజ్యమందలి ప్రధాన దుగ్గము మధురవారిచేతులలో నుండెను. ఆతని ప్రాణములు, అతనిరాజ్యము, అతని సర్వస్వమును వారి చేతులలో నుండెను. అయినను రవివర్మ లింపలేదు. తెగువ తెచ్చుకొని మధుర సైనికులున్న దుగ్గమును సంతాపముగ ముట్టించెను. అదరిపాటున పైబడిన రవివర్మ ధాటికి మధుర సైనికులు అలజడి నొందిరి. ప్రాణములపై ఆశ పుట్టి వారు పలాయనము చిత్తగించిరి. వెన్నంటి తొమి వారిని రవివర్మ చిత్రము కావించెను. మధుర సేన ఖూర్తిగ నశించెను. ఈవిషయవృత్తాంతమును ఇంటికి జేరవేయుటకు మాత్రము కొద్దిమంది ప్రాణములతో బయట పడిరి.

మంగమ్మ ఇది వివెను. రవివర్మను తగిన విధమున శిక్షించినగాని నిద్రింపరాదని ఆమె శపథము పట్టెను. 1697 వ సంవత్సరమున తన దళవాయి నరసప్పయ్యకు విశేష సైన్యము తోడిచ్చి తిరువాన్కూరు పైకి పంపెను. నరసప్పయ్య గొప్పయుద్ధము చేసి రవివర్మను ఓడించెను. మధుర దళవాయి చెప్పిన సంధిషరతులకు ఆతడు అంగీకరించెను. బాకీయున్న కప్పము అణాపైసలతో ఇచ్చి వేసెను; అమూల్యములగు ఆభరణముల నెన్నిటితో ఆపరాధముగ సమర్పించుకొనెను. దళవాయి నరసప్పయ్య తిరువాన్కూరునందు పట్టుకొనిన ఫిరంగులు మధుర తిరుచునాపల్లి కోటబురుజులపై విలసిల్లి మంగమ్మ జయమునకు సాక్ష్య మిచ్చుచుండెను.

తిరువాన్కూరు రాజుతో యుద్ధము ముగిసినదో లేదో, ఇంతలో మంగమ్మ తంజావూరుప్రభువుతో తల

పడవలసి వచ్చెను. తంజావూరి మహారాష్ట్ర ప్రభువు మహాజీ మొదటినుండియు మంగమ్మతో వైర మాని కలహము నకు కాలు ద్రవ్యమండెను. మొగలు సైనికుల సాహాయ్యమున ఆతనిని శిక్షింపవలయునని ఆమె ఊహ. కాని అట్టి సాహాయ్యము సమయమునకు అందకుండెను. మహాజీ ఇది కనిపెట్టి మధురరాజ్యములోని కొన్ని పట్టణములను పట్టుకొని సరిహద్దు ప్రదేశములను దోచుకొనుచుండెను. ముక్కోనీ రాష్ట్ర రాజు హితాద్ధి గల మంగమ్మ యిది చూచి సహింస లేకపోయినది. 1700-ని సంవత్సరమున ఆమె తన దళవాయి నరసప్పయ్యను తంజావూరుపై పంపెను. తంజావూరు నేనలు మధురరాజ్యమును దోపిడి చేయకుండ ఆపుటకు కారణము (కొల్లడము)నది ఉత్తరభాగమున మధురదళవాయి దండుకి నను. కాని ఆతడు తంజావూరు అశ్వసైనికుల చాకచక్యమును, ధాటిని అరికట్ట లేకపోయెను. దండునికి ఒక దోబునుండుటకంటె తంజావూరు నేనల వెనుకకు యుద్ధకర్షణము నడుపుటయే మధురరాజ్యమున కిక మంచిపద్ధతి అని నరసప్పయ్య నిజ మారసెను. అగుటచే ఆతడు తంజావూరు వానికి కలియకుండు నదని చూటి తంజావూరు రాజ్యముపై బడి కొల్లడము ప్రారంభించెను. తంజావూరి సైనికులకు దుగులు పుట్టెను. వారికి కాలు, చేయి అడివి కంగారు కల్గెను. అట్టి కంగారులో వారు రాజధాని నగరరక్షణమును ఏమిరి నదని చూటి ఒక్కపెట్టున మధురదళవాయిపై బడుటకు ఊహ చేసిరి. ఆప్పుడు నది నిండువరకు సాంగి గట్టగొని శరవేగమును మించి పోటుచుండెను. తంజావూరివారి పక్షమున పెక్కుమంది సైనికులును, పెక్కుస్వల్పములును నదని చూటుచుండగానే ప్రహేళికమునకు కొట్టుకొని పోయిరి. తంజావూరి నేన అల్లడిపల్లడిగై మధుర సైనికుల చేతులలో పూర్తిగ నాశనము నొందెను. నరసప్పయ్య తంజావూరి రాజ్యమును నాశన చేసెను విహారమందనముగ చేసెను. మధురనారి విజయవృత్తాంతము విశదేశములకు ప్రాకిపోయెను. మహాజీ ధైర్యము పూర్తిగ చిటిలి పోయెను. తనముఖ్యమంత్రిగైన నాగోజీపండితుని కాపట్టమే ఈ అపజయమునకు కారణముని ఆతనికి కోపము పేట్టినది. నాగోజీపండితునియొడ ప్రజ లిదివఱకే ద్వేషము

నహించి యుండిరి. సమయము కనిపెట్టి ఇప్పుడతనిని పురభ్రష్టుని చేయుటకు ప్రజలు ప్రయత్నించిరి. కాని పండితు డిసుమంతయైన చలింపలేదు. మహాజీని దర్శించి ఇట్లు విన్నవించెను: “విక్రమించిన శత్రువుతో గౌరవ ప్రదముగ సంధి కూర్తును. ఒకవారము దినములు గడుపు చాలును. నే నిట్లు చేయలేకపోదునేని నాపీకి నుత్తరింపును.”

నిస్సహాయస్థియందున్న మహాజీపండితున కితడు కోరినగతువు ఇచ్చెను. వెంటనే నాగోజీ తనకార్యదరులను స్థానికచక్రకళిఖానుల నద్దకు పంపి విశేషధనమును ఋణము చేసెను. వీలుచిక్కిన విధముల నెల్ల ధనమును పోగుచేసెను. మూడునాలుగు రోజులలో ఆతడు అయిదులక్షల రూకలను సమకూర్చెను. వానితో మధురనారి మంత్రులకు లండములు పోసెను. దళవాయి నరసప్పయ్య తండ్రికి ధనతృప్తి పొచ్చు. నాగోజీ ఆరినికి యెంగురానిలంసము ఇచ్చెను. దానితో మధుర తంజావూరి రాజ్యములకు సంధిసాసగెను. పండితుని మంత్రాంగము ఫలించినది. ఆతని సంతోషము మిన్నుముట్టినది. ఆరినిశత్రువులు తలవంచుకొనిరి. తంజావూరు రాజ్యమున ఆరిసెవలుకుబడి ఇనునుడించెను.

ఈ సంధికార్యముల నిర్వహించుటలో మధుర తంజావూరువారు పర్యాప్తులై యుండగా మైసూరురాజు కావేరీ లమునంపురు తన రాజ్యములోని భూములకు మరలిండుకొనుటపై ఆ నెడపై పెద్ద ఆనకట్ట కట్టెను. అందువలన కావేరీజలము ఒక చుక్కఅయినా క్రిందికి రాకుండెను. మధుర తంజావూరు రాజ్యములకు నీటియెడద కలిగి కలుపు సంభవించునను భీతిపడెను. క్రొత్త నాసాసగిన సంధివలన నేనుసాము నెఱపుకొనుచున్న తంజావూరు మధుర ప్రభువులు ఉధియులును ఏకమై మైసూరుపై ఎత్తి పట్టుటకు ప్రయత్నింపరి. కాని ఇంతలో వర్షములు తూటగాగురియుటచే చిక్కదేవరాయలు కట్టిన ఆనకట్ట విచ్ఛిన్నమై కావేరీ యథాప్రకారముగ ప్రవహించి మధుర తంజావూరు రాజ్యములకు జలసమృద్ధి నొడగూర్చెను. చిక్కదేవరాయల ప్రయత్నమిట్లు తొలుతనే

విభలమునొందినను, మధుర తంజావూరు రాజ్యములకు కల్గిన నూతనస్నేహమును దృఢపఱచుటకుమాత్రము సాధనమయ్యెను.

ఇంతవఱకు మంగమ్మ ఆమె తలపెట్టినకార్యములందన్నిటియందును జయముగొనుచువచ్చెను. మారవ రాష్ట్రమునబడు రామ్నాదునకు అధిపతియైన రఘునాథ సేతుపతి మధురసామంతరాజులలో నొకడు. మంగమ్మ మైనూరు, తిరువాన్కూరు, తంజావూరు ప్రభువులతో యుద్ధములందు తగుల్కొని యున్నప్పుడు రఘునాథ సేతుపతి మధురకు కప్పముకట్టుట మానివేసెను. అంతలో ఊరుకొనక సాహసించి ఆతడు 1698 వ సంవత్సరమున మధురానగరమునే ముట్టడించి పట్టుకొనెను. కాని మధురదళవాయి నరసప్పయ్య ఆతని ఆటలు సాగనీయక మధురరాజ్యమునుండి తఱమికొట్టెను. 1700 వ సంవత్సరమున మంగమ్మ తంజావూరి ప్రభువుతో పోరుచుండెను. అప్పుడు రఘునాథ సేతుపతి మంగమ్మకు ప్రత్యర్థియై తంజావూరివారితో చేతులు కలపెను. ఆకోపము మచిలీపట్నం గుండుకొని మంగమ్మ తంజావూరి యుద్ధము సమాప్తినొందినవెంటనే 1702 వ సంవత్సరమున తన దళవాయి నరసప్పయ్యను సేతుపతి పైకి సంపెను. సంధి కుదురుటచే తంజావూరిసేనలు మధుర సేనలను తోడువచ్చెను. అయినను జయము సేతు పతినే వరించెను. అనేక యుద్ధములందు మధురకు జయమున గూర్చిన దళవాయి నరసప్పయ్య ఈమారు అపజయము గొందుటయేకాక ప్రాణములను గూడ గోల్పోయెను. బహువారములు యుద్ధయాత్రలు సల్పి యుండుటచే మధుర సేనలు పూర్తిగా నశించియుండెను. మధుర సేనకంటె మారవబలము శక్తిమంతము యుండెను. మధురపక్షమున నున్న బలము మధుర తంజావూరు సేనల కూటమి. మారవ పక్షమున ఏకరాష్ట్రమునకు చెందిన బలము మాత్రమే యుండెను. కావుననే మారవపైనికులు ఐక్యతకలిగి ఏకతానమైన శక్తిని చూపిరి. 1702 వ సంవత్సరమున సేతు పతి మధుర రాజ్యమునుండి చీలిపోయి రామ్నాదును స్వతంత్రముగ పరిపాలించెను. మంగమ్మ సేతుపతిని జయింపలేకపోయెనని ఒప్పుకొనకతప్పదు.

అయితే అంతమాత్రమున ఆమె ప్రతిభకుసీమియు లోపమురాదు. ఆమెరాజ్యఖనీనము పట్టుసరికి మధుర నాయకరాజ్యము విమచిపరిస్థితులలో నుండెను. తన శక్తిసామర్థ్యములను, రాజనీతిని ఉపయోగించి రాజ్య విచ్ఛిన్నాని అరికట్టినది. ఒకవంక మొగలులు; మఱియొక దిక్కున తంజావూరు ప్రభువు; వేటొకప్రక్కమైనూరు రాజు; మఱియొండుదశ తిరువాన్కూరు వీరిక; వేటొండువంక మారవదేశాధిపతి చుట్టుముట్టి సంచాన్నుల వలె ఆమెను సాదవిరి. తెలివిగలిగి ఆమె మొగలులతోచెలిమి కలిపి మిగిలినవారిని ఒక్కొక్కరినే నడలించుకొని వచ్చినది. ఇం దామెకు దళవాయి నరసప్పయ్య కుశిభుజము వలె సాయపడెను. అది చావుతో ఆమెకు కుశిభుజము కూలిపోయినట్లయ్యెను. అగుటనేనేత పతి తాము త్త కల్గినాడు. బహువారములు శైత్రయాత్రలు సల్పిచివీసేసారి నాయకుని గోల్పోయి నిస్సహాయస్థితియందున్న మధుర సేనలను 'బ్రహ్మిణ్ణ బ్రహ్మ'మీ పడించినాడు.

మంగమ్మ మరణమునకుగలది. ఆమెరాజ్యమున హిందువులు క్రైస్తవులు, మహమ్మదీయులును ఉండిరి. ఆమె సమకాలికులగు తంజావూరుప్రభువును, మారవ దేశాధిపతియు క్రైస్తవమతబోధకులను, అమతము స్వీకరించినవారిని విద్వేషించి పీడించుచుండువారు. కాని మంగమ్మ అట్లుగాక విశాలహృదయముతో క్రైస్తవులయొడ సమగ్రసభావము చూపెను. మహమ్మదీయమతము నెడపూచి ఆమె సహనభావము నహించెను. 1692 1701వ సంవత్సరములం దామె మసీదులకు భూదానములు చేసినట్లు ఆమె వేయించినశాసనములు చెప్పుచున్నవి. ఆమె హిందువులనుచేసిన దానార్థములకు అంతుపంతు లేదు.

ఆమె దానగుణము మెచ్చుకొనినది. దేవాలయములకు ఆమె చేసినదానములను శాసనములు ఘోషించుచున్నవి. ఆమె రోడ్లువేయించినది; సత్రములు కట్టించినది; చానడులు నిర్మించినది; రోడ్లప్రక్క చెట్లునాటించినది; మార్గస్థుల ఉపయోగార్థము ఆమె అక్కడక్కడ విశ్రామశాలలు ఏర్పఱచినది; చలివేండ్రులు పెట్టించినది.

అన్నదానసమాజమున కామె 1701-న సంవత్సరమున భూమిదానము చేసినట్లు శాసన మొకటి చెప్పుచున్నది. ఆమె పెక్కుఅగ్రహారము లిచ్చినది. ఉయ్యంకొండ కాలువగట్టిన 1687, 1704-న సంవత్సరములందు ఆమెవేయించిన శాసనములు న్యనసాయాభివృద్ధియందును, నీటిపాటుదలయందును ఆమెకుగల శ్రద్ధను వెల్లడిచేయుచున్నవి. నాటి మైసూరురాజగు చిక్క-దేవరాయల పిననారితనమును, మంగమ్మ దానశీలమును ప్రజలు కథారూపముగ నేటికిని స్మరించుచుందురు.

క్రీస్తుశకము 1260 నుండి ముప్పదిఅయిదు సంవత్సరములు 1295 నాఱుకు కాకతీయాంధ్రసామ్రాజ్యమునకు నియంత్రియై రాజ్యకర్ణాటముల కలకదేర్చి రాజకీయ విషయపరిస్థితుల చక్కబడిచి సుస్థిరమైన రాజ్యమును దౌహిత్రము ప్రతాపరుద్రునకు అప్పగించి దివంగతురాలైన ఆంధ్రరమణీమణి రుద్రమ్మకునలెనే క్రీస్తుశకము 1689 నుండి 1706 నాఱుకు పదునెనిమిది సంవత్సరములు

మగురఆంధ్రనాయకరాజ్యమునకు ప్రభియై రాజ్య కర్ణాటముల కలకదేర్చి రాజకీయవిషయపరిస్థితుల చక్కబడిచి సుస్థిరమైన రాజ్యమును పాత్రుడు విజయరంగ చొక్కనాధునకుఅప్పగించి మంగమ్మదివంగతురాలైనది.

తమిళము ప్రధానభాషగాగలదేశమునకు పాలకురాలయ్య మంగమ్మ తాను వేయించిన శాసనములలో విశేషభాగము తెనుగుననే వెలయించెను. మంగమ్మ ఆత్మభాషాభిమానమువలన ఆనా డా తమిళభాషాభాగమున ఆంధ్రము రాజభాషగా విలసిల్లినది. విదేశమునం దుంటినిగదాయని ఆమె స్వభాషను మఱువలేదు. ఉచితజ్ఞానాలు మంగమ్మ చూపిన స్వభాషాభిమానమును జ్ఞప్తియందుంచుకొని ఆంధ్రులు నీచులుకాని నీమలయందు వలస నెలకొనినను స్వభాషను విస్మరింపకుందురుగాక!

ఆంధ్రజాతికి షేరుపెంపులు వెలయించిన రమణీమణులలో నొకతెయైన మంగమ్మ జీవితచరిత్ర*నూడి మనము నేర్చుకొనవలసిన ఉత్కృష్టమగు నీతిపాఠమిదియే.

—‘ఆంధ్రరమణీమణుల’ నుండి.

*‘మంగమ్మ’ చరిత్ర రచించుటలో ఈ క్రిందిగ్రంథములు చాలవఱకు తోడ్పడినవి.—

- I. Gazetteer of the Tanjore District.
- II. Do Do Do
- III. Kuppaswami Sastri, T. S.—A Short History of Tanjore Nayak Princes.
- IV. History of the Nayaks of Madura, R. Satyanatha Aiyar.

* గ్రుడ్డిపిల్లవాడు

సన్నిధానము సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

వెలుగు వెలుగుని మీరెల్ల నిలుచునట్టి
 వస్తు వెయ్యది? దాని రూపం బదేమి?
 దృష్టిలాభంబుచే ఫలం బేమి మీకు?
 బలుకుము సఖుండ! యీ యంధ బాలకునకు.
 వేయివెలుగులతో రవి వెలుగు ననియు
 వింతవింత షడ్భాముల్ కాంతు మనియు
 ననెద; వాతండు పేడి యంచును గ్రహింతుఁ
 గానియెట్లు రేయిబగళ్లు నేయు?
 రే బవలునాకు నేనయి స్పృష్టి నేతు;
 నతనిస్పృష్టితో నాకుఁ గార్యంబు లేదు;

నాదు జాగరణావస్థ నాకుఁ బగలు
 నాదుగాఢాస్థుత్తయు నాకు రాత్రి;
 అక్షణివిధేయమస్థితి యంచునుంటి
 ననుచు ననుఁగూర్చి మీరెల్ల వసరుచుండ్రు
 కాని నాకయి తలయంగరాని యెల్ల
 దృష్టితి సుఖంబుగా నహింతును సఖుండ!
 నామనంబు నున్న మూనందమునకు
 స్పృష్టమును గూర్చ నొనదో నాప్రయుండ!
 అనుదినము సోయిగాఁ బాడుకొనుచునుండ
 గ్రుడ్డినైన మహారాజు బిడ్డనేను.

* ఆంగ్లమున కిబ్బర్ (Cibber) కవివ్రాసిన The Blind Boy యనునది యనువాదము.

ఉత్కంఠ

అల్లంరాజు రంగనాయకులు

ప్రవిమలానంద పీయూషరసఃప్రయోధి
 గర్భజనితోర్మికా షోలికాః కేళి
 సలుపు హృదయాధినాథు డీనరసిపేద
 కరడులం దూగదలపగ గలఁడోలేడో?
 తరుణశారద పూర్ణిమాంబురుహరమణి
 బాహుతతిలోన బంధింపబడు కృపావి

శాలమూ రి యెట్లీ విరజాజికన్నె
 చిన్నికనుమోడ్చు కొగిట జిక్కగలడు?
 సాధుమునిమానసాంభోజ సాధరాజ
 రాజితాంతఃపురమ్ములో రత్నఖచిత
 మృదులతరతల్పమున నిదురించు సుప్ర
 శాంత గంభీర భావోదయాంతరంగు
 డేటులు కలుషశమోవృత హృదయశిథిః
 పటకుటీరమ్ములో దివ్యపాద మిడునో?

వైద్యుడు

వేదాంతావరణమునాస్తిగాదు.

వైద్యసమూహి మేష్ట్రులు. ఆయన ఇక్కడ కులనాడు అప్పర సెక్షన్లో వ్యాసు అవడమే కాకుండా రవిస్వామి కున్మిట్ట మొదలయిన వన్న వ్యాసు అయినాడు.

వ్యాసమూర్తి తాంబూలు సడకడలో ఈ వుద్యోగములోకి వచ్చాడు. ఆయన రత్నమాంసాలు ఉద్యోగంలో నేటికీగిరి. ఆయన మొదటి నుంచీ నిరంకుశాధికారులనుండంలో పెరిగాడు.

వ్యాసమూర్తి ప్రాంత స్నానము చేసి మూడు రేఖలా విభూతి పూసుకొని కాళి పూజ చేసి సుందరకాండ పారాయణం చేశాక కన్నులు మూసుకొని కొంతసేపు ధ్యానం చేశాడు.

కోర్టులు పచ్చాక వ్యాజ్యాలు గెలవడానికి, పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలు రావడానికి సుందరకాండ పారాయణం పారాయణం అయింది. ఇహనుంచీ కావ్యంయొక్క ఉపయోగాలలో వ్యాజ్యాలు గెలవడం, ఉద్యోగాలు సొందటం ఈ రెండూకూడా పరిశిష్టాలకింద పరిగణించాలి.

కోర్టులో బెంచీమీద తాను కూచున్నట్టు, తనకింద నుంచోని ప్లీడర్లు తమతమ వాదాలు చెప్పకుంటూ, 'తమ ఘనము' 'తమ దివ్యచిత్తము' అని మనవులు చేస్తున్నట్టు, కట కటాలలో ముద్దాయిలు చేతులు కట్టుకోని నుంచున్నట్టు, తాను బహుపరాకుగా వింటున్నట్టు వ్యాసమూర్తి భావించుకుంటు

“వ్యాసమూర్తి.....కొంతసేపు ధ్యానంచేశాడు.”

న్నాడు. ఒకడికి అయిదు నెల్ల యిరవైతొమ్మిదిరోజుల శిక్ష, ఇంకొకడికి నలభైతొమ్మిది రూపాయల జరిమానా విధిస్తున్నట్లు తలుస్తున్నాడు.

ఆయనభార్య అపాల కాఫీపెచ్చి ఎదురుగా పెట్టింది. ఆయన కనులు తెరిచిచూచి 'చీ చీ చీ' అంతా పాడుచేశాడన్నాడు. అపాల పెంబేలు పడ్డది. అటుతరువాత ఆయనా శ్లోకబోయాడు. మఱి మాటాడక కాఫీ నైవేద్యం పెట్టి పుచ్చుకోడం మొదలు పెట్టాడు.

అపాల 'ఒరే రామాయ్' అని నవ్వుకరును కసురుకుంటూ పిలిచి 'కూరగాయ నీవు కూచుంటేనే వస్తాయా?' అన్నది. రామాయి కి క్కురుమనకుండా నిలుచున్నాడు. అపాల బుట్టాడబ్బులు వాని కిచ్చి 'ఆలుగడ్డలు మంచివి ఏటిపట్రా' అనగానే తల ఊపి రామాయి వెళ్లాడు.

'వ్యాసమూర్తి పిలు పిలు వాణ్ణి పిలు' మన్నాడు. అపాల పిలిచిందిగాని జబాబు రాలేదు. ఆయన కళ్లెట్టచేసి 'ఈవెధవల కెంత పొగరో? మళ్ళీ పిలుస్తా రనైనా వెనకచూపు లేదు.' అని వాపోతూ ఊడగా రామాయి వచ్చి నిలబడ్డాడు. వ్యాసమూర్తి కెక్కడ లేని సంశోషమూ వచ్చింది. 'అయితే నాకేమేటట్టేవుంది,' అని తల ఊపుకుంటూ 'టపా కెళ్లి ఉత్తరాలు పట్రావాలి; కూరగాయల బజారునుంచి తొందరగా రా' అన్నాడు. రామాయి ఊకొట్టి వెళ్లాడు.

అపాల కాఫీగిన్నెలు లోపలబెట్టి గబగబా వాకిట్లోకివచ్చి 'ఒరే రామాయ్, రామాయ్'

డూ, రామిగా,' అని పిలిచి 'చెవికిగోడ! వినిపించుకుంటాడూ!' అని విసుగుకుంటూవుండగా మెల్లగా రామాయి వచ్చాడు. రాంగానే అపాల 'ఒరే పూల్! బజారునుంచి వెంటనే వచ్చి మళ్ళీపెళ్లి ఉత్తరాలు తెమ్మంటే విని ఊరుకుంటావా? 'వచ్చేటప్పడే తెస్తా' ననలేక పోయావు? బుద్ధేదీ? మధ్యదారిలోంచే పట్రా వచ్చుగా!' అని అన్నది.

రామాయి ఊకొట్టి వెళ్లాడు.

'ఎదురుమాట చెప్పినా ప్యూన్ నరసింహమే మేలు; వీడు మాటలు వచ్చిన మూగ.' అని అపాల లోలోపల గొణుగుకుంది.

అధికారముముందు 'ఆ' అన్నా మరమేకే,
'ఊ' అన్నా మరమేకే.

వ్యాసమూర్తి 'నాకూ అదే తోచింది.
అన్నీ కలిసి వస్తున్నవి.' అని అనుకుంటూ
'ఘోస్, ఎంత ప్రబాసినా? ముందే ఉత్తరాలిచ్చి
బజారు వెళ్ళమంటే బావుండేది. ఏనా చూ
దాం; ఏడు గనుక బజారు వెళ్ళకుండా మధ్య
తోవలోంచే ఉత్తరాలు పట్టుకొస్తే తాసిల్
దారవుతానని నిశ్చయం చేసుకున్నాడు.

అప్పు రాముడుతో ఇంకా ఏమన్నా
చెప్పుదామా అని ఆలోచిస్తూ బజారు చివర
కంటాచూస్తూ నిలబడ్డది. వీధిచివర కృష్ణా
చాల్లుగారింటి దగ్గి బండి నిలిచివుంది.

బండీవాడు సామానులు లోపల పడే
స్తున్నాడు. ఆయనకొడుకు కృష్ణవైపాయ
నాచాల్లు బండీవెనుక నిలుచున్నాడు. ఆమె
గడపమెట్లు దిగి ఆచిఆచి చూచి తల ఆడించి
లోపలికి వెళ్ళింది.

వ్యాసమూర్తి ఆఫీసుగదిలోకి వెళ్ళి జేస
జేనా పరీక్షించాడు. వెంటనే 'ప్రూఫ్' అని
ముమ్మాలు పిలిచాడు. రెండోపిలుపుకి ముం
దరే ప్రూఫ్ నరసింహం ఎగుట నిలబ
డ్డాడు.

ప్రూఫ్ నరసింహం సొంత నౌకరు కాదు.
అతడు కోర్టునౌకరు. ఐనప్పటికీ ఇంటికి కోర్టు
జీతమిస్తుంది. ఇల్లు ఇతరత్ర ఇప్పిస్తుంది.

వ్యాసమూర్తి—'కళ్ళేమయినా పోయి
నామా?' అని అన్నాడు. 'మీకు ఇన్ని

ఉద్యోగాలు వచ్చిందా? కా పోలేదు. ఇహ
తాసిల్దారు ఐతే యేమో' అని అంటూ
వ్యాసమూర్తి నిలబడ్డచోట వంగిచూస్తూ
తమిళపాకు యీనె తీసి ప్యూక్ నరసింహం
వాకిట్లోకి వెళ్ళాడు. వ్యాసమూర్తి 'ఏడు
గూడా అంటున్నాడూ, సుందరాకాండలో
పాఠాయణ పట్టా సరిగా వచ్చింది.
నాభార్యమాటా నా మాటా కలిసింది.
ఇహ రామాయి నడితోవలోంచే వస్తే
యోగం పట్టిం దన్నమాట. ఒకజేళ ఇవన్నీ
అబద్ధమైనా సిద్ధాంతిమాట అబద్ధమవుతుందా?'
అని ఆలోచిస్తూ కురిచీలో కూచున్నాడు.
పక్కకిటికీలోంచి సూర్యకాంతి ప్రసరించినది.

ఆలోచనకూ చీకటికీ సావాసం వుంది
కాని వెలుగుకు ఎక్కడిది?

అతడు 'ప్రూఫ్' అని మళ్ళీ పిలిచి సంజ్ఞ
చేయగా 'ప్రూఫ్' నరసింహం కిటికీతలుపు
ఓరగా మూశాడు.

కోరికకు కుదురులేదు. ప్రతీక్షకు ప్రశాంతి
లేదు.

వ్యాసమూర్తి వాకిటిలోకి వెళ్ళి చూ
శాడు. ప్రూఫ్ నరసింహంకూడా చూశాడు.
ఆవిధం వ్యాసమూర్తి చూచివుంటే ఇదికూడా
కలిసిం దనుకొనే వాడే.

రామాయి కూరలకు పోకుండానే వట్టి
బుట్ట ఊపుకుంటూ టపానుంచి ఉత్తరాలు
పట్టుకోవస్తున్నాడు. వ్యాసమూర్తి ముఖ
మింతచేసుకోని గబగబా లోపలికివెళ్ళి కవర్లు

చింసే చాకు బల్లమీద పెట్టుకొని కూచున్నాడు. కిటికీతలుపు తానే తెరచుకున్నాడు. బయటినుంచి నరసింహం ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు.

రామాయి కాలిచిహ్నముంది. వ్యాసమూర్తి కుర్చీలో కుదిరి కూర్చున్నాడు. పూర్వ నరసింహం ఉత్తరాలకట్ట తెచ్చి బల్లమీదపెట్టి పక్కగా నిలుచున్నాడు.

వ్యాసమూర్తి 'నీవు వాకిట్లోకి వెళ్లు!' అని విదలించాడు. అతడు వెళ్లింతర్వాత ఒక్కొక్క ఉత్తరమే తీసిచూసి నిట్టార్చి ఆ ఉత్తరాల్ని అన్నీ అక్కడే పాడేసి, కాసేపు కూచోసి, 'పూర్వ! ఎంత సేవల్లా వాకిట్లో కూర్చోవడం?' అని అనగానే నరసింహంనచ్చి ఉత్తరాలకట్ట చేత్తో పుచ్చుకొని ఒక్కొక్క ఉత్తరమే చేతికిచ్చి చదువుకోంగానే అందుకుంటూ ఉన్నాడు.

అపాల వచ్చి గుమ్మము దగ్గరనా నిలుబడ్డది. పూర్వ నరసింహం 'ఎవరది అనబలికిపో, పో అవతిలికిపో! ఇది అయ్యగారి ఆఫీసు అని రాసి ఉండలేదా?' అని తలమెత్తి పూర్వ బోవడం ఆభిసరించాడు.

మేస్త్రీటు దర్జాకు అపాల సంకోషించింది.

వ్యాసమూర్తి ఒకసారి తలమెత్తి చూచాడు. అపాల నవ్వుకుంటూ లోపలికి వెళ్లింది.

వ్యాసమూర్తి ఉత్తరాలు చూచుకొన్నాక, 'ఏమోయ్ కొత్త తాకిల్ దారు వచ్చిందా? కామందేభారం. నేను రేపు పెళ్లికి వెళ్లాలి.

కొత్తాయన వచ్చేనాటికే నేనూ రావాలి. నీవు జాగ్రత్తగావుండు. నేనిహ భోజనానికి లేస్తాను. నీవు వెళ్లు' అన్నాడు. పూర్వ నరసింహం 'తమ రేకాకుండా కొత్త తాకిల్ దారేవచ్చి, గుంజెలతో బతుకేగలడా?' అంటూ వెళ్లాడు. వ్యాసమూర్తి మళ్లీ పూజామందిరములోకి వెళ్లి పూజ ఆరంభించాడు.

రెండు జాములుంది.

అపాల మడిగట్టుకోమన్నది.

౨

అపాల పడుకొని లేచేసరికి నాలుగు అయినది. సబ్బూత్ మొహం కడుక్కోని అలంకరించుకుంది.

చాకలి పరదేశిగాడు ముందు సడవందే అపాల అడుగుపెట్టి ఎఱుంగదు. మందరూస ముత్రో గుమస్తాలు యుద్ధు కటాక్షిస్తూ బయలుదేరింది. హెడుగుమస్తాగారిభార్య అన్నమ్మ గారు అపాలను ఆహ్వానించింది.

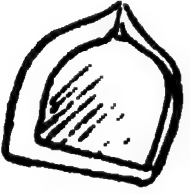
అపాల లోపలికి వెళ్లి కూచోనేసరికి అన్నమ్మగారి కూతురు ఆదిలక్ష్మి అపాలను చుట్టేసుకుని—'అత్తా, పేరమ్మగారింటికి పెత్తనానికి వెడదాం లే; ఉబుసుపోవడం లేదు!' అన్నది.

'పొద్దుపోని ముద్దరాలు పిలవకుండానే పేరంటం పోతుంది; ఉబుసుపోని ఒయ్యారికి ఊరంతా ఉబుసే. పెత్తనాలు పోకూడదమ్మా;' అని అపాల అంది.

'అయితే నివ్వెందుకొచ్చావ్?' అని ఆదిలక్ష్మి అన్నది. అన్నమ్మగారు ఆదిలక్ష్మిని

చేతితో తట్టి—‘తప్పు; అట్లా పెద్దలను అనరాదు;’ అన్నది. అపాల—‘నాకూ సనిచేన్నదమ్మా, పోవాలి’ అనిలేచింది. అన్నమ్మగారు

గాని ఇంట్లో ఎవ్వరూలేరు. మేడమీద మాటలు వినిపించి ‘కృష్ణవైపాయ నాచాల్లా’ అని పిలువగానే అతను దిగివచ్చాడు.

“అపాలలో పనికి వెళ్లి మా చా సేసరికి... ఆదిలక్ష్మి అపాలను చుట్టేసుకుని ‘శిశుమే?’ ... అన్నది.”

చిన్నబోయి వెంటనే గదిలోనుంచి తాంబూలుం తెచ్చి యిచ్చింది.

ఆదిలక్ష్మి గదిలోనుంచి—‘పేను, పెత్తనాలమారి; ఆబోతు పెత్తనాలమారి, ఉద్యోగస్తులపెళ్లాం పెత్తనాలమారి’ అంటూ పాడుకోటం మొదలుపెట్టింది.

అన్నమ్మగారు, ‘ఆదిలక్ష్మి ఇంకా పమేమి పాడిపోతుందేమో’ నని తానే ముందర దారితీసి రోడ్డుమీదికి తీసుకోవెళ్లి దిగివిడిచింది.

అపాల ఆనాడు మామూలుగా చేసే పెత్తనాలు మాని గుమస్తాల భార్యలమీద కటాక్షములు మాత్రమే పారేస్తూ కృష్ణాచార్యుగారి యింటికి వెళ్లింది. తలుపుతీసే వుండి,

‘ఇంట్లో ఎవరూ లేరేమిటి?’

‘సక్కిటు వెళ్లారు.’

‘ఇవ్వేళ్ల పొద్దున్న ఎవరో కొత్తలు వచ్చిపట్టానారే; వారితో ఆశం గులెవరూ లేరే.’

‘ఆయనే ఆడంగి.’

‘ఎవరైతేమిటి ఆ ఆడంగి?’

‘మనవాళ్లే-నన్నెనగల్లి, సురభి బిందుమాధవరావుగారి మనమడు. నాకు స్నేహితుడు. నన్ను చూడనివచ్చాడు.’

‘అయితే మనకు దగ్గిల చుట్ట

‘బేను.’

‘ఈపూట మీరిద్దరూ మా ఇంటికి భోజనానికి రావాలి.’

‘మానుగారికి తాసిల్దారు అయిందా నేమిటి?’

‘ఇదివరకు మేస్త్రీటయితేనే విందుకు వచ్చావా నేమిటి? మీయింట్లో మీ అమ్మగారు లేరు కాబట్టి విందు. అన్నవస్త్రాలంతగా లేనివాళ్లకూ, బంధువులకూ, స్నేహితులకూ విందులు చెయ్యడం నాకు అతిఅభిలాష. కాబట్టి పిలిచాను.’

‘విందు విలాసానికే అయితే కుందు. విందు భక్తినే ర్చేమందు. విందు విజ్ఞానాన్ని ఇస్తుంది,’

‘తెస్తుండీ, విందంటే విశ్వేశ్వరుడైన వచ్చి కూచుంటాడు; రాజాధి రాజైనా సరీగా చేయడానికి భయపడుతాడు. విందు బదరే చేసింది; భగవంతుడే ఆరగించింది.’ అంటూ అపాల ‘ఏమోయ్’ నీవు మళ్ళీ ఉద్యోగానికి ఊరూరూ తిరుగుతావు. రేపు మేము పెళ్లికి పోతూవున్నాము. మీయింట్లోనూ ఎవళ్ళూ లేరు. కొత్త ఆయనకూడా వచ్చాడు. ఈ పూట భోజనానికి మిరిద్దరూ తప్పకరావాలి’ అన్నది.

‘నట్టిభోజన మయితే యెందుకూ?’

‘మీయింట్లో ఏపూట పిండివంట లేకుండా పుంది?’

‘పిండివంట మీకు మామూలే నాయెను, ఇంక విశేషం?’

‘ఏం చెయ్య మంటావు?’

‘మామిడిపళ్ళు, కనకతొనలున్నూ.’

‘ఇంతేకదా! ఇంకేమి కావాలి?’

‘ఏడు గంటలకే కావాలి.’

‘మిరింకా ఉండగలరుగాని మావారన లేపిండ్లేరు. ఏడుకొట్టెసరికి విస్తళ్లు వేయిస్తా.’

‘మంచిది.’

‘ఏమండీ! ఎమ్మెగారూ! మావారు మళ్ళీ రాలేదనుకోక ఏడుకొట్టెసరికే రండి.’

‘అదికొంచెం వ్యాసఘట్టమే. ఐనాచూదాం. అయితే అలాన్ని వదిలేసి నన్నే రమ్మంటారా యేమిటి?’

‘మామంచివాడ’ వంటూ అపాల మేడ మీదికివెళ్లి బిందు మాధనరావును చూచి ‘మీ కెలుగక పోయినా మనం ఒకకుటుంబం లోనివాళ్లం మాపుట్టింటివారు సురభివారే. ఈపూట మీయింటికి భోజనానికి రావాలి. వైస్రాయ నాచాన్లతో చెప్పాను కాని మూలి గాడు. ‘మీరు రావాలి. ఏమంటారు? మఱా మాట చెప్పకండే’ అన్నది.

బిందు మాధనరావు మేడ మెట్లకేసి చూస్తూవున్నాడు. కృష్ణవైస్రాయనాచార్లు పిండే ఉన్నాడు కాని మేడమీదికి రాలేదు.

అపాల-‘అలానికోసం చూడకండి. అతడు మిమ్మల్ని వెళ్లమంటాడా?’ అన్నది.

‘ఏమంటాడు అటువంటప్పుడు కొత్త వాడు? ఇంకోడైతే ఏమంటాడోకాని అతడేమీ అనలేదు.’

‘మీయింట మీకేం కొత్త? వేమూ సురభివారమే. మాది సరసారావువేట. ఉద్యోగ ధర్మాన దూరంగావున్నాం. మీదీ మీదీ ఒకటే వంశం.’

బిందు మాధనరావు మిమ్మడిలేదు. మాటలాడక పోవడాన్నే అంగీకారంగా తీసి కొని అపాల మేడదిగిపోయి ఇంట్లో ఏదోపని అభినయిస్తూ వున్న కృష్ణవైస్రాయ నాచార్లతో—‘మొత్తంమీద ఆయనను ఒప్పించాను. ఏడుకొట్టెసరికే రండి. మావారు మళ్ళీ ఉండలేరు.’ అని అపాల వెళ్లిపోయింది.

కృష్ణద్వైపాయనాచార్యు మేడమిడికి వెళ్లి—‘ఏమిటోయ్! భోజనానికి ఒప్పుకున్నావా?’ అన్నాడు.

‘నేనా నీవా ఒప్పుకుంది?’

‘నాకేం తెలుసు; ఆమె నీవొప్పుకున్నావన్నది.’

‘నీవెంత సేవకికీ మేడపైకి రాకుండా వుండడమూ, ఆమె మేనూ సురభివారమేనని బ్రవణం తెప్పెట్టడమూ! నాపనిచాలాచిత్తంగానేవుంది.’

‘నిజమే, వారిపుట్టింటివారు సురభివారే. మనకు దగ్గిబుచ్చులే. ఆవిడే చాలామంచిది. ఆయన మేస్త్రీలు సుమా! ఆయన అడ్డిడాక్సులకు అడ్డిడాక్సు. రిఫార్మర్స్కి రిఫార్మర్స్. ఆయన కాళికి కాళి నైవేద్యం పెడతాడు. అది కెతాలిసిటీ.’

‘బాగానేవుంది. అయితే ఆయనను ఒకసారి చూడవలసిందే.’

‘ఒకసారికాదు, ఎప్పుడూ మీరాస్తూనే వుంటావులే. సరేకాని పికారు నెడదామా?’

బిందు మాధవరావు బట్టలు నేసుకుంటున్నాడు. కృష్ణద్వైపాయనాచార్యు తోట వైపునకు దారితిశాడు.

చైత్ర వసంతులవలె వారిరువురూ ఒకరి ప్రక్కన ఒకరు పికారు వెళ్లారు.

3

అపాల యింటికి వెళ్లేసరికి వ్యాసమూర్తి నొక్కమీద ధూంధూం చేస్తున్నాడు

వ్యవసాయదారుకు విత్తే అడను తెలిసి నట్లు అపాలకు భర్తలో తన అభీష్టబీజు నాటే తరుణం బాగా తెలుసును.

‘కృష్ణాచార్యుగారు సర్కిటు వెళ్లారు. ఇంట్లో కృష్ణద్వైపాయనాచార్యు ఒక్కడే వున్నాడు. ఆయన స్నేహితుడు ఎవరో మన వాడేనుట వచ్చాడు. చేతులు కాల్చుకుంటూ ‘రేమో అని విందుకు పిలిచాను. తామలపాకులూ, అప్పే తెప్పించాలి. తాళపుచె విట్లా తెండి.’ అని అన్నది అపాల.

వ్యాసమూర్తి మఱి మాటాడకుండా తాళపుచెవు లిచ్చాడు.

అపాల ‘రామాయని పిలిచి నంటుక్కకు కబురంపించింది.

ఉద్యోగుల యింట్లో ఒక్కణ్ణి పిలిచినా సరే నంటుక్కలేందే విందుకాదు.

అపాల విందుపాడవిడిలో వుండగా వ్యాసమూర్తి స్వయముగా పెల్లిగాం ఆఫీసుకువెళ్లి ‘వైదురావాలి వచ్చిందా?’ అని అడిగాడు.

‘తమరే స్వయముగా దయచేశారు? తమకు తంతి యీలేనందుకు చింతగా వుందని మాప్టరన్నాడు.

వ్యాసమూర్తి వెంటనే యింటికి పిరిగి వచ్చి పూజకు ప్రత్యేకముగా గులాబిపూలు, నైవేద్యమునకు సోడాలు తెప్పించాడు.

స్నానముచేసి పూజకు కూచున్నాడు. సహస్రనామాలు అష్టోత్తరశతాలు మొదలయినవన్నీ అయినవి.

ఆయన ధ్యానంలో కాళ్ళ తాకిల్ దారుగా మాటింది.

అపాల ఎదటికి వచ్చింది. వ్యాసులు కన్నెత్తి చూచాడు. 'ఆయన జమిందారీ కుటుంబంలో వాడు కూడా! మనిషిని పంపిస్తే బావుండదు. మీరేవెళ్ళి పలుచుకోవస్తే బావుంటుం దనుకుంటాను!' అనిఅపాలఅన్నది.

'పరదేశిగాణ్ణి పంపు' అని వ్యాసమూర్తి ఉఱిమాడు.

'బౌను, పరదేశిగాడు చాకలిగా! పనికి వస్తా' డని అపాల పరదేశిగాణ్ణి పిలిచి భోజనానికి పిలువసంపించి.

భోజనశాలలో అపాల, వ్యాసమూర్తి కానుకీయ, కూర్చోనేపీయ, మిగతా యిద్దరికీ ఛోరీ కూర్చోనేపీయ స్వయముగా పిటిచింది. ఒకపెద్ద అరచాకున్నా, రెండు చిన్న అరచాకులున్నా వేసింది. భర్తకు వెండి ఛాబూ, పెండిగిన్నా, పెండికంచం విస్తరిచుట్టూ పెట్టింది.

నిండు మాధవరావును భోజనానికి తీసుకోరావడం కృష్ణదైవపాయ నాచాల్లకు కృత్యాద్యవస్తే అయింది.

బింగు మాధవరావు, కృష్ణదైవపాయ నాచాల్ల పట్టాల తాలు కట్టి కోనివచ్చారు. గడియారం ఏడుకొట్టింది. కృష్ణదైవపాయ నాచాల్ల 'మాయుట్ల' గడియారానికి కూడా ఎటి కేట్ సరిగా ప్లేయిస్ అన్నాడు.

అపాల లోపలనుంచే ఆహ్వానించింది. ఇద్దరూ భోజనశాలలోకి వెళ్లి ఛోరీపీట మీదా కూచున్నారు.

'వడ్డస అయిందని అపాల అన్నాక వ్యాసమూర్తి పూజామందిరమునుంచి భోజనశాలలోకి వచ్చిచూచి, 'అంగడి పటచావాయేమిటి? ఈ అనుపీట లేమిటి? ఈ వెండిచంబు లేమిటి? ఈ వెండికంచా లేమిటి? నేనేం పెళ్ళికొడుకు సనుకొన్నావా' అని అపాలతో అన్నాడు.

‘పెళ్లికి వెడుతున్నాంగదా అని బయటికి తీశాను. బయటికి తీశానుగదా అని వేశాను. మీరు వేయించుకున్నా రనుకోరు లేండి.’ అన్నది అపాల.

‘నేను అనుకున్నా మించిదు మాధవ రావు అనుకోండి’ అని కృష్ణస్వప్నపాయనాచార్యునిన్నాడు.

వ్యాసమూర్తి కూచోని, పీట కాను కోని, బిందు మాధవరావును కన్నెత్తి చూచాడు ‘ఈయన ఇప్పుడు నీమనుషి దిగిపోయి న్నాడే’ అని అనుకున్నాడు. ‘నడ్డన దబ్బు కాసి’ అని గదమాయించాడు.

‘నడ్డన అయి మోత నెసేయిందా?’ అని అపాల ప్రశ్నార్థకమును పకవగా ప్రయోగించింది. ప్రత్యుత్తరముగా పరిపేచించారు. అపాల నేను నేసింది.

‘కృష్ణస్వప్నపాయనాచార్యు! నీ ప్రద్యోగ మేమయింది? అదిన రేకాని వీరి దేవుడు?’ అని వ్యాసమూర్తి అన్నాడు.

‘ఇహ మాప్రద్యోగాలే ఆడగాలీ? ట్యూటర్ గా ప్రవేశిద్దామన్నా ముప్పైకన్న ఎక్కువ లేదు. ఎమ్మె యెదుకు పాసయినానురా అని అనుకుంటున్నా.’

‘నిజమేనోయ్, మా అప్పర్ సెకండ్రీలు, ఆటెక్స్ ట్లూ, ఈటెక్స్ ట్లీ బాగున్నవి. అట్టే పట్టుకోని పైకి పాకవచ్చు.’

‘ఔను, మీకు తాసిల్దారు అయిందని విన్నాను. అందుకే ఈవిందనుకుంటున్నాను.’

‘ఆ, అంతా అసత్యం; ఎక్కడ విన్నావు?’

‘ఊరంతా మోగి పోతుంటే.’

‘నాకసలు తాసిల్ దారు, కావాలని లేదోయ్. అందులో అన్నీ పాతకాలే. ఇట్లాగే పుంటి నీ ఈతిబాధాలేదు.’

‘అలా అనక్కండి. మా బంధువుల్లో కూడా టాతాసిద్దియా, టిడిప్టికలెక్టరూ ఉన్నాడని మేమనుకుంటాం. మాకు అయే యోగ్యత లేకపోయినా మిమ్మనైనా చూసి సంకోషించుకుంటూ పుంటాము.’

‘మనవాళ్లలో ఈజిల్లంలో డిప్టికలెక్టరా?’

‘వైసంవత్సరం మీకేకాకపోతేమాడనూ?’

అపాల—‘కామాక్షమ్మా! సీకే తాసిల్దారవుతుం దనుకున్న ట్లున్నావే!’ అని అనగానే కామాక్షమ్మ నడ్డనకు నచ్చింది.

వ్యాసమూర్తి—‘మనవాళ్లు మలకలోయ్.’

కృష్ణ—‘మీమాట నిజం.’

వ్యాస—‘మనవాళ్లు నాకర్లనే తిన్నగా పుంచరోయ్. అదుపాజ్ఞలు చెయ్యరు. వాళ్లు నదురూ బెదురూ లేకుండా పుంటారు. ఇట్లా ఉపేక్షిస్తూ మనవాళ్లు పెద్ద ఉద్యోగాలకి ఉబలాట పడుతారు.’

కృష్ణ—‘మీమాట నిజమేనని నే నిం దాకే చెప్పానుగా?’

బిందు మాధవరావు అపాల వ్యాస మూర్తుల ముఖాలుచూచి విశేషం ఏమీ లేక పోవుటవల్ల ఎత్తిన కళ్లు దింపాడు.

అపాల—‘కృష్ణద్వైపాయనాచార్య! భోజనసందర్భో మఱచావేమో! మీమామ గారు ఈయన్ను గుఱించి అడిగాను.’

వ్యాస—‘ఔ నౌను, అడిగాను.’

కృష్ణ—‘ఇంద్రాక్ష మీరన్నమాట చూశారా? నూయింట్లో ఒక్కనొకరూ పని చెయ్యడు.’

వ్యాస—‘ఉద్యోగాన్ని పట్టి వుంటుంది లేవోయ్. ఉద్యోగాల్లో ఆడ ఉద్యోగాలు మగఉద్యోగాలూ ఉంటాయి.’

కృష్ణ—‘ఇంకొకటి మఱచాగే?’

వ్యాస—‘ఏమిటి చెపుమా?’

కృష్ణ—‘సపుంసక-ఉద్యోగాలు.’

అపాల—‘కామాక్షమ్మా! ఏమిటమ్మా భక్త్యాలు?’

వ్యాస—‘టీకాలుపొడవడం అంతసపుంసక - ఉద్యోగం కాదుగాని ఆడ ఉద్యోగమే. అందులో మీనాయనగారికి రెండువందలు ముట్టినా ఏమీ దర్జాలేదు. నొకర్ని ఇంటికే రావద్దంటాడాయె. అసలు దర్జా అనేది పౌరుషంలాగా జన్మతో పుట్టుక రావాలి లెద్దూ.’

అపాల—‘ఆ, అల్లా అనుకున్నారో? ఆయన రమ్మండమూ అయింది, వాళ్లు రాక పోవడమూ అయింది.’

వ్యాసమూర్తి పకలబడి నవ్వాడు.

కృష్ణ—‘వెనకాల వెలమదొర సామెతలా వుంది నూనె. మేమేదొరలం, మేమే నొకర్లం.’

అపాల ‘గారెలు పట్టావేమమ్మా!’ అనగానే కామాక్షమ్మ ‘అపేనమ్మా వడ్డించేవి. నేయించుకోటం లేదే’ అని చెప్పగా బలవంత పెట్టి బిందు మాధవరావుగారికి రెండువేయించింది. అవి అతనివలెనే ఉదాసీనంగా విస్ఫల్గ్ ఉన్నవి.

‘మీగేమో మీగోరణే గాని వీరిని కనుక్కోవడం లేదు. సీగేమీ పుచ్చుకోడమే లేదు. వీరివంతు కృష్ణద్వైపాయనాచార్యకే ‘వెయ్యి’ అని అపాల అన్నది.

వ్యాస—‘ఆచార్యు వీరి దేవురూ?’

‘సప్తెనృల్లి.’

‘ఇంటిపేరు?’

‘సురభివారు.’

‘బిందుమాధవరావుగారి కేమవుతారేమిటి?’

‘మనమడు.’

‘ఏం పాసయా రేమిటి?’

‘నాలుగేళ్లకింద నాతోపాటు ఇక్కడ బి. యే. పాసయినాడు.’

‘ఏముద్యోగం?’

‘ఇప్పటి వఱకూ ఏమీ లేదు.’

‘ఔనోయ్, బి. యే. పాసయి నాలు గేళ్లు నడిచినా ఉద్యోగం లేకపోతే పాడు పరీక్షలు ఎందుకు?’

‘ఔనండీ, ఈ కాలములో పరీక్షలిచ్చిన వాళ్ళూ, గొడ్డుమోతులూ సమానం.’

‘చూశావా? ఇతను చిన్నవాడేననుకో. ముప్పై ఏళ్లున్న పేమో! నాలుగేళ్లు నుంచీ ఉద్యోగమే లేకపోతే ఇహ లిమిటేషన్ నన్నమాట.’

అపాల—‘మీకచ్చేరిలో కాళీలున్నాయన్నారే?’

వ్యాస—‘సరిగా గుర్తుచేశావు, ఉన్నాయి. అయితే బి. యే. లు మాకింద?’

కృష్ణ—‘అదేమిటండీ అలా అనక్కండి, నేను పనిచేయడానికి సిద్ధం.’

వ్యాస—‘నీమాటకేమిట ఇతనిమాట ఆలోచిస్తున్నాను. నాకిందే ఒకటిభారీఅయింద.’

‘అయితే నాకింద బి. యే. పనిచెయ్యడం—’ అపాల సొంతంగా మామిడినండ్లు, పనసతొసలూ వడ్డించింది.

కృష్ణ—‘అయినా రేపు మీరు తాసిల్దారు కాబోతూవుంటే మీకింద పనిచెయ్యడం దర్జా.’

ఇట్లా మాట్లాడుకుంటూ వుండంగా వాకట్లోంచి ‘నాకు ఈనాం, నాకు ఈనాం’ అని వినిపించింది.

వ్యాసమూర్తి—‘వెధవలు! అల్లరి! అందులో ఆఫీసు రూముదగ్గిట! వెధవ రామాయి ఏచేస్తున్నాడు? నరసింహాన్ని వాళ్లని ఆవలికి వెళ్లగొట్టమను!’ అనిఅపాలతోఅన్నాడు. అపాల వాకిటిలోకి వెళ్లింది. వ్యాసమూర్తి చెవులు నిక్కబొడుచుకొని వింటున్నాడు.

పోస్టు బంట్రోతు—‘అమ్మా! అయ్యగారికి అర్జంటు తెలిగ్రాం వచ్చింది. తాసిల్దార్గదట. నాకు ఈనాం వస్తుంది’ అన్నాడు.

అపాల—‘అది ఇట్లా పడేయ్యి.’

పోస్టు—‘ఈనాం ఇన్వోదే ఇయ్యను. అయ్యగారి చేతుల్లో నేనే పెట్టాలి.’

అపాల నవ్వుకుంటూ లోపలికి వచ్చి, ‘మీకు తాసిల్దార్గందని అర్జంటువైరువచ్చిందట. అతనిగారే తమచేతుల్లో పెట్టాలనుకుంటున్నాడు.’

బిందుమాధవరావు వ్యాసమూర్తి వాలకం చూచి విచిత్రపడుతూ కూచున్నాడు.

కృష్ణద్వైపాయ నాచార్లు నవ్వుతూ, ‘అయితే మాయింట్లో విందు తాసిల్దారు గారూ!’ అన్నాడు.

వ్యాస—‘అబ్బ! నాకు భోజనానికి రావడం అలవాటులో లేదు. కచేరిగుమస్తాలకు కూడా అదే చెపుతూ వుంటా.’

అపాల—‘మీకున్న జబ్బుఅదే! ఈసారయినా వెళ్లుదురా.’

వ్యాసమూర్తి భోజనం మూడో కా
లంలో పడ్డది. కృష్ణవైష్ణవానాచార్యు మంద
కొడిగి తలగా వెనకపడ్డారు. వ్యాసమూర్తి
'మీరు మెల్లగా భోంచేయ్యం' డని లేచి గబ
గబా గదిలోకి వెళ్లి పదిరూపాయలు బంగ్రాతు
కిచ్చి తుల్లిగ్రాము ఆస్తిను గదిలోకి
తెచ్చి కవరు చిప్పి, 'ఆచార్యు, ఆయన్ను గూడా
తీసుకోరా! ఇక్కడే తమలపాకులు వేసుకుం
దురుగాని' అని అనగా వారిద్దరూ లోనికి
వెళ్లి కుర్చీమీద కూచున్నారు. బంగ్రాతు
దస్కతుచేయించుకొని మాయమై పోయినా
డు. 'ఆచార్యు! ఈ ఆర్డరు చదవండి.' అని వ్యాస
మూర్తి తుల్లిగ్రాము ఇచ్చాడు.

అపాల తమలపాకుల పళ్లెం తెచ్చి మేజా
బల్లమీద ఉంచి 'జరదేశిగా' అని పిలిచింది.
జరదేశిగాడు వచ్చి వ్యాసమూర్తికి విసురుతూ
నిలుచున్నాడు. ఫ్యూక్ నరసింహం వచ్చి
ఎదురుగుండు నుంచున్నాడు. కామాక్షమ్మ
మంచినీళ్ల చెంబు అక్కడ పెట్టడానికి వచ్చింది.
ఇంట్లో పున్న చూనత్తు సిబ్బంది అక్కడ ఉంది.

అప్పుడు కృష్ణవైష్ణవానాచార్యు ఇల్లా
అన్నాడు—'చిదుమాగనరావుకు తాసిల్
దాడైంది.'

ఇల్లా అని ఆ తుల్లిగ్రాము చిదుమాగన
రావు తీసికొచ్చాడు.

పొరపాటు

జంధ్యాల శివస్వామి గారు

నీకు సమధికమోహమ్ము నెగడజేయఁ - జారు శృంగార వేషభూషణను దాల్చి
బయలుదేలితి సుపరిధవమ్ముతోడ - రాజమార్గమ్ము జనగణాకాంత మగుట!
నిలిచియుంటిని జనులు నిర్నిమిషు లగుచు - బొగడుచుండిరి నాచు నపూర్వశోభ,
బళిర! యాత్మశ్రవణం కెవ్వార బొడలు - మఱనకుదురు? లత్యమ్ము మఱచి నేను
చూపుచుంటిని నావిత సోయగమ్ము - హృదయ మానందమున ముస్కలెత్తుచుండె
అక్కటా! ఎంతపొరపాటు మిక్కుటంపు - దురభిమానమ్ము నన్ను సంధునిఁ బొనర్చె
నీవు నాగుంపునందునె నిలిచి నన్ను - జూచుచుంటివిగాని నిన్ జూడనైతి
దీనవేషమ్ము దాల్చి యేతెంచె సంశయ - జారె గుంపును, నీదాన భారగరిమఁ
గరముఁ గ్రుంగిన భిక్షుకు లరుగుచుండి - రేను గన్నులు తెఱచితి నేమిలాభ
మదిర! యాడంబరమున ని న్నరయనైతి.

ఓక్కచదువున నొక్కని కక్కజమగు-ప్రౌఢి యలరారు నాతని ప్రజ్ఞ లాతి
చదువునం దించుకంతయు సాగకుండు-నుజ్జయొకం డాచదువున నేర్పరిగ నుండు.

వాని కింకొక విద్య స్వాభావికముగ-సలవడకయుండు నొక్కని కిల జదువుల
లోనఁ జొరన శూన్యంబగుఁ గాని చేతి - పనులలో నాతఁ డెంతయుఁ బ్రౌఢుడగును.

అది యసాధ్యంబుగా నెంచునట్టివాఁ డే-కండు వ్యవహారశూన్యుడై దండిమంత్ర
బలమునన్ రాజులకు రాయబారములను - దిద్దఁగలవాఁడుగా నుండుఁ దద్దయునిపు

ణత్వ మొకనికిఁ గలుగు నక్షయమందు - మఱియు నొకఁడు కవిశలో సమర్థుడగును.
పై వచిత్రమ్ముకతన నీధాత్రిమిఁద - నిట్లులే యీశ్వరికళలై యెసకమెసఁగు

శక్తున్నియు నొక్కొక్క స్థలమునందు - నొక్కొకవిధంబుగాఁ బోల్చుచుండు నిట్టి
శక్తిసంస్కారరూపమై జన్మమాట - గా మనుష్యులలోన సూక్ష్మముగ నుండు.

అట్టి సహజశక్తికి నన్నె పెట్టి పెంపు-నేయఁ గలిగిన వ్యాసంగమే యలవడి
యున్నచో నాతఁ డద్దాన నున్నతుఁ డగు-నట్లు కానినాఁ డాతనియాశ్మశక్తి

పెక్కి నెలువడకయే లోననే క్షయించు - నితరవిషయంబులందతం డెంతగఁ గృషి
సల్పియుండిన నద్దాన శక్తిమంతం - డనుచుఁ బేరిమోయఁగనేరఁ డపనిమిఁద.

స్పష్టికి స్వభావ మిటు లుండఁ జన్నమొదలు - పెద్దదాఁక జాతిమతవివేచనంబు
లెంచక కులధర్మములఁ బాటించకుండు - తాతతండ్రులయాచారధర్మములను

దలఁపఁబోక సర్వజనసాధారణముగఁ - జదువుచదువని యస్యభాషయను పెద్ద
చాకిమూట బాలకుల బుజములమిఁద - నేసి మోసితీరవలెనం చానఁగొల్పి

సార మొలుగఁగలేక సంసారములను - గుల్లులుగఁ జేసికొని ధనమెల్ల స్కూళ్ల
పాలు గావించి బాలుని ప్రౌఢి యెట్టి-విషయమునఁ బ్రసరించునో విపులశక్తి

వాని కెద్దానఁ బొల్చునో ప్రబలుఁడై య-శండు నెద్దాన మిగులఁ బెద్దతనమందఁ
గలఁడొయంచు విచారించక సకలవిధ-ముంగు న్నత్తులకంటెను బూజ్యమైన

వృత్తి నొకరియే యని వెట్టియొకటి - మనములు చూచుకొని సర్వజనులును దమ
బాలురను బాఠశాలల పాలుసేయ - వారు వైస్యకముగ విద్యారసికులు

గాకయుండిన నప్పుడు గల్గఁబోవు-నట్టి సర్వసాక్షులు హరికి యెఱుక
పాఠశాలలకును దమపాఠములకు-బాఠబోధకులకుఁగూడ సమర్థులౌచు

చిత్రచిత్రచరిత్రలఁ జెన్ను మిగిలి - వారు నిర్దింతు రిట్టి సాధాసముగిను
చదువుకై పుట్టి శ్రద్ధతోఁ జదువునట్టి - బాలురును నమస్రతిభకు న్నల్లఁగాని

చదువుఁ జదువంగవలసిన శక్తిహీను-లై స్వకీయా సమర్థత యడవిలోని
వెన్నెల యగుచునుండంగ వెట్టియెత్తి - యెడఁదొరుగు నాశాభంగ మేర్పడఁజెడు

చుందు రింకఁ గొందఁ జేవిద్యయందు నేని-దాము ఎనుకంజయిడని విద్యారసికత
బాలురు కుశాగ్రబుద్ధులు ప్రాణ మొక్క - మెత్తుగాఁ జదనెడు వారలైన వెట్టి

వానిచేతఁ తొలువలె వైవవశమైన-జయము నెఱజయము , గలఁ జయనబెద్ద
లెంతయును గానివెట్టఁ దదేకకరణ-తోడఁ జదివి చదివి శక్తి తొలగి దేహ

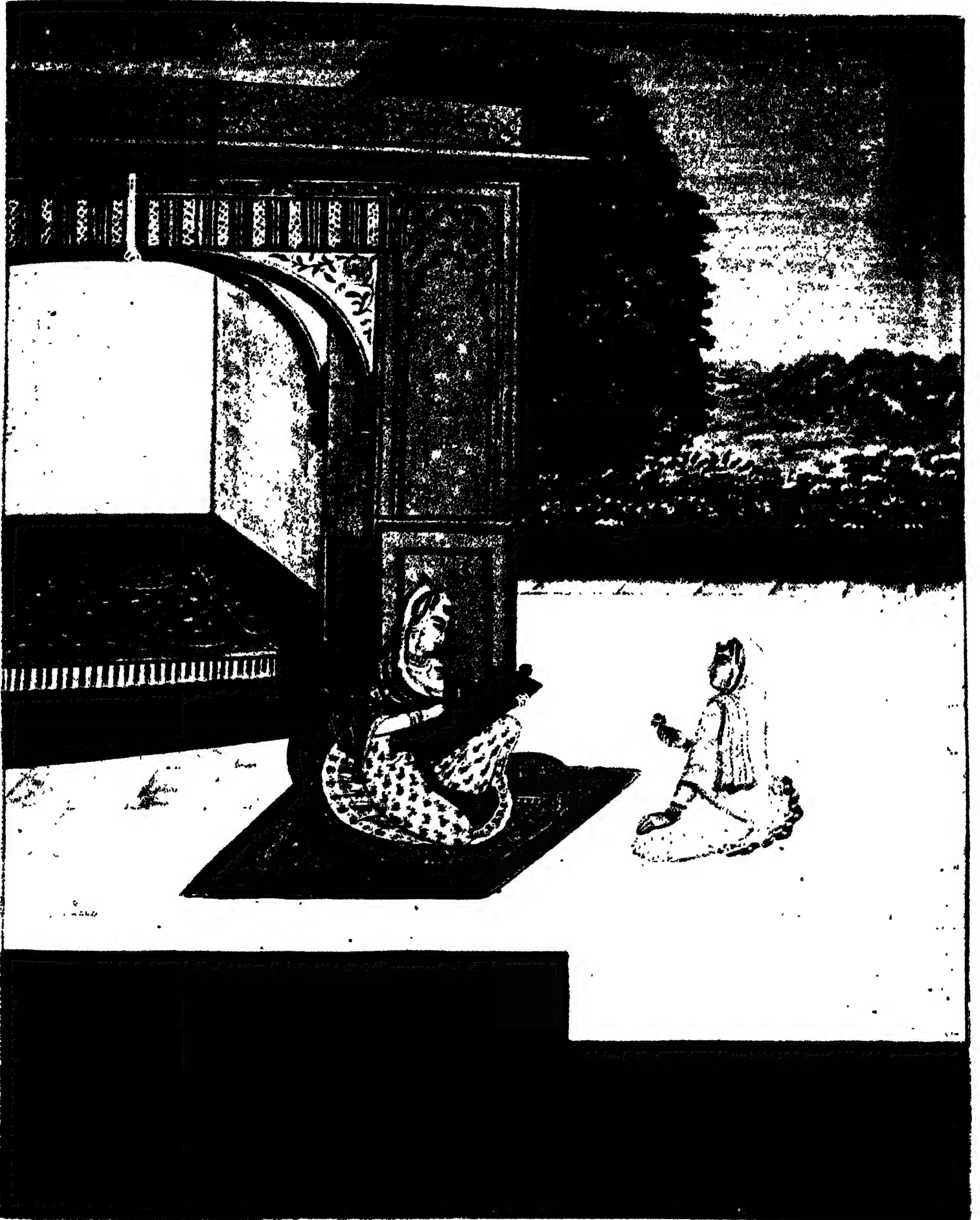
బలము బుద్ధిబలమ్మును వమ్ముగాఁగఁ-దాదకుఁ దేజోవిహీనులై త్రోసినుఁ బడి
పోవునట్లుగ బాఠశాలావరిణము-నుండి వెలువడుచుందగు కొండొకఁర

తంత్రభావజగుష్ట స్వాతంత్ర్యవాంఛ-తోడఁగూడ మనంబునఁ దోచుచుండ
భావికాలశ్వవృత్తి సంబంధములకు-జిత్తములోన మిక్కిలి సిగ్గుపడుచు

బల్యమాదిగ మఱియొకఁనికి నెప్పు-డైన నలవాటపడనివాఁ డొటఁ జేసి
యుదరపోషణమునకుఁ గాలోచితమగు-నట్టిత్రోవ యింకొకటిలే కప్పటి కది

తప్పక శ్వవృత్తులక వారు దగులు కొనుచు-రాత్మగౌరవ వాంఛల నవల నిలిపి
అదిమొదలు నోరువెఱచి మాటాడుటకును-వలయుస్వాతంత్ర్యములు లేక వారుచదావు

నలుమంజులీ రాగిణి

యీ నీవాన న హాళి నుండు నీ హాళి అగార నీ హాళి
 బాగ్యమిది వేటో నీగా - నో - యి తో ను దీగియోగజ రోవతి హాగతి
 తోనీ విధా సుగ్రహీ ప్రగ ముద పపే నీకీ బాగ్యి అనాం గతి
 ఘోరవతి పలుమంజులీ రాగిణి బా - హాళి బాని గూనీజన గాగతి ॥

కొనెడుదినములలో లోకమునఁ గలఁజు-దేశముల చరిత్రములు తద్దేశవాసి
జనులస్వాతంత్ర్యములును సాక్షాత్తుగాఁ బఠించుచున్నప్పు డాత్మల సంచితముగఁ
బాడ మెడియుదారసంకల్పములకు సముచి-తంబుగాఁ బెద్దలై చేయఁ దలఁచియున్న
దేశసేవ మున్నగుపను లాశయముల-యఁ దజ్జీర్ణములగుచుండ నందఱకును
దారపుత్రాదిపోషణ తప్పనిపని-యగుచు నుండుటచేఁ బెటయూర్జనముల
చేత జీవించ గలశక్తి చిన్ననాఁడె-పులిగియుండుటచేఁ బోషకులనుఁ గొలిచి
ఘనముగా వారిమెప్పులుగాంచఁ బ్రజల-విత్త మధికతులకు గట్టిపెట్టునట్టి
నలునులెత్తఁగి జీవింపంగలవలసినట్టి-వారలందును తమకున్న పేరు దమకుఁ
గొప్పతిష్ఠమర్యాద సుఖంబు హృద-నలల మాశ్వస్యస్థితియు నాయ తమగుచు
నిలుచుటయును దేశద్రోహములనిపెద్ద-నిష్ఠఁబూనిన జరుగక నీతినడల
స్వార్థరతితోఁ బయి పయియభివృద్ధిలను-నాన సేయుచుఁ నమజీవనమాత్ర లెల్ల
నిట్లులే ధర్మవిధిమన కెంతయేని-దూరములుగాఁగఁ బొరుగుశృంగారమునకె
పుట్టినారమన్నట్లుగాఁ బుడమికి భర-హృదయ వారలు జీవింతు రతికృషణ
కొంద ట్టి పరీక్షాయందా పెబ్బ-దీని మరలఁ గోలుకోకదో తేరువు మదికిఁ
దోచ కిహారముల కలిదూరులగుచుఁ - గాలముఁ గడుపవలసి యిక్కట్టుపడుదుఁ
రక్కటా! యిదియెల్ల విద్యావివేక-శాలురాత్మలలోన నెంచంగ వలనె?

వలసపోయిన భారతీయులచరిత్ర ప్రాచీనమైనది. వాస్తవమును, నేటిభారతీయచరిత్రమును జేలుపు కథ. “విశాలభారత” మనదగు సుమత్ర, బావా, బోర్ని గియో, మలయ, త్రివిష్టపదేశములందు భారతీయుల జాతీయ జీవనము, మత సంఘ రాజకీయసంస్థలు నేటికిని గాన వచ్చుచున్నవి. చాలకాలముక్రిందటనే మనవా రచ్చటికి వలసపోయియుండిరి. ఆఫ్రికా కుశద్వీపమనియు, నందు సంస్కృతధ్వనికల నామములతోడి ప్రదేశము లాద్యుల వాసస్థానములనియు, నచ్చటికి సింధునదీతీరమునుండి భాగ తీయు లేడనిమిదివేల సంవత్సరముల క్రిందటనే పోయి నెలకొనిరనియు, ఆర్యావర్తమున వర్ధిల్లిన నాగరికత యొక్క ప్రతిబింబమే ఆఫ్రికాలో నైలునదీ తీరమునను, మెసపొటేమియాలోను బేబిలోన్లోను కనబడుచున్న దనియు పాశ్చాత్యచరిత్రకారులే సిద్ధాంతీకరించుచున్నారు. ఆఫ్రికాకు దక్షిణముననున్న మెడగాస్కోర్ ద్వీపము లోనివారు మలయజాతి “హోవా”లు. వీరిభాష, నాగ రకత మనమలయులదే. అమెరికాదేశములో ఆసియవాసులగు కెడ్ ఇండియనుజాతివారిలో మన నీతారామ కల్యాణకథ కనబడుచున్నది. అమెరికా ఐరోపాదేశము లకు మనవారు వలసకేగినట్లు విచగ్గనములున్నవని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. అమెరికాను మొదట కనుగొని నది “కొలంబసు” కాడనియు, మన జాతి సన్న్యాసియనియు నిరీవల మెక్సికోలో జరిగిన సరిశోధనలవలన కేలినది. గ్రీసు, రోము, పాశ్చాత్య సామ్రాజ్యములు వర్ధిల్లిననాడు మన భారతీయశాస్త్రజ్ఞులు, గియోలు నచ్చటి కేగినట్లు చరిత్రలలో చదువుచున్నాము.

క్రీస్తుశకము పదునైదవశతాబ్ది పాశ్చాత్యుల యదృష్టమునకును, భారతీయుల దురదృష్టమునకును గారణమైనది. అప్పటికిమాడ భారతీయవాకాడీవన ముండినట్లును, గుజరాతువర్తముల ఆఫ్రికాతీరమున బాంబాయిలో జిలు గుమలవల నమ్ముచుండినట్లును కెప్టెన్ లంకాష్టర్ వ్రాసి

యున్నాడు. భరతఖండముయొక్క సంపదను గూర్చిన కథలు పదునైదవశతాబ్దిలో పాశ్చాత్యుల నాకర్షించెను. తురుష్కరాజ్యములవారికి సంకము లేయబాలకయు, వారితో విరోధించియు భరతఖండమునకు వెచ్చటకు సముద్రమార్గములను కని పెట్టుటకు ప్రయత్నించిరి. వారి కష్టము ఫలించెను. కర్ణాటకము, చిత్రప్రచారము చేరున రేవుల నాక్రమించియు, దేశమున నలకొనియు భరతఖండమున రాజకీయరంగమున విచరంగపు టెస్తులు వేయవొడగిరి. భరతఖండమును కనుగొనుసందర్భమున ఇతర ద్వీపములను కనుగొని నల్లవారిని ద్రోసి రాజుని నలస రాజ్యములు స్థాపించిరి. తల్లవా రాక్రమించిన భూములు దున్నుటకు, తోటలలో పనిచేయుటకు, కట్టవేయుటకు, గనులైత్తవ్వ టకు హాలివారు కావలసియుండిరి. అంతట ఆసహాయు లను, అనాగరకులునునగు నీగ్రోలను వంచించి బానిసలు గచేసి వారిచేత పనులు చేయించుటొనసాగిరి. ఈగ్రోల మైన బానిసతనము వృద్ధిచుచున్నది. నీగ్రోల దురవస్థలు వర్ణనాతీతములు. క్రీ. శ. 1800 సంవత్సరము నాటికి ఆచిత్రచింతలు, హింసలు, హతకములు దుర్భర ములు గాసాగెను. భరతఖండమున మెల్లగ సామ్రాజ్య మును సంపాదించుటవలన బ్రిటిషు వలసప్రజలు తమ నీజంట్ల నిచ్చటికంపి అచ్చట వససులు కల్పించి లాభము నొనగూర్చుమని నమ్మించి ఇచ్చటి హాలివారిచేత ఒకంబ డికలను వ్రాయింది తీసికొని పోవసాగిరి. కీరు మంచికగ్గ మును, సద్గుణములు, ఓర్పుకలవారునునగుటవలన నీగ్రో లకన్న మహిమోగకరముగ నుండిరి ఈవీలు చూచుకొని బ్రిటిషువారు బానిసతనమును బాపెదచుని 1833 లో బానిసతనమును నిషేధించి ఈక్రొత్తబానిసతనమును మొదలిడిరి. బ్రిటిషువలసరాజ్యములను మారిషస్, జమైకా, ఫీజీ, ట్రినీడాడ్, బ్రిటిషుగయానా, క్యూబా, డక్షిణాఫ్రికా, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలాండు మున్నగు దేశములలోని కర్షకులు, తోటలయజమానులు భారతీయు

లగు కూలివారిచేత ఒడంబడికలు వ్రాయించుకొని పని చేయించుకొనసాగిరి. 1887 లో మారిషస్, బ్రిటీషు గయానా, ఆస్ట్రేలియా దేశములకు మాత్రమే కూలివారు వలసపోవచ్చు నని శాసించబడెను గాని తరువాత నేటాలు, ఫీజీ, జమైకా, ట్రినీడాడ్ మున్నగు దేశములకు సంపవచ్చునని శాసించబడెను.

1921 నాటికి బ్రిటీషువలసరాజ్యములందు భారతీయులు చాలమంది యుండిరి. కన్యాలో 22,822, ఫీజీలో 45,000, ట్రినీడాడ్లో 1,17,000, జమైకాలో 20,000, మారిషస్లో 2,60,000, బ్రిటీషుగయానాలో 1,30,000. దక్షిణాఫ్రికాలో 1,60,000, ఆస్ట్రేలియా, కెనడా, న్యూజిలాండ్లలో 5,000 లోపుగను భారతీయులున్నారు. వీరిలో చాలమంది వలసపాలనప్రజలే. వీరు గాక వర్తకులు, ఉద్యోగులు గలరు. అమెరికాలో, రష్యాలో, జర్మనీలో, జపానులో, భారతీయ రాజకీయ నాయకులలో ప్రవాసము ననుభవించువారును, భారతీయ విద్యార్థులును, వర్తకులును గలరు. అందుచలన ఖండాంతర భారతీయులు ప్రవాసము లనుభవించు భారతీయులు, భారతీయ విద్యార్థులు, వర్తకులు, వలస కూలిప్రజలు అను నాల్గువర్గములను గనవచ్చును.

పూర్వము ఉచ్చినారు మన దేశమునుండి రాజకీయ నిర్బంధితులను దేశాంతరముల కంపుచుండిరి. బ్రిటీషుపరిపాలనమున లాలాజపత్ రాయగారు చాలకాలము అమెరికాలో ప్రవాస మనుభవించిరి. ఇంక ననేకులు ప్రవాస మనుభవించిరి. సుధీంద్రబోసుగారి సమెరికానుండి మన దేశమునకు మొన్నటివరకు రానిచ్చలేదు. శ్యాంశ్రీ కృష్ణ వర్మ, భాయిపరమానంద్, హరదయాలు మున్నగువారు రాజద్రోహులుగ నెవరబడి దేశాంతరముల ప్రవాసము లనుభవించిరి. విప్లవోద్యమ తత్పరులు కొందరు అమెరికాలో చేరిరి. మరికొందరు జర్మనీ, రష్యా దేశములలో చేరిరి. వీరిలో యం. యస్. రాయగారు, ఆచారి, అబ్దుల్ రాబ్, అననీముఖర్జీ, మహమ్మదాలీగారులు, మఱికొందరును రష్యా, తురుష్కస్తానములలోని పట్టణముగు టామ్ కెంట్లో చేరినట్లు షేకత్ టిస్మానీగారు “పెషావర్

టు మాస్కో” అనుగ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. వీరిలో అంతఃకలహములు కలిగినందున “మాస్కో”లో వీరికి కొంత పరపతి తగినట్లుకూడ ఆయన వ్రాసిరి.

ఖండాంతర భారతీయ విద్యార్థులు అనేకులు అమెరికాలోను, ఇంగ్లాండులోను కలరు; ఇతరపాశ్చాత్య దేశములందును గలరు. వీరికి అమెరికాలో పబ్లికల్లో, ఇతర పబ్లికల్ సౌకర్యములు లేకపోవుటయు, పరిచయస్థు లేవైన చెప్పినగాని నీగ్రోలవలెనే అవమానము పొందుటయు మ. రా. శ్రీ అనటపల్లి నారాయణరావు గారే చెప్పియున్నారు. ఇంగ్లాండులోకూడా మన విద్యార్థులు నల్ల వారుగ నెవరబడుటయు, వీరి కవమానము కలుగుచుండుటయు వినుచున్నాము. వర్గ భేదతత్వము మహమ్మారివలె వ్యాపించుచున్నది. జర్మనీ, రష్యా దేశములందుమాత్రము మనకు కొంత గౌరవము కలదు. ఆ దేశములకు పోయివచ్చిన భారతీయ నాయకు లిది గమనించియున్నారు.

భారతీయ పణిజాలు వలస కూలివారితో వలస దేశములకు పోవుటయొక్క అమెరికా, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా మున్నగు పెద్దదేశములకును పోయి వ్యాపారము చేయుచున్నారు. గాని వీరికి గౌరవము లేదు. ఆఫ్ఘనిస్తానములో హాయిబాక్లోను, ఆఫ్ఘనిస్తానమున కుత్తరమున ‘బొఖారా’ ప్రజాస్వామ్యమందును హిందూముసల్మాను సిక్కువర్తకులు సుఖముగ నున్నారు. వీరికి పౌర హక్కులు, గౌరవము కలదు. ఈ సంగతి షేకత్ టిస్మానీగారు స్వయముగ చూచియున్నారు. దక్షిణ అమెరికాలో పెనానా ప్రజాస్వామ్యమందు కూడ వీరి సింధు వర్తకులున్నారు. కాని క్రొత్తవారు రాకుండ తెల్ల ప్రభుత్వములు ప్రయత్నించుచున్నవి.

మారిషస్, ఫీజీ, దక్షిణాఫ్రికా మున్నగు వలస దేశములందు 1911 సం. వరకును వర్ధిల్లిన వలస కూలి పద్ధతి శాశ్వతబానిసదనపు విధానమే యని నిష్పక్షపాతులగు రాజనీతిజ్ఞు లంగీకరించియున్నారు. వలసకూలి ఒడంబడికను వలసరాజ్యములవారి ఏజెంట్లు భారతీయ నిగతురాసులచేత వ్రాయించుకొందురు. వ్రాయునప్పుడు పులివా డామరతుకాలములో నేయజమానికడ కంపబడు

నో ఎరుగదు. నెలకు ఏడున్నర రూపాయిల కాసపడి పోవును. ఆదేశములు భూతలస్వర్గము నలె నుండునన్న మాటలు నమ్మను. అచ్చటికి పోవ నంగీకరించును. పోయినపిదప దుఃఖించును. అచ్చట తోటలయజమానులు వీరిని పశువులట్లు చూతురు. వీరికి శ్రమ యధికము-తిండి తక్కువ. త్రాగుటకు మంచినీరుగాని, ఉండుటకు మంచి యిండ్లుగాని లేవు. అనాగోగ్యకరములగు నూడెములందు వీరు నివసింపవలెను. వీరినోపాటు 100 కి 40 వంతున స్త్రీలనుకూడ కూలిచేయుట కచ్చటికి తీసికొనిపోవ సాగిరి. కాని కూలివారి పెండ్లిండ్లు న్యాయశాస్త్ర ప్రకాగము చెల్లనిది. హిందువులు, మహమ్మదీయులు బహుభార్యత్వము కలవారగుట నలన వీరి పెండ్లిండ్లు చెల్లనిది. ఇందులన న్యభిచాగ మధికమును అచ్చటికి పోయిన భార్యభర్తలను వేరుచేయుచుండిరి. వీరు పని విడిచి పోరాదు. గ్రామాంతరము పోరాదు. పురుషుడు జబ్బుగానున్నను, స్త్రీ ప్రసూతి సమయమునను వారిని హింసించిన యజమానులు కలరు. పాలను పెంచు ధరల కమ్మనినో, గుర్రమునకు దాణా పెట్టుట కాలస్యముచేసి నో. చిను తినిగము చేసిననో వీరిని బానిసలుగా మార్చి కొరడాలతో కొట్టుచుండిరి. వీరికి వైద్యసాహాయ్యము లేదు; విద్యయు లేదు. నలనకూలి మరలకాలమైన పిదప వీరు స్వేచ్ఛముగ కూలిచేసికొని జీవింపకుండగ వీరిపైన రిల పన్ను విధించియు, వీరుచేసికొను న్యాయపాగములు లైసెన్సులు లేకుండ చేయరాదని నిషేధించియు బాధించి మరల ఒడంబడిక వ్రాయునట్లు ఒత్తిడి చేయుచుండిరి. వాయని వారిని దేశమునుండి పోవునట్లు చేయుటకు మునిసిపలు హక్కు లేయకయు, నీచముగ చూచియు, అనమానపర చియు, హింసించసాగిరి. కూలివారినిగూర్చినశాసనములు అన్యాయముగ నుండెను.

తెల్లవారు కూలివారినిమాత్రమేకొక ఇతర భారతీయసర్తకులను, ఉద్యోగులనుకూడఅవమానపరచిబాధింప సాగిరి. నల్లవారని ఏవగించుకొనిరి. మర్యాదగా జీవించు ధనికులను సైతము కూలివాడని నిందార్థకముగ ననసాగిరి. ఏభారతీయుడైనను తెల్లవారితో సమానముగ రైల్వేలో, ట్రాముబండ్లలో, గుట్టపుబండ్లలో ప్రయాణము చేయ

రాదు; కాలిదారులలో నడువరాదు. హోటల్లలో భాగతీయుల ఉడుములేదు. వీరికి విద్యాసౌకర్యములు గాని, వైద్యసౌకర్యములుగాని లేవు. మునిసిపలుహక్కులుకూడ లేవు. భారతీయులెల్లరు రిజిష్టరుచేయించుకోవలెననియు, గురుకుపత్రము లుంచుకోవలెననియు, తలపన్ను నిచ్చుకో, వలయుననియు శాసించిరి. హిందుమహమ్మదీయజనులు చేసికొనుచినామాములు చెల్లనిది. అచ్చటినాగు తమ భార్యలను పిడ్డలను భరితఖండిమునుండి తచ్చుకొనుటకు నొనులేదనిరి. న్యాయస్థానములందుకూడ భారతీయులకు న్యాయము జరుగనియ్యెను. దక్షిణాఫ్రికా చరిత్ర మా వేదగినదే! దక్షిణాఫ్రికాలో గాంధీమహాస్మృతు ప్రారంభించిన సత్యాగ్రహ మహాస్మృతుములన స్మరింపమింతి గాగు కొంత రాజీకినచ్చిరి. కాని, మరల వాగ్దాన ఖంగము గానించిరి. ఈమగనల్లలను సి. యఫ్. ఆంగ్లమాను గారు న్యాయముగ బాచిరి. దక్షిణాఫ్రికాలోను, ఫిజీలోను, బెర్మీడిగా నున్నట్లు వ్రాసిరి. ఫిజీలోను, మారిషస్లోను, ఇతర చలసరాజ్యములందును భారతీయుల బాధలను పలువురు ఇంగ్లంజియున్నారు. పై యన్యాయములు గాక ఇంక వచేకనూలుగునది కలను తెలు గాగు హింసించిన రాజ్యములందు నల్లవారి ఉడుములేదనిరి. మారిషస్లో మనలను సీగ్రోలకన్న సభములుగ చూచుచున్నారు. భారతీయులు చాలమంది కూలీలుగ వచ్చిరి గాన భారతీయ బాతియే హల్ బాతి యనిరి. చిన్న చలసరాజ్యములకన్న సంపూర్ణ స్వపరిపాలనముగల నదా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలాండ్ లులోనే కొంత నయము. అక్కడ న్యాయస్థానములందైనను కొంత సమభావము కనబడుచున్నది. భారతీయులు తమభార్యపిడ్డలను మాత్రము తెచ్చుకోరాదు. వీరును తమదేశమున నల్లవారి ఉడుములేదని ఉన్న భారతీయులను తెడలకొట్టుటకును, కొత్తవారిని రాకుండ చేయుటకును ప్రయత్నించుచున్నారు. వర్ణభేదతత్త్వము విజృంభించినది. చదువుకొన్నవారే గాని రాకూడదని శాసించిరి.

సామ్రాజ్యసభలలో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము స్వతంత్రరాజ్యముల సమ్మేళనమని రాజనీతిజ్ఞులు ప్రగల్భములు పలికిరి. భరతఖండమునుండిగూడ ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు

సభలకేగిరి. 1918 లో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునగు భాగములెల్ల తమతమ ప్రజల పునోన్మద్ధికొనుట వలసను గూర్చి నిషేధము మున్నగు నియమములు చేసికొనిచ్చుననియు, నిష్యకొరకు, సర్వకముకొరకు, మూచుటకు ఒకదేశమునా కింకొకదేశమునకు స్వేచ్ఛగ పోవచ్చుననియు, ఇతరకు ఇతర దేశములలో కాపురమున్నవారు లెచు భాగ్యులను, బిడ్డలను వాగు తమవారే యని రుజువుపరిచుకొని తెచ్చుకొనిచ్చుననియు తీర్మానింపబడినది. ఇచ్చటికి యనియమముల నాకిన చుండుట తమతమ దేశములను పోయి భాగతీయులను దేశమునుండి వెడలగొట్టునుపోయినాలో చించి గూడెములగుండునట్లును, కీర్తి పోషకము లెవ్వయు లేకుండనట్లునుచేసి దేశమునుండి వెడలగొట్టినాగిరి. దక్షిణాఫ్రికాలో స్వర్ణభేదములను చేసిరి. పైనచెప్పబడిన బాగాలు పోలేదు. దక్షిణాఫ్రికాలో ఎట్టకేలకు మగల రాజునుదిరిచి గాని దక్షిణాఫ్రికా వ్యాపయము మారలేదు. పారమస్కూలుగాని, నివ్యా కర్మములు గాని మనకు లేవు. మనము మందిగొట్టు ధూమము సంపాదించరాదు. ఆంగ్లేయనంతములను ప్రదేశములు తెల్లవారికి ప్రత్యేకింపబడుచున్నవి. పాశ్చాత్య దీనిత పద్ధతికి వలసిన కట్టుబాట్లను దక్షిణాఫ్రికావాగు చేసికొంగురట. మనకును గూడ నాగరకతి కట్టించి కొంతసోకర్మముల నిచ్చెరట. వారు నిర్ణయించిన ప్రకార ముండలేనివారు భగతఖండమునకుగాని, ఇతర దేశములకుగానిపోవచ్చునట. పోవుటకు వారే కొంత సాహాయ్యము చేయుగురట. ఏమి జొరార్యము! అప్పుడే నయముననో, భయముననో చాలమందిని వెడలగొట్టుచున్నారు. వారి నిజాభిప్రాయము తెల్లవారి దేశములగు నల వారి కడము లేకుండ చేయవలెననిదే;

దక్షిణాఫ్రికాలోనలెనే తూర్పు ఆఫ్రికాలోను భారతీయులు బాధలొందుచున్నారు. అచ్చటి భారతీయుల నాదిమవాసులకన్న నీచముగ జూచుచున్నారు. దక్షిణాఫ్రికాను, తూర్పు ఆఫ్రికాను బాగుచేసినవి భారతీయులేయైనను వీరిని తెల్లవా రేవగించుకొనుచున్నారు. తూర్పుఆఫ్రికా గవర్నరుగారును స్వర్ణభేదమును పురస్కరించుకొని శాసనములు చేసిరి. అచ్చటి ద్విత్రిహింసలు పల్లనాతీతములు. తూర్పుఆఫ్రికాలోని భాగములెల్ల తెల్లవారి రాజ్యసమ్మేళనముగ చేయుప్రయత్నమున ప్రభుత్వములనా రున్నారు.

1927 సంవత్సరము డిసెంబరులో జైగోవీలో భాగతీయబాతీయమహాసభవా రచ్చటి కష్టములను వెల్లడించియున్నారు. భారతీయుల కన్నీటిని తుడుచుటకు బ్రిటిషువాగు మన దేశీయులను కొనిసిరిని ఉద్యోగరీత్యా శోధించి ఖండాంతరములందు త్రొప్పరిగాని ఉపకారము చేయలేదు. శాస్త్రీగారును, రంగాచార్యులుగారును ఇంకను ఆశతో నున్నారుగాని సామ్రాజ్యసభలకేగిన సత్తా గాగుపడె ఆశాభంగము నొందిరి. కీర్తనంటి మితవాదికే ఆశాభంగము కట్టిన పరిస్థితు లెట్లుండునో యూహింపుడు.

నానాజాతులసభ (League of Nations)లో భగతఖండమునకు ప్రాతినిధ్య మిచ్చిరిగాని ఈ సభవారే యుద్ధానంతరము జర్మనీనార్జివలసరాజ్యములను బ్రిటిషు సలసరాజ్యములదక్షతి (Mandate) క్రిందినుంచి సరిపాలింపుచునిరి. ఈరాజ్యములందుపైలము భాగతీయుల కడములేదు. భారతీయులకు స్వరాజ్యము చేహరిన గాని ఖండాంతరములందు గౌరవము కలుగదు.

స్రింగపుసువారమును దాటి చిటికలోన - రెండుగాఁ గుడి కెడము కాదందు చీలె;
ఒక్కదానికి రఘునాథుఁ డొడయాఁ డయ్యె - రెండువదళింబు చంద్రభానుండు నడిపె.

ప్రాణముఁగొనిదిప్రేమకు స్వస్తి చెప్పి - శ్రీశయకాలరుద్రాకృతిం బాటినేసి
బారుటీతులు పట్టి నెవ్వడిని దూకు - నామగలఘాక కరుల మోహరము విచ్చె.

కలఁగి కలగుండుగొనియుఁ జీకాకుఁడియు - వెనుక వెనుకకు నొడిగెడు విమతభటుల
గుదులు గుదులుగ నీతల గుచ్చిగుచ్చి - కసిమనంగిరి మనవారు గండుమిగిలి.

నటకి వైచినచెఱకువనంబుకరణి - గోయఁబడినట్టి వరిచేనుచాయ డించె
యవనసైన్యంబు 'హరహరా'యనుచుఁ బేర్చి-చంద్రభానుండున్ భట్టివంశమఁగి తాఁక.

ఆతెఱపి చూచి దుర్గదా సాత్మఁ బొంగి - జక్కిమిన్నలపైని మ మ్మొక్కఁ బంచి
తక్కుగల రావుతులతోడ చాడుతీసె - భవనమును నీడి యీశుపై భార ముంచి.

పాయ యిచ్చిన మొగలాయిబలమునడుమ - సస్రసిక్తమై చితచితలాడుబాట
నిరుమెయిని రేగుచుండ భీకరతఁ బోరు - బాణవేగంబున గుఱాలఁ బఱపినాము.

కాండ్లు కాండ్రనువ్యాఘ్రముఖింబువంటి - పొలికలను దాటినా మనుమోద మెట్లు
కీల లుమిసెడు పలుజజాయాలవాత - దిట్ట లందఱ విడిచి యేతెంచుమాకు?

తడవు విననయ్యె ధాంధమీధ్వస మొకఁడె - తక్కునందడి యెల్లను దఱిగె నోలి
సంగరవిధంబు జవనికచాటు దయ్యె - డిల్లిపురి వెన్కఁబడఁజేసి మల్లుమాకు.

దూరనికటంబులు నికటదూరములుగ - జంగమముల్లు పరుగిడ స్థావరములు
స్థూలసూక్ష్మముల్ రెండు విజ్ఞోడుపడఁగ - సాగె నశ్వాలి మానసజవముతోడ.

పెడతలకు వచ్చె నడినెత్తి విడిచి ప్రాద్దు - విడిచి తరుమూలములు నీడ లేడగఁ బ్రాకె
జనపదంబులు నిర్జనస్థలులు కడచి - వచ్చుచుంటిమి మనభూమివైపు మేము.

అస్త్రాః బిఱిది నేల గొంతెత్తి యటచే - శత్రువులు శత్రువు లటంచు సంభ్రమమున;
ఆపలుకు వింటి గుండె నీరయ్యె నాకు - బురుషవేష మూనినను మైమరువు తొడిన.

నాదు ప్రాణములకొఱకు గాదు తనయ! యట్లు భయవిహ్వలత్వ మే నందుఁబల్లు
జిన్నసవతులకై వడిఁ జితిని జొరక - మొండినయి నీకొఱకు గాదె యుండినాను?

పెద్దసుడిగాలిలోఁ బలె విన్నుముట్టి - ధూళిఁటలంబు కనిపించె దూరమందు;
గుసఁములు వేయిటను వేల గ్రొచ్చినట్లు - చప్పు డేతేరసాగె నాచక్కినుండి.

అంతకంతకు నెడమును నాహరించి - కలిసికొనఁ జూచునాఁగమునఁ దోచె
జంద్రకేశస మాకాశసరణి నెగుర - దొరగఁ బటతెంచుమొగలాయి దొరలపిండు.

సారిదు రణవోరుఁ డాదియొ పిఱిదిమగలు - గిట్టున మరల్చి తమజిరా గుట్టములను
గలహమునకు నన్నద్ధులై నిలువఁబడిరి - అహితసాదినమూహంబు నడ్డగింప.

ఆచమూనాధుకడ సెల వంద ముత్రి - క్రమ్మతెను మమ్ము గొని నిమేషమ్ము నిలక;
అరులు శఱుమువో వెనుకదం డడ్డునట్లు - ప్రథమమునఁ జేసికొనిరొ నిర్ణయము వారు.

ధర్మవోదతు లైన యాధైర్యగిరులు - ననయశాసన ప్రవిధేయు లైనయరులుఁ
దారసిల్లినకొలుఁదిని దూరమైతి - మాదృతఃపలాయనారంభ లైన మేము.

షణ్చిమోత్తరహిమ శైలవాటియందు - విశ్వగిరిసమీప తేత్రవితతియందఁ
ద్వజనకు కీర్తింబ కాధారు లైన - పోటగుల వీడి రాలేకపోయె మనసు.

అట్లు మాసనహీన హిమమ్ముతోడ - నెంతలెక్క నిచ్చితిన్ గో నెఱుఁగఁజాల
స్మృతిగలిగి చూచునరి కజమిరుకోట - రేకయి చుక్కయి యడంగె నాకసమాన.

ఆది వేర్పాటులేక మహాద్రినోలె - మ్రోలుఁ బొడసూపె మనయోధపురపుఁగోట
కనుల కన్నడు విడిచినకల్వ లగుచు - రాను రా సుంత బురుజు లేర్పడఁ దొడంగె.

ఆహరున మంత యాక్షణంబందె యజిత! ఆనలిక్షణంబు సాంద్రభయావిలంబ
మరల ధారుణీతలసభోంతరమునందు - ధూళివిసర నేషధ్యంబు వ్రేలుకతన.

కడిది శోకాంధతమనంబు గ్రమ్ముకొన్న-యల్లమునఁ బోతె మెటకట్టు లొక్కయాశ
పగతుటను దోలి జయలక్ష్మీపాణి పట్టు - వచ్చుచున్నారొ మనవీరవరులె యనుచు.

వెట్టియేకాని యెంతటివీరు లైన - నూర్వరెకదా యసంఖ్యుల నోర్వెగలరె
అడరెదరెకాని మందరాహార్యమట్లు - కొంతవడి వైరిసేన సంక్షోభ మొంద.

మందలను మ్రొగి యంగద డింద కునికె - బసికొనినకూరిమృగములనెగిది సంత
మగుడ వెన్నాడఁదొడఁగిరిమలకదొరిలు-నురుగులనుగ్రక్కు-తురగాలఁదలముకొనుచు.

అపు డమాత్యుండు సనుఁ జూచి యనియె నిట్లు-‘అమ్మ! మావంతువచ్చినదట్లుకొనఁగి;
పాతీపోవలె మీగు కుమారుఁతోడ - నిముసమేనియు నిచ్చోట నిల్వకుండ.

అదగొ నాకనంబడుచున్న యద్రమిఁదఁ - గ్రాలునది జగన్నాథుని యాలయంబు;
ఎట్టిచిక్కును మీకు రానీక వీర-బంగరిక్షకులై మిమ్ము సనుగమృతం.’

అనుచు నేబడమందితో నాఁగి తాను-దక్కినేబ్రహ్మ మావెంటఁ దరలఁబనుచు
నాసచివుఁ గాంచి దూఱుంబు నాఁడలేక - యెలుఁగు రాలునడంగ నే నిట్లు లంటి.

‘స్వామి! యింక నెందఱ నిట్లు బలియొసంగి - పాపపుశరీర మేను గాపాడుకొందు?
చాలు నీచిత్రవధ వేయిజన్మములకు - వెల్లఁ డనకుండు మిము వీడి వెళ్ల నేర.

ఎదురుకొందము శత్రుల నెల్లరమును; - చీలి చను తంతమాత్రంబుఁ బోల దపుడు;
సమరమున నంద టొకమాత్రె చత్త; మిద్ది - రాజకాంతల కున్నమర్యాదచొప్పె.’

అని వచింపనే, ‘నార! యిట్లాడనగునె - సకలమార్వారురాజ్యానుశాసకుండు
ప్రబలమొగలాఁగు గర్వవిధ్వంసకుండు - నగుకుమారుని మీ రొడియందుఁ దాల్చి.

సేవ్యులరు మీగు మేము మీ సేవకులము - నెఱపుచున్నాము మావిధి నెగులువిడుండు
రక్తమునఁ దేలకుండ గాత్రములు మావి-గాయమును మీమెయినిజూడఁగలమేమేము?

ఇంతకును యోధపురరాణి కేల చెప్ప? ఆలసింపిన సర్వంబు వ్యర్థమగును;
సుతునిహిత మెంచి దేశంబు హితము నెంచి - యాచరింపుఁ డనియె నామహాత్ముఁ డజిత!

అంత నేమియు నేను మాతాడలేక - నైవనిర్ణయ మెట్టులుఁ దప్పదనుచు
నన్నెలను బ్రక్కలదిమి వార్వమ్ముఁ గొల్చి - సత్వరమ వారి వీడ్కొని సాగినాను.

గండశిలలచే నిండినకటికినేల - హయభురమ్ములు మ్రోగించినప్పడెల్లఁ
దరిసి రరు లంచుఁ గడు నుల్కితిరిగి చూచు-చరుగుదెంచితి గుడిని లక్ష్యముగ నుంచి.

గమనవేగంబునఁ దురంగకాయమందఁ - గాతరతపెల్లున మనీయగాత్రమందు
జాలువాతడు ప్రస్వేదజలము నార్చె - నప్పు డేదురైనమలచూనిలార్భకుగడు.

అసుగును రటగచు నయ్యద్రయఃప్రితలము - మేము చేరుసరికి నబ్జకాముకుండు
పశ్చిమన గేంద్రమూర్ధంబుఁ బాసి చనియె - నంబరముఁ జిత్రవర్ణాంకితంబుఁ జేసి.

నింగితేరమీఁదఁ దులకించురంగు లన్ని - క్రమముగా మాసిపోయెను గాంచుచుండ;
సహజ ప్రైల్యాంధకారంబె సాగ్రదమగుచు - మిట్టుపల్లంబు లొకటిగా మెండుకొనియె.

నాదుజీవచరిత్రలో నాటిపుటయె - తిరుగనేయుచుఁ గూర్చుంటి గీర్ణచింతఁ
ద్రెడ్డు తేరచాఁచ చుక్కాను లేనినావ - నల్లి దాటంగ వలసినయతనిమాడ్కి--

ఏనిమున మెట్టిదో యని యేమతిలక - చీమ చిటుకన్నయలికిజే జెదరనీక
పట్టుకొను చున్నచెవిలోనఁ బడియెఁ దిరుగఁ - గదము నడచెడు గుఱ్ఱాలకాలిసద్దు.

వెంబడినె వినంబడెఁ గర్ణపేయముగను - బహుశశంఖస్వనంబులు గుహలు సెలఁగ;
అవ్వి విజయసూచకములే యైన మాకు - శత్రుకల్పితంబు లనిసంశయము పొడమె.

తోన మనవారు కవచాలు తొడిగి మగుడ - నిలుబడిరి బారుదీరి కోవెలకు నవల;
వారు చాచిన నిడువాఁడి బల్లెకోల - లేదు పెరిగినచందాన నెసఁగె నజిత!

తమ్ము మార్కొనఁ జేయుకోల్తలను జూచి-పక్కుమని రొక్కపెట్ట నావచ్చువారు;
'అరులు పఱచిరి హితులమే యాఁగుఁడంచు-గుఱ్ఱములనుండి దిగిరి మేడ్డురు కుమార!

తొలుత దిగినాతఁడె యమాత్యదుర్గదాసు - కల్లెముల నూని యట్లు దగ్గఱకు వచ్చు
జేతలను గన్నులార వీక్షించినపుడు .. మేము పొందినయానంద మేమి చెప్ప?

ఇట్టలం బగుతమి వారిచుట్టు మూఁగి-గాఢముగఁ గొఁగిలించిన కారణమునఁ
గట్టు టుడిగి గంటులవెంటఁ గాఁగునెత్తు - రించుకీంచుక యెల్లరియెదల నంటె.

తుత్తునియ లయి వ్రేలాడుక త్తళాలు-కత్తళాల నెత్తురు చిమ్ము గాయములును
సిడులు మాత్రంబె మిగిలిన యడిదములును-అడుగులూడిన దిస్సయూఁటెలును జూచి,

స్వల్పతర మైనహత శేషసంఖ్యఁ జూచి - ప్రక్కలను రక్ష మోడువార్గములఁ జూచి
సుఖముగ జయం బబ్బమి వెలియుచుండఁ-బగ్గలదోలినక్రమ మేల వారి నడుగ?

ప్రెగడ యానాఁడు చూసినవిక్రమంబు - సమరపాండిత్యమును భుజాచండిమంబు
సన్నుతింపఁగ వేనోళ్లుఁ జాల వనుచుఁ-జెప్పదురు వారు నేడు నచ్చరువుతోడ.

‘ఎవరి వీరబీరిని నన్నుఁ బృచ్ఛచేసి-తెనరినో తెల్లమయ్యేనే యిప్పుడు తగ్గిడి!
‘నేల్పులా తెల్పు’మంటివి వీరిఁ జూచి-నగులెమైనను మనపాలిసురలె నీగు.

క్రూరుఁ డొరంగిజీబుని కుటిలవృత్తి - నసువులను నొడ్డి వీరస్వ డడ్డకున్న
మనమతము మనరాజ్యము మనముకూడ-నేమి యయియుందుమో వైవమే యెఱుంగు.

పూతరహతూరు వంశిగపు మొలక వీవు - ననయుచుండ నేతుగకజనానలోనొ
స్వర్గమున నున్న మీతగ్గిడినరన నిల్చి - యశ్రువుల నిచు చుగదా నే ననుచుపంబు.

వీరికతమునఁ జుమ్మి మార్వారులక్ష్మి-బీబి కాకుండ నున్న దీవేళవఱకు;
బలవదహితలక్ష్మిత మయ్యుఁ బ్రభలు గురియు-నీకకూఁకటి మకుటంబు నేడు కుట్టి!

ఆత్మదేశంబుకొఱకు నేత్యాగమూర్తు-అనుభవంబుల సర్పిగతు రలఘుబుద్ధి
వారి మనసాగఁ గొల్పిని వ్యర్థజీవి - పుట్టినను గిట్టిన నొకగడె పుడమిమీఁద.

పల్లవచరిత్ర మునందు కొన్ని సంశయములు

డాక్టరు యా. వెంకటరమణయ్య గారు, యం. ఏ., పి హెచ్. డి.

వేంగీ దేశము పల్లవసామ్రాజ్యములోనిదనియు, పల్లవులు ప్రథమమున వేంగినుండియే దక్షిణదేశమును సాధించి రనియు కొందఱు పరిశోధకు లభిప్రాయ పడుచున్నారు. వీరభద్రరావుగారు, “శివస్కంద వర్మగాక మఱికొందఱు పల్లవరాజుల పేరులు శాసనములందు గాన వచ్చుచున్నవి”¹ అని చెప్పి వేంగీదేశమునందు రాజ్యము చేసిన జయవర్మ, విజయవేనవర్మలను బేగ్గొని యున్నారు. మఱియు, “సాలంకాయన గోత్రులయిన పల్లవరాజులలో నొకరు నూతనముగా ననుకూల మగు నగరము నొకదాని నిర్మించి వేంగియనగా పులియని యర్థముండుటచేతను, శత్రువులకు బెబ్బలివలె సమీపింప సాగ్యము కానిదని నూచించుచుండుటచేతను వేంగీపుర మని పేరు పెట్టి యుండును.... ఈవేంగీదేశము పల్లవులకాలమునను, చాళుక్యుల కాలమునను దక్షిణమున గాంధీపురము వలకును, నుత్తరమున మహానదివలకును వ్యాపించినది.”²

ఇందువల్ల మూడువిషయములు తెలియుచున్నవి: (౧) పల్లవులు వేంగీదేశముపై రాజ్యముజేసిరి. (౨) సాలంకాయనులు పల్లవులు. వంశము పల్లవవంశము. గోత్రము సాలంకాయన గోత్రము. (౩) పల్లవులకాలమున వేంగీదేశము కంచినుండి మహానదివలకును వ్యాపించి యుండెను. ఈమూడు అభిప్రాయములను చరిత్రకారు లంగీకరింపదగినవి కావు. ఏలన అవి ఆధారరహితములు. వీనియందొక్కొక్క దానిని ఈ క్రింద సూక్ష్మముగ జర్పించి వానియందలి నిజమును వెల్లడించుచున్నాను.

(౧) పల్లవులు వేంగీదేశము నేలిరా? యనుప్రశ్నకు లేదనియే సమాధానము చెప్పవలయును. ఈవిషయము

పల్లవశాసనములను పరిశోధించుటచే తేలగలదు. వేంగీదేశము క్రీ. శ. ౬౧౭ సంవత్సరమున రెండవ పులకేశిచే జయింపబడి తదనంతరము చాళుక్యుల యధీనముననుండి యుండుటచేత క్రీ. శ. ౬౧౭ నకు పిమ్మటి పల్లవ శాసనములను మనము శోధింపబనిలేదు. తత్సూర్యపు పల్లవ శాసనములు అవి వ్రాయబడియుండు భాషచే రెండు తిరగములకు జీరియున్నవి: ప్రాకృత సంస్కృత శాసనములు. వీని నెంతసూక్ష్మవృత్తితో వచకి మాచినను పల్లవరాజ్యముయొక్క ఉత్తరపు సరిహద్దు కృష్ణనుదాటినట్లగపడును. అయితే పల్లవరాజ్యము వేంగీదేశముపై వ్యాపించి యుండవచ్చునని శంకించుటకు కొంత యాధారము కలదు. క్రీ. శ. ౫ వ శతాబ్దాంతమున నెల్లూరు గుంటూరు చుండలములపై రాజ్యము నేయుచున్న (యు. మ. విష్ణుగోపుని కుమారుడు) సింహనర్మ వేంగీరాష్ట్రముపై ప్రభుత్వము నేయుచుండినట్లగపడుచున్నది. ఇతని చుంగమారుశాసనమున తాను సడరుగ్రామమును బ్రాహ్మణులకు దానము చేసినట్లు చెప్పుకొని యున్నాడు.

[“పల్ల వానాస్థిమృమహారాజ (జః) శ్రీ సింహవర్మమృ వేంగీరాష్ట్రే మార్జూమ (దూ) గ్రామే గ్రామేయకాన్స వ్యాధ్యక్ష పల్లభ శాసనసచ్చారిణశ్చాజ్ఞాపయతి.”³]

పైజెప్పబడిన వేంగీరాష్ట్రము వేంగీరాష్ట్రమా లేక వేరొకదేశమా? పల్లవవేంగీరాష్ట్రములకు గృష్ణయే హద్దుగుటచేత, వేంగీ రాజ్యమును పల్లవు లీకాలమున జయించియుందురేమో యను సందేహము కలుగుచున్నది.

1. ఆం. క. సం. పూర్వ యు. పుట 218.

2. Ibid, p. 222.

3. ఇం. ఆం. v, పు. 155.

ఈకాలమున పల్లవులు మిక్కిలి యున్నతపదవియందుండిరి. కంచిరాజగు రెండవ సింహవర్మ-మంగదూరు శాసనపు దాతయగు సింహవర్మయొక్క పెద్దతండ్రి-కృష్ణాకావేరులకును, తూర్పు పశ్చిమ సముద్రములకును మధ్యదేశముల నేలెను. అతనికి గంగరాజులు భృత్యులు. కడంబుల నాతడనేక సమరములయందు జిదగ గొట్టి పాదాక్రాంతులను జేసికొనెను. ఈరాజునకు గుడిచేయినంటి వా దాతని తమ్ముడు యువమహారాజు విష్ణుగోపవర్మ. ఈ విష్ణుగోపుని కుమారుడే మంగదూరు శాసనపుదాతయగు సింహవర్మ. కావున, పల్లవు లీకాలమున గృష్ణుని దాటి వేంగిని స్వాధీనముచేసికొని యుండినను ఉండవచ్చును.

ఇందు కొకయాత్రేపణకలదు. వేళ్లో రాష్ట్రము వేంగీరాష్ట్రము కాదు అన్యము. అని నామిత్రులు సోమ శేఖరశర్మగారు చెప్పుచున్నారు. అట్లనుటకు కారణములు రెండు. మొదటిది: ఒక మంగదూరు శాసనమునందు దప్ప పల్లవులకు వేంగిదేశముతో నేలాటి సంబంధమున్న శ్రీశాసనమునను గాన్పించును. కావున పల్లవులు వేంగి నేలరని దృఢముగా చెప్పటకు ఈ యాధారము చాలదు. ఇది యందటిచే నంగీకరింపదగినదే. రెండవది: ప్రాచీన శాసనములనుబట్టి మాడగా కృష్ణాకావలియొడ్డుననున్న దేశవిభాగములకు “విషయములని” పేర్లుండేనే కాని “రాష్ట్రము”లని పేర్లున్నట్లుగపడవు. పల్లవ రాజ్య విభాగములకు రాష్ట్రములను పేర్లుండెననుట యందఁ జ్రేణిగినదే. —సాతాపానిరాట్టము, కర్మరాష్ట్రము, ముండకరాష్ట్రము ఇత్యాదులు. కావున వేళ్లో రాష్ట్రముననునది కృష్ణకు దక్షిణమున నెచ్చటనో యుండిన పల్లవ రాజ్యభాగమున నొకదానికి పేరేగాని, కృష్ణాగోదావరుల మధ్యనున్న సుప్రసిద్ధమగు వేంగిదేశమున కన్వయింపదు.

ప్రథమమున శర్మగారివాదము చాల సమంజసముగ నుండినట్లుగపడుటచే దాని నంగీకరించితిని. అయినను శాసనములను మరల చదువగా నాపూర్వపు సందేహము తిరుగ పొడకట్టినది. వేంగి వేళ్లోశబ్దములకు విశేషముగు పోలిక గలదు. రెండవ సింహవర్మకాలమున పల్లవులు

వేంగిరాజ్యమును జయించియుందురను నూహయు కేవల మచింత్యముగాదు. ఇక రాష్ట్రాశబ్దముకృష్ణాకావలియొడ్డుననున్న దేశభాగములకు జెల్లదనుమాట నించుక విచారింతుము. సాలంకాయన విష్ణుకుండి, చళుక్యవంశజులగు రాజుల శాసనములు దేశ విభాగములను జెప్పునప్పుడు “రాష్ట్ర” శబ్దమును దలపెట్టక “విషయ” శబ్దమునే ప్రయోగించియున్నను పల్లవులు తమ జయించిన దేశమును రాష్ట్రమని బేర్కొనుటయందు వింత యేమియును గాన్పించును. తమ రాజ్యములోని యితర భాగముల కన్నిటికిని రాష్ట్రములని పేర్లుండ, క్రొత్తగా జయించిన వేంగి దేశమునకు వేళ్లో రాష్ట్రమని పేరిడుట సహజమే. ఒకటిగా పగ రాష్ట్రమును జయించినప్పుడు, సాధ్యమై సంభవించును, స్వరాష్ట్రములందలి యాచార న్యనహాగములను జయించిన రాజ్యములో వాడుకలోనికి రచ్చుట యసంభవమగు విషయము గాదు. ఇందుకొక యుదాహరణమును జూపెదను. చోళరాజ్యవిభాగములకు “నాడు”లని పేరు. అయినప్పటికిన్ని, బాదామి చళుక్యరాజు ముదిటి విక్రమాదిత్యుడు చోళరాజ్యమును జయించి యచ్చట కొన్ని గ్రామముల నిచ్చియున్నాడు. గద్వాలు తెచ్చుపట్టక! యందు “చోళికావిషయంప్రవిశ్య” యని చెప్పియున్నాడు. అరవదేశమున రాజ్యభాగములకు రాష్ట్ర విషయశబ్దములు అరవగజాలచే ప్రయోగింపబడి యుండలేదు. అంతమాత్రముననే విక్రమాదిత్యుడు జయించినది కావేగీతీరమందలి చోళదేశముగాదు, మఱియొక చోళదేశమని చెప్పటకు వీలగునా? విక్రమాదిత్యుడు చోళరాజ్యమును జయించినప్పుడు దానిని దేశాచారప్రకారము “నా”డని పిలువక స్వదేశాచారప్రకారము “విషయ”మని పిలిచెను. ఇట్లే పల్లవరాజులు చేసియుండినను ఉండవచ్చును. కావున సింహవర్మ కాలమున వేంగి పల్లవులకు లోబడియుండెననుట కవకాశము లేకపోలేదు. అయినను వేంగి తరువాత అల్పకాలముననే తిరిగి పారతంత్ర్యవిముక్తిని బడసినట్లున్నది. పల్లవసామ్రాజ్యపు టుత్తరపుటెల్ల యెప్పుడో యొకప్పు డల్పకాలమువఱకు గృష్ణ నొకవేళ దాటియుండినను, చిర

కాల మట్లుండెనని చెప్పటకుగాని, వేంగి పల్లవసామ్రాజ్యములోని యంతర్భాగముని చెప్పటకుగాని బొమ్మగ నాధారములు లేవు.

(౨) పల్లవ వంశపు రాజులలో సాలంకాయన గోత్రములు కొంచెము కలరా? పల్లవుల శాసనములం దున్నట్టియందును “భారదాయసగోత్రో పలవానాం,”¹ “భారద్వాజసగోత్రస్య...పల్లవానాం ధర్మ్యాయన మహారాజస్య”² అని చెప్పబడియున్నది. శాలంకాయనుల శాసనముల బరిశోధించిన “శాలంకాయనో మహారాజ”³ యని కానవచ్చుచున్నది. భారద్వాజుడుకానిపల్లవుడుగాని, శాలంకాయనుడైనపల్లవుడుగాని శాసనములయందు చెప్పటను గానిరాదు. “శాలంకాయన” శబ్దము గోత్రసూచకమో లేక అన్వయసూచకమో నిర్ణయించి చెప్పటకు ఆధారములు లేవు. ఇట్టి స్థితియందు సాలంకాయన శబ్దము గోత్రసూచకమనియు, సాలంకాయనులు పల్లవాన్వయులనియు వచించు వాక్యములు సత్యమునకు సూరములు. ఇట్లొక బృహత్పల్లవానాం సంశయముల నెల్ల శాలంకాయన సంశయమును స్వతంత్రవంశముగ బరిగణింపబడి నులసినదేకాని, పల్లవసంశయమునకు దాని నదికింప బ్రయత్నించుట సత్యమును గప్పిపుచ్చ నుద్యమించుటయే.

(3) పల్లవుల కాలమున వేంగి మహానది మొదలు కంచిపర్యంతము వ్యాపించియుండెనా? వేంగి స్వతంత్ర రాజ్యమునియు, పల్లవుల యేకబడికి—నప్పుడో యొకప్పుడు స్వల్పకాలపర్యంతము దప్ప—లోబడి గుండలేదనియు ఇంతకుపూర్వమే చెప్పబడియున్నది. చాళుక్యులు స్వాధీనము చేసికొనుటకు పూర్వము వేంగిదక్షిణపుహద్దు కృష్ణను దాటలేదు. చాళుక్యులు వేంగిని జయించిన పిమ్మట దానియెల్లలను విస్తరింపజేసినది వాస్తవమే కాని యప్పుడు గూడ వేంగిదక్షిణపుటెల్ల మన్నేటిని దాటిన ట్లగపడదు. ఇంక కంచిమాటును వేరుగ జెప్పవలయునా?

ఈచర్చవల్ల (౧) పల్లవులు వేంగియందు రాజ్యము నేయలేదనియు, (౨) సాలంకాయనులు పల్లవ వంశములు కారనియు, (3) వేంగిరాజ్యపు దక్షిణపుటెల్ల కంచిపట కన్నడును వ్యాపించలేదనియు తెలియుచున్నది. అయితే వీరభద్రరావుగారు సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులు. వారిట్లు సారవడుటకు గారణమేమి? ఇందు కొక్కకారణముగ పడుచున్నది. పల్లవసాలంకాయనబృహత్పల్లవానాం వంశీయులశాసనము లన్నియు నొక్క లిపియందు వ్రాయబడియున్నవి. పరిశోధకపండితులు దీనికి వెంగిలిపియని పేరిడిరి. ఇంతేకాక, యీ లిపియందు వ్రాయబడియుండు శాసనములందు పనేకములు పల్లవుల నగుటచే, తక్కినవి గూడ పల్లవ వంశముల శాసనములుగానే నమ్మి బృహత్పల్లవానాం లను, సాలంకాయనులను, కందారపురవరాధీశ్వరులను పల్లవ వంశములని ప్రిటుగారు వ్రాసిరి. వారు పరిశోధకులలో ప్రథములగుటచే వారియందు చిట్టి ప్రమాదజనితములగు లోపములు గన్పించుట సహజము. తరువాతివా రీవిషయమును బర్చింపక దానిని వేదవాక్యముగ నంగీకరించుటయే వింత. ఇట్లు పూర్వపరిశోధకపండితులు వాక్యములను సంపూర్ణముగ విశ్వసించుటచేతనే వీరభద్రరావుగారిట్టి ప్రమాదమునకు లోనై యుండుగని నా నమ్మకము.

౨

ఈ సంస్కర్తమున జర్చించ దగిన విషయము వేరొకటి కలదు. ఇటీవల చిట్టా శేషగిరిరావుగారు కొక నవీన విషయమును గనుకొనిరి. అది నిజ మగునేని దక్షిణదేశ చరిత్రనుగూర్చి మనకున్న యభిప్రాయములను మార్చుకొనవలసి వచ్చును. “సముద్రగుప్త శాసనము-కళింగదేశచరిత్ర” అను శీర్షిక క్రింద వ్యాసము వ్రాయుచు, అందలి “కారాలకమంతరాజ”, “కాంచేయక విష్ణుగోప” అను పదములకు నూతనార్థములను జెప్పుచు సముద్రగుప్తుడు కళింగమును దాటి దక్షిణమునకు నెళ్లలేదని సిద్ధాంతీకరించి యున్నారు. ఇంతేకాక, “ఇట్లే

1. ఎపి. ఇం. vi, 84.

2. ఇం. ఆం. v, 50-52.

3. భారతి, సం. ౧, సంచి. ౮, పు. 120.

కాంచేయక మనునదియు కళింగమందలి గ్రామములచే సమన్వయ మగుచున్నది...అను గ్రామములు అన్నియు పల్లపునాటిలో, కనబడుచుండుటచేత నీ కాంచీపుర రాజ్యము పల్లపురాజ్యమే యనదగియున్నది. ఇట్లు కళింగ మందు కౌరాలక కాంచేయక రాజ్యము లంతర్భాగములు గా క్రీ. శ. 4వ శతాబ్దమున సముద్రగుప్తుని దాడికి లోనై యుండును.”¹

శేషగిరిరావుగారి వాదములో నెంత సత్యము కలదో కనుగొన వలయును. అలహాబాదు శాసనమున బేర్కొనబడిన “కౌరాళ” మెచ్చటనుండెను? రెండవ పుల కేళి అయ్యవొళె శాసనమును బరిశీలించు సందర్భమున అందలి,

“కౌనాళమంబరమివోదిత సాంధ్యరాగం”²

అను వాక్యములోని “కౌనాళ” శబ్దమును, అలహాబాదు శాసనములోని ‘కౌరాళ’ శబ్దము నొక్కటియేయనియు, అదియే యిప్పటి కొల్లేరనియు కీలుహారకొగారు వచించిరి. వీరి వాక్యములను నిరసించుచు చూబ్రేగాగు త్రిపుప్రాచీన దక్కను చరిత్రమునం దిట్లు వ్రాసియున్నారు:

“అయ్యవొళెశాసనమును బరిశోధించుచు కునాళమును సరస్సును, అలహాబాదు శాసనమందు జెప్పబడిన కౌరాళరాజ్యమును నొక్కటియే యని కీలుహారకొగారు నుడివిరి. వీరు చెప్పిన యర్థమును వితర్కించక యందఱును గ్రహించిరి. ‘కొల్లేరు సరస్సుగట్టున రాజ్యము నేయు మండిన’రాజును సముద్రగుప్తు డోడించె నని యందఱు నొప్పుకొనుచున్నారు, అయినప్పటికిని కౌరాళమునకు కునాళముతో నైక్యము గల్పించుట కాధారమేమియును నాకు గన్పించదు. ఈ షేర్ల కొండొంటిలో పోలికలేదు. ‘కౌరాళ’ అనుదానిని ‘కౌరాళ’ యని యెదునవలయు ననియు, కౌరాళరాజ్యమని తర్జుమా నేయవలయుననియు

అలహాబాదు శాసనములో కొల్లేరు సరస్సు ప్రశంసయే లేదనియు నాతలఁపు.”³

చూబ్రేగారి వాదమును తత్క్షణమ గ్రహించి కొందఱు పరిశోధకులు సముద్రగుప్తుని పండయాత్ర కంచి యికు వ్యాపింపలేదని వాదించుచున్నారు. శేషగిరిరావు గారన్ననో సముద్రగుప్తుడు కళింగమును దాటలే యు చున్నారుగదా. అలహాబాదుశాసనములోని ‘కౌరాళ’ మునకును, అయ్యవొళెశాసనములోని ‘కౌనాళ’ మున కును సంబంధములేదని గదా వీరి వాదము. చూతము. అయ్యవొళెశాసనమున ‘కౌనాళ’ మను మాట లేదందు కేమో. దాని ౨౦ వ శ్లోకమున నిట్లున్నది:

సన్నద్ధవారిణ ఘటాస్థగి తాస్తరాళిం

నానాయుధక్షతస రక్షతజాజ్ఞరాగం;

ఆనీ జ్వలం యదవమద్దిత మభ్రగభృత్

కౌనాళమంబరమివోదితసాంధ్య రాగం.⁴

ఈ పైశ్లోకమున పులకేళి సైన్యములు, కౌనాళజ్ఞా శయమునందలి ద్వీపము నాక్రమించుకొనినట్లు సర్దింపఁ బడియున్నది. ఇందువల్ల రెండు విషయములు తెలియు చున్నవి: (౧) అయ్యవొళెశాసనమున కౌనాళ ప్రశంస యున్నది. (౨) కౌనాళము సరస్సు; దాని యంతర్భాగమున ద్వీపము లున్నవి.

కాబట్టి, కీల్హారకొగారు కౌనాళమును జూచుట తోడనే కౌరాళమును పలచుట సహజము. రకారము నకారముగ మారుట యొక గొప్పమార్పుగాదు. అందుచేత అలహాబాదు శాసనములోని “కౌరాళ” యు, అయ్య వొళెశాసనములోని “కౌనాళ”యును ఒక్కస్థలమునే నూచించునటు కవకాశము లేకపోలేదు. ఇక కౌరాళ, కౌనాళములు కొల్లేరుతో సమన్వయించుట క:

1. భారతి సం. ౫, భా. ౧, పు. 780.

2. ఎపి. ఇండి. vi, 6.

3. ప్రా. ద. చ. 59.

4. ఎపి. ఇం. vi, 6.

కాశము గలదేమో చూతము. పులకేళి జయించిన స్థలములను ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు క్రమముగా వరుస తప్పక వర్ణించుచు, రవిక్షేర్తి పిష్టపురమును జెప్పి తరువాత కౌనాశమును, అటుపిమ్మట కాంచీపురీశ్వరుడగు పల్లవ రాజరాష్ట్రమును జెప్పియున్నాడు. కంచిపల్లవుల రాజ్యపుటుత్తరపు సరిహద్దు కృష్ణానది. కావున కౌనాశము పిష్టపురమునకు దక్షిణమునను, గృష్ణకు ఉత్తరమునను ఉండియుండవలయును. ఈ రెండు ప్రదేశములకును మధ్య నుండు జలాశయముక్కటియే. అదియే ఇప్పటి కొల్లేరు సరస్సు. ఈ సరస్సుచుట్ట ద్వీపములుకలవు; అందిప్పటికిని శిథిలమైన దుర్గములు కలవు. ఇవి చోళులకాలము నాటకును ప్రాముఖ్యము వహించినట్లు శాసనములు తెల్పుచున్నవి. కావున కౌనాశ, కౌనాశములను కొల్లేరుతో సమన్వయించుట సమంజసమే.

“కాంచేయక విష్ణుగోప”యనువాక్యమునకు అందఱు చెప్పకొన్నట్లే దక్షిణప్రదేశమనలి సుప్రసిద్ధపట్టణముగు కంచికిరాజగు విష్ణుగోపుడనియే నూత్రప్రేయర్థమును జెప్పకొనిరి. వారు కుగ్రామ నామములను డిస్ట్రిక్టుమ్యాన్యుయి సహాయమున దడనసాహసింపరైరి. అయితే సముద్రగుప్తుడు కృష్ణను చాటి దక్షిణమునకు పోలేదను తమ వాదము నిల్పుకొనుటకై యొకయుక్తిని బన్నిరి. అది యేదనగా,

“కృష్ణాగోదావరల మధ్య ప్రదేశములయందు రాజ్యము నేయుచుండిన గాజులందఱు—వారి యందు మిక్కిలిశూరుడు కంచిపల్లవరాజగు విష్ణుగోపుడు—కూడి సముద్రగుప్తుని నెదుర్కొనిరి...వీరిచే పరాజితుడై సముద్రగుప్తుడు ఒరిస్సాలో జయించిన స్థలములను విడిచి, స్వదేశమునకు బోయెను. సముద్రగుప్తుడు మొదట గాజులను బండులుగ జేసి పిమ్మట విముత్తులను జేసినట్లు చెప్పబడియున్నది. గుప్తుల స్వాధీనమున దక్కను రాజ్యములయందే దియు లేకపోవుటయే దీనికి దాక్కణము. సముద్రగుప్తుడు మొదట కొందఱు గాజులను జయించి, పిమ్మట బలవత్తరముగు శత్రునైన మెదుర్కొనుటచే, జయించిన స్థలములను త్యజించి, సత్వరమ నిజరాష్ట్రమును జేరవలసి యుండెను.”

ఇట్లు చూచేగారు సముద్రగుప్తుడు కృష్ణను చాట లేదనగా వారికంటె ప్రతిభాశాలులగు పండితసత్తములు అతనిని కళింగమునుండియే వెనుకకు మరల్చిరి. శేషగిరి రావుగారు పల్లవరాజ్యమునకు బండులు పల్లపురాజ్యమును సృజించి దానిని కళింగాంతర్గతమును జేసిరిగదా. ఇందలి సత్యాసత్యములను గనుగొనుట యవసరము.

“కాంచేయక విష్ణుగోప”యను వాక్యమున కర్థము జెప్పకొనునప్పుడు మన మొక విషయమును జప్తయిందుంచుకొనవలసియున్నది. అలహాబాదు శాసనమున వర్ణింపబడిన స్థలములు కుగ్రామములు గావు. కుగ్రామములను సముద్రగుప్తుడు జయించెనని హరిసేనుడు చెప్పెనని తలచుట న్యాయము కాదు. సముద్రగుప్తుడు లోకోత్తరుడైన వీరుడని లోకమునందు బ్రకటించుటయే యాతని ముఖ్యోద్దేశము. గొప్ప రాజ్యములును, దుస్సాధ్యములగు దుర్గములను సాధించెనని వర్ణించినగాని యట్టి వీరుని శౌర్యము లోకమున గణనకెక్కదు. కావున అలహాబాదు శాసనములోని కాంచీరాజ్యము ఆ కాలమున సుప్రసిద్ధముగ నుండవలయును. సముద్రగుప్తుని కాలమున ద్రావిడదేశమందలి కాంచీపురమును రాజధానిగా జేసుకొని పల్లవనంశజులగు నృపాలుడు కృష్ణాకావేరులమను, పూర్వ పశ్చిమసముద్రములకును మధ్యనున్న దేశము నేలుచుండిరి. ఈ విషయ మనేకములగు శాసనముల వల్ల దలియుచున్నది. ఇట్టి సుప్రసిద్ధుడు కంచిరాజ్యమును వదిలి కళింగములోని కుగ్రామమును సముద్రగుప్తుడు గెలిచెనని హరిసేనుడు చెప్పియుండునా యనుట విచారింపదగిన సంగతి. కళింగమున సముద్రగుప్తుని కాలమునగాని, తత్పూర్వముగాని, తదనంతరముగాని కంచిరాజ్యముండెనని శాసన ప్రమాణములమున నిరూపించుట కన్వరికైన సాధ్యమగునా? శేషగిరిరావు గారు చూపిన ప్రమాణమునకు వారు దాని నెత్తిపెమోపిన భారము మోయగల శక్తిలేదు.

ఇంకొక విషయము: ‘విష్ణుగోప’ అను పేరు ద్రావిడదేశములోని కంచిని రాజధానిగా జేసుకొని ప్రభుత్వము సల్పిన పల్లవరాజుల వంశావళి యందే పలుమాగు

కాన్పించుచున్నది. మఱి యొచ్చటను గానవచ్చుట లేదు. శేషగిరిరావుగారు కళింగవృషాల వంశావళిలయం దట్టి పేరును గుర్తుపట్టగలిగినగాని అలహాబాదుశాసనములోని విష్ణుగోపును కళింగమున రాజ్యముచేసె నను వాసము నిలువదు. కాబట్టి “కాంచేయక విష్ణుగోప” యనువానికి “కంచినేలు పల్లవరాజగు విష్ణుగోపుడని కీల్వారన్ గారర్థమును జెప్పట తెలివిమాలినందుచేతగాదు. తరువాతి పరిశోధకులు స్వప్రతిభాతిశయము ననుసరించి క్రొత్తమార్గములను ద్రొక్కియున్నారు. ఇందేదియు సత్యాన్వేషణమున కనుకూలించినదిగ నోనదు.

ఇక దూత్రేగారు సముద్రగుప్తుడు కృష్ణనుదాట లేదనుటను గూర్చి ఇంచుక విర్చించవలసియున్నది. తమ వాదమును నిలుపుకొనుటకై వారు కెండుప్రమాణముల నాశ్రయించియున్నారు: ౧. సముద్రగుప్తుడు మొదటరాజులను బండులనుగ జేసి పిమ్మట వదలిపుచ్చుట, ౨. దక్కనులో నెచ్చటను గుప్తులకు లోబడిన దేశము లేకపోవుటచేతను దక్షిణరాజు లేకీభవించి సముద్రగుప్తుని దారసిల్లి యొడింపగా నతడు గెల్చినరాజ్యములను విడిచి నిజరాజ్యమునకు బరుగిడెనని చెప్పుచున్నారు. పైరెండు విషయములును నిజములేకాని వీనినాధారపఱచుకొని దూత్రేగారు చేసిన సిద్ధాంతము తప్పు. హిందూరాజులు దిగ్విజయయాత్రలు బయలుపెడలినప్పుడు పరరాజుల నోడించి కప్పములను గొనువారేకాని, పరరాజుల రాష్ట్రములను స్వరాష్ట్రముతో గలుపుకొనెడివారు కాదు. అది యాచార విరుద్ధము; శాస్త్రవిరుద్ధము గూడ. హిందూ దండనీతి శాస్త్రమునకు జనకు డగు కాటిల్యు డిట్లు చెప్పుచున్నాడు:

“హతశత్రుని భూమి ద్రవ్య పుత్ర దారలను కొనరాదు. వాని వంశస్థులను వారినారి యుద్యోగములందు నిలుపవలెను. ఇట్లు గావించినచో దండోపనకులు వీని పుత్ర పౌత్రుల ననుసరింతురు.

“ఉపనతుల జంపియు, బంధించియు వారి భూమి ద్రవ్యపుత్రదారలను కొనుగట్టివాని నాశముకొఱకు దక్కిన రాజమండల మంతయు బ్రయత్నించును...స్వభూమ్యా

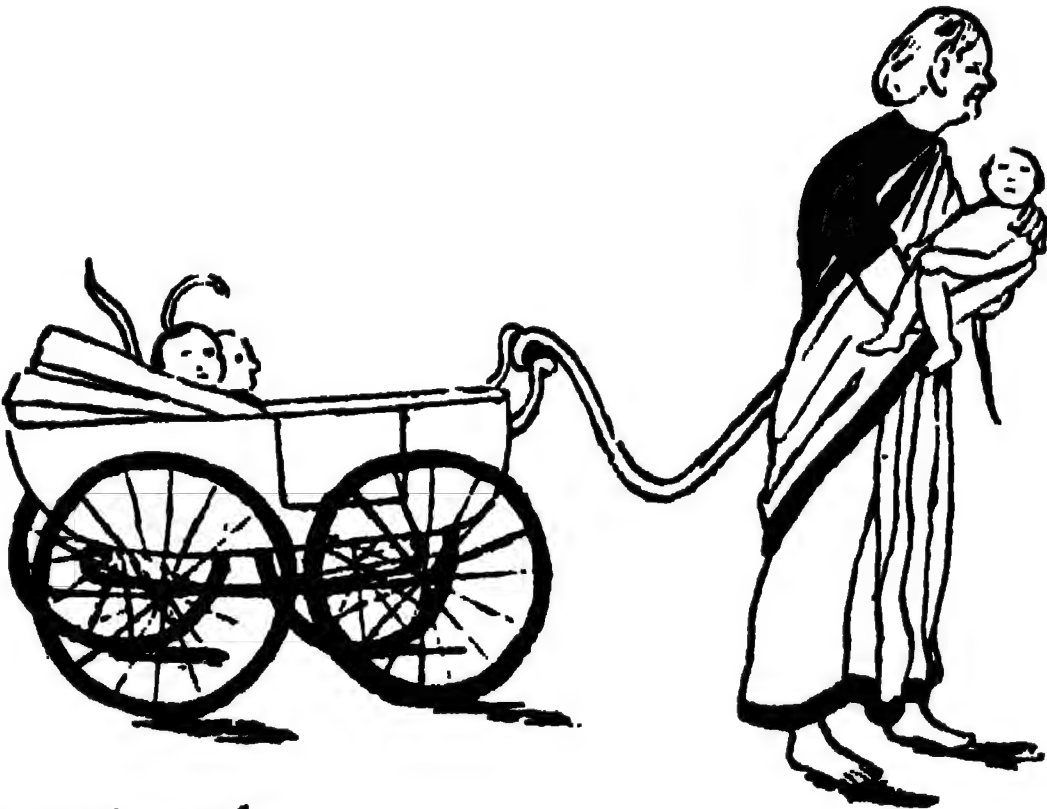
యుక్తులగువాని మంత్రులు సహితము వానిపై విరోధిం. శత్రుమండలము నాశ్రయించి వాని రాజ్యమును ప్రాణమును హరింపఁగోరుదురు.

“కావున దండోపనకులగు రాజులు సామముచే వారినారి భూములందు నిలుపబడినవారైనచో రాజును, వాని పుత్ర పౌత్రులను ననుసరించి నర్తిం చెయ్యడు.”¹

సముద్రగుప్తుడు నీతిశాస్త్రవిధి ననుసరించి, బండులజేసిన రాజులను విముక్తులను గావించి వారినారి రాజ్యములను వారి కొనెగనే కాని ఎదిరించిన శత్రుసమ్మేళనపు ధాటి కోర్కవక జయించిన రాజ్యములను విడిచి నిజరాష్ట్రమునకు పరుగిడలేదు. సముద్రగుప్తుని నెదుర్కొనుటకై కృష్ణగోదావరీ మధ్యదేశప్రభువు లందఱు కంచిరా జగు విష్ణుగోపుని యాధిపత్యము క్రింద సమ్మేళింపరని దూత్రేగారు వ్రాసియున్నారుగదా. ఈ వ్రాతకాధార మేమి? దూత్రేగారివాక్యమే. ఈవాక్యమున కెక్కువవిలువగలదో, అలహాబాదు శాసనమున కెక్కువ విలువగలదో పాఠకులే గ్రహింపగలరు. ఈ శాసనమున పలక్కదనేలు ఉగ్రనేనుని సముద్రగుప్తుడు జయించినట్లు చెప్పబడియున్నది. పలక్కద కృష్ణకు దక్షిణమున నుండినదని శాసనపరిశోధకులందఱొప్పుకొన్న విషయమే. కృష్ణ నాటనిది పలక్కద రాజుతో సముద్రగుప్తునికి సమగమెట్లు సాసగినది? నాకు జూడ సముద్రగుప్తుని దండయాత్ర ద్రవిడదేశమునలి కాంచీపురమునకువ్యాపించినదనుటయే నిజముగనున్నది.

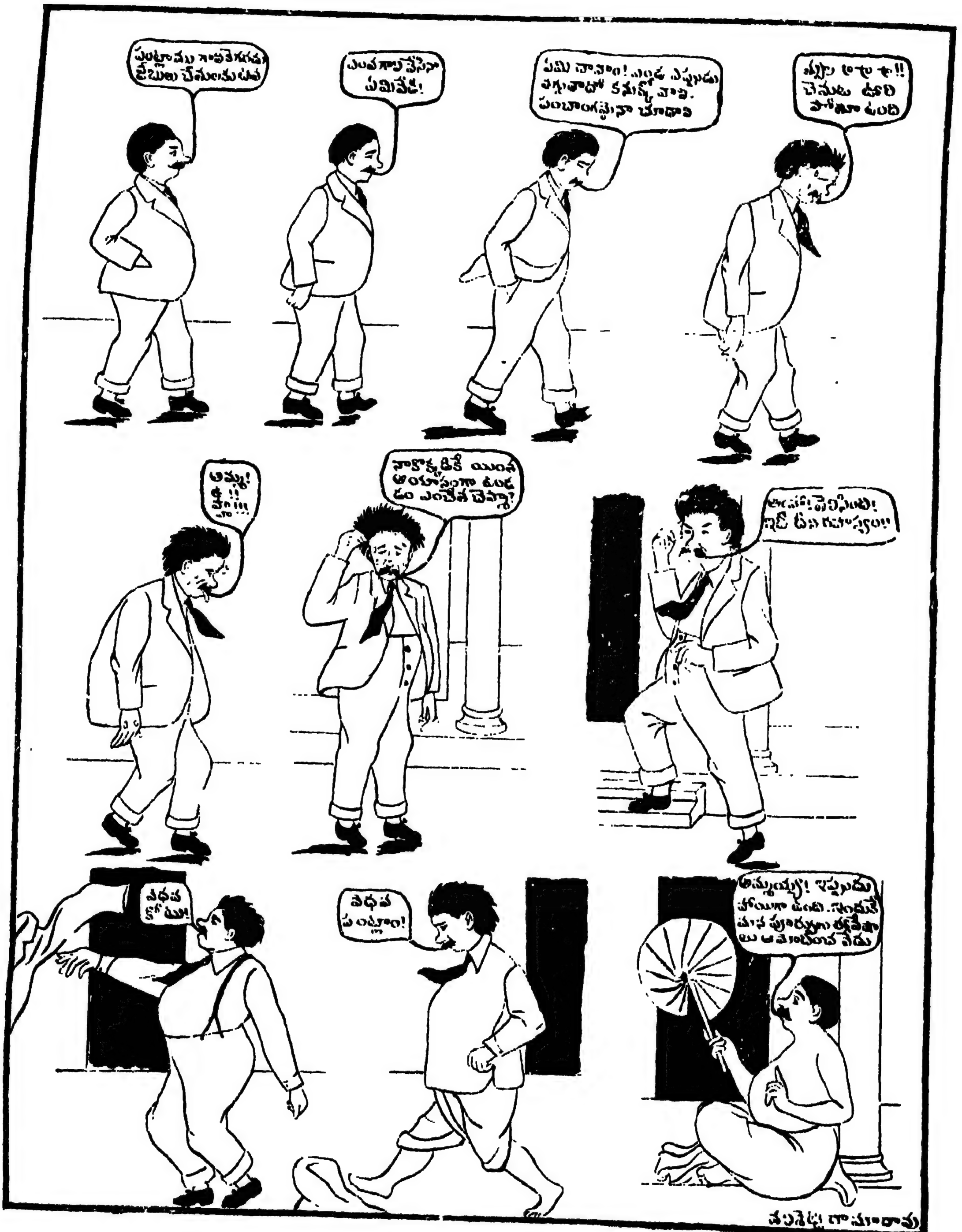
పై చర్చలోని సారాంశ మేమనగా: (౧) కారాళమే కానాళము. దీనిని ఇప్పటి కొల్లేరుతో సమన్వయించుట సమంజసము. (౨) సముద్రగుప్తుని శాసనములోని కాంచీపురము ద్రవిడదేశములోని సుప్రసిద్ధ కాంచీ నగరమే కాని, శేషగిరిరావుగారు తలచినట్లు కళింగదేశములోని కుగ్రామము గాదు. (౩) దూత్రేప్రభృతులు తలచినట్లు సముద్రగుప్తుడు కృష్ణయు త్తరపుటొడ్డున నుండికాని, కళింగమునుండియే కాని వెనుకకు మరల్పబడెననుట కాధారము లేదు. అతఁడు కంచివరకు దండయాత్ర సాగించెననుటకే కొన్ని యాధారములు గలవు.

మనకు తోక లున్నదా?

పరిశిష్ట రామరావు

వేసవి - విదేశ వేషము

కొరి కడుపార గని చచ్చి గుడ్డులోన
నున్న తటి గాకి గూటిలో దన్ను ద్రోసి
తల్లి దేశాల కడకు నిర్దయత నేగ,
కాకి పొదిగిట బెరిగిన కారణమున
బక్షి సౌందర్య మెల్లను బస దొరంగ,
పరభృత బాట గల గౌరవమ్ము దలుంగ,
చివురు దిని చెట్టునీడను నేడ దేత
బ్రతుకుకోకిల సమయంబు వచ్చు నేని
బాడదే! మోడు మ్రాకులు పల్లవింపి!
విరహిణీ కాగత లొక్కొక వేళ దన్ను
దిట్టినను బాటలో గల తీయదనము
తగ్గునే! మెచ్చ లోకమంతయును లేచె?

* * * *

మానసమునకు భావమే ప్రాణముగద!
లలిత భవప్రపూర్ణమై చొంగు బుట్టి
కావ్యమూలమ్ము, తద్వచఃక్రమము కవిత
శబ్దమున రూపంబంద స్పర్శయందా
రసములో గంధమున గూడ బ్రకృతిత్వత్వ
మరసి తద్విధానముతో నైక్యమగుచు
దాస సవ్యక్తభావ సాధాన మెఱిగి
లలిత పదనూపురములు ఘల్లులు రసంగ
నాడి చక్కని భావాల బాడు నతఁడు
కవి యనందగు బెక్కువాక్యంబు లేల?

* * * *

గుండె జల్లని దడదడ గొట్టుకొనంగ
కలంగి మేనెల్ల బులకలు గ్రమ్మికొనంగ
ఫలతలమున జెమ్మట జాలుకొనంగ
రావిచిగురట్లు చెక్కుల కావి దనర
పొడముభావంబు దక్క యీపుడమి నెల్ల
లిస్యమాత్రమ్ము మఱచి తల్లిన మగుచు
నేడినిట్టూర్పు బుచ్చిన వింత సుఖము
కవి యెఱుంగునుగా కొరు ల్లాంచ గలరె!
స్పష్టతో బుట్టి స్పష్టతో జెలగునట్టి
కవిమనోవీధి వన్నె కెక్కకయ నెగడు

క్రొత్తభావంబు లేట దొరకొనెడు వెదక?
ఇపుడు వికసించి తావుల నీనుమల్లె
విసృప్తచే వచ్చు నేటేట విరియకున్నె?
ప్రకృతి మాఱునె నున్న భావములకొటకు?
రాగ మన్నిటిలో గడు బ్రాతదయ్యు
గాయకుని కంఠచాకచక్యమును బట్టి
క్రొత్తకళ లొక్కదే పాడుకొలది నూది?

* * *

కుసుమధామంబులో ముద్దుగులుకు నొకటి
యతివతలమీద దాండవమాడు నొకటి
చెలంగి సరసునిచేతిలో నలుగు నొకటి
పుట్టుతావుననే వాడిపోవు నొకటి
పూవెకా? యిన్ని పోకల బోయియున్న!

తరుణమునుబట్టి వస్తుతత్వమునుబట్టి
కావ్యకుసుమమ్ము కీరితిఁ గాంచఁగలదు
స్రప్తభారమ్ము రచనతోఁ జక్కఁబడదె?

* * *

సృష్టితో వచ్చు నిజపరిస్థితులవలనఁ
బ్రతముల కూర్చునందున వన్నెలోనఁ
దట్కులోఁగూడ నొక్కింత తగ్గియున్న
పూవులోఁ దేనఁ దుమ్మెద ద్రావకున్నె!
ప్రవిమలానిల మాసారభమ్ముఁ గొనదె?
సరసు లొకజేత నట్టి పుష్పమ్ము విడిచి
యన్యమును గౌరవించిన నగునుగాక
తత్ ప్రసూనమ్ము తనదుఃస్వప్నముకొలది
బీజమై మొల్కయై మహావృక్షమగుచు
సరసులకు మేనఁ బుల్కులు జాలుకొనఁగ
కొమ్మకొమ్మకు ముద్దులుగురియుపూలఁ
బూయకునునె? కాము పోవకున్నె?

* * *

ద్వంద్వభూయిత్వమై వస్తుబహుళ మగుచు
మొదలుఁ దుదియును వేర్వేఱఁ బోల్పరాని
ప్రకృతిచిత్రములను జిన్నిఁపత్రములను
పటములోఁ దోచునట్టి హాసమ్ముతోడఁ
గంఠమునఁ దూఁగు సంగీతకళలతోడఁ
మనము నలమెడు భావసంపదలతోడఁ
జూపుకావ్యమ్ము, ముకురమ్ము మాపుఁ బోలె
కావ్య మవని శ్రేయోదాయకంబుగాదె!

* * *

క్రొందళికులీను రేకులు కూర్చుతోడఁ
బొందలుపూనట్లు పదములు పొదుపుతోడఁ
రమ్యతరమైన హృదయస్థరసముతోడఁ
జెలఁగుకవితను భావవిశేషములను
బోల్చి గ్రహించి యొక్కచోఁ బొందుపఱచి
జగతి కీఁగలనయవిమర్శకులు లేక
కలదె కవితారసమ్ము లోకమ్మునందా?
శేరి లేకున్నఁ బూవులోఁ దేనె గలదె?

శ్రీకూర్మదేవాలయములోనివి

South Indian Inscriptions, vol. V లో పేజీ 419 మొదలు శ్రీకూర్మనాథస్వామి దేవాలయము నందున్న శాసనముల మూల మివ్వబడియున్నది. అందు ప్రతి శాసనము దిచ్చియున్న శాలివాహనశక సంవత్సరముల తిథులను క్రీస్తుశకసంవత్సరపు తేదీలకు మార్చితిని.

శాసనము: నెం. 1150.

సంక్రీ. 8...స్వప్తిశ్రీ [శా] కున్దగ—

9 విగవిగణితే మేష శాస్త్రం

విశుద్ధ్యం సోయం శుక్రవార

...14శకవర్షంబులు ౧౨౧౨ ను నేంటి

15 వీరశ్రీ నగసింహదేవర విజయరాజ్యసంవత్సరములు ౧౪ శ్రాహిమేష శుక్ల ౪ శుక్రవారము...

క్రీ. వె. 1290 లో మేషప్రవేశము మార్చి 25 న గలిగినది. వైశాఖ శుక్ల పక్షము ఏప్రిల్ ౧౧ వినుండి ప్రారంభము. మేష శు. ౪ అంటే వైశాఖ శు. ౪ యే యగును. గాన

ఈశాసనపుతరీఖు

=క్రీ. వె. 1290 ఏప్రిల్ ది. 14 శుక్రవారము.

ఈనాటి నవితిథి 30 ఘ. 24 వి. ఘ (లంకా కాలము) వర కున్నది.

నెం. 1151

1 శకవర్షంబులు ౧౨౨౭ ను నేండు శ్రీమదన నమ్మక.

2 ప్రతాపవీర శ్రీనరసారసింహ్వదేవరు ప్రవర్ణమాన విజయరాజ్య

3 సంవత్సరములు 33 ను శ్రా ఇ విషు సంక్రాంతి నాడు...

క్రీ. వె. 1305 సం॥లో మేషప్రవేశము మార్చి 25 న 39 ఘ. 36 విఘడియలకు సూర్యాస్తమయమైన

అందువారు సంక్రమణ ప్రవేశముగాన దానధర్మము లన్నియు మరునాడనగా ది 26 న జరుగును. గాన శాసనము వేది

=క్రీ. వె. 1305 మార్చి ది. 26 కు సమానము.

నెం. 1152

1 వీరశ్రీ గణపతి గణదేశ్వర ప్రతాప—

2 శ్రీపురుషోత్తమే ఉ మహారాజాజ్ఞోస—

3 విజీ రాజజే సమస్త 3౫ అంకొ శ్రా—

4 హి విచ్చా సంకంత్తి శు ౧ గురువార

... ..

దీని సంవత్సరము నెం. 1153 లో ఈరాజుగారి విజయరాజ్యసంవత్సరములు 2 శకవర్షంబులు ౧౩౯౩ కు

సమానమని యున్నది. గాన 3౫ వ సంవత్సరము శక సంవత్సరములు 1417 కు సమానము. అది యెల్లొ ఇచ్చట చెప్పవలెను. పూర్వపు కళింగరాజులనుండియు ఒక్కొక్కరాజు పరిపాలన సంవత్సరములను లెక్కించుటకొక సాంప్రదాయము నేర్పరచుకొనిరి. ఈగణనను 'అంక' 'సమస్త' యను పదములచే తెలియజేయుదురు. ఇందు 1, 6 న్ను, పది పుష్ప సున్నతో చేరియున్న అంకెలను, 6 తో చేరియున్న అంకెలను ఎదిరి లెక్కించెదరు. ఉ. 15 తిర్వాతి వత్సరము 17 అని, 19 తిర్వాతి 21 అని ఇట్లున్ను, మొదటిసంవత్సరము రెండని గణనచేయుదురు. అందుచే 35 సం॥లు పాలించెనని చెప్పిన రాజు నిజముగా 29 సంవత్సరములే పాలించియుండును. గాన పురుషోత్తమదేవుగారి పాలనసంవత్సరములు 2 ను నిజముగా ౫ సంవత్సరములే. శకవర్షంబులు 1398 కు వారు 5 సంవత్సరములు పాలించియున్నట్టే వారు సింహాసనమెక్కిన సంవత్సరము 1388 వ శాకాబ్దము. దీనికి 29 వ సంవత్సరము శా. శ. 1417.

పైన ఉదాహరించినశాసనము శా. శ.1417 సం॥ వృశ్చికసంక్రాంతి శు ౧ గురువారమునా డివ్యబడెను.

=క్రీ. వె. 1495 నవంబరు ది. 18 బుధవారము.

(లక్ష్మీవారముగాను.) శు. ౧ దివి ఉదయాది 6 ఘ. వర కున్నది.

నెం. 1153

- 1 ... శకవర్షంబులు ౧౩౯౩ అగు
- 2 (౦) నేంటి వీరశ్రీగజప్తిగవుడేస్వరప్రతాపవీర
- 3 శ్రీపుష్కలతమదేవ విజయరాజ్యసంహత్య

రంబులు

- 4 శ్రీకృష్ణ ఆమోహ శు ౨ గురువారాన...

=క్రీ. వె. 1471 జూన్ ది. 20 గురువారము.

ఆమోహ శు ౨ తిథి ఆగోజు నూనోదయాది 24 ఘ. 36 విఘ. వర కున్నది.

నెం. 1154-1155

- 1 శాకాబ్దే రవిసింధుసనిధియు లే హేమా [భి]
- 2 పండితే
- 6 ... శాకవర్షంబులు ౧౨౭౯ నేంటి మార్గ
- వీర భౌళ ద్వితీ—
- 7—యాను పండితవాగాన

=క్రీ. వె. 1357 నవంబరు 29 బుధవారము.

మార్గశిర బ ౫ తిథి ఆగోజు నూనోదయాది 36 ఘ. వరకున్నది.

నెం. 1156

- 1 శ్రీవీరబాణదేవంకర విజయరాజ్య సంవత్సర
- ౨౨౬ స.....మేస—
- 2 సుక్ల ౧౧ గురువారే.....

నెం. 1218 న శాసనముచ్చు ఈవీరబాణ దేవు గారి 3 వ అంకసంవత్సరము శా. శ. 1275 గాతెలియు చున్నది. గాన వీరి 12 వ అంకసంవత్సరము శా.శ. 1283 గావున ఈశాసన తారీఖు

=క్రీ. వె. 1361 ఏప్రిల్ 16 శుక్రవారము.

నెం. 1157

- 1 శకవర్షంబులు ౧౨౮౧ అగు నేంటి మాఘ శు
- 2 క్ల పంచమి గురువారానను.....

=క్రీ. వె. 1359 జనవరి 23 గురువారము.

మాఘ శు. ౫ తిథి ఆగోజు నూనోదయాది 42 ఘ. వర కున్నది.

నెం. 1158

- 1 శాకాబ్దే మహారాష్ట్ర ద్వీజపరిగణితే చైత్రశుక్ల
- చతుర్థ్యా—
- 4 రంగుం పి

=క్రీ. వె. 1394 మార్చి 13 గురువారము.

చైత్ర శు. ౧౦ ఆగోజు నూనోదయాది 25 ఘ. 12 విఘ. వర కున్నది.

నెం. 1159

- 1 ... శావీరాహు
- 2 శకే గతాబ్దాః ౧౭౫౦
- 3 కాగాను నైర్దమాన సర్వ—
- 4 ధారి సంచి చైత్రమాస వసంతనా
- 5 రాత్రములు.....

=క్రీ. వె. 1828 మార్చి 16 ఆదివారం మొదలు 26 బుధవారము

వరకు వసంతనానరాత్రములు.

నెం. 1160

- 1 ... శకవర్షంబులు ౧౩౧౪ గుంక్షే[ంటి]
- చైత్రాశుక్ల ౧౩ గవి వాగము.....

=క్రీ. వె. 1392 మార్చి 5 ఆదివారము.

ఈగోజున చైత్రాశు శు. ౧౩ తిథి నూనోదయాది 29 ఘ. 24 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1161

- 1 వీరశిఖరపతి గడుడేస్వగ నవకో...
- 2 ప్రికనాట కరబరగేస్వర వీరాధి...
- 3 వీరప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజు...
- 4 సుభరణ్యదేవసమస్త కం అగ్రాశ్రాహి
- 5 మేస ది. సు. ౫ సనివారే.....

=క్రీ. వె. 1601 మార్చి 28 శనివారము.

సూర్యోదయాది 15 ఘ.కు మేషప్రవేశ మాయెను. గాన ఈరోజు మేషనూనములో ముదటిది. ఈ రోజున సూర్యోదయాది 50 ఘ. 24 విఘ. లకు చైత్ర ఘ. ౫ పోయినది.

ఈరూజు గారి 41 వ సంవత్సరము క్రీ. వె. 1601 గాన వీరి ప్రథమ సం. క్రీ. వె. 1568.

నెం. 1162

- 1 శాకాద్ధా నిధిసింధురామశేఖరస్సంఖ్యా సమే
- 2 (స)ర కే సురగణాధికాయ మామ్యా త్మనే... 5 ... స్వస్తిశ్రీ[||]శకవర్షంబు
- 6 లు ౧౩౪౦ అగున్నేటి ప్లవంగ సంవత్సర ఆపాదపాక్షమాసి మంగళవా.
- 7 రమందు [శి] లావంశ సంభవ.....

=క్రీ. వె. 1427 జూలై 8 మంగళవారము.

పౌర్ణమితిథి సూర్యోదయాది 36 ఘ. 12 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1163

- 1 స్వస్తిశ్రీ శకవత్సరే రసనియత బాహుక్స మాసం—
- 2 మ్మితే దీపాత్థం ...
- 4 ... శకవరుషంబు
- 5 లు ౧౨౧౬ నేంటిరిమభసంక్రాంతినాందు... ౧౨౧౬

=క్రీ. వె. 1284 ఏప్రిల్ 25 మంగళవారము.

సూర్యోదయాది 10 ఘ. 12 విఘ.లకు ఋషభ సంక్రాంతి ప్రవేశము. ఆరోజున వైశాఖ ఘ. ౯ తిథి సూర్యోదయాది 41 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1164

- 1 స్వస్తిశ్రీ [||] బయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౬౯
- 2 అగున్నేటి సర్వజిత్తునామ సంవత్సర చైత్ర ఘ. ౧౩ గురు—
- 3 వారనాండు ...

=క్రీ. వె. 1647 ఏప్రిల్ 7 గురువారము.

చైత్ర ఘ. ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 22 ఘ. 12 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1165

- 1 ... శకవర్షంబులు ౧౩౦౨ అగు—
- 2 నేంటి వీరశ్రీగజపతిప్రతాపగౌడేశ్వరప్రతాపకవి[శి]శ్వ
- 3 ర దేవవిజయరాజ్య సంవత్సరంబులు 3౨ గు
- 4 విక్రమ సంవత్సర జ్యేష్ఠ బ. ౫ సో ...

=క్రీ. వె. 1460 జూన్ 9 సోమవారము.

జ్యేష్ఠ బ. ౫ తిథి సూర్యోదయాది 28 ఘ. 12 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1166

- 1 స్వస్తిశ్రీ శకవత్సరే వసనిధిక్షోణిందుభిస్స మ్మితే...
- 4 ... శకవరుషంబులు ౧౨౯౦ గు
- 5 నేంటి సింహాపక్ల వ
- 5 కానశియంగు ...

=క్రీ. వె. 1276 ఆగష్టు 21 శుక్రవారము.

జూలై 28 న సింహప్రవేశము. ఆపృథు శ్రావణ మాసం గాన సింహశుద్ధము భాద్రపదశుద్ధము.

ఏకాదశి తిథి ఆర్యోదయాది 38 ఘ. 24 వి. వరకున్నది. నారము శుక్రవారముగాని సోమవారము గాదు.

సెం. 1167

1 శుభముస్తు శకవర్షములు ౧౩౩౬ అగున్నేంటి వయితా—

2 ఖ శుద్ధత్రయోదశి గురువా[రా]న ...

=క్రీ. వె. 1414 మే 2 గురువారము.

౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 50 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

సెం. 1168

1 స్వస్తి [||] శకవర్షములు ౧౧౯౮ నేటి ఉత్తరాయణ సంక్రాంతినాండు...

=క్రీ. వె. 1276 డిసెంబరు 26 శనివారము.

డిసెంబరు 25 న సూర్యోదయాది 48 ఘ. ౬ మకరప్రవేశము. ఈసమయమునకు సూర్యాస్తమయమై పోవును గనుక మరునాడు సంక్రాంతికర్మలుచేయుదురు.

సెం. 1170

1 శ్రీశాకే మునిబాణవిశ్వగణితే సంవత్సరేరాక్ష—

2 నే మాఘ మాసికు[జే]హ్ని మన్మథతిథాపక్షే

సిగ్నే [క్షే]—

3 ధిశేః

=క్రీ. వె. 1436 జనవరి 23 మంగళవారము, రేవతీనక్షత్రము.

సెం. 1172

1 స్వస్తిశ్రీ శకవత్సరే శరధరాతిగ్మాంశు శంఖ్యాన్వితే...

4 స్వస్తిశ్రీ శకవర్షములు ౧౨౧౫ గు సేంటి మా

5 ఘ శుక్ల పంచమియు రవివారమునందు...

=క్రీ. వె. 1294 జనవరి 3 రవివారము.

శు. ౫ తిథి సూర్యోదయాది 49 ఘ. 48 విఘ. వరకుండెను.

సెం. 1173

1 వీరశ్రీ నారసింహ్యదేవర విజయరాజ్యసంవత్సరం

2 బాలు 3౪ అగున్నేంటి కార్తిక కృష్ణ ౧౩ గురువారా—

3 న... ..

=క్రీ. వె. 1306 అక్టోబరు 6 లక్ష్మీవారము.

(పూర్ణిమాంతము) కృ. ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 29 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

సెం. 1174

1 స్వస్తిశ్రీ శకవర్షములు ౧౩౪౪ అగునటి జ్యేష్ఠ

2 బహళ దశమి గురువారము

క్రీ. వె. 1422 మేలో పూర్ణిమాంత జ్యేష్ఠము తే. కృష్ణపక్షము గలిగెను. మే 14 తారీఖున ౯ తిథి 31 ఘ. 40 విఘడియలకు పోయి ౧౧ తిథి వచ్చెను. ఇది 16 తారీఖున సూర్యోదయాది 3 ఘ. 36 విఘ. కు పోయినది. కాన 15 తారీఖంతయూ ౧౧ తిథియే. అందుచే శాసనముతారీఖు

=క్రీ. వె. 1422 మే 15 లక్ష్మీవారము.

సెం. 1175

1 స్వస్తిశ్రీ శకవర్షములు ౧౩౪౧ అగునేంటి జ్యేష్ఠ బ—

2 హుశ్ర బుధవారాన త్రయోదశి...

=క్రీ. వె. 1419 మే 11 బుధవారము.

(పూర్ణిమాంతము) బ ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 34 ఘ. 48 విఘ. వరకుండెను.

సెం. 1176

1...సంవత్ ౧౪౫౯॥ సా

2 శా. ౧౩౨౫|| సమయే|| సర్వధారీనామస
3 వత్సరే||

=క్రీ. వె. 1403

నెం. 1177

1 శకవర్షంబులు ౧౨౦౫ నేంటి వైశాఖ ఏకా
దశియందు...

=క్రీ. వె. 1283 ఏప్రిల్ 9 శుక్రవారము.

శు. ౧౧ తిథి సూర్యోదయాది 28 ఘ. 48 విఘ. లనరకున్నది. వైశాఖ శు. ౧౧ కిమోహినీయేకాదశి యని పేరు.

నెం. 1178

1 శకవర్షంబులు ౧౨౧౧ గున్నేటివీరనరసింహ్య
దేవరు

2 విజయరాజ్యసంవత్సర[౧]ంబులు ౧౪ గు శ్రావణ
మిదున శుక్ల ౧౧

3 యు మంగళవారమున

ఇందులో వీరనరసింహదేవుగారి 14 వ సాలన వత్సరము శా. శ. 1211 అని యున్నది. నెం. 1150 గల శాసనములో 14 వ సాలన వత్సరము శా. శ. 1212 అని యున్నది. శా. శ. 1211 సం. మిథున శుక్ల ౧౧ తిథి లక్ష్మీవారమునాడైనది. అందుచే ఇది పనికిరాదు. శాసనములో శకవర్షంబులు 1212 అని యుండవలెను.

=క్రీ. వె. 1290 జూన్ 20 మంగళవారము.

ఆషాఢ శు ౧౧ తిథి ఈశోజాన సూర్యోదయాది 9 ఘ. 36 విఘ. వర కుండెను.

నెం. 1179

6 శాకాబ్దే శకబిందు-

7 సూర్యగణితే వైశాఖమాసే సితేపక్షే

=క్రీ. వె. 1283 మార్చి 29 సోమవారం మొదలు

ఏప్రిల్ 13 మంగళవారం వరకు

వైశాఖశుద్ధము.

నెం. 1180

1 వీరశ్రీనరసింహ్యదేవంకరవిజయరాజ్య సంవత్స-

2 రంబులు ౧౩ క అగున్నేంటి పుష్య శుక్ల

పౌర్ణమి ద-

3 చంద్రవారాన.

=క్రీ. వె. 1403 జనవరి 8 సోమవారము.

పార్ణమిసూర్యోదయాది 47 ఘ. 24 విఘ. వర కుండెను.

నెం. 1181

1 ... శాకాబ్దే రామతర్కాద్విమణి పరి
మితే కుంభకృష్ణ

2 దశమ్యాం వారే కావ్యేన లగ్నే భిజితసముచితే.

... ..

5 శకవర్షంబులు ౧౨౬౩ గున్నేటి

6 ప్రతాపవీరనరసింహ్యదేవ విజయరాజ్యసం

7 వత్సరంబులు ౧౨ శ్రావణి కుంభకృష్ణ దశమి
శుక్రవారా

8 న

=క్రీ. వె. 1342 ఫిబ్రవరి 1 శుక్రవారము

పూర్ణిమాంత స్థాల్పకృష్ణ ౧౧ ఆశోజా సూర్యో
దయాది 40 ఘ. 12 విఘ. వరకుండెను.

నెం. 1182

1 శక వర్షంబులు ౧౩౬౩ అగునేటి

2 రక్తాచి సంవత్సరవైశాఖ శుక్ల త్రా[యో]

3 దశి గురువారమున

=క్రీ. వె. 1445 ఏప్రిల్ 20 మంగళవారము

నారము గురువారముగాదు. సూర్యోదయాది 7
ఘ. 48 విఘ. వరకు శు. ౧౩ తిథి యుండెను.

నెం. 1183

1 ... శకవర్షంబులు ౧౨౪౩ గున్నేటికర్కా
టక శుక్ల త్ర

2 యోదశియు గురువారమునాండు

=క్రీ. వె. 1321 జూలై 8 బుధవారము.

గురువారముగాదు. ఆషాఢ శు ౧౩ తిథి సూర్యోదయాది 12 ఘ. వరకే యుండెను.

నెం. 1184

1 ... శకవరుషంబులు ౧౩౨౫ అగుం—

2 నేంటి స్వభానుసంవాత్సర వైశాఖ కృష్ణ ౫ శుక్రవార

3 నను

=క్రీ. వె. 1403 మే 11 శుక్రవారము.

కృష్ణ ౫ తిథి సూర్యోదయాది 31 ఘ. 48 విఘ. పరకుండెను.

నెం. 1185

1 స్వస్తిశాకంబే మనుగవిగణితేశాంగకృష్ణ దశమాం

2 [శారె] వ్యాఠే సులగ్నే.....

... ..

5 శకవరుషంబులు ౧౨౧౪ అగునేంటిప్రతా

6 [ప] కీగశ్రీనరసింహదేవగు ప్ర [స] ద్దమాన విజయరాజ్య

7 సంవత్సరంబులు ౧౭ అగు శ్రావణ మార్గశిర కృష్ణ]౧౦ యు

8 శుక్రవారమున.....

=క్రీ. వె. 1292 డిసెంబరు 5 శుక్రవారము.

కృ. ౧౦ తిథిసూర్యోదయాది 11 ఘ. 24 విఘ. వరకున్నది.

నెం. 1186

1. స్వస్తిశ్రీ [1] శకవరుషంబులు ౧౨౧౭ ను నేంటి మకరశుక్ల

2 ౫ యు గురువారమున

=క్రీ. వె. 1286 జనవరి 1. మంగళవారము.

గురువారముగాదు. మకర శు. ౫ అనగా మాఘ శు. ౫. ఇది ఆశోఘన 43 ఘ. 48 విఘ. లున్నది.

నెం. 1187

1 స్వస్తిశ్రీ శాకంబే శశికరనయనే భూవిశే విాన—

2 మానే పక్షేక్క [౯] వారేవసుతిథిసహితే సామ్య—

3 శిష్టేసులగ్నే||

... ..

5 ... స్వస్తిశ్రీ [11] శుభశాసన శక

6 వరుషంబులు ౧౨౨౨ అగునేంటి విానశుక్ల ప్రమియు రవివా—

7 రమున మృగశిరనక్షత్రము నాంధ్ర శుభము హ్యారమునను ...

=క్రీ. వె. 1300 ఫిబ్రవరి 28 ఆదివారము.

సూర్యోదయాది 35 ఘ. 24 విఘ. లకు తిథిన్ని, 58 ఘ. 24 విఘ. లకు మృగశిరనక్షత్రమున్నుపోయినవి.

నెం. 1188

11 ... శకవష[౯]ంబులు ౧౧౭౨ నే [టి] మకరశుక్ల ౧౩ యు సోమనా

12 రమున... ..

=క్రీ. వె. 1251 జనవరి 7 శనివారము.

సోమనారము తప్తు. సూర్యోదయాది 13 ఘ. 12 వి. లకు ఈ ౧౩ తిథి అంత మయ్యెను.

నెం. 1189

1 శాకాబ్దే బాణతంక్రీశశిసంఖ్యాగణాన్వి—

2 తే|| శ్రేష్ఠే మాసి ద్వితీయ్యాగాం శుక్ల పక్షా క్కావారకే||

... ..

10 శకవర్షంబులు

11 ౧౨౬౫ నున్నేంటి శ్రేష్ఠశుక్ల ద్వితీయ్యాగాం గవివారమునాండు.

... ..

=క్రీ. వె. 1343 ఏప్రిల్ 27 రవివారము.

ఈతినె సూర్యోదయాది 4 ఘ. 48 విఘ. లకు పోయినది. ఈసంవత్సరమందు అమాంతైన శాఖము అధికము. పూర్ణిమాంతగణనప్రకారము నిజమైన శాఖమే జ్యేష్ఠమాస మగును.

నెం. 1190

1 స్వస్తిశ్రీ [||] శాకాబ్ది శృతిసింఘశేత్రపరజీసంఖ్యాన్వయ-
2 కేమార్గకే మానే మంగళశుక్లపక్షతిరసే ఏకాదశీసం-

3 యు కే|| పాతకాన్వయినే... ..

=క్రీ. వె. 1322 సెప్టెంబరు 20 శనివారము.

ది 19 న చిశమి తిథి 18 ఘ. 1 విఘ.కు పోయినది. గాన ది 20 అల్లాఉండి ది 21 న సూర్యోదయాది 1 ఘ. 12 విఘ. కు పోయినది. కాన ది. 20 పూర్తిగా ఏకాదశి. అదే శుక్రవారము.

నెం. 1191

1 స్వస్తిశ్రీ [||] శకవ-

2 రుసంబాలు ౧౨౭౧ నేటి కేరాలదీపి నగవారసింహ్యదేవ విజ

3 యరజ్యసంవత్సరంబాలు ౨౦ ను ప్రాహ్లాదను శుక్ల ఏకాదశి

4 మంగళవారమునాంసం

=క్రీ. వె. 1349 డిసెంబరు 21 సోమవారము.

మంగళవారము కాదు. ఏకాదశి తిథి సూర్యోదయాది 8 ఘ. 24 విఘ. వర కున్నది.

నెం. 1192

1 శాలివాహన శకేగతాబ్దే ౧౭౮౮ అగు

2 నేటి క్రోధననామ సంవత్సర ఆ

3 శ్వేజ శుద్ధ ౧౫ మి సోమ్యవాసర-

4 మందు

=క్రీ. వె. 1866 అక్టోబరు 23 బుధవారము.

పూర్ణిమా తిథి 57 ఘ. 36 విఘ ల వర కుండెను.

నెం. 1193

1 శకవరుషంబాలు ౧౨౫౩ అగునేంటి మేష
క్రిష్ణగురు-

2 వారమున

=క్రీ. వె. 1331 ఏప్రిల్ 25 గురువారము.

మేషకృ.3 సూర్యోదయాది 45 ఘ.వర కుండెను.

నెం. 1194

1 శ్రీపకవరుషంబాలు ౧౩౭౭ అగు నేటి

2 భాద్రపద శుభత్రతీత సనివారన వీరశ్రీ

3 గౌతమి గౌతమీదేవ్యగ ప్రతిపక్షపితృశ్రీ-

4 దేవంకర విజయగజ్య సమస్త ౨౫ ప్రాహ్లా...

=క్రీ. వె. 1455 ఆగస్టు 16 శనివారము.

సూర్యోదయాది 15 ఘ. 36 విఘ. కు. 3 తిథి ముగించెను.

నెం. 1195

1 ప్రతాపవీరశ్రీ నరసింహ్యదేవస్వప్రసంగ (F) మాన విజ

2 యరజ్యసంవత్సర ౨ శ్రావ రిషభశుక్లపూర్ణిమా సోమ

3 వారమున

=క్రీ. వె. 1335 మే 8 సోమవారము.

సూర్యోదయాది 33 ఘ. 36 విఘ. వరకు పూర్ణిమితిథి యుండెను.

ఈనరసింహదేవు మహారాజుకు ఇదియే మొదటి సంవత్సరము.

నెం. 1196

1 స్వస్తిశ్రీ [||] శకవరుషంబాలు ౧౨౭౬ న నేంటి ప్రతాపవీర

2 బాణుదేవరప్రవర్ధకమాన విజయరాజ్యసం[వ]
త్యరంబులు 3

శ్రాకః భాద్రపద శుక్లప్రతిపదాపండితవారమున

=క్రీ. వె. 1354 ఆగస్టు 19 బుధవారము.

శుక్లప్రతిపత్తిని సూర్యోదయాది 52 ఘ. 48
విఘ. వర కుండెను.

సెం. 1197

1 శాకాబ్దేరసపాణిసేత్ర ధరణీ సంఖ్యాన్వితే
చైత్రకేమాసే

2 శుక్లయుతే దినే ప్రతిపది సూర్యవారాన్వితే

=క్రీ. వె. 1226 చైత్ర శు 1 ఆదివారము.

శుక్లప్రతిపత్తిని సూర్యోదయాది 1 ఘ. 48 విఘ.
వర కుండెను.

సెం. 1198

1 శాకాబ్దే గుణశైలవహ్నివసుధా

2 శంఖాయుతే వత్సరేమాఘే మా

3 సి న పంచమిగురుయుతేకుంభేస్థితే భా

4 స్కరే... ..

దీని తెనుగుతర్జుమాయే ఈక్రిందిశాసనము.

సెం. 1199

1 స్వస్తిశ్రీ శకవర్షాంబులు ౧౩౭౩ అను నేంటి
ప్రభాప

2 తి సంస్కరమగ శుక్లపంచమి గురువారము

=క్రీ. వె. 1452 జనవరి 27 లక్ష్మీవారము.

శుక్ల పంచమితిని సూర్యోదయాది 12 ఘ. వర
కున్నది. ది 26 న సూర్యోదయాది 31 ఘ. 48 విఘ.
కుంభప్రవేశమాయెను. గాన ది 27 కుంభ మాసములో
ప్రవేశమైనము.

సెం. 1200

1 స్వస్తిశ్రీశక విరుషంబులు ౧౨౬౭ గు నేంటి

ప్రభాప

2 వీరనరవారసింహ్యదేవస్యప్రవర్ధమానవిజయరా

3 జ్య సంస్కరత్యరంబులు ౨౩ శ్రాహికుంభ శుక్ల
ప్రతిపద

4 బుధవారాన...

=క్రీ. వె. 1346 ఫిబ్రవరి 23 బుధవారము.

ది 23 న మినప్రవేశము సూర్యోదయాది 54
ఘ. 36 విఘ. అనగా ది 24 నుండే మినమాస ప్రారం
భము. గాన ది 23 న సూర్యోదయాది 11 ఘ. 24 విఘ.
వరకు ఘాల్గుగా శు. ప్రతిపత్తున్నదిగాన ఇదియే కుంభ
శుక్ల ప్రతిపత్తిని చెప్పియున్నది.

(స శేషము)

సంప్రార్థనము

సాహిత్యవర్ధనుడు

బలవంతుల్ బలహీనుల గడిమిమై బాధించుచో, వారి చే

ష్టల వారింక, నవశ్యమైన దనునే జక్క సమర్పించగా

గల సత్త్వంబును ధ్యానము గొలిపి లక్షల్ కోట్లు జన్మంబు ల

ర్మిలి జేకూర్చగదయ్య; లేదుకొద; తండ్రీ! సర్వలోకేశ్వరా!

కవిప్రబోధము

మంగిపూడి వేంకటేశ్వర గారు

(వెనుకటిసంవిక తరువాయి)

భాషకు విభూషణము తొడ్రబంధమణులె - సభ్యములు గావనుచు ప్రజ చదువకుండ
చట్టములు చేయుప్రభువు లీ చెట్టపొత్త - కాలజోలికి పో రేమి కాలమహిమ?

రాజ్యంబు పరులు చేయగ - పూజ్యంబగు దేశభాష పోషణ లేకే
త్యాజ్యంబగు గవితాసా-ప్రమాజ్యంబు నశింపకున్నె మన దేశమునన్.

పాలకులు బాసయాలన - పాలనకనుగోరుప్రజలు బహుమూఢులు భా
షాలలన కాలవాలము - లాలము మేలగునె మీ కహో, కవులారా!

ఏవో వ్రాయుచునుంటిమి - దోవో ప్రజ చదువుచుండి రిక నేమనుచున్
భావింపక బాగోగులు - పైవముఖము చూచి తలపడగు కవులారా!

ఎన్నెన్నిగ్రంథముండలు - లున్నవి ధన మెంత లాగుచున్నవి జాతీ
యొన్నతిని గూర్చుగ్రంథము - లెన్నున్నవి వీనిలోన నెన్నగవలదే.

ఎచ్చటను నచ్చకూటము - లెచ్చగగలవనుచు విత్తమిచ్చుటకెవడో
యచ్చుకొనుననుచు కూటికి - చచ్చుంగృతు లల్లు సాహసము తగ వగునే.

క్రొత్త దిదె గ్రంథ మనగా - నెత్తు ఖరీ డెంత యనుచు నెవరే నడుగన్
బొత్తిగను సిగ్గువొడమదె - పొత్తకములు చెత్తగూర్ప బోలునె మీకున్.

కవులు లేరె పూర్వకాలమం దీలాటి - కల్లపుస్తకములు నల్లినారె
వార్షిప్రజ్ఞయేమి వారిలోకజ్ఞాన - భాగ్యమేమి వారియోగ్యతేమి?

కవితవారు ప్రౌఢకవివారు శృంగార - కవితవారు చిత్రకవితవారు
మధురకవితవారు మరి బంధకవివారు - దిట్టకవులు మునుపు తెనుగు భువిని.

ఎంత సమర్థత గలిగిన - నంతగ మతసాంప్రదాయకాదుల దీక్షా
స్వాంతు లగుచు సారస్వత - కాంతను పెంచిరి స్వదేశకల్యాణ రతిన్.

ఎవ రేగంధము వ్రాసిన - నవునని బుధులెల్ల మెచ్చి యాదల దాల్చు
కవిధర్మ మెరిగి శ్రమపడి - వివిధాన్ధా దర్శములుగ విరచించి రహా!

ఏనాటి కవుల వారల - కీనాటికి నిల్చియున్న కీర్తి యదేమో
లోనెరిగి కీర్తిపరులై - మానక మన పూర్వకపుల మార్గము గొనుడి.

తిక్కన గంటము నుంచిన - క్కనియొర కిపుడు గలుగు సమృద్ధ్యతకు
అక్కవి కవితయె మూలమే - మొక్కపు గంటం యొరియొ చూడగ వలదే.

అద్దెర యెవరికివారే - పెద్దలనెడు భావమందా పెరుగుటకతన
బుద్ధులెవరు చెప్పినపెర - సుద్దుల నీ కవులు చెప్పు జొర నీ రెపుడు.

రెండు రకంబుల కవు లీ - మండలమున గలుగు పూర్వమతమాన్యమతుల్
చండ శరనాగరకరతు - లొండొరు భావములు నక్షిణోత్తర ధ్రువముల్.

యతులును ప్రాసములును వ్యా-కృతులు ప్రధానములు కొందరికి, కొందరి కీ
యతులును ప్రాసములును వ్యా-కృతులు ప్రధానములుగావు కృతికర్తలలో

తొలి యష్టాదశవర్ణన - ములు నేటి ప్రబంధములకు ముఖ్యంబులుగా
తలపడు మనసవ. నాగర - కులత్రోవలు పేరు కొత్త కొత్తరకంబుల్

రెండురకంబులలో నొక్కండును తన తోడివాని కవియనగా నొ
ప్పుడు గదా తన కంతనె - కొండిక తన మగునొ ఘనతకును కొరతగునొ

రసమును నొచితియుగల స-రసకావ్యము నరసిరేని రచయితమతి కీ
రసపడి మతిచెడి యతినీ - రస మీకృతి యంద్రుగాని శ్లాఘింప రిసీ!

రకముగ నెవరో యొక పు-స్తకమును రచియించి చూప సంతసపడి యా
సుకవికి ప్రోత్సాహకముగ - నొకమాటాడగ సహింతు రొకొ తెనుగు కవుల్.

ఛందోలోపము లెంచియొ - యెందో వ్యాకరణదోష మెంచియొ గ్రామ్యం
బు దున్న దనియొ రేఫల - చందములకొ వాదులాట నలుపుదు రకటా.

కవులనిపించుకొనగమ - క్కువ లుండిన మాత్ర గవు లగుదురే తగు న
త్కవులకు గల విధివిహితము - తెలియొ తెలియంగ వలవదే కవులారా.

కవి యన్నన్ వివిధార్థము - లవనిన్ గలవందు సార్థకాఖ్యం గను నా
కవియే కవియగు నితరుడు - భవి యగు నిజమాత్యగర్భపవి యగుజుండి!

ఊరూరను నిగింటను - నూరారులు కవులు గలరు నుడుగులచెలి నూ
రారిచికలకన్ దేరిచి - తీరుచు నా రెవరు లే రిదేమి తెలివియో!

తెనుగుకవుల బిరుదులు నె - న్నిన సురకవితైస గర్భనిర్భేద మగున్
పని బూని పరీక్షించిన - ఘనస్రతిభ మందుకైస గనరా దెందున్.

తిక్కనకు తిక్క విడిపించ దివురువారు - అభిన వోభయ కవిమిత్రు లైనవారు
సహజపాండిత్య సంజ్ఞాస్రశ స్తివారు - తెలుగునాడుకవులు నేడు వెలసినారు.

ఆశుకవిచక్రవర్తు యష్టావధాన - శతవధాన విధానులు సత్ప్రబంధ
కరణదక్షుల నేకులు గలరు గాని - తెనుగునకు గల్గులోపముల్ దీర్చ రెవరు.

ఎందరో కాన్యతీర్థులు నెందరో పు - రాణతీర్థులు నాంధ్రసరస్వతులును
నాంధ్రవాచస్పతులు గల రందరున్న - తెలుగుభాషకు వైన్యంబు తొలగదేమి.

కవులంట బాలకవులంట - సవకవులంట యువకవు లభినవకవులటహో
కవకవులంట తెలుగుభావిన్ - కవితకుగల భాగ్య మెన్నగా దరమగునే.

కవినయసుతో ప నేమి - కవిపాండిత్యంబుతోడ గలపని యేమి
కవిరచనలు దేశాభ్యుద - యవిశేష విభూషితంబు లపు నవియైనన్.

బాలకవులె కాదు పాలబుగ్గలనిగ్గు - వారలైన వగ్గు వారలైన
దేశజనులతృప్తి దీర్చెడునట్టి సం - దేశ మిచ్చువారె దేవనములు.

భావకవులయైన భావజ్ఞకవులైన - దేశనష్టి పుష్టి తేటపరచు
కాన్యరత్నములనె కల్పించి దేశక - ల్యాణదాతలై చెలంగవలయు.

అహదనకరతామ్ర శాసనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

అనంతరణిక

ఆంధ్రవాఙ్మయభ్యుదయమునకై యాయుష్యము ధారవోసి కీర్తిశేషులయిన డి. వి. లక్ష్మణారావు పంతులుగారు, నేటి కాశేండ్లకుమునుపు ఆంధ్రపరిశోధకమండలీ పంచమవార్షికోత్సవాధ్యక్షోపన్యాసమున ఈఅహదనకరతామ్రశాసనమును గూర్చి కొంతసంభాషించిరి ఫీటుదొరగారు ఇండియన్ ఆంటిక్వరీ XIII వాల్యుంంలో ప్రకటించిన పయిశాసనము తెలుగుభాగము దురవబోధముగ నున్నదనియు, దాని కర్థమును గనుఁగొనుటకయి నీచునుండి దానిప్రతిబింబముల మరలఁ దెప్పించి చాచితిమనియు, ఫీటుదొరగారు ప్రకటించిన ప్రతిబింబములకును వానికిని భేదములేవనియు, నందుఁ గొంతభాగమున కర్థము చేసికొంటి మనియు, నింక నెవ్వరికైన నేమైన దానియర్థము దెలియవచ్చెనేని దానిఁ దమకుఁ దెలుపఁగోరుదుంటి మనియు వా రప్పుడు వాక్రుచ్చిరి. ఆశాసనపుఁ దెలుగుభాగముపాఠమును గూడ నపుడు వారు ప్రకటించిరి. కాని దానిని కడముట్ట నర్థము చేసికొని ప్రకటించుట జరగకమును నే యాంధ్రదేశ భాగ్యలోపమున వారు పూర్వలోకములకుఁ బోవుటయ్యెను. వారియుపన్యాసమునకు సమకాలముననే శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారును నాశాసనమున తెలుగుభాగముమాత్రమురాజనరేంద్రపట్టాభిషేక నవతితమపట్టాభిషేకవర్సోత్సవోపన్యాససంపుటమునఁ బ్రకటించిరి. వారిర్వరును నట్లు ప్రకటించుటచేతనే నే నాశాసనము నెఱిగితిని. అగ్రావబోధముకై యటతటంపశితిని గాని నా కప్పు డందుఁ గొన్నికొన్ని పదములకే తెలిసెనుగాని తుదదాఁక నర్థము తోఁపదయ్యెను.

అప్పుడు నాకుఁ బ్రాచీనచాతుర్యలిపిపరిచయము మిక్కిలి తక్కువ. పయిమిత్రులిర్వరును తెనుఁగత్తురములతోఁ బ్రకటించినపాఠములను బట్టుకొనియే పరిశీలించితిని

గాని మూలమును జదువఁజాలమిచ్చేఁ జూడనయితిని. ఇట్టివల నే నాలిపి నేర్చుకొంటిని. దాని నేర్చుకొనుటలో రెండుమూఁడుతడవ లక్కడక్కడ సోమశేఖరశర్మగారు నా కుపదేశకు లయిరి. పిదప పదింబనిగాఁ బ్రాచీన శాసనములఁ జదువుటలో ఫీటుదొరగారు, కృష్ణశాస్త్రిగారు మొదలగువారు పఠించిన యత్తురసంకేతములందు నాకుఁ గొన్ని సందేహములు పొడమెను. ఆ సందేహములు ప్రాచీన శాసనములఁ జదువను జదువను నాకు బలపడసాగెను. ఇట్టిపట్టున ఫీటుదొరగారు ప్రతిబింబములతోఁ బ్రకటించిన 'అహదనకర' శాసనమును జదువఁ గుదిరెను. అత్తురసంకేతములనుగూర్చి నేను చెందుచున్న సందేహములకు స్థానము లిందును గలవు. ఫీటుదొరగారు నదివినతీరునఁ జూడఁగా దురవబోధములుగా నున్న పదములకు నేనంతకుఁ గొంతకాలముననుండియు సందేహించుచున్నట్లు క్రొత్తతీరునఁ జదువఁగా నర్థము గుదిరెను. మఱియు నే నంతకుఁబూర్వముననుండియు సందేహించుచున్నవిధమునఁ జదువుటే సరి యనుటకుఁగూడ దగిన సాధన మందు దొరకెను. ఎట్టకేల కెట్టెట్టో తుదముట్ట శాసనమున కర్థమును గుదుర్చుకొంటిని. అది యిందుఁ దెలుపుకొందును. ప్రాజ్ఞు లింకను బరిశోధింపఁగలరు.

శాసన సిత్తి

ఫీటుదొరగారు ఇండియన్ ఆంటిక్వరీ ౧౩ వాల్యుంంలో దీనిని ప్రకటించుచు నిట్లు వ్రాసిరి: "మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీలోని అహదనకరముననుండి సంపాదితమైన సర్ వాల్టర్ ఇలియట్ కె. సి. యస్. వి. గారి యొద్ద నుండిన మూలపురేకులఁబట్టి యీశాసనము ప్రకటింపఁబడినది. వారు దానిని బ్రిటిష్ మ్యూజియమున కొసగిరి. అవి యొడురేకులు. పొడుగు 8 $\frac{1}{4}$; వెడల్పు 2 $\frac{7}{8}$ అంగుళములు. వీనిలో కడపటిరేకు వట్టిది. దానికి రెండువైపులఁగూడ వ్రాతలేదు. అది బహుశః క్రమ్మదలకై

చేర్చబడియుండును. మొదటిరేకు, నాల్గవరేకు, వెలుపటి ప్రక్కలందు వ్రాతలేకయే యున్నవి. కావున నీయొడన రేకునందుకై చేర్చనక్కఱలేదు. రేకులయందును ప్రక్క ప్రక్కలకుఁ గొంచెము సాగఁగొట్టబడినవి. శాసన మే మాత్రమును జెడక మంచిస్థితిలో నున్నది. దాని వలయము రాగిది. ఇక్కడనము 1/3, అంగుళము. మధ్య కొలత 3/4 అంగుళములు. ఈ వలయము శాసనము నాకుఁ జిక్కు నాఁటి కే తెగఁగొట్టబడి యున్నది. తొలుత దీనికి ముద్ర అదికింపఁబడి యుండును. 17 బంతివఱకు శాసనభావ సంస్కృతము. అటుపై దుదిదాఁకఁ దెలుగు. శాసనలేఖనమున వర్ణక్రమము సరిగాలేదు. ఇది సత్యమైనదామని నే ననుకొనఁ జాలను. శాసనము అసంపూర్తిగా నున్నట్లున్నది. వ్రాయఁబడినవిషయ మింకను నుండఁబోలును. ఇది చాళుక్య విష్ణువర్ధనులలో నాల్గవవానిదో, అయిదవవానిదో అగును. ఆయిదఱుగో నెవ్వనికిఁ జెందినదో స్పష్టముగా జెప్పఁజాలను.¹ శాసనమునఁ గాలనిర్దేశములేదు. తెలుగుభాగమును నేను బరివర్తింపఁజాలనయితిని. మఱి యేవిధముననుగూడఁ దాని పరివర్తనమును బడయఁజాలకపోయితిని. ఇది పృథివీపల్ల వపట్టణమందలి విష్ణునగనుని దానమునుగూర్చియైనను అక్కడివారగు నితరులదానమును గూర్చియైనను, జెప్పనదిగానుండును.”

ఫ్లీటుదొరగారిచేతికి వచ్చినాఁటికే దీనివలయము తెగఁగొట్టబడి యున్నదనుటచే నంతకుఁ బూర్వమే బర్గెన్ దొరగారు దీనిఁ దెగఁగొట్టి ప్రతిబింబములఁగై కొనిరని తలఁపఁదగును. ఇందు వ్రాతగల యాటుపై పులలోను తొల్టి మూడుపై పులు, వైపు కై దేసిబంతులును, ఇంచుమించుగా బంతికి² 8 అక్షరములును గలవై యుండఁగాఁ దర్వాతి మూడుపై పులు వైపుకు విడేసిబంతులును, 32 అక్షరములును గలిగియున్నవి. మొదటి

మూడుపై పులలో సంస్కృతభాగము గలదు. అది పెద్ద యక్షరములతోఁ దూరదూరముగా విస్తృతముగా నున్నది. తర్వాతి మూడుపై పులలోఁ దెలుగుభాగము గలదు. అది చిన్నచిన్న యక్షరములతో జిలుగై వ్రాతెత్తిపులు హెచ్చుగా గలవై యున్నది. అగ్రకేశముగల తెలుగుపట్టు ముడివ్రాతతో అజాగ్రత్తగాఁ జెక్కఁబడినది. అక్షరలోపములు గలవు. ఇలియి³ దొరగారు శాసనమును సంపాదించినగ్రామ మగు ‘అపాదనకరము’ ఎక్కడకలదో తెలియకున్నది.

ఫ్లీటుదొరగా శాసనమును అయిదవ విష్ణువర్ధనుని నాఁడు వెలసినదానిఁగాఁ దలఁపఁగా సోమ శేఖరశర్మగారు మూడవవిష్ణువర్ధనుని నాఁడు వెలసినదానిఁగాఁ దలఁచిరి. అట్టితలఁపునకు ఔక్కుకారణములను శర్మగారు పేర్కొనిరి.² వాగు తెలిపినకారణము లాశాసనము మూడవ విష్ణువర్ధనునిది గాఁగు ననుటకు సాధకములే కాని అయిదవ విష్ణువర్ధనునిదిగూడఁ గానచ్చు ననుటకు బాధకములు గావు. అయినను శర్మగారు తెలిపినకారణములను బట్టియు శాసనమందలి తెలుగుభాష తీరునుబట్టియు నేనుగూడ మూడవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటిదే కాఁదగు నని తలఁతును. కాని యయిదవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటిదనుట కీశాసనమున నొక క్రొత్తసాధనము నాకు గోచరించినది. సాతలూరి తామ్రశాసనమున³ అయిదవ విష్ణువర్ధనునికి ‘కరిగల్ల’ బిరుదమున్నట్లుకల్లోకము తెల్పుచున్నది. “గురుతరదీనభాగ వతమానసమానితకల్పపాదపః, ఐరకరిగల్ల భూమిపభుజా సిరిహాజిభువిప్రభాసతే” అని. ప్రస్తుతశాసనమునఁ గూడ ‘కరిగల్ల పృథివీమహాసత్త్వ’ నామము గలదు. దీనినిబట్టి యీశాసనము అయిదవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటి దని తలఁచుట సంగతమగును. మూడవ విష్ణువర్ధనునికిఁ గూడ నీ బిరుదుండుట వ్యక్తమయ్యెనేని యిది మూడవ విష్ణువర్ధనుని నాఁటిదే యని నమ్మవచ్చును.

1. ఇక్కడనట్లు వ్రాసినను అన్యత్ర ఈశాసనము అయిదవ విష్ణువర్ధనునిదేయని వ్రాసిరట.

2. భారతి 1-వ సంపు. 12-వ సంచిక.

3. శ్రీలక్ష్మణరావుగారు దీనిని భారతి మొదటిసంపుటము మొదటి సంచికలోఁ బ్రకటించిరి.

ఈశానము సమగ్రముగా ప్రవిడసంస్కృత శాసనములు' అను గ్రంథమున బగ్దన్ దొరగారుగూడ ప్రకటించిరిట కాని దాని నే జూడలేదు. శ్రీ సోమ శేఖరశర్మగారు బగ్దన్ దొరగారు పఠించిన పాఠమునే పట్టాభిషేకపు సంచికలోఁ బ్రకటించినట్లు తెలిసిరి. శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు స్వయము ప్రతిబింబములను జదివి వ్రాసిన పాఠమును ఫ్లిటుదొరగారిపాఠముతో సరియించి ప్రకటించినట్లు తెలిసిరి. కాని ముద్రణ ప్రమాదముచేఁగి గాఁబోలును లక్ష్మణరావు గారు ప్రకటించిన పాఠమున శాసనమందలి రెండుబంతుల యక్షరములే లేకున్నవి. తక్కినదానిలో ఫ్లిటుదొరగారు జదివిన పాఠముతో భేద మంతగాలేదు. బగ్దన్ దొరగారి పాఠమునకు, ఫ్లిటుదొరగారిపాఠమునకు గూడ భేద మంతగాలేదు.

ఇందు ఫ్లిటుదొరగారు ప్రకటించిన ప్రతిబింబములఁ బట్టి నేను జదివిన పాఠమునే ప్రధానముగాఁ జూపుచున్నాను. ఆపై ఫ్లిటుదొరగారి, లక్ష్మణరావుగారి, శర్మగారి పాఠములను దెలుపుచును. సంస్కృతభాగమున నంతగాఁ జిక్కులులేవు. తెలుగుభాగమే ముఖ్యమయినది. అంపే నేను నేనువిధముగాఁ జదువుటకుఁ గల గూఁచిశ్యకము ఆధారములను ముఖ్యముగాఁ జేర్చొందును.

ఇందు నేను సంస్కృతభాగముననుమాత్రము సంస్కారముల నధోజ్ఞాపికలో నుంచించితిని. తెలుగుభాగమెల్ల సంజేహాసంకులమై యున్నదిగాని దానిలోని నాసంస్కారములుగూడ సంజేహాగ్రహములే యగును. నానిని అగ్రవినిగ్రాహప్రసక్తిలోఁ జేర్చుచును.

మూలము

మొదటిరేకు: రెండవప్రక్క

- ౧ స్వస్తిశ్రీమతాం సకలభువన సతూ¹యమాన² వ్యసగోత్రాణాం³ హరి
- ౨ తిపుత్రాణాం కోశికి⁴వరప్రసాదలబ్ధరాజ్యానా⁵ మాతృగణ పరిపాలి⁶
- ౩ తానాం [స్వా⁷]మి మహాసేన పాదానా⁸ ౨ 10...నాం భగవన్నారాయణప్ర
- ౪ సాదనద¹¹సమాసాదిత వరా¹²వరాహాలాఞ్చనా¹³ క్షణక్షణవశీకృ
- ౫ త¹⁴రాతి [మ¹⁵]ణ్డలానాం అశ్వమేధావభృథస్నాన పవిత్రీకృత వపుషం¹⁶చా

రెండవరేకు: మొదటిప్రక్క

- ౬ యుక్యానాం క¹⁷లమలంకరిష్టో స్వ¹⁸సిధారా ప్రభావావర్జితాశ్రే¹⁹ష మహీమణ్డల
- ౭ స్వశ్రీవిష్ణువర్ధన మహారాజస్య²⁰ భూభాం²¹గమాత్రవిఘాత స²²మాస్తారాతిమణ్డలస్య
- ౮ ²³కారిణ ²⁴అనేకతులాధృత శాతకుమ్భవిశాణనవదాతశరీరస్య శ్రీవిజ
- ౯ యాదిత్య మహారాజస్య ప్రియతనయః చక్రవర్తి²⁵ లక్ష్మణోపేతః చక్ర
- ౧౦ ధరణ్యవ లక్ష్మీ²⁶వల్లభః భాస్వా ని²⁷త్యోజజాయమానోదయః చంద్రీభవ జ

1. సంస్తూ, 2. 'మాన(మాన)వ్యస', 3. శాం, 4. కాశికి, 5. నాం, 6. పరిపాలి, 7. అస్పష్టము, 8. ను, 9. 'దీ'కు దీర్ఘ మును కొమ్మును గలవు. 10 'న' క్రింద వింతతీరుబుత్తు కలదు. దీనిచర్చ ముందురాఁగలను. 8,9,10. అక్షరములు 'నుధ్యాతా' అని యుండవలెను. 11. 'సద' ఈ రెండక్షరములను దొలఁగింపవలెను. 12. ర, 13. 'నానాం', లేక, 'నే' 14. తా, 15. 'మ' ఉండఁదగినది. ఏదో వికారపులిపి గలను. 16. హం. 17. కు, 18. 'స్వా' 19. శే, 20. 'హ' త్రాణి ఉండవలెను. 21. భం, 22. మ, 23. దీనికిఁబూర్వ మేదోపదముండవలెను. 24. ణ, 25. ర్తి, 26. క్షీ, 27. వని.

అహదనకర తామ్రశాసనము

[illegible]

౧. మొదటి గ్రేడు - రెండవ వర్గం..

[illegible]

౨. రెండవ రేకు-మొదటిస్క

[illegible]

3. రెండవ రేకు - రెండవ ప్రక్క

రెండవరేకు: రెండవప్రక్క-

- ౧౧ గదాస్థాననకరః సురగజఞ్జవ నానవషి¹ జలనిధిరివ గమ్భీరసత్వః² యుగిష్ఠిరఞ్జవ
 ౧౨ భీమసేనాన్వితః కాశ్ఠికేయఞ్జవా ప్రతిహతశక్తిః శక్తిత్రయోపేతః చతస్సఘస్య
 ౧౩ సవిద్యాసు విచక్షణః యద్ధేషువిషమసిద్ధిః అశ్ఠిజనే కామధేనుః స్త్రీషు మ
 ౧౪ కరశ్వజః రిపుతిమిర విశ్వంసనే ప్రలయాదిత్యః జ్వలత్ప్రతాపానలజ్వాలావలీ
 ౧౫ ధరిపున్యపాః శ్రువవనః⁵ విజిగ్మధృద్భక్త్యువిజయూ పరమబ్రహ్మణ్యః పరమా⁷హే

మూడవరేకు: మొదటిప్రక్క-

- ౧౬ శ్వరఃసర్వలోకాశ్రయశ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజః రాష్ట్రకూటప్రముఖా^౯ కుటి^{౧౦}మ్బినః స
 ౧౭ వ్యానిశ్ఠ మాజ్ఞానయతి విదితమస్తు వోస్మాభిః స్వస్త్^{౧౧} ప్రిధిసేష్లవశట్టనబున ఊరి
 ౧౮ వారు కరిగళ్ళ వడవరికి ఊరిస్వాము^{౧౨} ఇచ్చిన స్థితి రెడ్డవాడలపట్టనాపురకు
 ౧౯ అరియు డగు తెఱెయు సిద్ధాయంబు దన్డువనపరాధంబును సర్వబాద ప
 ౨౦ రియారువు ఊరుదాయసేసి ఇచ్చి దీనికి వక్రంబులేదు వచ్చినవారు గళరేని ఊరి స్థితి
 ౨౧ దప్పినవారు దీనికి వక్రంబువచ్చిన గచ్చురు రెడ్డనడల ఏలే మువరు లేములచే
 ౨౨ సినదియు చన్దు వీరిపయినాడువరు గల్గిన ఏలేముళచేసిన సేయుడు సను

మూడవరేకు: రెండవప్రక్క-

- ౨౩ మహానబియుళ్ నరాలోక మహాసత్థపుళ్ విరాడవ మహానబియుళ్ గజ్జంబు సె
 ౨౪ డ్లనడుపుళ్ శమస్తభవనక్రియ కనడిరజు బ్రదపెరెయ ఊరిపనిన వ్రసినర
 ౨౫ వయ్యేటి మాహాసభిళ్ వయ్యేటి మహాభిళ్ పనికొళు చేనేరక పశ్చిననసి
 ౨౬ వయ్యేటి మహాసభియుళ్ మరల కొన్డుకళ్ సర్వలోకశ్రయ మహాసత్థవళ్
 ౨౭ పెద్దళ్ నెరవద్యమహాసత్థవళ్ పసిడ్డిముడ్లు వెటన్దులచరువయ్య విష్ణువర్ధన మ
 ౨౮ హాసత్థవళ్ పసుక్షేపుల కొన్డుకళ్ అచ్చకుట్టవనియు కొన్డుకళ్ గజ్జ సెక్లల
 ౨౯ నడుపుళ్ ప్రిధిమిమహాసత్థవళ్ వెటన్దుళ్ పొనికన్డిటము కొళనడుపు విష్ణువర్ధన

1. షీ; 2. త్వ; 3. త్రి; 4. థి; 5. 'నృపాధిపనః' అనియందునేమో! 6. గీషు; 7. మమా;
 8. టు; 9. స్తీ.

నాల్గవ రేకు: మొదటి ప్రక్క

- 3౦ మహాసత్థవల కొండుకలు నిరవద్యప్రిధివి కనడిరజుళ్ గునవన మహానభియుళ్
 3౧ ముద్దకళ్ళికోళ్ రమిస్వరా ప్రిధివీమహాసత్థవళ్ అనయజనువకాల కొండుకళ్ళ కొరిన్దికోళ్
 3౨ కరిగల ప్రిధివీమహాసత్థవల కొండుకళ్ళ నన్దిమహానవిసమపు శ్రీమహా
 33 సత్థవళ సకలోకశ్రయ్య ప్రిధివీమహాసత్థవల దివకరయ్య పళ్ళ
 3౪ కోళ్ శ్రీ జష్టి పెద్దటట్ట గన్దాన్దు.

సమన్వయము

ఇందు నాలవబంతిలో “లాళ్ళనాక్షణక్షణ” అనుదానిని ‘లాళ్ళనేక్షణక్షణ’ అని ఫీటువొరగాగు సంస్కరించిరి. మఱికొన్ని చాళుక్యశాసనములందు నిట్లు గానవచ్చుచున్నది. కాని నేను “లాళ్ళనానాంక్షణక్షణ” అని యుండవలెననుకొందును. మఱియు ౮ బంతిమొదట ‘కారిణః’ అనుదానికిఁ బూర్వ మేవో యుండవలెనని నేననుమానించితిని. ౯ బంతిలో ‘వక్రవర్తిలక్షణో’ అని ఫీటువొరగాగు ఇదియందు ‘వర్తి’ అని సంస్కారముచేసిరి. ఈశాసనమున ౧౭ బంతిలోని ‘ఇత్థ’ అనునొటి లిపి చిహ్నమును బట్టి యిది తకారముక్రింద ధకారముగాఁ జదువఁదగియే యున్నది. నేను నట్లే పఠించితిని. కాని యిందు లిపికారుఁడు పెక్కునొట్ల సంయుక్తాక్షరములందు ద్వితీయహల్లగు ‘త’కారమున కట్టి లిపి సంకేతమునుగూడ నుంచెను. మఱియు సంయుక్తాక్షరములందు ద్వితీయ హల్లగు ‘ధ’కారము నింకొకవిధమున నుంచెను. కాన ఈసంయుక్తాక్షరమందలి ద్వితీయహల్లును ‘త’కారమునుగాఁ గూడఁ జదువఁదగును. ౭వ బంతిలో ‘విష్ణువర్ధన’, ౧౩వ బంతిలో ‘యుద్ధేషు’, ‘సిద్ధిః’, ౧౫వ బంతిలో ‘గీషుర్ధర్మ’, ౧౮వ బంతిలో ‘సిద్ధా’ అనునానిలో ‘ధ’కారలిపి వేరుతీరుగా నున్నది. మఱియు ౧౨వ బంతిలో ‘కాత్తికేయ’, ౧౩వ బంతిలో ‘అత్తిజన’, ౨౫, ౨౬, ౨౭ బంతులలో ‘సత్తనా’ అని కూడఁ జదువవచ్చును. కాని సంయుక్తహల్లులలో ద్వితీయహల్లకారమునకు నేటి ‘ఒత్తుతకారము(—)’వంటి లిపి

చిహ్నముగూడ నిందుఁ గలదు. ౧౧ బంతిలో ‘స్వస్తి’, ౧౨వ బంతిలో ‘శక్తి’ ఇత్యాదులు చూడఁదగును.

౧౦వ బంతిలో ‘భాస్వానిత్యోపజాయమానో’ వయః’ అనునొ ఫీటువొరగాగు ‘భాస్వానివోప’ అని సంస్కారముచేసిరి. నేను ‘భాస్వానివనిత్యోప’ అని చేర్చి సంస్కరించితిని. ౧౫వ బంతిలో ‘రిపున్మపాః ప్రుపవనః’ అనునొ ‘రిపున్మపః’, ‘శీఘ్రపవనః’ అని వొరగాగు సంస్కారముచేసిరి. నేను ‘రిపున్మపాః ప్రుపవనః’ అనునేమో అనుకొంటిని. ఇంతవఱకు సంస్కృత భాగమున సంస్కారవి శేషములఁ దెలుపుకొంటిని. ౧౭వ బంతి సగమువఱకు నిట్లు సంస్కృతభావ గలదు. దానికి నేను గ్రొత్తగా నర్థము వివరింప నక్కఱ యుండదు.

తరువాతి తెలుఁగుభాగమే కొలుకఁబడఁది. దానికిఁ దాత్పర్యార్థము నీక్రిందివిధముగా నేను గ్రహించితిని.

“ప్రథివీపల్లవపట్టణమనే గ్రామమున నెలసి యున్న ‘కరిగళ్ల వడవరు’ అనేదేవరకు ఆగ్రామాధిపతులు ఆఱుమారిలోని రెండువాడలపట్టునకు లేక రెండువాడల పట్టణమనే పేరుగల వేటొకయూరికి, అరి, తగ్గు, తెఱె, సిద్ధానము, దండు, దశాపరాధము అనే పన్నులను సర్వభాధలను పరిహరించి, ఆఱుమారిని దానముచేసి ఇచ్చినారు. దీనికి అడ్డులేదు. అడ్డు వచ్చినవారు ఉండిరావారు ఊరిలో ఉనికిని (ఊరిలో జీవికను) దప్పినవారగుదురు. దీనికి అడ్డువచ్చినయెడల (వాండ్లవిషయమున) ఆ రెండువాడలను (ప్రథివీపల్లవపట్టణమందలి భాగమునో,

లేక రెండువాడలనే వేటొక గ్రామమునో) పాలించు నట్టి ముగ్గురు అధికారులు ఏమిచేసినను చెల్లును. అంతే కాక ఆయధికారులమీద తప్పనాడువా రెన్నైనకల్గిరేని (వారివిషయమునగూడ) ఆ యధికారులు చేసినచేత చెల్లును." (ఇంతటితో మూడవరేకు మొదటిప్రక్క ముగిసినది. మూడవరేకు రెండవపునను, నాల్గవ రేకు మొదటివైపునను దానముచేసిన యాయూరి స్వాముల పేళ్లున్నవి.)

సాధారణముగాఁ జాళుక్యరాజుల సంస్కృతశాసనములందు మతలబే యీశాసనమునను గలను. కాని కొంతభాగ మయినతర్వాత భాష తెలుఁగుగా మాటుట చేత, మతలబుకూడ కొంతమాటినది. 'విదిత మస్తువోస్మాభిః' అన్నంతవఱకు సంస్కృతమున నున్నది. 'అస్మాభిః' అన్న తృతీయాంతమునకు సాధారణముగా చాళుక్యశాసనములందు (ఫలానివాని కింతభూమి) చ త్తమ్ (ఇయ్యబడెను) అనుపదముతో నన్వయముండును. ఇందు 'అస్మాభిః' తర్వాత తెలుఁగుగలదుగాన దానికట్టియన్వయము పొసగదు. కాన యిందు 'సూచిత మీకు విదితమగుఁగాక' అని యర్థముచెప్పి యన్వయము పొసఁగించుకొననలెను.

మీఁదఁజెప్పిన తాత్పర్యార్థమున కించుక వివరణము:—మూడవవాఁడో నాల్గవ వాఁడో అయిదవ వాఁడో 'కరిగళ్ల' బిరుదాంకుఁడు చాళుక్యవిష్ణువర్ధనుఁడు (బెజవాడరాజధానిగా) రాజ్య మేలుచుండఁగా నాతని రాజ్యములోని పృథివీపల్ల వపట్టణమున (పల్లవపట్టణమే నేడు 'పల్లపట్ట, పల్లపట్ట' అని పేర్కొనబడుచున్న గ్రామమని నేఁ దలఁచుచున్నాను.) కరిగళ్ల వడవ అను పేర దేవప్రతిష్ఠ జరగను. దక్షిణభారతదేశమున నీవిధమున ననేకదేవప్రతిష్ఠ లానాఁడు జరగినవి; నేటికిని జరగుచున్నవి. చాళుక్యభీమరాజు తనపేర భీమేశ్వరలింగములను, నాలయములను నిర్మించెను. చాళుక్య నరేంద్రమృగరాజు తనపేర నరేంద్రేశ్వరలింగములను, ఆలయములను నిర్మించెను. కాకతీయ గణపతిదేవుని పేర గణపేశ్వరలింగములను, ఆలయములను నిర్మితము లయ్యెను. వెలనాటి చోడభూపాలుని పేర చోడేశ్వరలింగములును, ఆలయములను నిర్మితము లయ్యెను. హైహయ

న్వయుఁడగు ననుఁగుఁగామరాజుపేర నిష్ఠకామేశ్వరలింగములను, నాలయములను నిర్మితము లయ్యెను. ఇ ట్లెన్నింటినేని పేర్కొనవచ్చును. 'క రి గ ళ్ల' బిరుదాంకుఁ డయిన చాళు క్య రా జు (ఈ బిరుదు విదన విష్ణువర్ధనునికిఁ గలదని మన కిప్పటికిఁ దలియును.) తనపేరఁ దనరాజ్యములోనిదగు పల్లవపట్టణ (పల్లపట్ట)మున ఆయూరియజమానులట్లు దేవప్రతిష్ఠ చేసి, ఆయూరిలోని కొంతభాగమునో, లేక, రెండువాడలను పేరుగల గ్రామాంతరమునో ఆదేవరకు సర్వకరపరిహారముగా ఇచ్చిరి. దేశాధీశ్వరుఁడగు నావిష్ణువర్ధన మహారాజు దానికి సమ్మతించి, తనయంగీకారము నీశాసనము మూలమున జల్లడించెను. ఆయూరియజమానులే దీనిని సాగించినవారగుటచే నీశాసనమున వేటుగా "అజ్ఞప్తి" ప్రసక్తి యక్కఱలేకపోయెను. ఈ పుణ్యకార్యము సాగించిన 'యూరిస్వాముల' పేళ్లు పెక్కు లీశాసనమునఁ జెప్పబడినవి. మహారాజు పేరనే దేవప్రతిష్ఠ జరగనుగాన యీ ధర్మనిర్వాహకులలో మహారాజుగాక యాతని (కరిగళ్ల పృథివీమహాసత్త్వల) కొమారుఁడును, తద్బంధుద్యోగి సంఘమును నీశాసనమునఁ పేర్కొనబడిరి. దానప్రశంసా పరములయిన శ్లోకములు—సర్వశాసనసాధారణములు—దీనఁగాన రాకుండుటచేతను, శాసనసహస్రీనూచకమైన వ్రాత లేకపోవుటచేతను, తుదను వ్రాతలేకుండు మూఁడువైపులకు మించి రాగిలేకుండుటచేతను, శాసనమున నింకను వ్రాయవలసినవిషయ ముండేనేమో, ఏకారణముచేతనేని అది వ్రాయకుండ విడువబడేనేమో అనిమాడ తలఁపఁదగును. స్థిటుదొరగా నీశాసనమునే నమ్మరానిదానిఁగాఁ దలఁచిరి. అట్లు తలఁపఁదగ దనుకొందును.

పద, పదార్థ నిర్ణయము

ప్రిథివీపల్లవపట్టణబున—'పృథివీ'పదము ప్రాచీన చాళుక్యశాసనములందు బిరుదప్రాయముగాఁగానవచ్చును. చాళుక్యశాసనములందే 'దువరాజు'కు 'పృథివీదువరాజు', 'పృథివీపోథి' (మంగియువరాజు కూతురు) ఇత్యాదులందు చూడఁదగును. బిరుదప్రాయమయిన 'పృథివీ'పదమును విడువఁగా 'పల్లవపట్టణబు' అయినది. అది 'పల్లపట్ట' అని, నేడు పేర్కొనబడు గ్రామమంటిని. ఇది

రేపల్లె తాలూకాలో నున్నది. 'పట్టనంబు'కు 'పట్టనంబు' అని రూపాంతరమునగుటను కడచిన భారతిలో 'నాగంబు' పరిశీలనమునఁ దెలిపితిని. నేటి కిట్టిరూపములు మాసిపోయినవి. కాని 'గారాంబు' మాత్రము మిగిలినది. పట్టనము, పట్టణము, పట్టనము అని రూపములు గలవు. కొందఱు 'పట్టణ'రూపము తప్పందరు. దీనిఁగూర్చి నేనింతకుముందు ప్రభావతీప్రద్యున్న వ్యాఖ్యా విమర్శనమునఁ గొంతసర్పించితిని. తిక్కనసోమయాజులవారు దానిఁ బ్రయోగించిరి. "క. రణవిజయముగై కొని పట్టణముద్ధుట సుభటసంకటంబుగ—"నిర్వ-ఉత్తరగా. ప్రాకృత భాషలలో 'పట్టణ'రూపమే కలదు. "నాభిరేవకు యద్గమ్యం పట్టణం తన్నిగద్యతే"—అర్థశాస్త్రము. ఈ పట్టణము పల్లవులచే నిర్మితమై యుండును.

ఊరివారు కరిగల్గ వడవరికి— ఊరివాడైన కరిగల్గ స్వామికి—అని యర్థము. విశేషము మన్వంతముగా నుండఁగా విశేషము 'అను' ధాతుసంబంధము లేకే ప్రథమాంతముగాఁగూడ నుండుట ప్రాచీనభాషా సంప్రదాయము. "విద్యారాజీభవుండు మారయకుఁ బాఠ్యాచారభీమాంబుక" —శృంగారనైషధము. 'కరిగల్గ' పదమున కర్థమేమో సరిగాఁ దెలియదు. ఈపదము సారలూరి తామ్రశాసనమున 'కరిగల్గ' అనికలదు. మనయీశాసనముననే క్రింద బంతిలో 'కరిగల' అనికలదు. 'కరిగల్గ' పదమునకు 'వీనుఁగుచెంప' అని యర్థ మును. 'వీనుఁగులచెంపలు గొట్టువాఁడు' అనుసర్థమున 'కరిగల్గ తాడన' ఇత్యాదివిధమున నుండవలసిన బిరుదుమున కిది నామైకదేశగ్రహణము నలని రూపమేమో! 'పడవరు' అనుపదము 'ఉడయవర్' అను ద్రవిడపదముననుండి వుట్టినది. దానికి 'వేల్పు' 'స్వామి' అని యర్థము. అది ప్రాయీకముగా నీశ్వరునికిఁ జెల్లుచున్నది. ఇది యొక మనుష్యుని కేరని తలఁచుట యంతి సంగతి ముగా నాకుఁ దోచుచున్నది.

ఊరిస్వాముల్ — ఊరియజమానులు, వీరి కేళ్ల మూడవరేకు రెండవైపున, నాల్గవరేకు మొదటివైపున కలవు.

ఇచ్చిన స్థితి— ఇచ్చినవృత్తి: స్థితియనుటకు స్థితి. ఈపద మియగమున నింకను గొన్ని శాసనములందుండుటను శ్రీ సోమేశ్వరశర్మగారు పేర్కొనిరి.¹ ఇక్కడి కొక్కవాక్యము ముగిసినది.

రెండువాడల పట్టనాపురకు—రెండువాడలపట్టనాపురకు— అని సంస్కరింపఁగా— ప్రైగామములోని రెండు వాడలపట్టనకు—అని యర్థ మేర్పడును. లేదా—రెండువాడల పట్టనాపురకు—అని సంస్కరింపఁగా రెండువాడల పట్టనమనే గ్రామమునకు అనియర్థ మేర్పడును. తలవరి, ఊరు, చెలువు మొదలగుపదములు దేశభాషలో ఇకాగోకారాంతములుగా నున్నను ఇట్లొక సాతవాహన సాలంకాయన బృహత్ఫలాయన పల్లవరాజుల ప్రాకృత సంస్కృతశాసనములందు తలవర, ఊరు, చెలువు ఇత్యాదివిధములకారాంతములుగాఁ బ్రయుక్తములయ్యెను. తలారి², తలవరి యని తెలుఁగున నుండఁగా నిట్లొక పురుషదత్త శాసనములందు 'తలవర' అని ఆకారాంతముగాఁ గలదు. ఈ పదము తల + అవర్ అను పదముల కూడికచే నేర్పడినది దీని పరిణామములన్నియు కిది చోటు గాదు. మఱయు బృహత్ఫలాయన జయవర్మ కొండముది శాసనమందు కుమార, పాటూర అనియు, సాలంకాయన నందివర్మ పెదవేంగిశాసనమున³ ప్రాలూర, మంమూర, కంబుర, ఇచ్చెలువ అనియుఁ గలవు.

అరియు=అరి యనఁగా భూమిపన్ను. 'యు' సముచ్చయము. పైరుపండిన తర్వాత చెల్లింపవలసిన సిస్తుపేరు అరి. ఇది ధాన్యరూపముగా నుండుననుకొందును. దానిని గాజానకొసగుటకై తెచ్చి కాచుకొని యున్న కాపునకు 'అరిగాపు' అనిపేరు. "త్యైతలనాగు

1. రాజనరేంద్ర పట్టాభిషేకసంచిక.

2. చూ. 1122 నెం. శాసనము, 'దక్షిణహిందూదేశ శాసనసంసయము', 4 వాల్యుం. 'తలారి' అని కొన్ని శాసనములందుఁ గలదు.

3. ఈ తామ్రశాసనమును సోమేశ్వరశర్మగారు భారతి 1, సంపు. 8 సంచికలో ప్రకటించిరి.

లెల్ల నరిగాపుల మాడ్కిన తీటువెట్ట—శక 1037 నాటి శాసనము.¹

డగు—దగు అనికాని, డగు అనికాని, దీనిని జగున నచ్చును. ఇదియు పన్నులలోని భేదమే. డగు=తగుగు పలకై యిచ్చెడు పన్ను గావచ్చును.

తెత్తెయు—‘యు’సముచ్చయగ్రకము. ‘తెత్తె’ యను పదము కర్ణాటభాషలో ‘పన్ను’ అనునర్థమునఁ గలదు. ‘సబళగ ద్యోతెత్తె’యని యుండుటచే నది ధన రూపమని తెలియఁచును. ‘తెత్తె’పదము తెలుఁగులోఁ గానరాదు. కాని అమ్మేవానికి, కొనేవానికి నడుమనుండి ధాన్యాదికము భేరము నడిపునాఁడు కై కొను ద్రవ్యమునకు ‘తఱగు’ అని తెనుఁగునఁ జేరు గలదు. అట్టి వ్యాపారము చేయువాఁడు ‘తఱగరి’ యనఁబడును. ‘సభాగీ’ ‘కమిషన్’ అని దానికి నేఁ డితరభాషాపదముల వాడుచున్నాము. ‘తెత్తెగో’ అను బహువచనాంతపదమున నుండి (‘కెత్తెగో’పదముననుండి చెలువులు, తర్వాత చెలువు పుట్టినట్లు) తఱగులు, తర్వాత తఱగు పుట్టినవి. ‘తఱగు’ పదము నేఁడేయగ్రమున మన్నగో ఆయగ్రముననే యీ శాసనమునఁగూడఁ బ్రయుక్తమై యుండవచ్చును. ‘అరి’ టికలో నుదాహరించిన శాసనపద్యమునఁ గల ‘తీటు’తోఁగూడ నిది సంబంధముగలదై యుండవచ్చును.

సిద్దాయంబు—ఇదియు నొకతీరు పన్ను. నేల పండినను పండికపోయినను, ఇచ్చి తీయవలసినట్లు నిర్ణీతమైన పన్ను. ఇది ‘సిద్దాయ’ మనియుఁ జేర్కొనఁ బడును. ‘వెచ్చపు సొమ్మనందుఁ గూడఁ బెట్టిన ధన’మని. శబ్దరత్నాకరకారులు. ఈయగ్ర మిక్కడ సరిపడదు. సింస్తుల భేదములు ‘ఆయము’ లని పేర్లుగలవి మఱికొన్ని గలవు. ‘అగ్రాయము, అంతరాయము, వడ్డాయకాఱయము లోపైన సమస్తాయములు;² ‘యాయూరివలయచుట్టు ఆలమూబన్నసయు నంతరాయముం గీడెఱయు లోపైన సర్వకరపరిహారము,³ ‘అగ్రముారి యలము

సిద్దయ సమస్తాయ అంతరాయ అభినవాయములు⁴; ‘చెలువుక్రింద పండివచ్చినవడ్లకు సకలాయం పుట్టి గ కి కుంచడు’⁵

దన్ను—ఇదియు నొకపన్ను. యుద్ధాదులు ప్రసక్తించినప్పుడు సైన్యపుష్కాయమునకై యియ్యవలసిన దగును.

దసపరాధంబును—దీనికగ్రము నాకుఁ దెలియ లేదు. ఇదియు నొకపన్నే యగును. ‘దశాపరాధము’ అని యగునేమో! దశాపరాధము లేవో యెఱుఁగును. ఆయపరాధములు సంభవించినప్పు డియ్యవలసిన పన్నును నేమో! లేక ‘దేశాపరాధంబు’ అగునో! శత్రురాజులకు గోడ్పడుట మొదలగు విధమున దేశమునకు ఆపరాధము చేసినపుడుగాని, దేశమునకు ఎవరివల్లనైన అపాయము వచ్చినపుడుగాని యియ్యవలసిన సింస్తుగావచ్చును. దీనియగ్ర మింకను బరిశోధింపవలసి యున్నది.

సర్వబాధసరియారువు—(మీఁదఁ జెప్పిన) సర్వబాధలు లేకుండునట్లుగా. పరిహారశబ్దము ప్రాకృతమున ‘పరియాగో’ అయ్యెను. అది తెలుఁగున ‘పరియారువు’ అయినది. ‘పరిహారము’ అనురూపము సంస్కృత తత్సమము. ‘పరియారువు’ ప్రాకృత తత్సమము. ధర్మపు, కర్మపు ఇత్యాదు లిట్టివే. ‘సర్వబాధ పరిహార’ శబ్దము మొత్తమునఁ బ్రాకృతస్యచహారమున ‘సర్వబాధ పరియాగో’ అని రూఢమై తెలుఁగున కిట్లు వచ్చినది. ‘పరియారువు’కు ‘పరిహారువు’ అని కూడ రూపము గలదు. ఇట్టివి సంస్కృతసమాసములందుఁ దుదినుండఁగాఁ గూడ నిట్టి రూపములతోఁ గలవు.

డారుదాయ నేసి—(మీఁదఁ జేర్కొన్న) గ్రామమును దానముచేసి. దాయ = దానము. పాళీ భాషలో ‘దానో’ అని పదముగలదు. దానికి దాన మర్థము. లేక, మీఁదఁ జేర్కొన్న గ్రామమును విభాగముచేసి యనియగ్ర.

1. నెం. 737 శాసనము, 2. నెం. 1040 శాసనము, 3. నెం. 1228 శాసనము, 4. నెం. 1268 శాసనము—చూ. దక్షిణహిందూదేశశాసనసంఘము. 4-సంపుటము. 5. నెల్లూరు శాసనములు, నెం. 571 చూ.

ము చెప్పవచ్చును. 'దాయ' యనగా కర్ణాటభాషలో 'భాగము, వంతు' అనియర్థము గలదు.

ఇచ్చి—'ఇచ్చిరి' ఉండబోలును. ఇక్కడి కింకొక వాక్యము ముగిసినది.

దీనికి వక్రంబు లేదు—ఈయీవికి, అభ్యంతరము (అడ్డంకి, అంకిలి, తిరుగు) లేదు. 'వక్ర' పదము ఈయర్థమున నేడును సమాసగతముగా వాడబడుచున్నది. 'ఆపని నిర్వక్రముగా సాగినది; ఆతడు అవక్ర పరాక్రముడు' ఇత్యాదులు. శాసనములందెది 'వక్రంబునచ్చు', 'వక్రంబు వచ్చువారు' అను పలుకుబడితో నుండును. అదియందుఁ గూడ నిఁకముందు చూడదగును. 'లేదు': ఇల్లై + అదు, (తన్ సంస్కృతము) ఇల్లదు = 'లేనియది' అయి, దాననుండి 'లేదు' పుట్టినది. 'ఉరలో', 'రోలు' గా మాటినట్లు 'ఇల్లదు' 'లేదు'గా మాటినది.

వచ్చినవారు గళలేని ఉరిస్థితి దప్పిన వారు—వక్రంబు వచ్చినవారు—అభ్యంతరము గలిగించినవారు ఉండిరా, వారు ఉరిలో జీవిక - బ్రదుకు - గోల్పోయినవారు.

దీనికి వక్రంబు వచ్చిన గచ్చురు—'గచ్చురకు' అని యుండబోలును. మఱియు దీనికి అడ్డుగలిగించిన పాగరుబోతులకు. లేక 'గచ్చురు' గ్రామాధికారులకు విశేషణము గావచ్చును. 'రక్షకులు' అని యప్పు డర్థము.

రెడ్డువడలప లే—'రెండువాడల' గ్రామమును బాలించునటువంటి—ఇక్కడ 'ఏలే' కలదు. దీనితర్వాతి బంతిలో మరల నీపదమే 'ఏలే' అని కలదు. ఈ ధాతువే అటవమున 'ఆళి' అనురూపముతోఁ గలదు. అటవమున అకారాదు లయిన శబ్దములు పెక్కులు తెలుఁగుఁ దనమును బడయునప్పుడు ఏకారాదు లయినవి. ఆటు-ఏటు, యానై-నీనిక, నాన్ - నేను ఇత్యాదులు. 'ఏలే' యనుటను కావ్యవ్యాకరణము లొప్పుకున్నవి. 'ఏలేడు', 'ఏలేడి' యని వాని సంస్కారము. కాని నాఁటికి నేటికిఁ గూడ వాడుకభాషలో 'ఏలే' కలదు.

మువరులేములచేసినదియు చన్ను—'మూవరు'—లేక, మువ్వరు, ఉండవలెను. మూ + అవరు మూవరు = ముగ్గురు. 'లేముల' అనుచో 'లే' తప్పగాఁ బడినది; తొలఁగింపవలసినది. నీలనఁగా, ఈపదమే తర్వాతిబంతిలో మరల వచ్చుచున్నది. అందు 'ముళ' అనియే కలదు. 'ముల', 'ముళ' అనునవి షష్ఠీసమాసగతములు. ప్రాతిపదికము 'ముళ'గా నుండును. ౨౭వ బంతిలోనున్న 'పసిణియుడ్లు'లోని 'ముడ్లును', ఈపదమును ఒకటేయని నానమ్మకము. కడచిన భారతిలో నేను ప్రకటించిన లక్ష్మీపురపుశాసనమునఁ గూడ 'ముళ్లు' కలదు. మఱియు శాలంకాయన నందివర్మకంఠేరు తామ్రశాసనమున 1 'మునుడసహితాన్ గ్రామేయకా నాజ్ఞాపయతి' అని కలదు. "ఈశబ్దమునకు అర్థమగుట లేదు. ఇది దేశ్యశబ్దముగఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇది కొల్లేరు ఏలూరు శాసనములందును గలదు. దీనిని గొందఱు 'మున్యుడ' అనియుఁ, గొందఱు 'ములుడి' అనియుఁ జదివిరి. దీని స్వరూపమును, అర్థమును సంశయాస్పదముగ నేయున్నవి" అని లక్ష్మీపురపుగారు వ్రాసిరి. శాలంకాయనుల సంస్కృత శాసనములలోని 'మునుడ'యే చాళుక్యులనాఁటి తెలుఁగుశాసనములలో బహువచనమున 'ముణ్లు' 'ముడ్లు' 'ముళ్'గా నుండెనని నేను దలఁచుచున్నాను. శాలంకాయన శాసనములం దాపదమునకు గ్రామాధికారి యని యర్థము సంగతమగును. ఇక్కడను నాయర్థమే పాసఁ గును. చేసినదియు = చేసినశిక్ష, చన్ను = చనును - చెల్లును. ఈయర్థమున 'చన్ను' అనురూపము నన్నయాదుల భాషలో లేదుగాని యిదే ప్రక్షారకమయిన 'ఏ'తోఁ గలసి కలదు. "చిటుత వానికంత తలుపంటి పలుకులు సన్నె వృద్ధజనము లున్నచోట" - నన్నయభారతము. ఇట్లే 'ఉన్నె', 'కొన్నె' రూపములును గలవు. ఎల్లరు నిక్కడ "చేసినదియు చన్ను" అని చదివిరి.

వీరినయి నాడువరుగల్గిన—ఈయధికారుల మొదల ఆత్మేపించువా రుండులేని.

1. దీనిని కె. వి. లక్ష్మీపురపుగారు ఆం. సా. ప. పత్రిక ౧౧ సంపుటలో ప్రకటించిరి. అందు "మునుడ" అనియుఁ జదువవచ్చును.

ఏ శేముళ చేసిన సేయుడునను—గామాధికారు లయిన పైవారేమిచేసినను నా చేతి చెల్లును. ఇందుచేసిన సేయుడు' అనుచో 'చే'కు'నే' ఆదేశము కాన్యభాషలో లేదు. 'చేయుడు'లో అరసున్న గలదనువాదము నీరూప మపాకరించుచున్నది. 'చేయుణ్ణు' అని లేదు! 'చను' 'చన్ను' రూపాంతరము.

మహానబియుళ్ నరలోక—ఈపదమిందు ఈ బంతిలోనే మరలవచ్చెను. మఱియు 25వ బంతిలో 'మహానభిళ్' అనియు, 'మహాభిళ్' అనియు, 26 వబంతిలో 'మహానభియుళ్' అనియు, 30 వ బంతిలో 'మహానభియుళ్' అనియు, 28 వ బంతిలో 'మహానవిల' అనియు వచ్చెను. మహత్, అభిజ్ఞుల్, లేక అభియుక్తుల్, అను పదములపూడికపై వాడుకలో నేర్పడిన రూపవికార ములే యివి యెల్ల ను. 'అయ్యంగారు', 'శాస్త్రీగారు', 'పంతులుగారు', 'రావుగారు', 'ప్రెగ్గడగారు' ఇత్యాది విధములఁ బూజార్థక బిరుదుములు పేళ్లకుఁ జేర్చబడుచున్నట్లు ఆకాలమున 'మహాన్, అభిజ్ఞ' పదములు చేర్చబడుచుండవలెను.

నరలోకమహానభియుళ్—నరలోక మహాసత్తులు అనుట కిది వ్యవహారవికారరూపము. మహాన్ అభిజ్ఞులయిన నరలోకమహాసత్తులు. ఇట్టి పేరుగలవాడొకఁడు.

విరాఘమహానబియుళ్—వీరపర్వమహత్ అభిజ్ఞుల్ అను పేరివాఁడొకఁడు.

గజ్జంబుసెడ్లనడుపుళ్—'గజ్జము' 'గంజము' అని నేఁడు కేర్కొనబడుగ్రామము గావచ్చును. ఈ గ్రామము పల్లపట్లకు మిక్కిలి దగ్గరగాఁ గలదు. సెడ్లు = (అక్కడి) రాజోద్యోగులు. నడుపుళ్ = (వారి)నడిమివారు, 'గంజముగ్రామపు రాజోద్యోగులలోనివారు' అని యర్థము. వారుకూడ నీధర్మ నిర్వహణమునఁ దోడ్పడి యుండవచ్చును. 'ముడ్లు' ఎరెనే 'సెడ్లు'కూడ రాజోద్యోగులు. ఈపదములు నేఁడుకొన్న

ము లయినవి. "సానపతులు నారుద్రదేవర ముదిసెలి సుప్పునాయకుణ్ణు భీమేశ్వరమహాదేవరకు నిచ్చిన అఖండ వర్తి"—ఇదిశక 986 నాటి శాసనము.¹ "రాజేంద్రచోడయముదిసెలి నారాయణపెగ్గడ." ² 'ముదిసెడ్లు' అని బహువచనరూపముగూడ శాసనములందుఁ గలదు. పై పదములందు 'ముది' వృద్ధవాచకము గావచ్చును. 'సెలి' 'సెలపు' పదములకు సంబంధ ముండవచ్చును. 'సెలపు' ఆజ్ఞప్తి' కావచ్చును. ఫీటుదొంగగా రిక్కడ "సెఱునడుపుళ్" అనిచదివి 'సెళ్లనడుపుళ్' అని సంస్కారము జరపిరి. బల్లసు గారు "గజ్జంబుసెఱునడుపుళ్" అని చదివిరి గాఁబోలును. శర్మగారు రాజనరేంద్ర సంచికలో ప్రాచీనాంధ్రభాషాస్వరూప' మనుపేర వ్రాసిన వ్యాసమున నిట్టిపాఠము గలదు. లక్ష్మణరావుగారు "గజ్జంబు సెడ్లనడుపుళ్" అని చదివిరి.

'సెడ్లు' అని చదువుట సంగతమని నాతలఁపు. దీనిని గూర్చి యింకను ముందు చర్చింతును. 'గజ్జంబు సెడ్లనడుపుళ్' అను పదములే 28, 29 బంతులలోఁగూడ 'గజ్జ సెడ్లనడుపుళ్' అని వచ్చినవి. ఈరెండుచోట్ల అక్షరవ్యత్యయము గలదు. శాసనము ముగియఁజెక్కిను చెక్కిను లేఖకున కజాగ్రత్త యెక్కువగుట యిందు స్పష్టముగాఁ గానవచ్చును. శాసనోపక్రమ లేఖనముననున్న యక్షరసాందర్యము పోనుపోను మిక్కిలి చెడుచువచ్చినది. కావున నిందు 23, 24 బంతులలోని లేఖనమే 28, 29 బంతులలోని లేఖనమునకంటెఁ బ్రామాణికముగాఁ గొనఁదగు ననుకొందును.

శమస్తభువనశ్రియ కనడిరజబద్రపెరెయ: సమస్తభవవాశ్రయ కన్నడిరాజు బద్రపెరెయ—యను వాఁడొకఁడు. 'గజ్జంబు సెడ్లనడుపుళ్' ఏతద్వి శేషణము గావచ్చును. 'పెరెయ' పేరే 'పేరయ్య' యని నేఁడు మాతీనది. లేక కనడిరాజువేటు, బద్రపెరెయవేటు నయినను గావచ్చును.

ఊరిపనిన వ్రసివర వయ్యేటిమాహానభిభా —

ఇంను 'వయ్యేటి' అనునది ముమ్మాలు వచ్చినది. లక్ష్య గావుగారు "వయ్యేటి" అని వదిలిరి. ఫీటుదొరగారిపాతమును సోమశేఖరశర్మగారి పాతమును 'వయ్యేటి' అని కలసు. శాసనమున ఆయత్తురము 'తి' యనికాని, 'టి' యనికాని స్పష్టపలుప శక్యముగానున్నది. 18, 20 బంతులలోగల 'తి'కిని, దీనికిని సంబంధము లేకున్నది. 'టి' ఈశాసనము దితరత్ర రా లేదు. అది 'తి' అనుట కంటే 'టి' అనుటయే సంగతము. ఊరిపనిన = (ఈ) ఊరి పనియందే, వ్రసివర = వ్రసివచ్చుచున్నట్టి (అనగా శ్రమ పడిపనిచేయుచున్నట్టి), వయ్యేటిమాహానభిభా - వయ్యేటి = వయ్యేటు అని యింటి పేరుగల, మహత్ అభిజ్ఞులు.

వయ్యేటిమాహానభిభా పనికొలు చేనేరకడభి నవ్రసివయ్యేటి మాహానభియుభా — పూర్వోక్త లయినవయ్యేటిమహత్ అభిజ్ఞులు ఊరిపనులను చేయఁగలక తమకుబనులుగాఁ బంపఁగాఁ బనులుచేయుచుండువారు నేత్రాకవయ్యేటిమహత్ అభిజ్ఞులును, (అనగావితద్దా)ను కార్యనిర్వాహకులు (కరణముగావచ్చును) వయ్యేటిమాహా నభియులు ఉద్యోగముననుండి విశ్రాంతి సెలవు పుచ్చు కొన్నప్పుడు వారికి బనులుగా ఊరిపనులను నిర్వర్తించువారు (Acting man). పనికొలు = పనికలుకురూపాంతరము. 'కొలు' రూపమే తర్వాత, 'కులు'గా మారినది. అడుగులు, నడుగులు, వలకులు, మలుకులు ఇత్యాదులలోని 'గులు' 'కులు'లు ఇట్టి 'కొలు' నుండి మారినవే. 'వ్రసివయ్యేటి' అనుచో 'వ్రసివరవయ్యేటి' అని యుండవలెను. 24 వ బంతులో అట్లే కలదు. 'వ్రస్సి' అనియుండవలసినదానికి పెక్కుశాసనములందు 'వ్రసి' కలదు.

మరలకొన్డుకళా — ఫీటుదొరగారును, లక్ష్య గావుగారును 'సకలకొన్డుకళా' అని వదిలిరి. బక్తన్ పాతముగూడ నిట్లేయుండును. సోమశేఖర శర్మగారు గూడ నిట్లే యుదాహరించిరి. కాని యిందలి తొలి యత్తురము 'మ' కాని 'స' కాదు. ఈశాసనము నందలి తక్కిన 'స' 'మ'లను బరిశీలించిన నిది స్పష్టపడును. రెండవ యత్తురముగూడ 'క' కాదు. తలకట్టుక్రిందియత్తురముతో

సరిధిందుటకు నిలుపుగీత 'క' కాగమన కుండును. ఈ యత్తురమున కట్లులేదు. అత్తురముతో నొట్టియుండవలసిన తలకట్టుకు స్థలముచాలక లేకుండుచుకయెడముగాఁ జెక్కిను. 'మరల కొన్డుకళా' అని చెక్కినదనిన దానికి శాసనము చెక్కినవాఁడు ప్రమాదముగా 'మరల కొన్డుకళా' అని చెక్కినను. శాసనము చెక్కిటకై వ్రాసి యిచ్చిన మాతృకలో 'వా' ఉండఁగా నాతఁడు ప్రామాదికముగా దానిని 'మ' అని చెక్కినను. 'వా' వ్రాత 'మ' వ్రాతగాఁ బొరపడవగియుండును. మీదఁ జెప్పిన యూరిపనిచేయు (Permanent and acting) ఉద్యోగుల కుమాళ్లును — అనియర్థమగును. లేక, 'మరల కొన్డుకళా' అనుపాదమే సరియగునేని యీ యర్థము దానికిఁ గూడఁ జెప్పవచ్చును.

ఫీటుదొరగారు మొదలగువా రెల్లమను, 'కొన్డుకళా' అని చదువఁగా నేను 'కొన్డుకళా' అనినమవుటకుఁ గారణముల నిక్కడఁ జేర్చుచున్నాను.

మిక్కిలి ప్రాచీనములగు తెలుఁగు శాసనములందు 'బంజి'తోఁ గొంతపాలికయున్న వింతవింత లిపిసంకేతములు నాకుఁ గొన్ని గానవచ్చినవి. వానిని ఫీటుదొరగారు, కృష్ణశాస్త్రిగారు మొదలగువారు కొన్నిచోట్ల 'జ' గాను, కొన్నిచోట్ల 'జి' గాను వదిలిరి. ఆయత్తురముల స్వరూపముల నాయాశాసనములఁ జూచినఁ గాని స్పష్టముగా గ్రహింపఁ గుదురదు. ఇప్పటికిఁ బ్రకటితములయిన శాసనములలోఁ గానవచ్చునట్టి యట్టి వింతలిపి సంకేతములఁ గొన్నింటి నిక్కడఁ జేర్చుచున్నాను.

ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా XI వాల్యుం 816 రావు బహదూర్ హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు సత్యాదిత్యచో శమహారాజు తెలుఁగుశాసనమును బ్రకటించిరి. అందు 10, 17, 18, 21 బంతులలో 'పాట', 'మటుతు', 'సెటువు' అనుచో శకటరేఫము నేటిశకటరేఫపు లిపితోనే స్పష్టముగా నున్నది. కాని 7, 9, 21, 25, 30 బంతులలో 'శత్యాదిత్యున్లు', 'ఎళుచున్తి', 'వేవాన్టుఱు', 'వచ్చున్లు', 'న్వాన్లు' అని వదిలినచోట్ల బంజిగాఁ దలఁపఁబడిన యత్తురములు 10, 17, 18, 21 బంతులలోని బంజితో

స్పష్టమైన భేదము గల్గి నేటుపడియున్నవిగాని దానినలె
లేవు. ఈ శాసనమును నేను జాగ్రత్తగాఁ బరిశీలించి
చూచితిని. మద్రాసు మ్యూజియమునకుఁ జేర్పబడిన
యీ శాసనశిలను ప్రత్యక్షముగాఁ జూచికూడ నీ భేద
మును స్పష్టపఱచుకొంటిని.¹ 7, 9, 21, 25, 30
బంతులలోని యా యక్షరసంకేతము బండితో
నేటుపడియున్నది గావున నది వేటొక యక్షర
మని యేల తలఁపఁగూడదని నాకుఁ దొలుత నా
క్షేపముతోఁచెను. మఱియు 'అదిత్యున్' 'ఉన్' 'వా
న్మాన్' 'వచ్చున్' 'వాన్' అనుశబ్దములు, అదిత్యున్
'ఉన్' 'వాన్మాన్' 'వచ్చున్' 'వాన్' అనువిధమున
నించుమించుగా నీశాసనము పుట్టినకాలమునను, తర్వాతి
కాలమునను వ్యవహృతిములగుట స్పష్టమగుటచేత నాయ
క్షరసంకేతము 'ఉ'గానో, లేక తర్వాత 'ఉ'గా మఱి
నట్టియు, ఉకుఁ బ్రకృతియయినట్టియు వేటొకయక్షర
ముగానో యయియుండుననికూడఁ దోచెను. శబ్దనిష్ప
త్తి శాస్త్రరీతినిబట్టి పరిశీలించఁగా ప్రవిడభాషలోఁగాని,
కర్ణాటభాషలోఁగాని, 'అదిత్యున్' 'ఉన్' 'వాన్' 'వా
న్' అనుగూఢముల యునికిఁ దలియదయ్యెను. ప్రసిద్ధు
లయిన ప్రవిడకర్ణాట పండితులచలన నీవిషయము నెఱిగి
తిని. కాని దాని 'ఉ'గాఁ దలఁచుటకు బాధకముగా
స్పష్టముగా 'ఉ' లిపి వేటువిధముగా నీశాసనమందే
యుండెను. ఒకవేళ నీక్రొత్తలిపి శ్రీకాశీభట్ట బ్రహ్మ
యశాస్త్రుగారికిని, శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులుగారి
కిని ఇప్పటికింకను జర్చలోనున్నట్టిదియు, 'ఉ'కు బూర్వ
గూఢముగాఁ దలఁపఁబడుచున్నట్టిదియు నగు 'అ' అగు
నేమో అని యోజించితినిగాని ఈశాసనముననే ఆ 'అ'
రెండుచోట్లఁ గానవచ్చెను. పై సత్యాదిత్యశాసనము
తోలి బంతులలోనే 'స్వస్తిశ్రీ' వోట' గలదు.
18 వ బంతులో "చిటుంబూరి" కలదు. ఇవి స్పష్ట
ముగా బండికంటె వేటై అడ్డుగీత లేక 'జ్జ' పండి
యుచ్చారముతో నున్న యక్షరములుగానే

యున్నవి. ఇట్లున్నను కృష్ణశాస్త్రులుగారు, 'చిటుం
బూరు' అనుదానిని 'చిటుంబూరు' అని చదివిరి. అది
చిటుంబూరు, అని చదువుటేసరియని నా నామ్మకము.
ఏలనఁగా నాగ్రామమిప్పుడు 'చిటుమ్మూరు' అనుపేర
నున్నది. 'అ, ఉ, శ, ల'లు సంబంధముగల యక్షరము
లగుటచే చిటు, చిడు, చిశులుగా మాటుటసంగతము.

ఇట్టిలిపిసంకేత విషయమున నేను ఇదమిత్థ మని
నిశ్చయింపఁజాలక చిక్కుపడుచు నింకను బెక్కు శాసన
ములఁ బరిశీలించుచుంటిని. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా II
వాల్యుంలోనే శ్రీకృష్ణ శాస్త్రులుగారే చిటుముకూరి
దగ్గఱదేయగు కడపనుండలపు పుణ్యకుమారి తామ్ర
శాసనమును బ్రకటించిరి. అందు సీమాచిహ్నములలోని
యొకగ్రామనామమును కృష్ణశాస్త్రులుగారు 'వీరపాటు'
అని చదివిరిగాని యందలి కడపటి యక్షరము నేనింతకు
మందు సత్యాదిత్యుచోళుని శాసనమునఁ గ్రొత్తగాఁగాన
వచ్చినదన్న యక్షరమువంటిదిగా నుండెను. దానిని
బండితోగాఁ జదువుట సరిగాదేమో. ఆగ్రామ నామము
'వీరపాడు' అనికాని, 'వీరపట్టు', 'వీరపటు' అని కాని
యుండును గాని 'వీరపాటు' అని యుండునాయనియు,
నది 'వీరపాడు' అని చదువనలెనేమో అనియుఁ దోచెను.
ముద్రిత మయిన ప్రతిబింబమును బట్టిచూడఁగా
'చిరిపాడు' అని చదువఁదగి యున్నది. మఱియు
క. వి. లక్ష్మణారావుగారు రెండవ పులికేటి కొప్పర
శాసనమునఁ సీమాచిహ్నములలో 'కొండవేటు పూ
పథా' అని చదివినచోట, 'టు' లిపికూడ మీఁద నేను
బేర్కొన్న లిపుల పోలిక కొంతగలది. లక్ష్మణారావుగారు
దానిని నేటి 'కొండవేడు'గా నిర్ణయించిరి. కానదానిఁ
గూడ 'కొండవేడు' అని చదువుట సంగతము గావచ్చును.
మఱియు నెల్లూరిజిల్లా శాసనములలో ప్రాచీన
చాళుక్య లిపిలోనున్న శాసనములు గొన్నింటి నిట్టి
లిపి గానవచ్చెను. 676 పేజి కనిగిరి తాలూకా నలబనం

1. శ్రీ సోమ శేఖరశర్మగారు మరల దీని ప్రతిబింబమునెత్తిరి. 'వారు దానిని ప్రకటించినచో పాఠకుల కా
యక్షరముల భేదము స్పష్టముగా గుర్తింప ననువుపడును.

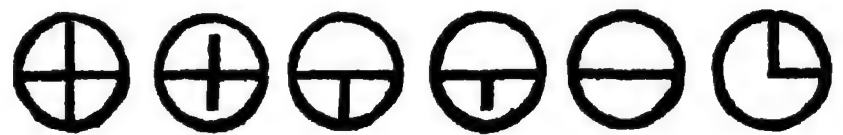
2. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక ౧౧ సంపుటమున ప్రకటితము.

పాటి శాసనమున నొకపట్టు “పశ్చిమరీ కొడుక బాదిరా జేన్వాన్తురాజుయిమ్మానువుట్టు ఆట్లపట్టు” అని చదువబడెను. ఇందు “న్వాన్తు” “మ్మాన్తు” “ఆట్ల” అనువానిలో ‘అ’ గాఁ జరువబడిన లిపిపూడ మీఁద నేను దెలిపిన లిపిసంటిదే. ఇక్కడపూడ ‘న్వాన్తు’ ‘మ్మాన్తు’ ఆట్లపట్టు’ అని చదివిన సరిపడును. మఱియు 606 పేజిలో కందు కూరు తాలూకాలోని పెట్లూరి వీరభద్రస్వామిగుడిశాసనమున మగన్తు’ రచ్చయిట్టికి’ ఆట్లపట్టు’ అని చదువబడిన వానిలోని ‘అ’ లిపిపూడ నిట్టిదే. బండితకును దానికిని స్పష్టముగా భేదముగలదు. మఱియు నాశాసనమందే “ప్రభురామ్మాన్తు కొచ్చేరాజుమగ” అని యున్నపట్టునఁగూడ ‘న్తు’ ‘న్తు’ గాఁ జరువబడినదే. ఇట్టివింకను బెక్కులుగలవు. మిక్కిలి ప్రాచీనము లయిన శాసనములందు ‘ఆట్లపట్టు’ అనియే కలదు. ఇక్కడపూడ నట్లే కాదగును. ప్రాచీన కర్ణాటక శాసనములందుఁ గూడ నీవింతలిపిగలదు. అవి 6, 7, శతాబ్దములనాటి శాసనములు వానిలో ఫీటుదొరగా రాలిపులను బండితగానే పఠించిరి. అట్లు పఠించుటలో ననేకాసందర్భములుప్పలిలెను. వాని నెల్ల వారు సంస్కారముసూచించియు, నగ్రము వివరింపకయు, అర్థమే వ్రాయకయు బహువిధములదాటిరి. అట్టివానిలో నేను బరిశోధించినవిగొన్ని ‘డ’గాఁ జదువుటచే సమన్వితములయినవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానినెల్ల నిక్కడఁ జేర్కొన నయితిని. అందుకే ప్రత్యేకవ్యాసము వ్రాయుదును. ఇట్లు పెక్కుశాసనములఁ బరిశోధింపఁగాఁ బరిశోధింపఁగా నాకీత్రోత్రయక్షరపు లిపి ‘డ’ గాఁ జదువబడినదన్న యనుమానము ప్రబలమయ్యెను. ఇట్టి దశలో నేను క్రొత్తగాఁ గొన్ని శిలాశాసనములను గనుఁగొని వాని ప్రతిబింబముఁ దెచ్చి పరిశీలించుట యేర్పడెను. వానిలో కడచిన భారతిలో నేను ప్రకటించిన లక్ష్మీపురశిలాశాసనముకంటే. అందుఁగూడ నిందు నేను చేర్కొన్న లిపిసంకేతము గలదు. దాని నేనిటీవల ‘కడువండ్లు’గా నిర్ణయించుకొంటిని. (మాఁడవబంతి కడపటియక్షరము‘డ్లు’ చూచునది.) మఱియుఁ గపిలేశ్వరపురపు శిలాశాసనమునఁ గూడ

“తంబున్దు” (ఇట్లు చదువవలసినట్లు నేనిటీవల నిశ్చయించుకొన్నాను.) అనుచోటఁగూడ ‘న్దు’లో నిట్టి లిపిసంకేతము గలదు. మఱియు మద్రాసుమ్యూజియమువకుఁచేర్పబడిన శిలాశాసనములలోఁ గొన్నింటఁగూడ నిట్టి లిపిసంకేతములే కొన్ని నాకుఁ గానవచ్చెను.

అందు చిలుముకూరిదేయగు నొక శిలాశాసనమున ‘చిలుబూరు’ అని యితిరులు చదివిన తీరుతో పదము గలదు. అందలి ‘లు’ లిపి + చిహ్నము చుట్టును నున్న చుట్టి కొమ్మిచ్చినట్లున్నది ఇదిపూడ ‘డు’గా చదివిననే ‘చిలుముకూరను’ శబ్దనిష్పత్తికి సరిపడును. కాని యీపదమే కృష్ణశాస్త్రుగారు ఎపిగ్రాఫియాఇండికా II వాల్యుంంలో ప్రకటించిన శాసనమున ‘చిలుంబూరి’ అని యుండెను. దీనినిబట్టి ‘అ’కును దీనికిని గూడ సంబంధముండినట్లు తోచెను.

ఇక్కడ బ్రస్తుతిశాసనము:—మీఁద నేను చేర్కొన్న లిపులను బోలిన లిపి యీ బ్రస్తుతిశాసనమునఁ దిక్కుచోట్లఁ గలదు. 24 బంతిలో, ‘నెడ్లనడుపుళ్’ 26 బంతిలో ‘కొనుకళ్’, 27 బంతిలో ‘ముడ్లు’, 28 బంతిలో ‘కొనుకళ్’, మరలనందే ‘కొనుకళ్’, 30 బంతిలో ‘కొన్నాకలు’, 32 బంతిలో ‘కొనుకళ్’, 34 బంతిలో ‘గన్నాన్దు’ అనుచోట్లఁ జూడఁదగును.

ఈస్థలములలో నీ వింత లిపి యిట్టివిధముల నున్నది.

ఇంతకుఁ బూర్వము నేను పెక్కు శాసనములలో నున్నట్లు తెలిపిన లిపులుగూడ నిట్టి తఱుగుల నున్నవే. మఱియు నీ బ్రస్తుతిశాసనమున బండిత 28, 29, 34, బంతులలో స్పష్టముగా నేటి బండిత యాకృతితోనే వేటుగా నున్నది. ఇంతకుఁబూర్వము నేను చేర్కొన్న శాసనములం దితరులు చదివిన విధముగా నిక్కడఁగూడ నీ లిపి బండితగాఁ జదువవలసి యుండెను. కాని యీ శాసనమునుజదివినవారెల్లరు వీనినెల్ల ‘భ’కారములఁగాఁ జదివిరి. బండితగాఁ జదివినను, ‘ధ’గాఁ జదివినను నిక్కడ నర్థసంగతి దుర్బటమే అగును. అట్లు చదువుట చేతనే యీ శాసన మెల్లరకును దురవభోధ మయ్యెను.

1. ఇది యప్రకటితము. దీని ప్రతిబింబము నాదగ్గఱనున్నది. వచ్చేనెలభారతిలో దీనిని ప్రకటింపనున్నాఁడను.

నే నీ శాసనముల మును జనువుటలో నంతకుఁ బూర్వమే నాలోఁ బొడమియున్న యనుమానమునుబట్టి 'ముడ్డు' 'కొండుకళ్ళ' 'గొన్నాడు' ఇత్యాదివిధమునే యనుసరించితిని. అగ్రము గుడిరెను. కాని నేను జదివినదే సరియనుటకుఁ బ్రబలప్రమాణము కావలెఁగదా యని చింతించుచుండఁగా నది యిందే దొరకను. ఇందు 'కొండుకళ్ళ' అను పదము 26, 28, 30, 32 బంతులలో అయిదుపర్యాయములువచ్చెను. ఈఅయిదుచోట్లను ఇతిరులు 'భ' గా చదివినలిపితోనే పయిపదములున్నవి. కాని 31వ బంతులో మరల నీ 'కొండుకళ్ళ' అనుపద మాటవత్సారి వచ్చెను. ఇక్కడ మాత్రము ఇతిరులు ఇతరశాసనములందు 'అ' గాను, నీశాసనమందు 'భ' గాను జదివిన వింతలిపితేక స్పష్టముగా 'న' క్రింది 'డ' పెట్టును, దానికి కొమ్మును గలదై 'కొండుకళ్ళ' అని నిస్సంశయమయిన లిపి కలను. దీనినిబట్టి యేమని తలఁపవలెను? 'ము' లిపిలో రెండురూపము లుండెడివనికాని 'కొండుకళ్ళ' అని తర్వాతను ఉచ్చరింపఁబడుచుండిన శబ్దమునకు వేట్రాక విధమయిన యుచ్చారమేదో యంతకుఁ బూర్వకాలము ననుండి దానికొక లిపి సంకేతముండి, ప్రస్తుత శాసనకాల మాయుచ్చారముల మాటుపాటు జరగుకాలమైయుండి కొన్ని చోట్లనాప్రాతయుచ్చారపు వింతలిపి, కొన్ని చోట్ల క్రొత్త 'యుచ్చారపు' డకార లిపి చేర్పఁబడుచుండెనని కాని తలఁపవలెను. కాని దానిబండి 'అ' గాఁగాని 'భ' గాఁగాని నడునరాదు. ఇంతకుఁ బూర్వము నేను జేర్కొన్న స్థలముల ల్ల నిల్లే సమన్వయము గుదురును. ఇట్టి యుచ్చారణ లిపి సంబంధ మీ వింత లిపికిని డకారమునకు మాత్రమే కాక నేడు శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారును, శ్రీ రామయ్యపంతులుగారును 'డ'కు లిపి రూపాంతర మగును, గాదు అని యిచ్చించుచున్న 'అ' అక్షరమునకుఁ గూడఁ గలదు. ఏలనఁగా చిలుముఖారి శాసనములలో నొకట 'చిలుంబూ' రనియు, (వేట్రాకట నీశాసనమందున్నట్లుగా 'చి + చిహ్నమునకు గున్నచుట్టి కొమ్మిచ్చినట్లు) 'బూ' రనియు లిపి గలదు. ఇంతేకాక 'భ' లోఁ గూడ నీలిపులకు సంబంధము గలదనుటకుఁ గొన్ని యాధారము లున్నవి. ఇప్పటికి నానమ్మక మేమనఁగా, శ్లో 3 ప్రస్తుతపు వింత

లిపి పరస్పరము సంబంధముగల నగుట 67 వ శతాబ్దాల శాసనములందుఁ గానవచ్చును. వాని యుచ్చారణములు వేటుగానున్నను తార్కాణముగానుండెడివి. ఉచ్చారణముల వలెనేవాని లిపులును వేటుగానున్నను వ్రాతలో నవి యు తార్కాణముగానే యుండెడివి.

ఇక 'కొండుకళ్ళ' అనుపదమునకు 'కొండుకులు' అను నర్థ మెట్లువచ్చెనో తెలుపును. అందు 'కొండు' ప్రాతిపదికము 'కళ్ళ' ప్రత్యయము. కొండు = అనుపదమునకు యువ, చిన్న, చిటుత అని యర్థము. అవమున 'కులందై', కన్నడమున 'కోడ', తెలుగున 'కోడె', 'కొండె', 'కొంటె' పదములును దీననుండియే పుట్టినవి. కొండు + కళ్ళ కలసి కొండుకళ్ళ అయ్యెను. 'ఈంగళు' నుండి, ఏకవచనము 'ఈంగ' పుట్టినట్లు, 'కొండుకళ్ళ' నుండి ఏకవచనము 'కొండుక' పుట్టెను. 'కొండుక' యనఁగా చిన్నది, కొంచెపుది 'కొండుక'యే పెద్ద నాదులనాళ్ళ నుండి 'కొండిక' గామాటినది. అదినేటికి 'కొండిక' గాగూడ మాటినది. 'కొండుకళ్ళ' మహదర్థమున యువ (పుత్త) వాచకముగా నీశాసన మందుఁగలదు. ఇదియే శిథిలద్విత్యముచే 'కొండుకళ్ళ', 'కొండుక', 'కొండుకు' రూపములఁ బడినది. 'కోడ + కళ్ళ' కలసి స్నుషావాచకమయిన 'కోడళ్ళ - కోడలు' పదము పుట్టినది. ప్రాచీనకాలమునఁ దండ్రీయుండఁగాఁ బుత్రులకు 'యువ' యని వ్యవహారము. యువమహారాజు, యువాపత్యము ఇట్టివే. కుమారపదముగూడ నిట్లే కలదు. 'కుమారసింగభూపతి' 'కుమారవిష్ణు' ఇత్యాదులు చూడఁదగును. మీఁదఁ జేర్కొన్న రూపములకన్నింటికిని శాసనములందును గ్రంథములందును బ్రయోగము లున్నవి. నెల్లూరి శాసనములు 1201 పేజి సన్నమూరు రామలింగేశ్వరస్వామిగుడిలోని శాసనము (శక 890?) 'పెద్దరాజ్యాన' 'కొండుకరాజ్యాన' అని రెండుచోట్లఁ గలదు. ఆ గ్రంథమందే 676 పుటలో నలజనంపాటి శాసనమున "పత్యయిరికొండుక బాదిరాజన్వా"... శ్రీ సోమశేఖర శర్మ గారు రాజనరేంద్రపట్టాభిషేక సంచికలో 'కొండుకళ్ళ' అనుపదమును 'Ep. col. Nos. 359, 364 of 1920' జూచినట్లు వ్రాసిరి.

"కామాంధల్ వెలనాటికోడెవిధవల్" అనిక్రీడాభిరామమునకోడె = లేతవయసు అనునర్థమునఁ బ్రయోగము.

సవ్యలోకశ్రయమహాసత్త్వవత్ — సర్వ లోకా
శ్రయమహాసత్త్వలు అనుపేరివారు

పెద్దకళ నెరవద్య మహాసత్త్వవత్ — పెద్ద
లయిన నిరవద్య మహాసత్త్వలు

పసిడ్డముడ్లు వెటన్దల చరువయ్య — స్వస్థిధి
కారి (ట్రజర్) (వెటన్దల యొకయూరు) అది యింటి
పేరుగల చరువయ్య యనువాడు.

విష్ణువర్ధనమహాసత్త్వవత్ — విష్ణువర్ధన మహా
సత్త్వలని పేరుగలవాడు.

పసుక్షేపులకొన్డుకళ — పసుక్షేత్రపుల కొన్డుక
ళ అని యుండఁబోలును. పసుక్షేత్రాధిపులకొమాళ్ల యిని

అచ్చకుట్టవనియు కొన్డుకళ — అచ్చకుట్ట వని
యనునాడును వాని పుత్రులును, లేక అచ్చకుట్ట యను
వాడును, వనియయు, వానికుమాళ్లును

గజ్జ సెడ్డలనడుపుళ — దీనిని గూర్చి యింతకు
ముందే కొంత వ్రాసెతిని. గంజము సెడ్డలోని వారగు —
గంజము పల్లపపట్టణ (పల్లపట్ల) మునకుఁ జేరువనేకలగు.

ప్రిధిమిమహాసత్త్వవత్ — పృథివీ మహాసత్త్వ
లనువారు

వెటన్దళ పోనికన్దిటముకొళనడుపు — వెటన్దల
యనుగ్రామపు పోనికన్దిటముకొళ? అనువారిలోనివాఁ
డగు. ఇందు 'పోనికన్దిటముకొళ'కు అర్థము తోపలేదు.
అదేదో పేరు.

విష్ణువర్ధనమహాసత్త్వవలకొన్డుకలు నిరవద్య
ప్రిధివికనడిరజుళ — విష్ణువర్ధనమహాసత్త్వలకొమాళ్లు
నిరవద్య పృథివీకన్నడరాజులు అనువారు

గునవనమహాసత్త్వయ్య — గుణవన మహాత్
అభిజ్ఞాత్ అనువారు

ముద్దకళ్ళికొళ — ముద్దకంచి యనువారు. ఇట్టి
పేరు 12, 13 శతాబ్దాల గ్రంథములలోఁగూడఁ గలదు.

ఉ. కోయల పంచముత్రుతిని గ్రోల్చినభంగినివిద్దికంచి రా
మాయణ మాటుకొండములునచ్చుతుజాగరవేళఁబాడు—
—క్రీడాభిరామము.

ఈపద్యమునగూడ 'ముద్దకంచి' యని కవిప్రయో
గ మయి యుండవచ్చును.

రమిస్వరాప్రిధివీమహాసత్త్వవత్ — రమేశ్వర
పృథివీమహాసత్త్వలను పేరుగలవారు

అపయజనువకొలకొన్డుకళ కొరిన్ది (ని?)
కొళ — అపయ=అప్పయ్య, జనుభ=జనువ్వ అనువారి
కొమాళ్లు కొరిన్ది (ని?) కులను వారు

కరిగలప్రధివీ మహాసత్త్వనలకొన్డుకళ —
'కరిగళ్ల' పృథివీమహాసత్త్వల కొమాళ్లు

నన్దిమహానవిలనడుపు శ్రీ మహాసత్త్వవత్ —
(నన్) అని కాఁబోలును! నందిమహానభిజ్ఞులలోనివారగు
శ్రీమహాసత్త్వలు,

సకలోకశ్రయ్య ప్రిధివీమహాసత్త్వవల దవక
రయ్య పళ్ళికొళ — సకలలోకాశ్రయ. పృథివీమహా
సత్త్వలయొక్క (వారిపురోహితుడేమో!) దివాకరయ్య
పంచాగ్నులు.

శ్రీజప్పి పెన్దటటగన్డాన్డు — శ్రీ జప్పి పెన్దట
గండను కాఁబోలును. వేత్రధారియైన, పద్దయైన పెన్దట
గండఁడు. రట్టులను జయించినవాడు.

ఆతేండ్ల పమునుపు లక్ష్మణాపు పంతులుగా రీ
శాసనమున కొంతభాగమున కర్థమునుగు ర్తించినట్లువ్రాసిరి.

మఱియు వారప్పుడు సీమనుండి శాసనప్రతిబింబముల
జప్పించినట్లు తెలిసిరి. వారు గుర్తించిన యర్థమును, ఆ
ప్రతిబింబములు నిప్పుడు దొరుకునేమా అని దీని ముద్రణ
దశలో శ్రీ సోమ శేఖరశర్మగారి నడుగఁగా, వారు లక్ష్మణ
రావుగా రీశాసనమునకు టిక వ్రాసియుంచినట్లు గాన
రా లేదని వారు సీమనుండి తెప్పించిన శాసనప్రతిబింబ
ములను నా కొసఁగిరి.

అహదనకర తామ్రశాసనము

ਸੁਸ੍ਰਿਯੁਕਤਾ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵੰਤੁ ਭ੍ਰਮਾ ਚਾਰੁ ਪ੍ਰਾਣਾ ਧਾਰਿ
 ਤੇਜਸ੍ਵੀਨਾਮਾ ਨਿਰਿਤਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬ੍ਰਾਹ੍ਮਣਾ ਧਾਰੁ ਰਵਾਨਾ ਧਾਰਿ
 ਤਾਨਾ ॥ ਭਿਖਾਰੀ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ
 ਨਾ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ
 ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ

౧. మొదటి దేకు-రెండువక్రకర్క.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥
 अथ श्रीभक्तिसूक्तम् ॥ भक्त्या योग्यं कुरुते सर्वम् ॥
 भक्त्या योग्यं कुरुते सर्वम् ॥ भक्त्या योग्यं कुरुते सर्वम् ॥

౨. రెండవ శేకు-మొదటిప్రక్క

[illegible]

3. రెండవ దేకు-రెండవ ప్రక్క

'అనంతవర్తకుమారుడు ఇంద్రవర్తయొక్క తామ్రశాసనము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ హరి చందనజగద్దేవు రాజాబహద్దూర్,
పురాతత్వవిశారద, M. R. A. S.

ఇంద్రవర్తయొక్క తామ్రశాసనమును గురించి మనము తెలుసుకొనుటకుముందు అతని పూర్వచరిత్రకనుగొనుట అసంశ్యకము గనుక యా చరిత్రయు స్పష్టముగా ఈక్రింద వివరింపబడినది:—

పూర్వమొకానొకస్వధు దక్షిణభాగతమునందు వీరసింహుడును రాజు కోలాహల పురంబును బాలించుచుండెను. అతడు స్వగృహుడైన పిమ్మట అతని తమ్ముడు. ఈవీరసింహుని కుమార్తె నేపుగను పారదోలి తాను రాజయ్యెను. ఈతగునుబడిన 1. కామార్గపుడు, 2. దానార్గపుడు, 3. గుణార్గపుడు, 4. మారసింహుడు, 5. నాజహస్తుడు అను ఈ అయిదుగురుసోదరులు తమతల్లితో బయల్పెడలి రాజ్యకాంక్ష గలవారై ఉత్తరమునకును అప్పటి కళింగదేశాధీశు డగు శబలాదిత్యునితో పోరాడి కళింగసగరిమును జయించి సమీపముననున్న మహేంద్రాచలమునకు బోయి తచ్చిఖరమున నున్న గోకణేశ్వరుని యిష్టదైవముగా నారాధించుచు కళింగ రాజ్యపాలనము చేయుచుండిరి. ఈసోదరపంక్తిమును, వీరి తల్లిని గనిన అప్పటి అసభ్యప్రజలు వీరిని పంచపాండవులనియు, వీరితల్లిని కుంతీదేవియనియు చెప్పుకొనసాగిరి. ఆమహేంద్రాచల శిఖరంబున కొన్ని దేవాలయములు గలవు. వాటిలో గోకణేశ్వరాలయము ప్రధానాలయముగా నుండెడికారణమున ఇప్పటికిని ప్రాముఖ్యము కెందియున్నది. ఈదేవాలయము వీరికిముందుండెడివారి వలన నిర్మించబడినట్లుహింపవచ్చును. ఈమహేంద్రాచల శిఖరంబున గల దేవాలయములలో యుధిష్ఠిర, భీష్మ, కుంతీ నామంబుల మందిరములు గలవు. అప్పటిలో అగ్నుడు డచ్చట లేకుండుటంతేసి యతని నామంబున శివాలయము లేదని వదంతికలగు. అగ్నునసమాను డగు దానార్గపునకు,

యుధిష్ఠిరసమానుడగు కామార్గపునకు ఈమందిర నిర్మాణ సమయమున వికటత్విగ్ను లేనంగున అగ్నునుని చేరిటనుండ గలది లేకుండవచ్చునని ఊహింపం దగు. ఇంగువలన కామార్గపుని జీవితకాలమునుంచి దానార్గపునకు, నాతనికి ఏకమత్యము లేనని స్పష్టమగుచున్నది. ఈమందిరములేదొగు గురుసోదరులు వేరైనవీమ్మటయెవరికివారు నిర్మించియుండ వచ్చును. వీరందఱు నైకమత్యముగలిగియున్నప్పుడు గోకణేశ్వరుడు వీరి యిష్టదైవముగా నుండెను. వీరు వేరైన పిదప తన్ను గాగ్రమున ఎవరికిర్తీ కొరకు వారు యిష్టదేవతాసాన్నిధ్యంబున దేవాలయనిర్మాణములు చేసియుండ వచ్చును. కాలక్రమమున ఈదేవాలయములు పంచపాండవ కుంతీనామంబుల విఖ్యాతమైనవి, ఈ పంచసోదరులలో పెద్దవాడగు కామార్గపుడు దంతపురమును రాజధానిగా వీర్చురుదుకొని కళింగరాజ్యపాలనము చేయుచుండెను ఈరాజధానికి దంతపురంబును నాను మెట్లు లభించెననగా బుద్ధునితదనంతర మతని తాలూకుపంతిమొకటి ఆ కాలపు కళింగరాజులచే ఒకస్తూపమున దంతపురములో నుంచబడినట్లు బుద్ధచరిత్రవలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ దంతము ఉంచబడినస్తూపము అనగా మంజూషాతెనుగున పెట్టి (వందసము) ఈతీనిఉండుటలన-‘మందస’ అయి ఉండునచ్చును. గనుక ఈదంతపురము మందస అయి ఉండవచ్చును. ఈమందస ఇప్పటిలో చిన్నగ్రామమైనను, ఆకాలములో ప్రస్తుతము మందసకు తూర్పునైపున సమీపములో ఉన్న ‘మహేంద్రతనయ’ అను నదిమొదలు ప్రస్తుతమందసనరకు వ్యాప్తమై ఉండవచ్చును. ఈమహేంద్రతనయ తీరంబుననున్న (పాటిశ్వర) పాటిశ్వర మందిరములోనున్న శిలాలిపివలన ఈప్రదేశము అప్పటి దంతపురముగా దృఢమగుచున్నది. ఈకామార్గపు డాకళింగమును పాలించుచున్న సమయం

బున తన నల్వరుసోదరులకు నాలుగురాజ్యములనిచ్చెను. 1. దానార్జవునకు 'కందికాబాధారకంఠ'మను రాజ్యము నిచ్చెను. ఈరాజ్యము ప్రస్తుతపు ముఖలింగమునుంచి విశాఖపట్నంజిల్లాలో కొంతవరకు ఉండవచ్చును. దీనికి రాజధాని ముఖలింగము. 2. గుణార్జవునకు బొబ్బిడిరాజ్యమునిచ్చెను. ఇది ప్రస్తుతపు బీహారు ఒరిస్సా డివిజను లోనున్న 'బామూదా' అయివుండవచ్చును. దీనికి రాజధాని 'దేవదుర్గము.' 3. మారసింహునకు 'సోదామందలము' నిచ్చెను. ఇది గంజాం జిల్లాలోని ప్రస్తుతపు 'సురదా' అయి ఉండవచ్చును. దీనికి 'సురదా' రాజధాని. 4. వజ్రహస్తునకు 'కంటకవర్తని' యను రాజ్యము నిచ్చెను. ఇది బీహారు ఒరిస్సాలో నున్న కలహండి రాజ్యమై ఉండవచ్చును. దీనికి రాజధాని 'కలహండి' కామార్జవుడు 36 సంవత్సరములు కళింగరాజ్యపరిపాలన చేసి గతించినపిదప వానికుమాట్లు అప్పప్రాయులగుటనో, లేక దుర్బలులగుటనో దానార్జవు డాకళింగరాజ్యము నాక్రమించుకొనినట్లు చోడగంసుని కొర్ని తామ్రశాసనములల తెలియుచున్నది. అప్పటికి దానార్జవుడుకూడా తన అన్నయగు కామార్జవు డొసంగిన రాజ్యమును 36 సంవత్సరము లేలియుండవచ్చును. ఈదానార్జవుడు తన అన్నయొక్క కళింగరాజ్యమును ఆక్రమించుకొని 4 సంవత్సరములు పాలించెను. అనగా తాను మొత్తముమీద 40 సంవత్సరములు పాలనచేసినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతను కాలముచేసినపిదప యీదానార్జవుని సంతతివారే వంశపారంపర్యముగా కళింగరాజ్యపరిపాలనము క్రమముగా చేయుచుండిరి. అయినను దానార్జవుని సోదరుడగు కామార్జవుని వంశీయులకు మహేంద్రాచల ఉత్తరభాగమునుండి కళింగనగర దక్షిణమువరకు సముద్రతీరమువై పున కొంతరాజ్య ముండెను. ఈరాజ్యమునకు దంతపురమురాజధానిగా ఉండెను. అందుకు నిదర్శనముగా ఈరాజ్యములోనున్న కొన్నిగ్రామము లొసంగినట్లు దానశాసనములయొక్క తామ్రశాసనములు దొరకుచున్నవి. ఈకామార్జవవంశీయులు వంశపారంపర్యముగా 'వర్మన్' అనే ఉపాధి ధారణ చేసియున్నారు. కామార్జవుడు కళింగరాజ్యపాలనచేయుచున్న నాటినుండి విజయరాజ్య సంవత్సర నామముతో ఈఉపాధి ధారావాహికముగా

నచ్చుచున్నది. ఈవంశీయులకుకళింగసామ్రాజ్యపాలనలేక పోయినను వీరి ఆదిపురుషుడగు కామార్జవుడు కళింగమును పాలించుటచే వీ రొసంగిన తామ్రశాసనములో కళింగాధీశులు మొదలగు బిరుదులున్నవి. ఈ'వర్మన్' ఉపాధి ధారకులు దంతపురము, కళింగనగరము, తుంగాం, ఇత్యాదిస్థలములలో దానము లొసంగియుండుట చేతనును, వీరియిష్టదనము మహేంద్రాచల ప్రతిష్ఠిత గోకర్ణేశ్వరుడగుట చేతనున్న గంగవంశీయులనియు, కళింగాధీశులనియు, తామ్రశాసనములలో ఖోదితమగుట చేతను వీరు కామార్జవవంశీయు లని దృఢీకరింపవచ్చును.

మేము సంగ్రహించిన'వర్మన్'ధారకుల తామ్రశాసనముయొక్క రేకులుకడియమునుండి విడదీయబడలేదు. ప్రస్తుతము మేము అనంతవర్మపుత్రుడగు ఇంద్రవర్మయొక్క తామ్రశాసనమును టెక్కలికాపురస్తు డగు సత్యనారాయణపట్నాయకునివద్దనుండి తెచ్చినాము. ఇది మాడు రాగిరేకులలో ఉన్నది. ఇవి ఒకరాగికడియమునందమర్చబడినది. సవరకడియమునకుఒకరాజముద్రఉన్నది. ఆముద్రపై వృషభమును, చంద్రుడును చెక్కబడి ఉన్నారు. ఈమాడురేకులు ఒకదానికొకటి తగులకుండు నటులు వీటిఅంచులు కొంచెము కొట్టబడినవి. ఇట్లు కొట్టుటచేతఅంచులు వెడల్పుఅయినవి. రేకుయొక్కసాడవు గిళి అంగుళములు; వెడల్పు 3 అంగుళములు; కడియముయొక్క వ్యాసము 3 గిళి అంగుళములు. కంకణసహితముగా శాసనముయొక్క తూనిక 122 తులములు. రాజముద్రయొక్క వ్యాసము 1 1/2 అంగుళము. మొదటిరేకుయొక్క మొదటి వైపునను, మూడవరేకుయొక్క రెండవవైపునను ఖోదితమై ఉండకపోవుటచేత అవి అట్టలవలె ఉండి శాసనమును సంగక్షించుచున్నవి. మొదటి రేకుయొక్క రెండవవైపునను, రెండవరేకుయొక్క మొదటిపక్కను 8 పంక్తులు చొప్పునను, రెండవరేకుయొక్క రెండవప్రక్క 7 పంక్తులును, మూడవరేకు మొదటి ప్రక్క 9 పంక్తులును ఖోదితమై ఉన్నవి. ఈ దానశాసనములో ఇది యెవరిచే వ్రాయబడినదో, యెవరిచే చెక్కబడినదో వ్రాయబడలేదు. ఈ శాసనము ప్రాచీన శాసనము. కళింగవంశీయుడగు ఇంద్రవర్మది. ఈ శాసన లిపి ప్రాచీననాగరము. భాష సంస్కృతము.

మూ ల ము

మొదటిరేకు: రెండవప్రక్క

- 1 ఓం స్వస్త్వమరపురానుకారిణ సర్వదుసుఖరమణీయా
- 2 ద్విజయవతశ్రీ కళింగనగరాద్వాసకాన్మహేంద్రాచలా
- 3 మలనిఖర ప్రతిష్ఠితస్య చరాచరగుహోత్సకల
- 4 భువననిర్మాణైకసూత్రధారస్య శశాంకచూడా
- 5 మణే ర్భగవతో గోకర్ణస్వామినశ్చరణకమ
- 6 లయుగశక్రణామాదపాస్తసకలకలికళంకో
- 7 గంగామలకులోద్భవనిస్తూప్తశధాగోపార్జితసక
- 8 లకళింగాధిరాజ్యప్రవితతచతురుదధితరంగమేఖ

రెండవరేకు: మొదటిప్రక్క

- 1 లావనితలామళియశోలనేకసంఖ్యో భజని
- 2 తజయశ్చద్విత్తాపావనత్సమస్తసామంతచక్ర
- 3 చూడామణి ప్రభామంజరీపుంజరంజితచరణ
- 4 పరమమాహేశ్వరోమాతాపితృపాదానుధ్యాతోనయవి
- 5 నయదయాదాక్షిణ్యశ్రోయదార్యసత్యత్యాగా
- 6 దిగుణసంఘదామాధారశ్రీ అనంతనిర్మలూనుమహారా
- 7 జశ్రీమానింద్రవర్మఫరేయభక్తిః పానివిఖలేక్మాగా
- 8 మవాసినోభోగి కవారికప్రముఖ సర్వాంసమ(ల) వేతో

రెండవ రేకు: రెండవప్రక్క

- 1 క్టుంచిన సమాజ్ఞానయతివిదితమస్తునోయదాస్మిన్ గ్రా
- 2 మేస్మాభిశ్రీమా (స)ంద్రవర్మా సూర్యోపరాగే పుణ్యవిబ్ధ
- 3 ధ్యయేరాజపుత్రఖాలినామాభూపతకః నివేశ
- 4 నసహితకపిలమండపయమలేపోల్లరిత
- 5 కౌ(స)ండిల్యసగోత్రాయ బ్రాహ్మణత్య శర్మణే మాతృ

- 6 శిర్మోచే దుగ్గశర్మచేచ సర్వకరభరైః పరిహృత్య
- 7 చంద్రార్కప్రతిష్ఠ ప్రతిపాదిత యతి పూర్వేణాహ్లాంగినామ

మూడవ రేకు: మొదటి ప్రక్క

- 1 గర్భాశీమా సేతుదక్షిణేన ప్రవహతి దక్షిణేన సీమా
- 2 సేతుః శ్చిమదక్షిణకోణపాణి శ్చిమేణ వాపీ
- 3 ఉత్తరశ్చిమకోణే పాణి పుత్తరేణ కాణగర్భాపూ
- 4 ద్వేణ ప్రవహతి రాజ్యః ప్రజ్ఞాపయతి మాభూష
- 5 శలశంకావః పరదత్తేతి పార్థివాన్వదానాశ్చ
- 6 మాన్వశ్యరదానానుపాలనం బహుభిర్వసుధా దత్తారాజ
- 7 భిసగరాదిభిర్యశ్యయశ్యయధాభూమితస్య శస్య
- 8 పదాశ్చ మితి, ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరశేతే ౧౨౨
- 9 ఆపాదపంచమి పుత్కర్ణ శాసనం*

*మూలమునకు త్రిశుమో:—

ఓం స్వస్తి ఆమరావతి సమృద్ధి సర్వక్షయంచార సుఖసమృద్ధి అత్యంతముగా విజయ కళింగ నగరము నుండి మహేంద్రాచలభిరప్రతిష్ఠిత గోకర్ణ దేవునియచల గల భక్తిమన సకలకలికళంకగహిత మగు, స్వీయ భిక్ష ధారాస్వామిగను కళింగచండలమునగల సామంతరాజుల మకుటమశ్రేయమున శోభిల్లు పాదపద్మములు గల వామను, మౌర్యపుత్రుడు, పరమ మాహేశ్వరుడు, శౌర్యాది సకలసద్గుణ మంజితమును అగు మహారాజ అనంతవర్మగారి కుమారుడు మహారాజ ఇంద్రవర్మ హన్విఖలేక గ్రామనామలకు ఇచ్చిన ఆజ్ఞ. —

“నూర్యగ్రహులసమయమున పుణ్యపుద్గిరకు ఖాళీనాముడనే గజపుత్రుడు సామంతరాజుల యదుట మేము ఈ గ్రామము కాంక్షిన్యసగోత్ర సంభూతుడగు ఆదిత్యశర్మ, మాత్యశర్మ, దుగ్గశర్మ, వీరికి ఆచంద్రార్కము అర్పించినాము. దీనికి ఏవిధమున పన్ను లేదు ఇది యితరులవల్ల యివ్వబడినట్లు హింసగూడదు. ఒకరు దానమిచ్చినది అనుభవించనిద్యుల తాను దానమిచ్చినదానికంటె ఉత్క్రిష్టమైనది. సగరచక్రవర్తి ముదలగువా గీవసుధను దాన ముసంగియున్నారు. ఏసమయమున ఆరాజ్యము ఎవరిది అగునో ఆఫలమును అతను అనుభవించును.”

ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరములు ౧౨౨౨ ఆపాదపంచమి నాన శాసనము ఉత్కర్ణము చేయ బడినది.

ఈ గ్రామమునకు సరిహద్దులు, రాళ్లు ప్రవాహములు, దిబ్బలు వగైరారె కాని గ్రామములు ఉన్నట్లు కానరాదు.

1. 'వర్మ' ఉపాధిగలవారియొక్క ప్రస్తుతము చరిత్ర శాసనముల పట్టి యీక్రింద వ్రాయబడినది.		
1. వాస్తవ్య	గాంగేయప్రవర్ధమాన విజయసంవత్సరం	80 ఉర్లం తామ్రశాసనము.
2. ఇంద్రవర్మ	"	87 మేము సంగ్రహించినది.
	"	91 అచ్యుతాపురం తామ్రశాసనము.
3. రాజేంద్రవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	"	110 మాతమ్మనుగారు సంగ్రహించినది.
4. ఇంద్రవర్మ	"	128 శ్రీకాకుళం
	"	136 డిల్లీ
5. దానార్ణవునికుమారుడు యింద్రవర్మ	"	149 పుర్ణి
	"	154 మేము సంగ్రహించినది.
6. సుజాగ్గవునికుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	"	183 శ్రీకాకుళం (చదివినది.
	"	184 అడవ తామ్రశాసనము మేము సంగ్రహించి
	"	195 సిద్ధాంతం
7. దేవేంద్రవర్మకుమారుడు అనంతవర్మ	"	204 ఇతని తమ్ముడు జయవర్మ అనుమతిని 'తాల రేరు' అనే గ్రామము ఒక వేదాంత విద్యార్థి కి ఇచ్చినాడు.
	"	204 అడవ తామ్రశాసనము మేము సంగ్రహించి
8. అనంతవర్మకుమారుడు ఇంద్రవర్మ	"	221 మేము సంగ్రహించినది. (చదివినది.
9. అనంతవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	"	251 కళింగ శాసనము.
	"	254 విశాఖపట్నం శాసనము
10. రాజేంద్రవర్మకుమారుడు దేవేంద్రవర్మ	"	308 సౌత్ ఇండియన్ నేషనల్ గ్రాఫి; 1918 సంవత్సరం ఆన్యాయలు రిపోర్టులో ఉన్నది.
11. దేవేంద్రవర్మకుమారుడు రాజేంద్రవర్మ	"	342 బీహారు బరిస్సాన్ సెర్పెజర్నలు వాల్యూము 12, 101 పేజీలో ఉన్నది.
12. దేవేంద్రవర్మకుమారుడు సత్యవర్మ	"	352 శ్రీకాకుళం
(11, 12 వీరిద్దరు సహోదరులై ఉండవచ్చును.)		
13. ఇంద్రవర్మ (వజ్రీ); వజ్రీకుమారుడు మారసింహా; అతని కొడుకు భూదేంద్రవర్మ; అతని కొడుకు దేవేంద్రవర్మ	}	397 'చేదిముస' తామ్రశాసనము.
14. దేవేంద్రవర్మ—1081 శ్రీకాబ్బము కంబకాయ శాసనము.*		

* ఇది భారతి 4 సంపుటము 11 సంఖ్యలో ప్రకటితమైన దేవేంద్రవర్మ కంబకాయ శాసనము. "విజయరాజ్య శ్రీకాబ్బసహస్రే వికళతత్వధికే" అని ఉన్నది. ఇది "సహస్రమేకోనశతత్రయాధిక" అని ఉండవచ్చును. ఈ ప్రకారం అయినయెడల 1081(?) శ్రీకాబ్బము అయి ఉండవలెను. అట్లయినయెడల ఈశకము దానార్ణవ వంశీయుడగు ననంతవర్మ నొడగంగ దేవుని పాలనలో ఉండవలెను.

ఆప్పటిలో ఈయనంతవర్మ ఈశకీయులనందరిని ఓడించి యుండుటచేత పూర్వపు ధారావాహిక ప్రవర్తన మాన విజయసంవత్సరములు వేయక శాలివాహనశ్రీకాబ్బము నారంభించెనని ఊహింపవచ్చును.

రాజ్యపరిపాలనకాలక్రమము
వీరసింహుడు

1 కామార్గపుడు	2 దానార్గపుడు	3 గుణార్గపుడు	4 మారసింహుడు	5 వజ్రహస్తుడు
హస్తీవర్మ ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్య సంవత్సరములు 80				
ఇంద్రవర్మ	"	"		87-91
రాజేంద్రవర్మ				
దేవేంద్రవర్మ	"	"		110
ఇంద్రవర్మ	"	"		128-136
దానార్గపుడు				
ఇంద్రవర్మ	"	"		128-149-154
గుణార్గపుడు				
దేవేంద్రవర్మ	"	"		183-195
జయవర్మ	అనంతవర్మ	"		204
	అనంతవర్మ			
	ఇంద్రవర్మ	"		221
	అనంతవర్మ			
	దేవేంద్రవర్మ	"		251-254
	రాజేంద్రవర్మ			
	దేవేంద్రవర్మ	"		308
రాజేంద్రవర్మ	సత్యవర్మ	352		
	ఇంద్రవర్మ (వజ్ర)			
	మారసింహ			
	భూపేంద్రవర్మ			
	దేవేంద్రవర్మ	397		
	దేవేంద్రవర్మ	1081	కా. 1.	

మన మొక మ్యూజియమున కేగినపుడు వివిధ వర్ణాకారములు గల యనేక వస్తువులను గాంచెదము. వేరు వేరు మృగములను, వివిధజాతుల పక్షులను, అనేకజాతుల చెట్లను వివిధ వర్ణాకారముల రాళ్లను చూడగలము. ఈవివిధ వర్ణాకారములు కొద్దిపదార్థముల సంయోగమువలననే కలిగినవియును, వివిధ జంతువృక్షజాతుల భేదములు బాహ్యములే యనియును బాగుగా పరిశీలించిన మనకు విశదమగును.

గానపాండిత్యమంతయు, స, రి, గ, మ, ప, ద, ని యను నేపిత్తురములపై నాధారపడియున్నది. ఆ యేపిత్తురముల యాధారముతో వేరువేరుకృతులను వేరువేరురాగములతో సంగీతవిద్వాంసులు పాడగలరు గదా! అటులే యాంగ్ల భాషలో 26 అక్షరములు గలవు. ఎన్నివేల మాటలు, ఎన్నికొట్ల వాక్యములు-ఇది యది యననేల-నాంగ్ల భాషా పాండిత్యమంతయు నీ యిరువదియారక్కరములపై నాధారపడి యున్నదిగదా!

పైన బేర్కొనబడిన మ్యూజియమున కేగినపుడొకయరలో నొక కొయ్యముక్క, కొంతగోధు, బిండు, రబ్బరుముక్క, సీసపుపెన్సిల్, బ్లాటింగుకాగితము, పంచదార, వరిపిండి, వజ్రము ఉన్నవనుకొనుడు. ఆసారుగుపై నతికించిన కాగితముపై “ఈ సారుగులోని వస్తువులన్నియు కర్బనము, (Carbon), ఉదజని (Hydrogen), అమ్లజని (oxygen)యను మూడు మూలద్రవ్యముల(Elements) సంయోగముచే కలిగిన”ని వ్రాసియున్న జాలును. రసాయనశాస్త్రము తెలియనివారికి వివిధ రూపగుణ వికారములుగ గన్పించి పైసిద్ధాంత మాశ్చర్యమును గలిగించును. ప్రపంచములోనున్న వస్తువులన్నియు సుమారు 80 మూలద్రవ్యములచే నేర్పడినవని రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు సిద్ధాంతించిరి. అయితే యీ 80 లో చాల కొద్దిమాత్రమే యెక్కువ వస్తువులలో మిళితమై యున్నవి. తక్కినవి చాల

యరుదుగ గన్పించును. ప్రపంచములో నున్న వస్తువులన్నియు నీ మూలద్రవ్యముల సంయోగముచే నేర్పడినవని చెప్పియుంటిమిగదా. చిత్రకారు డేడు మూలవర్ణములతో ననేకవిధములైన రంగులను తయారుచేసి యనేకచిత్రములను రచించునట్లు రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు గూడ నీ మూలద్రవ్యములనుంచి యనేకకొట్ల వస్తువులను, వివిధ ధర్మములు గలవిగను వేరు వేరు నామరూపములు గలవిగను సృష్టించును. ఈ ద్రవ్యములలో కొన్నిటికి కొన్నిటితో మాత్రమే ఎక్కువ రసాయనానురాగము (Chemical affinity) గలదు. ఈ రసాయనానురాగము గల ద్రవ్యముల కొన్నిటిని ఒసగిన, రసాయనశాస్త్రవేత్త యొక కొత్త ప్రపంచమును సృష్టించగలడు. కొంతమంది శాస్త్రజ్ఞులు యీ మూలద్రవ్యములన్నియు నొక యాది మూల ద్రవ్యము నుండియేవచ్చినవనియును, ద్రవ్యమంతయు (All matter) నేకత్వములో నున్నదనియును చెప్పుచున్నారు. అనగా యీ ప్రపంచములోనున్న పదార్థము (Matter) నుంచి గాని, శక్తి (Force) నుంచిగాని కొంత తీసివేయుటగాని, కలుపుటగాని జరుగనేరదు. ఎప్పుడును ద్రవ్యశక్తులు, సమానముగానే యుండును. ఒక రూపమునుంచి మరొక రూపమునకు మాతృకలుగుదుమే గాని హెచ్చు తగ్గులు మాత్రము జరుగనేరవు.

పరమాణువులు (Atoms) ఋణ (Negative) ధన (Positive) విద్యుత్ ను గలిగియుండును. ఉదజని పరమాణువు ఋణవిద్యుత్ ను గలిగి ధనవిద్యుత్ చుట్టును తిరుగుచుండును. ఏ పరమాణువునుంచి వచ్చినను విద్యుత్ అణువు (Electron) లన్నియు సమానముగానే యుండును. ఉదజని పరమాణువులో నొక విద్యుత్ అణువును హీలీయ (Helium) పరమాణువులో రెండును ఉన్నవి. కాబట్టి ద్రవ్యమంతయు విద్యుత్ స్వభావమును గలిగియున్నదని తేలుచున్నది. పరమాణు

వులు వేరువేరుగనున్నను ఒకే పదార్థమునుండి వచ్చినవిని ప్రస్తుత శాస్త్రవేత్తలు నమ్ముచున్నారు.

ద్రవ్యగూఢములు

ఒకేవిధమైన పదార్థము మూడు విధములైన స్థితి లలో నుండును. వాయుపదార్థము, ద్రవపదార్థము, ఘనపదార్థము. ఒకస్థితిలోనుంచి మరియొక స్థితిలోనికి మారునపుడు వేరువేరు ఆకారములును భౌతికధర్మముల (Physical properties) మార్పులను జెందును. ఈమార్పులు పరమాణువుల సంయోగమారమును బట్టియు నిలనవేగమును బట్టియు సంభవించును. అనగా వాయుగూఢమున నున్నప్పుడు పరమాణువులు చాల దూరముగనుండి తక్కువ గూర్కర్షణశక్తి గలిగియుండును. తదుపరి యుష్ణమును తగ్గించిన పరమాణువుల నలనవేగము తగ్గి కొంత నణుకు దగ్గరకు కనబడి ద్రవగూఢముగ మారును. ఇంకా ఉష్ణమును తగ్గించిన పరమాణువులు దగ్గరకు చేరి యొకదానినొకటి గూర్కరించుకొని ఘనగూఢముగ మారును. వీటినే భౌతికములైన మార్పులందురు.

నీటియావిరి వాయుగూఢమున నుండి ద్రవగూఢమైన నీరుగా మారును. కొంత యుష్ణము తగ్గించునలన ఘనగూఢమైన మంచుగ మారును.

ఒకమూల ద్రవ్యముయొక్క పరమాణువు మరియొకమూల ద్రవ్యపరమాణువుతో కలసినయెడల రసాయనమిశ్రమద్రవ్య మేర్పడును. దీనినే రసాయనికమయిన మార్పని యందురు. రెండుపరమాణువుల ఉదాహరణయొకటి అష్టజని పరమాణువుతో రసాయనమిశ్రమమైన నీరు యేర్పడును. $H_2 + O = H_2O$

ఒక నత్రజని పరమాణువు మూడు ఉదాహరణ పరమాణువులతో రసాయనమిశ్రమమైన అమ్మోనియా యేర్పడును. $2N + 3H_2 = 2NH_3$

ఇట్లు రసాయనికమయిన మార్పులన్ని వచ్చిన రసాయన మిశ్రమద్రవ్యము (Chemical Compound) మొదట కలసిన పరమాణువుల సగటు ధర్మములను గలిగి

యుండు క్రొత్తధర్మములను, క్రొత్తయాకారములను గలిగియుండును. దీనినే రసాయనికమయిన మార్పనెదిరు.

సామాన్య మిశ్రమములు, రసాయన

మిశ్రమములు

సామాన్యమిశ్రమమునకును, రసాయనమిశ్రమమునకును చాల భేదమున్నది. ఇసుక పంచదార కలసిన సామాన్యమిశ్రమ మేర్పడును. నీరునున్న ము పంచదార ముప్పలైనవి రసాయన మిశ్రమములు. సామాన్యముగా రసాయనమిశ్రమ మెగుడుదిగుడుగా నుండిక సమానత్వమును గలిగియుండును. సామాన్యమిశ్రమమును సులభముగ విడదీయవచ్చును. పంచదార ఇసుక కలసియున్న చనుకొనును. నీళ్లలో వేసిన పంచదార నీళ్లలో కదగిపోవును. ఇసుకను చడపోయిన విడదీయవచ్చును. పంచదార కలసిన నీరును కాచిన పంచదార తిరిగి లభించును. నీరునున్న పుర్రెడియనుపసాడి కలసియున్న అయస్కాంతముతో యినుపసాడి నాకర్షింపజేసి విడదీయవచ్చును. వీనిని భౌతికములయిన మార్పులందురు. రసాయనమిశ్రమము నిట్లువిడదీయ వీలులేదు. రసాయనప్రయోగములననే విడదీయవలెను. వేశిన్, త్రిశిన్ యుపయోగించి దాని మూలద్రవ్యముల నులోనికి విడదీయవచ్చును.

నీరు, ఉదాహరణ అష్టజనుల రసాయన మిశ్రమమైనప్పటికిని పరిశుభ్రమైన స్థితిలో గొర్రుట్టు చుక్క భము. ఏ పదార్థములోనైనను, ఎంత కొద్ది యిరపదార్థము కలసినను గూఢపదార్థము మలినపదార్థముగను.

1/1000 వంతు అంజనము (Antimony) మంచి రాగిని చెడగొట్టును. 1000వ వంతు బిస్మత్, రాగి యొక్క విద్యుత్ ప్రవాహశక్తిని తగ్గించును. 1/1000 వ వంతు బిస్మత్ బంగారమును నాణెములకు పనికిరాకుండ జేయును. సామాన్యమిశ్రమమును సులభముగను, రసాయన మిశ్రమమును రసాయనపద్ధతుల నలనను విడదీయవచ్చునని యిది కారణము నుడివియుంటిమి గదా! ఉప్పును యెంతచిన్న పలుకుగ మారిను అది రసాయనమిశ్రమముగనే యుండును. దానిని పరమాణువులలోనికి విడదీసిన సోడియము

సనాతన

సంక్రమ

నవీనములు

పూర్వ వర్తమాన వందనములు

వైదిక

కర్ణాటక

మాధ్యమిక

మిత్ర

పాశ్చాత్యములు

బాల బాలికల సనాతన నవీనవైఖరులు

అప్పుడు-ఇప్పుడు ౨

ప్రతాపన విద్యార్థి

నవీనవిద్యార్థి

ప్రస్తుతసాంసారిక జీవనము

సనాతన సాంసారిక జీవనము

(సనాతనము) భోజనమున భేదము (నవీనము) పాశ్చాత్యకీతుల గరభుట

(Sodium), హరిదము (Chlorine), పరమాణువులు వచ్చును. అనగా ఒక చిన్న యణువును (Molecule) గృహముయొక్క గోడకుపోల్చిన దాని పరమాణువుల నొక్కొక్క రాతికి పోల్చుచున్నాము. మూలద్రవ్య మనగా దాని అణువు యొకేవిధమైన పరమాణువులను గలిగియుండును. కాని థరము (Thorium), నరుణము (Uranium) మొదలైన మూలద్రవ్యములు యితర మూలద్రవ్యములను గలిగియున్నవి. మొత్తముమీద అణువు ఒకేవిధమైన పరమాణువులను గలిగియుండునని చెప్పవచ్చును.

రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు స్థూలదృష్టితో కనబడ నటువంటి చాల నస్తువులలో మెలగవలెను. గాలి తడిలేక, శుభ్రముగ నున్నంతకాలము కనబడని వస్తువులలో లేక్కయే. సామాన్యముగా మనము ఉదజని, అష్టజని మొదలైన వాయువులను రంగి, నంకి మొదలైన ధాతువుల వలె చూడలేము. చాల వాయువులకు రంగు, రుచి, వాసనలు లేవు. అయితే రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు యెందులన ఈ కనపడనటువంటియు, రంగు, రుచి, వాసనలు లేనటువంటియు వస్తువులను నమ్మి లోకసామాన్యమును “మాచుటయే నమ్మట” యను వాక్యమును త్రోసిపుచ్చవలెనని యడుగవచ్చును. అవి చేయు పనులనుబట్టి వాటిని గుణములను కనిపెట్టుటయేకాక గూఢవస్తువులున్నవి మనము నమ్మవలెను. ఎట్లున యినుము తుప్పు పట్టుట అష్టజని యినుముతో రసాయన సంయోగమున నుండుటవలననే కర్బన ఏకాక్షుజని (Carbon monoxide) ని లోనికి పోల్చిన చనిపోయెదము. ఒజోన్ (Ozone) వాయువు చుట్టుప్రక్కల దుర్వాగ్రువులను శుభ్రపరచి సువాసన నొసగును. హరిదము (Chlorine) వాయువులో రంగు గుడ్డనుంచిన రంగును తీసివేయును. నీళ్లలో నొకగ్లాసును బోర్లించి చేయిపెట్టి నిత్తినను నీళ్లు లోనికిపోవు. గ్లాసులో నున్న గాలి నీటిని రానీయక తన శక్తితో వెలుపలకు నెట్టును. మరియు, ప్రతి వాయువునకును బరువు ఉన్నది. వాయువిమానములలో నెంతో శ్రేణికయనియుపయోగించు ఉదజనిగూడ బరువుగలిగి యున్నది. ఇది గాలి కన్న సుమారు 14½ రెట్లు బరువు తక్కువ. ప్రతి వాయువునకును బరువున్నదనియును, దానిని త్రాసుతోతూచిన

కనుగొనగలమనియును ఫ్రెంచి రసాయనవేత్తయగు లెనా యిజీర్ కనిపెట్టెను. కాని యీ వాయువులను ద్రవరూపముగను, ఘనరూపముగను మార్చు కొన్ని పద్ధతులను కొంతమంది ప్రస్తుతము కనిపెట్టిరి.

అణువులుగాని, ఒక్క అణువులోని పరమాణువులుగాని వాయుస్థితిలో నున్నంతకాలము చలనవేగ మెక్కువగునుండి యొక అణువును మరియొక అణువు నెట్టుచుండును. ఒక అణువులోని పరమాణువు లొక నిమిషములో నొకదాని నొకటి కొన్నిలక్షలసార్లు నెట్టుచుండును. అనగా అమ్మోనియావాయువు ఒకబుడ్డిలో నున్నదనుకొనుడు. ఆ బుడ్డిమూత దీసిన నది యాగడిలోనికి విస్తరింప జూచును. దాని వాసనను పీల్చుటకు మనకు కొంతకాలము పట్టును. వంటనే పీల్చజాలము. ఎందువలనననగా గాలియొక్క అణువులచే అమ్మోనియా అణువులు నెట్టబడి నంటనే వాసనను విస్తరింపకుండ జేసి కొంత గూఢస్వభావమును గలిగించును. అయితే క్రమేణ అమ్మోనియాగాలి గదిలో విస్తరించి వాసనను గది నిండ నింపును. ద్రవపదార్థములో నీచలనవేగము చాల తక్కువగు నుండుటవలన ద్వారగ విస్తరింపజాలను. నార్త్మోరు (North more) గంధికామ్లము వాయువును (Sulphurous-acid gas) ద్రవరూపముగ 19 వ శతాబ్దాగంభమున ఒత్తిడివలన మార్చగలిగెను. 1823 సంవత్సరమున డేవి (Sir Humphry Devy), ఫారడే (Faraday) యనువారలు హరిదము, కర్బనద్వ్యమ్లజని దము, అమ్మోనియా మొదలైన వాయువులను ఎక్కు ఒత్తిడివలన ద్రవరూపముగ మార్చి సులభసిద్ధాంతముల నేర్పరచిరి. తదుపరి థిలొరియర్ (Thilorier) కర్బనద్వ్యమ్ల జనిదమును ద్రవరూపము నుంచి తెల్లగ మంచునలెనుండు ఘనపదార్థముగ మార్చెను. ఇది చాల జల్లగ నుండుటచే చల్లదనమున కుపయోగించెదగు. 1889 సం॥ లో డేవార్ (Sir James Dewar) ఉదజని వాయువును ద్రవరూపముగ మార్చెను. ఇట్లు వాయువుల నన్నిటిని ద్రవఘనరూపములుగ మార్చి వాటి ధర్మములను సులభముగ తెలిసికొనునట్టి యేర్పాటు చేయగలిగిరి.

మొదట మన పూర్వులు ఒక లోహమును మరి యొక లోహముగా మార్చుటకు వీలున్నదనియును, పాదరసము నుండి బంగారమును రియాయ చేయవచ్చుననియును నమ్మిరి. ఇనుపముక్కను మైలతుత్తము (Copper Sulphate) తో కాచిన రాగిగ మారునని గూడ నమ్మిరి. కాని తదుపరి రసాయనశాస్త్రవేత్త లిట్లు చేయ వీలులేదనియును, నొక మూలద్రవ్య మెప్పుడును మరక యల్లే యందుననియును చెప్పనొడగిరి. ఆయితే యిప్పుడు కొంతనగ కాయుద్దేశ్యమును మార్చుకొని పూర్వుల యుద్దేశ్యముతో నేకీభవించుచుండిరి. ఎల్లన పరమాణు (Uranium) నుంచి రడము (Radium) వచ్చుననియును, థూరము (Thorium) నుంచి రడము వచ్చుననియును చెప్పుచున్నారు. సోడీ సోడీ (Soddy) యను నొక రసాయనశాస్త్రజ్ఞు డీ విషయములో చాల ప్రయోగముల జేసి పై విషయములను బాగుగ పరీక్షపరచెను.

జీవులరసాయనచరిత్ర

ఎనుబది మూల ద్రవ్యములలోను, జీవులలో 29 కంటె నెక్కువ యెప్పుడును గాన్పింపవు. వానిలో 12 అరుగుగ నుండును. ముఖ్యముగ ఎల్లప్పుడును గన్పించు మూలద్రవ్యములు ఉదజని, అమ్లజని, కర్బనము, నత్రజని, స్ఫగము, గంధకము, సోడాషియము, మగ్నము, ఖటికము, ఇనుము. కొన్నిటిలో సోడియము హరిదము కైలము కొద్దిగా కన్పించును. జీవులలోనుండు మూల ద్రవ్యములు సామాన్యముగ ప్రకృతినుండి సులభముగ లభించును. జీవి కత్యావశ్యకములైన మూలద్రవ్యములు— ఉదజని, అమ్లజని, కర్బనము, నత్రజని యను నాల్గును, కొన్ని జీవులలో గంధకమును—సామాన్యముగ ప్రకృతిలో సులభముగ లభించును. ఉదజని గాలిని పీల్చుటకును, జీర్ణతను ముఖ్యావశ్యకము. అమ్లజని ఉష్ణజ్వాలలోని కాళాశ్రమను మార్చి దేహమునకు శక్తిని సమకర్తించును. మరియు నితరగోపయోగములగు వస్తువుల నొకర్చించును. ఉదజని అమ్లజనుల రసాయన సంయోగములన నీరు ఏర్పడును. ఇది ప్రతిప్రాణికిని ముఖ్యావ

శ్యకముని మన కల్లరకు విశదమేగదా! నత్రజని కర్బన ఉదజని అమ్లజనులతో గలసి ప్రాణమునకు ముఖ్యాధార మగునని నుడివెనుక. కర్బనము యింక మూలద్రవ్యముల తో కలసి సులభముగ రసాయన మిశ్రించుగును. ఇది అమ్లజనితో సులభముగ గలసి గాలిలోని విడి స్థితిలోనున్న యెక్కువ అమ్లజనిని చెల్లగూకులు విడదీయుటచే, వ్యగములకును, మనుష్యులకును లభించునట్లు చేయును. కర్బనము అమ్లజని ఉదజనులతో గలసి యనేకకొట్ట రసాయనమిశ్రమములను జీవుల కొసగుచున్నది. ఈ కర్బన రసాయనమిశ్రమము లదియొక గొప్ప రసాయనశాస్త్ర శాఖగ నేర్పజినది.

కాబట్టి మనకు తెలిసినంతవరకు జీవిత మంతయు రెండు సిద్ధాంతములపై నాధారపడి యున్నదని తేలుచున్నది. (1) నయ్యభాగముల గాలిలో సుమారు మూడు పాళ్లు గలిగి యెంతో కొద్దిగానుండి అమ్లజని తీక్షణతను తగ్గించు కర్బన ద్వ్యజనిపై నను; (2) కర్బనద్వ్యజనిలోనున్న కర్బన పరమాణువు యొసగు శక్తిపైనను, ఈ శక్తి చెల్లయాకులలోనున్న యాకుపచ్చని రంగువలన, సూర్యరశ్మివలన లభించుచున్నది. కర్బనము ప్రకృతిలో 3 స్థితి లో లభించుచున్నది. 1. కర్బనము 2. సీసముగనుండు గ్రాఫాయిత్ము (Graphite), 3. నత్రజము. నత్రజములను గనులనుండి స్వభావసిద్ధముగ తీయక రసాయన పద్ధతులపై వర్తకపరచి కర్బనమునుండితయారు చేయవలయునను ప్రయత్నము లింతవరకును జయప్రదములు కాలేదు. కాని కొద్దిగ మాదిరికి మాత్రము చేయ వీలుపడెను.

స్ఫగము ఎనుకలలోను మొదడులోను ఎక్కువగ నున్నది. గంధకము మాంసకృత్తులలో (Proteins) ఎక్కువగ లభించును. సోడాషియము జీవులలో నుద్రేకమును గలిగించును. ఇట్లు వేరు వేరు మూలద్రవ్యములు వేరువేరు విధములుగ జీవితములో పని చేయుచున్నవి.

ఇట్లు రసాయనికములైన మార్పులు జీవితములో చిత్రవిచిత్ర వికారములను గలిగించుచుండును. రసాయన శాస్త్రము ప్రతివస్తువుతో సంబంధముగలదై యనేక చిత్రములను సృష్టించుచుండును.

శ్రీమత్సూరభారతిలో బ్రహ్మశ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు వ్రాసిన “ప్రాచీనాంధ్రశాసనములు” అనేవ్యాసము చాలా ముఖ్యమయినదిన్ని, ఆంధ్రభాషాచరిత్రనిర్మాణమునకు అమాల్భ్యమయినదీన్నీ అయిఉన్నది. వారి వ్యాసము చదివినతరువాత నాకుగలిగిన సంతోషమునకు మితలేదు. వారింకను నిట్టి శాసనములను ప్రకటించిఆంధ్రవిద్వాంసులకృతజ్ఞతకు పాత్రులగుదురు గాక.

వారి వ్యాసమును చదివినసిమ్మట నాకు గలిగిన కొన్ని ఊహలను ఇచ్చట పొందుపరుస్తున్నాను.

(1) నాగబు

ఇచ్చటి ‘బు’ను (1) నాగబు వెనుక నున్నగాని చుక్కగాని లేకపోయినా దానిని ‘ంబు’గనే చదువలసినదిగా నాకు తోస్తున్నది. బిందువిరహితమైన ‘బు’ను ‘ంబు’గా చదువలసినట్లు పూర్వశాసనములనుబట్టియే కాక, అర్వాచీన శాసనములను బట్టి కూడ ఊహించడమున కవకాశమున్నది. గంజామజిల్లాలోని శ్రీకాకుళము దగ్గరనున్న అర్సవెల్లి సూర్యనారాయణస్వామి ఆలయములోని అనంతవర్మ చోడగంగదేవుని నాటి ఒక శిలాశాసనములో బిందువిరహితమయిన ఒక ‘బు’ ఉన్నది. దానిని ‘ంబు’గ చదివినగాని అర్థము కుదురదు ఈ విషయమును కీ.శే. రావుబహద్దర్ హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారితో ముచ్చటింపగా వారు నా యూహా సరియైనదని చెప్పినారు. ఎట్లయినను పై ‘నాగబు’ శబ్దములోని ‘బు’కు సానునాసికోచ్ఛారణ ముండవలసి గిశ్చయము. అది ఆనునాసికోచ్ఛారణము కలదని తెలుపుటకే తరువాతి శాసనములను వ్రాసినవారు దాని తలపై చుక్కను నిలిపి ఉంచురని నా ఊహ. ‘బు’ తలపై చుక్క ఉండడము వల్ల దానిని ‘ంబు’ అని నున్నను వెనుకచేర్చిగాని ‘బుం’ అని తరువాతచేర్చిగాని చదువకూడదని నా అభిప్రాయము.

పాలిభాషలో సంస్కృత ప్రథమైకవచన ప్రత్యయమైన ‘స్’ అనునది ‘ఉ’గా మారినది. శబ్దముయొక్క అంత్యాక్షరమును బట్టికాక, వస్తువుయొక్క సహజ లింగమునుబట్టి శబ్దముయొక్క లింగము ఏర్పాటుగుట ఆ భాషలో ఆరంభమయినది. అందుచేత ‘నాగ’ శబ్దము ‘నాగమ్’అయి దానిమీద ప్రథమైకవచన ప్రత్యయమైన ‘ఉ’కారము చేరి ‘నాగము’ అని ఏర్పడవలసి ఉండేది. కాని ఆ భాషలో కొన్ని శబ్దముల మకారములోని అనునాసికత్వము శైథిల్యమునొంది కేవలము ‘బు’గానో, ఆనునాసిక గ్వనియుత్తమైన ‘బు’గానో ఉచ్చరింపబడతూ ఉండేవి నా ఊహ. శాస్త్రిలుగారు వ్రాసినట్లు ‘నాగబు’ అనునది సమస్తపదము కాదనే అభిప్రాయముతోనే నేకభవిస్తానుకాని, ‘బు’నుమాత్రము సానునాసికముగా ఉచ్చరింపవలెనని నా తలంపు.

‘నాగబు’ అనునది పాలిభాషాపదమయినను కావచ్చును. అది ఆంధ్రపదమయి ఆనాడు ఆంధ్రభాష ప్రత్యేకస్వరూపమును పొంది ఉండడమును తెలియజేస్తే, నాకున్న పరమసంతోషమే. కాని, అట్లుప్రతిపాదించడమునకు ఈ ఒక్క పదముకంటె ఎక్కువ ప్రమాణము కావలసి ఉంటుంది. ఒక వాక్యమయినా, వాక్యములోని ఒకముక్క అయినా దొగకి ఉండు బాగుండేది.

(2) లక్ష్మీపురశాసనము

(1) మంగిదొగరాజు

‘మంగి’ అనేది ‘మహీ’ శబ్దమునకు ప్రాకృతరూపమయి ఉంటుందేమో! ‘సింహ’ శబ్దముప్రాకృతములో సిహ, నీహ అనే రూపములనే కాకుండా ‘సింఘ, సిఘ’ అనికూడా అవుతుంది. దీని సామ్యమునుబట్టి ‘మహీ’ శబ్దము ప్రాకృతములో ‘మమ్మి’ అయి ‘మంఘ’గా మారి తుదకు ‘మంగి’ అయినదేమో.

దొంగ, దోప, దుగ, దుని అనేరూపములు సంస్కృత 'ద్యౌ' శబ్దమునకు ప్రాకృతరూపములయి ఉండవచ్చును. 'దొంగరాజు' అంటే రెండోరోజు, రాజు తరువాతరాజు కావలసినవాడు, అంటే యువరాజు అని చెప్పకోవచ్చును.

(2) ముడి

'ముడి' అంటే ఒక అధికారి అనే అర్థము సరియైనదే అయినట్లు తోస్తుంది. అప్పుడు 'ముడియము' అంటే ముడియొక్క గర్భము, అధికారము అని అర్థమవుతుంది. 'ముద్దరాజు, ముత్తరాజు ముత్తరసు, ముదలయినవాడు' లోని 'ముద్ద' 'ముత్త' శబ్దములున్న 'ముడి'తో సంబంధించి ఉండవచ్చును. సక్షి సాంఘిక శాస్త్రములో నాలుగో సంపుటములో (S. I. I. Vol. IV) 'పంచనదిముడి' అని ఒక శాసనములో ఉన్నది.

(3) విట్టబు

ఇట్లు రేఖము మూగన్యాయమున 'విట్ట' చేరి ఉండడముచేత అలఘుత్వమును పొంది ఉండవచ్చును. ఇట్లే "కొట్టంబుల్యణ్ణు" అన్న కొట్టమూడాను. 'విట్ట' శబ్దములోని ముదటిరేఖమునకు తనుగులో ఒకానొకప్పుడు అలఘుత్వాచ్చారముంకి తీరవలెను. లేకపోతే దానినుంచి 'క్షేడు' అను ఏకృతి ఏర్పడును. ఇట్లే ఆయాశబ్దములలో శకటరేఖము ప్రాచీన రాసనములలో కనబడడమునకు వాటికి ప్రకృతులైన శబ్దములలో శకటరేఖముండడమే కారణమని నాటివా. క్రావడి గల శబ్దములకు ప్రకృతులయిన కొన్ని శబ్దము లింగ ద్రావిడ భాషలలో అలఘురేఖయుతములయిఉండవచ్చునని తెలుస్తాను. శకటరేఖ విచారమును ప్రత్యేకముగా చేయవలసి ఉన్నది.

(4) ప్రథమరాజ్యంబున

ఇచట 'ప్రథమ' యొక్క మారుగా ఉన్నదనడమునకు 20 వ పంక్తిలో 'యతాధూమి' అనేచోట 'థా' కు 'తా' వ్రాయడమే నిదర్శనము. 'ప్రథమరాజ్యంబున' అంటే రాజ్యముయొక్క ప్రథమసంవత్సరమున అనే

అర్థమే సరియైనదికాని, ప్రథమ అనేది 'ప్రవర్ధమాన' అనేదానికి సంక్షేపరూపమై ఉండను.

(5) కడువండ్లు

ఇది యీ రూపముతో గ్రామనామమై ఉండి సనుకొంటూను. ఇది సప్తమినిభక్తి బహువచనరూపము. దీనికి ప్రథమ బహువచనరూపము 'కడువండ్ల' అనినీ, ప్రసమకవచనరూపము 'కడువలి' అనినీ అయిఉండును. 'కడువలి' నుంచియే 'కొడలి' అనే నేటి గ్రామనామము పుట్టి ఉండును. అయితే, బహువచన ప్రయోగముసంస్కృత మర్యాదననుసరించినదయిన అయి ఉండవలెను. లేదా 'కడువలి' గ్రామములు కొన్నిచేరి ఒకే గ్రామముగా నయినా న్యూనహాగముండవచ్చును. 'కడువలి' అంటే పద్ద పల్ల అనే అర్థమయి ఉండవచ్చును.

(6) రెన్డువట్టి, రెన్డుపట్టి, రెన్డుట్టి

'పట్టి'యొక్క శిఖరరూపము 'పట్టి', 'పుట్టి' లోని ఆది హల్లులపమునల్ల 'పట్టి' అనేరూప మేర్పడినది. పట్టి, పట్టి, పట్టి అనేవి 'పుట్టి' శబ్దమునకు ప్రాకృతభాషా రూపములు. వీటిలోని ఆదిమ వకారము పత్వమునకు సంధిలో ఆదేశముగా వచ్చినది కాదు. బ్రాహ్మణాగ్రహారము కొన్నివృత్తులుగా విభజింపబడి ఉండడము ప్రసిద్ధి. ఈ వృత్తులవ్యవహారము విశాఖపట్టణముజిల్లాలో ఇప్పటికిన్ని ఉన్నది చూ. వేదముపురు.

(7) మిరియమ్మబోళజ

ఇచ్చట 'ంపు' ఆదేశముగా వచ్చుటనుశ్రీశాస్త్రులుగారు మాపడము భాషా చరిత్రమున కమూల్యమయినది. నన్నయ కర్వాచీన కవులందరూ పు, ంపులనాగమములుగానాడి ఉన్నారు. నన్నయగ్రంథములో మాత్రము షష్ఠీతత్పురుషమునం దీయాగమము నాకు కనబడలేదు. దీనిని నేనే ముదట కనిపెట్టిన వాడిననుకొంటున్నాను. ఆర. i 34 తపగబుగౌరవంబు; ఆర. ii 68 పుట్టంబు చెలంగు; ఆర. ii 209 తపముబలమునన్; ఆర. iii 273 ఆశ్రమంబు దెసకు; అని నన్నయ ప్రయోగములు షష్ఠీ సమాసమందే కాక కర్మధారయమునందును "పు,ంపు"లు

నన్నయగ్రంథములో ఉండవేమో అని నా కనుమానము. ఆది. vi 221 బలితంపురక్కసు; ఆది. vii 260 విరుదం పువరము; ఆర. i 49 వీని పుట్టినపాపంపు వేళ; ఆర. iii 300 పరుసంపు రాలపై ;— అనువాటిలోని 'బలితంపు రక్కసు' అనేదానికి 'బలియుడౌ రక్కసు' అనినీ, 'పా పంపువేళ' అనేదానికి 'పాపంబువేళ' అనినీ, గౌతమి గ్రంథాలయస్థ తాళపత్రప్రతులలో నాకు కనబడినవి. తక్కిన రెండింటికిన్ని పాఠాంతరములు నాకు కనబడ లేదు. ఇంకా చూడవలసిఉన్నది. నేను చెప్పినది ఒక్క నన్నయ గ్రంథస్థభావకే చెల్లుతుందిగాని, భావకంతటి కిన్ని చెల్లదు. అంతమాత్రముచేత చిన్నయసూరికి ఎరుం గమి నాపాదించడము తప్పేరయినా, శాస్త్రులవారన్న ట్లు కొందరు ఆ వైయాకరణశాస్త్రములోని అధ్యక్షిస్తు న్నారు. నన్నయను పూర్వపుదయిన యీ శాసనములో 'ంపు' ఆగమమును చూపి శాస్త్రులవారు భాషాచరిత్రము నకు పగమోపకాగమును చేసినారు.

(8) పెడశిస

ఇచ్చట 'పె'లోని ఎవ్వము 'అ' కుమారుగా తిప్పు గానామయబడినదికాదని నాతలంపు. ధాతువు 'పెడయు' అని ఉంటును. 'ఇచ్చు, సుచ్చించు, విచ్చి పెట్టు' అని దీని ఆగమయి ఉంటుంది. 'పెడ(బాయు)-అనే దా నిలో 'పె' పెడ(యు) ధాతువు కనబడుతున్నది. అందు చేత, 'మిరియమ్మ బోళజకు శౌంగరి పెడశిస అంటే మిరియమ్మ బోళజకు శౌంగరి ఇచ్చిన, దానము చేసిన అని అర్థము చెప్పుకొంటాను. శౌంగరిదాత; మిరి యమ్మ బోళజప్రతిగ్రహీత అని నాఅభిప్రాయము.

(9) 'ఆడ్లపట్టు...నేల'

దీనిని 'ఆడ్లపట్టు' అని సరించుకోవలెనుకొంటాను. ప్రాచీన శాసనములలోను, గ్రంథములలోను కూడా ఇట్టి ప్రయోగములే బహుళముగా కనిపిస్తున్నవి.

(10) నేల

నేల, నిలవు, నెలవు-ఈ మూడున్ను 'నిల్' ధాతు వు నుండి వచ్చినవే. యుద్ధముల్లని బెజివాడశాసనములో 'తివిరియిన్నిలవ' అని కనబడుతున్నది. దానిని చదివిన వాడు 'యిన్నెలవ' అని చదివినారు. ఈలక్ష్మీపురశాస నము యుద్ధముల్లనికి పూర్వపుది కాబట్టి అంతకు పూ

ర్వమే 'నేల' అనేరూపము భాషలోనున్నదని చెప్ప వలెను.

(11) తూట్టు

ఇది 'తూట్' అనే హలంతధాతువు నుంచి పుట్టి నది. దీనికి కృదంతరూపము తూట్టు. ఇది శిశిలనుయి తూట్టు అనేరూప మేర్పడ్డది. ఇట్లేమాట్, మాట్టు, మాట్టు మొదలయినవి. తూట్టు ప్రాచీనరూపము, తూట్టు అర్వాచీన రూపము అని నా ఊహ.

(12) వేడ్లుము

'వే'కున్న 'డ్లు'కున్న మధ్యను 'స'ను చేర్చు టవలెనని శాస్త్రులుగారు వ్రాసినారు. 'వే + ఇడ్లు' అని చెప్పిన సరిపాదా? "వేయిగృహములను నాశనము చేసిన" అని అర్థముచెప్పుకోవచ్చునేమో.

(13) వే శెలువులు

ఇచ్చటను 'పెడశిస'లోను శిశుగ్ల ముచ్చారణ ముననుసరించి ఉన్నది. 'పెడశిస' 'వే శెలువులు' అని వ్రాయడము సంస్కృత సప్రదాయము. ఇంట 'శె (స)లు' అనేది 'సరస్' శబ్దభవమై ఉండును. అది మొదట 'సలు' అయి తరువాత ఆదిమ అకారము ఎకాగముగా మారడమువల్ల 'సెలు' అనిన్ని వ్రాసినారు. 'శెలు' అనిన్ని ఉండవచ్చును. దీనినుంచే కన్నడములో 'శె' అనేరూప మేర్పడి ఉంటుందని నా ఊహ. 'రెండువ (పుట్టి)లోని నికారమెట్లు ఆగమవర్ణము కాదో 'వే శెలు వులు'లోమాడా శ (స) వర్ణము ఆగమవర్ణము కావనికను కొంటాను.

(14) వేవురు

ఇది వే + ఉ + ర్ అయి ఉంటుంది. వే + అసర్ అని విడిచి వేవరు అనే రూపము మొదట కనిపించ వలెను. నాగ, నాగడు, నాగుడు; దేవ, దేవడు, దేవుడు మొదలయినవి కనిపిస్తూ ఉన్నవి. ఆ సామ్య మునుబట్టి వే + అసర్ అనిసాధించవచ్చును గాని, వేవరు అనేరూపము ఇప్పటికీకనబడలేదని చెప్పవలసిఉంటుంది

పైని నాకు తోచినరెండుముక్కలనువ్రాసినాను. ప్రభాకరశాస్త్రుగారుభాషాతత్వజిజ్ఞాసువులయి చెప్తూ ఉన్న సరిశ్రమ స్తవనీయమయినది. వీరింకా ఇట్టి నూతన విషయములను బయటబెట్టిభాషాపాండిత్యమునకు వన్నె పెట్టుదురు గాక!

దేశము ప్రఖ్యాతమై, సీత, దమయంతి, చంద్ర.

మతి, మున్నగు పతివ్రతల చేతను, రాణీ ఘోస్, లక్ష్మీబాయి, ఖడ్గతిక్కనభార్య, రాణీ దుర్గావతి మొదలగు వీరనారీమణులచేతను. మొల్ల, తరిగొండ వెంకమాంబ, భండారు అచ్చమాంబ మొదలగు కనయిత్రులచేతను పేరెన్నిక గాంచినదో, అట్టి భారతదేశమున నేడు స్త్రీలు పేక్షాదృష్టితో పరిగణింపబడుచున్నందున భారతమాత కడుంగడు దుఃఖించుచున్నదనుట కంతమాత్రము సంశయము లేదు. సంసారమునుబండికి నొకచక్రముపురుషుడు, నొకచక్రము స్త్రీ, మొదలగు సమస్త పరికరములు కదా; అట్టి స్త్రీలయొక్క దుస్థితి కనుగొనిన వారలు ఇపుడిప్పుడు పురుషపుంగవులలో నూటి కేపదిమందియో స్త్రీవిద్యాభిమానులు కలరనుట నిస్సంశయము. నేను చూచినంతవరకు ఈ కాలములో సంప్రాగ్త విద్యావతులైన స్త్రీలు నూటికొకరో ఇద్దరో కలరు. పురుషుడు జన్మింపగానే తలిదండ్రులు వానికొరకై ప్రశ్నేకముగా కొంతసాత్తు నార్జించెదరు. స్త్రీ జన్మింపగానే జననీజనకులకు విసుగుపుట్టి వివాహమున కేయేబది ఏడవ పెండ్లి రొడుకునో ఆర్జించియుంచెదరు. ఇది ఇటులుండగా వరకులకు మను మహాపిశాచ మొకటి దేశము నావరించి పీల్చి పిప్పి చేయుచున్నది. భారతమహిళాసభలనియు, సమాజములనియు, సమానేశములనియు, తీర్మానములనియు, యార్భటములు చేసినగాని సంఘమునకు శ్రేయము చేకూరదు.

ఆనందమునకు మోగ్యములై నతీర్మానముల గావించి పట్టుదలతో పని చేసిన నేకాని ఈమహిళాసంఘమును పునరుద్ధరింపజాలము. సంఘమును పీల్చి పిప్పి చేయుచున్న వరకులములు, కన్యాశుల్కములు, అతివాల్యవివాహములు లోనగు ఘోరదురాచారములను మున్నగును పారద్రోలవలయును. ప్రతితాలూకాకు బాలికాపాఠశాలలు స్థాపించి తగు శ్రద్ధ వహించి స్త్రీవిద్య నభివృద్ధికి దేవలయును. స్త్రీ సంఘమునకు ఐకమత్య మనునది నానాటికి క్షీణించిపోవుచున్నది. విద్యావ్యాప్తిచే గాని సంఘ మభివృద్ధి పొందనేగదు. విద్య చేమారిన సుసగ్గమునకు వాసన కలిగినట్లే. మనబాలిక లున్నతవిద్య సంపాదించిననాడే సంఘము కీర్తివంతమగును. తలిదండ్రులు తమ బాలికలకు విద్య గగలుటకై తగు శ్రద్ధను పూనవలయును. విద్యలోపముచే స్త్రీలు బాల్యమున ఆటపాటలయందును, యౌవనమున గన్వలూల, పచ్చీసు మొదలగునానియందును, వృద్ధాప్యమున కోడండ్రతోను, ఇరుగుసొరుగులవారితోను పోరాడుటయందును కాలము వృథాపుచ్చుచున్నారు. భావిభాగ్యమున కాధారభూతిమైన స్త్రీల విద్యాభివృద్ధికై పురుషులును, స్త్రీలునుగూడ గట్టి ప్రయత్నము చేయవలయును. పురుషులయభ్యుదయము, బాలియొక్కయన్నతి, బాలుగ వికాసము, ఇవి యన్నియు స్త్రీజాతిపై నాధాగ పడియున్నవి గాన విజ్ఞాననంతులు స్త్రీవిద్యకు తోడ్పడుట యనసరమని విన్నవించుచున్నాను.

జపాను 'మాసపత్రికల మానవాధీశుడు'

'ది యంగ్ ఈస్టు' అను పత్రికలో జపాను దేశమున 'మాసపత్రికల మానవాధీశుడు' (Magazine King) అని ప్రఖ్యాతిగాంచిన 'సెయిజీ నోమా' గారి జీవితగాథ ప్రకటితమైనది. అది తన కట్టి గొప్పపేరు వచ్చుటకయి యాతడు కావించిన యద్భుతకార్యములనేకాక జపాను దేశము పత్రికాప్రచురణశతనముల విషయమున సైతము నెంతయు ముందునకు సాగుచుండుటను చాటుచున్నది. మనదేశమునందలి పత్రికాధిపతులు, సంపాదకులు నీతని చరిత్రముననుండి యించుక దెలిసికొనదగిన యంశములుగలవు.

ఇరువదేండ్లకు పూర్వము 'సెయిజీ నోమా' ఒక యనామధేయుడు. అపు డాతడొక రాష్ట్రీయపాఠశాల యందు తక్కువజీతముగల యొకచిన్న యుపాధ్యాయుడుగ నుండెను. ఇపు డాతడు కోటిశ్వరుడు. ఇంతేకాదు. "సూయజు" కాలువకు తూర్పునగల భూమండలమున నాతడిపుడు గొప్ప గ్రంథపత్రికా ప్రకాశకుడయినాడు. ఈ దాహ్యతములయిన యీతనివివిధప్రచురణముల సంఖ్యలుకల్పితములుగ దోచును. ఇతడు బహుగ్రంథప్రకాశకుడే కాక తొమ్మిది పెద్దమాసపత్రికలకును అధిపతి. వీనిలో నొకటియైన 'కింగ్' అను పత్రికకు గట్టిగా పదునైదులక్షలు చందాదారులున్నారు. తక్కినవానిలో లక్షచందాదారులకు లెగిరినది.

రులకు లెగిరిన పత్రిక ఒకటియైన లేదు. మొత్తమున నతని పత్రికలను చదువువారు కోటికి తక్కువగ నుండరు. అనగా జపానీయులలో నైదింట నొక్క డీతని పత్రికలను జదువుచుండుననుట. మంచూరియాలోని 'హెక్కయిడు' మొదలు 'క్యాషు' నాకును, కోరీలోను, ఫారొ సాలోను, సా ఫులియనులోను, జపానీయులు నివసించుచున్న సంయుక్తరాష్ట్రములలోను ఈపత్రిక లే యొక్కనగా కానవచ్చుచుండును.

అద్భుతానామయిన యాతని యీవిజయమునకు గల కారణములేవి? మూలధన మత్యధికముగనుండెనా? లేదు. ఆతని మూలధన మత్యల్పము; లేదనియే యనవచ్చును. అయిన ప్రజల అభిరుచుల ననుసరించి వారిని సంతోషపెట్టుటకు తగిన అనకాశములను కనిపెట్టి వినియోగించుకొనుటయందతనికిగల చాకచక్యమా? కాదు. అతడట్టి శ్రేష్ట కలవాడును కాదు. అతడు గ్రంథప్రచురణ వ్యాపారమును ప్రారంభించినది మొదలు పట్టుదలతోను, విశ్వాసముతోను, కష్టించి పనిచేయుటయే యిందుకు కారణము. ఈతని యింతగొప్పవ్యాపారమున కిదియే పునాది. ఇంక నేదియుకాదు.

అతడిపుడు తొమ్మిది చక్కని మాసపత్రికల కధిపతియై అన్యులు స్పర్ధించు గొప్పపదవియందున్నాడు. కాని యాతడొక్కనాడయినను సోమరియై యుండువాడుకాదు. 'సాటర్ డేఈవినింగ్' (Saturday Evening) పత్రికాధిపతి 'కర్మిన్' గారివలె వేకువజాముమొదలు రాత్రి చాలసాద్రుపోవువరకు నీతడమానుషశక్తితో బనిచేయును. ఆతని యనుదినకార్యక్రమమున విశ్రాంతి విహారములకు తావులేదు. కడచినసంచికకన్న రానున్న

సంచిక మిన్నగానుండ నుపాయముల నాత డనునిమిషము నారయుచుండును. ఒక్కతఱి నాతడు సమర్థుడగు సంపాదకుడు; ఇంకొక్కతఱి చిక్కని న్యాసగణయతి; కొండొక్కతఱి తెలివిశేటలుగల వర్తకుడు; వేటొకతఱి చేయి తిరిగిన ప్రకటనకారుడు (Advertiser). అత డనుదినమును నైదుగురు చేయుపనిని తానొకడేచేయును. అతనిని గాంచి అతనిక్రిందపనిచేయుచున్న వారు తస్మానా నంతులై సంపాదముతో పనిచేయుదురు.

అతని తొమ్మిదిపత్రికలలో ప్రతిపత్రికమును ఆతని ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వమును, ఆశయములను, ఆలోచనలను వెల్లడి చేయుచుండును. అతడు బోధకుడుగా తన జీవితమును ప్రారంభించుటను మరువక తనజీవితము నంతయును నట్లే-బోధకుడుగ నేకడపుట కాడెట్టింపించెను. జపాను దేశమునందుగల ప్రజానుగంజకు లగు నీనాటి బోధకులలో, మతనాయకులలో నీత డొకడన్న నతిశయోక్తికాదు.

అతనిపత్రికలలో, స్త్రీలకొఱకొకటి, బాలకులకొకటి, కొకటి, శిశువులకొకటి కేవలము వినోదములతో నిండిననొకటి ఉన్నవి. కాని ఇన్నిటినిమించిన దింకొకటి గలదు. దానినతిడు రెన అభిమానపత్రికగా నలచుచుండును. అది “క్యాబెన్” (వక్తృత్వము) అను పేరుగలది. వక్తృత్వమును గూర్చి పెక్కు గ్రంథములున్నవి; కాని ప్రత్యేకము వక్తృత్వమునుగూర్చినర్పించు నిట్టిపత్రికజపానులో దప్ప నింక నేదేశమునను గానరాదు. ఈపత్రిక నిరుపమానస్వభావము గలదగుటయే కాక సత్రికాప్రచురణాన్యాయమున నాతనికి గట్టి యాధారమయినదియు నగుటచే దాని నతిడు మిగుల ప్రేమించుచుండును.

శ్రీమాన్మహాశయి రామకృష్ణకవిగారు, యం. ఏ.,

౧౯౨౮ సం.జూన్ నెల మాడరన్ రివ్యూ మాసపత్రికలో శ్రీ. కే. పి. జయస్వామిగారు శ్రీ యదుగిరి యతిరాజస్వామి సంపాదితమై, శ్రీ ఎ. రంగస్వామి సరస్వతి (రాజకీయశాసన

పరిశోధనశాఖ, చెన్నపురి) గారిచే ప్రకటితమైన భోజరాజకృతశృంగారప్రకాశికదేశమును విమర్శించి యది భోజరాజకర్తృకమే యగునని నిరూపించుచు నొకవ్యాసమును ప్రకటించినారు. అందు వారు నామమాత్రావశిష్టమైయుండిన యీశృంగారప్రకాశమాతృకను సంపాదించి సంగ్రహతసారస్వతమున కమూల్యసంపదను సమకూర్చిన శ్రీ రామకృష్ణకవి గారినిగూర్చి కొంతముచ్చటించినారు. వేదసంహితలు మొదలుకొని యముద్రితమగు సంగ్రహ వాఙ్మయము నీనాడు పరిశోధించి, సంస్కరించి,ముద్రించి వ్యాప్తికిం దెచ్చుచున్న మైసూరు, తిరువాంకూరు బుర్రోడాసంస్థానము లతోపా టీమహాత్కార్యమునకు కొండఱు ప్రత్యేకవ్యక్తులగు ప్రముఖులుగూడ పూనుకొనిరని చెప్పెను,

అట్టివారిలో తనకాంక్షలను నలుదిక్కులకుఁజూచున్న ఉన్నతమగు దీప్యహృదయ (Light house) వలె వింజిలుచున్న యాత డొక్కడుగలడు. ఆతడు రాజచుహేంద్రనగరనివాసి యగు శ్రీమాన్మహాశయి (యం.ఎ.) గారే. ఆయనకు బ్రభువులసాహాయ్యములేదు; హృదయమే సహాయము. దారిద్ర్య మాయన రాజ్యము. ఒకమాధ్యమిక పాపకాలలో నాయన యొక యుపాధ్యాయుడు.

మానముతో, వినయముతో నాయన మలబారు నందును, తత్సమిప్రదేశములయందును గల భారతీయ గృహములకు సారస్వత తీర్థయాత్రలు సల్పిరి. అచ్చట దక్షిణభారతమునందలిసమకాలీనపరిశోధకులకొడలుపులకలెత్తించునదియు, నిఖిలభారత సంస్కృత విద్వాంసుల కానందమును, అభిమానమును గలిగించునదియు నగు నమూల్యసారస్వతనిధానమును కనుగొనిరి. విస్మృతములై

యొందిన కుండమాల, నాలుగు భాగములు, ఇప్పటికి దెలియరాని అద్భుతకళా చరిత్రమును సమకూర్చుచున్న అభినవ గుప్తపాదుల భరతనాట్యకాస్త్ర సుప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యానము, దండిభారతుల చరిత్రములను బహులుపఱచుచున్న అనంతసుందరీకథ, అనంత సుందరీ కథాసారము

శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు

అను గ్రంథములను సేకరించి, పరిష్కరించి, ప్రకటించి యాడు. ఇంతేకాక విశాఖదత్తుని దేవీచరిత్ర గుప్తయను చారిత్రిక నాటకమును, తాపసవత్సరాజము, విక్రాంత కూద్రకము నను నీ మొదలయిన చారిత్రిక నాటకములను బెక్కింటిని కనుగొన్న ప్రతిష్ఠను సైతము బడ

సిరి. మఱియుకవిగారు సుప్రసిద్ధభారతీయ సంగీతకాస్త్ర గ్రంథమయిన మిథిలాపురాధిపతి 'నాన్యజేవుని భరత భావ్యము'ను, సంస్కృత ప్రాకృత పద్యవాక్యముపై నుత్కృష్టకళావిమర్శనమును, ధారానగరాధీశ భోజరాజ కృతమును నగు శృంగారప్రకాశమును సేకరించిరి.

శ్రీరామకృష్ణకవియే స్వయం మొక నూత్నోపలబ్ధ నస్తువు. ఆయన సంస్కృతసాహిత్యజ్ఞాన మతి మానుషము; అనగా అపారము; సవిమర్శకము. ఆ భావయం దాయనకు గల యభినాన మన్వితీయము.

నవ్యప్రాయమైన భారతీయుల సారస్వత కులధనమును మరల సేకరించుటతో వీరిస్వక్తిగతపరిశ్రమమంతిరించలేదు. అయ్యది తన్నుమరణమునందును ఉత్సాహము గలిగియున్నది. 'పక్షిణభారతి' అనుపేరున నొకగ్రంథమాలను వీరు ప్రారంభించినారు. కాని చాలినంత ధనసహాయము లభింపమిచే నందు గ్రంథములు తఱచు వెలువడుకున్నవి.

అని నుడివి పదండి శృంగారకావ్యమును గూర్చి యింతవిమర్శించి మరల నిట్లు చెప్పినారు:

శ్రీ.రామకృష్ణకవిగారు తాము శృంగారప్రకాశమునందలి నాటకభాగమును పరిష్కరించినట్లు నాకు లేఖను వ్రాసియున్నారు. నవ్యములై పోయిన నాటకములనుండి యుస్థితములైన భాగము లందుండుటచే దానిని గాంధీనెంతయు కుతూహలముతో వేచియున్నాము. అందు భాసకవికృతమగు 'స్వప్న వాసవదత్త'నుండి కొంత భాగ మున్నట్లు తెలియవచ్చినది.

అన్యరాష్ట్రీయు లగు శ్రీ జయస్వామిగారు గుర్తించిన యీ కవిగారి భాషాభిమానమును, పాండిత్యమును, పరిశోధనశక్తిని, పరిశ్రమమును ఆంధ్రసహృదయులు గుర్తింపజాలకుండుట కడు విచారకరము. ఇంతట్లనైనను సర్వధా సమర్థులగు శ్రీకవిగారి కుచితరీతిని సాహాయ్యమొనరించి తమకును, కవిగారికిని కీర్తినిపెంపొందజేయజూచుట పరమావశ్యకము.

భారతీయ గ్రామముల వినాశము

“ది మైసూర్ ఇకనామిక్ జర్నల్” ఏప్రిలు సంచికయందు శ్రీ హుసేన్ అల్ కాట్ గారు భారతదేశమునందలి గ్రామముల పరిస్థితులను గూర్చి వినరించుచు నొక చక్కని వ్యాసమును వ్రాసిరి. రెండుమూడు శతాబ్దముల క్రిందటివరకు నీశ్వరుని సుందరధర్మచేరువగా ప్రశాంతముగ జీవితమును కొనసాగించి యుండిన గ్రామస్థులకు నేడు దారిద్ర్యము, అజ్ఞానము, వ్యాధి, మృత్యువుల కలుగజేయుచున్న సంగతి భయము నొనరించుచున్నది. వర్ణించియున్నాడు :—

గ్రామస్థులకు వ్యాధియు, మృత్యువును ఘోరమైన నష్టకారులు. అతడు స్వయముగా శుభ్రముగా నుండి గోరును. తఱచుగా స్నానమును చేయుచుండును గాని, యశుభ్రమైన, ముటికియైన పరిసరములలో నుండును. అతడు తన కుటుంబమునందలి శ్రద్ధాశువుగా నుండినను తమకు గోగమును దెచ్చినట్టివలె, పెండ్లిపిల్లలు పనియింటికి దగ్గరగా నుండుట సహించును. మేఘములచే నాటంకపరుపబడి, నూర్చుని కిరణములు బాగుగా తగులని యితర దేశములకంటె మనభారతదేశము చాల నయమే. నూర్చుని వేడిమివలన వ్యాధిసూలము లగు నూత్మజీవులు నశించుట గ్రామస్థుని భాగ్యమే. నూర్చుని యుపకారమే లేనియెడల నిప్పటి మరణసంఖ్య సుమారు 1000 కి 300 కంటె పెక్కునైన యుండును. మొత్తముమీద, పట్టణములకంటె గ్రామములు కొంచెము ఎక్కువ ఆరోగ్యవంతములే. గ్రామములలో వాంతి భేదియు, మహమ్మారియు (కలరా ప్లేగులు) ఘోరమైన నాశనమును కలుగజేయునుగాని, అనారోగ్యకరమైన యిండ్లలో క్రిక్కిరిసియుండు మనుష్యులతో నిండియుండు పట్టణములలో నవి యింకను ఎక్కువమరణములకు కారణ

మగును. స్థలమునను, 1918 లోను, 1919 లోను 120 లక్షల ప్రాణులను వినాశమొనర్చిన విషపడిసెము (ఇన్ ఫ్లు యెంజి) ఉపద్రవము పట్టణములలో కంటె పల్లెటూళ్ళలోనే యెక్కువ భయంకరముగ విధ్వంసమొనర్చెను. ఒక్కొక్క ననుబడికి మిగులని గ్రామముల నేకములు గలవు. ఏదైన భయంకరగోగము వచ్చుసూచనలుకనబడునప్పుడు గ్రామస్థులు గ్రామదేవతకు కోడిపుంజునో, మేకబాతునో వెళ్లిమే బలియిచ్చును. భయంకరములగు నిట్టియింటు గోగములకు తోడు అలవాటు మేరకు తనవర్చనము నిచ్చుటకై చచ్చి గ్రామస్థుల ద్వారములయొద్ద టూచుదేశిత తన యొక్క భయంకరాకారముతో సిద్ధముగా వేచియున్నది. భారతదేశపు కృషీలకు బలపత్తియగు దినదినము నకు క్రుంగచేయుచు, ధేనియనుబుద్ధిని కృశింపజేసి యందుకును కొలగానివారినిగా చేయుచున్న యానమ్మరానిగోగములకైన ప్రజలంతగా భయపడరు. చలిజ్వరము (మలేరియా), కాలాజారు జ్వరము, కొంకిపురుగుబాద్యము నిట్టిమితిలేనినష్టమును కలిగించునవి. తీవ్రమైన యంటుగోగమువలె నివి త్వరగా గుర్తింపదగినవి కాకుండుటచే వీని నివారణము కష్టమిదియు. అవి బహుశః ఎక్కువజనులను కూడచేయునవి యగును. ఒక్కజ్వరము వలననే సంవత్సరమునకు 40 లక్షల మరణములు కలుగుచున్నవి.

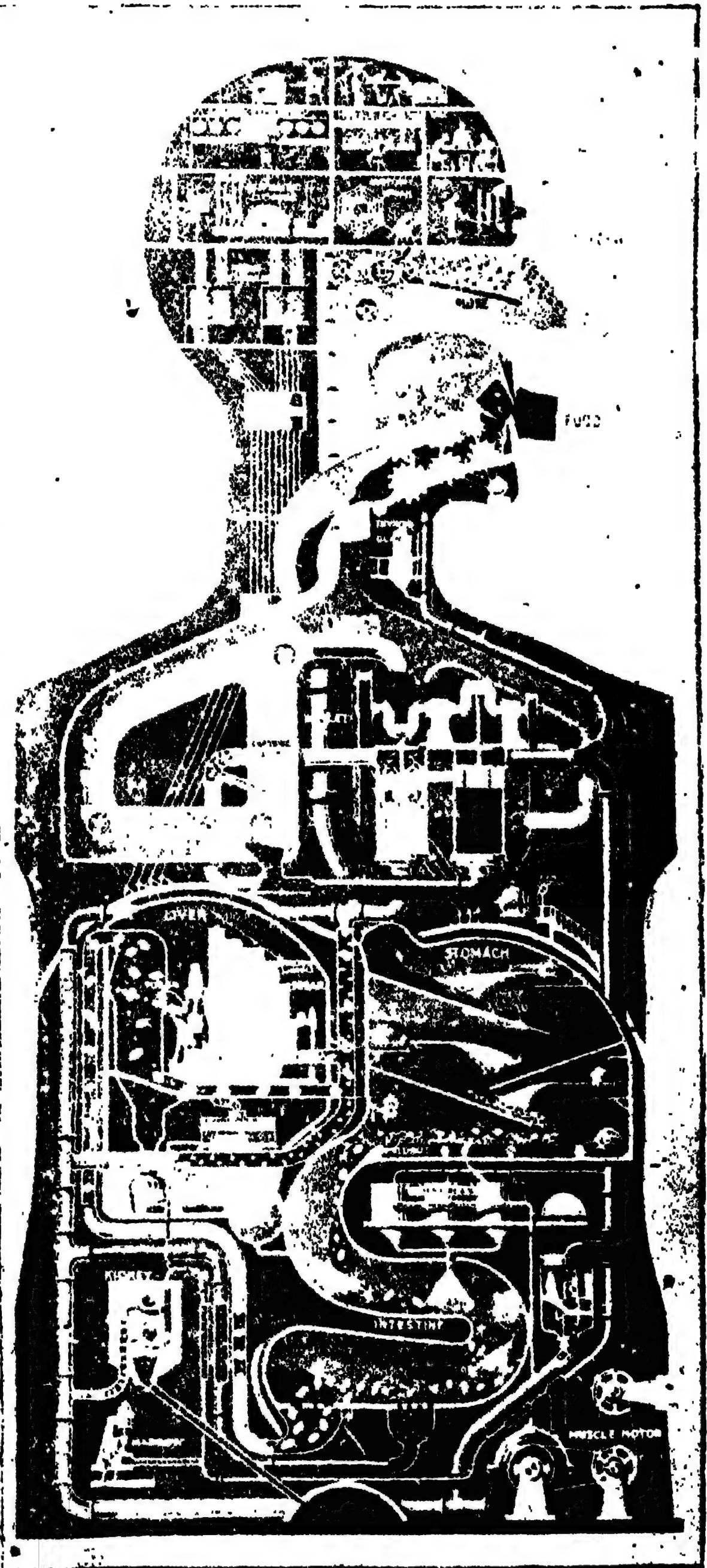
దారిద్ర్యమును, అజ్ఞానమును చాలినంతగా యుహారము లేకుండుటకును, అపరిశుద్ధ జలమునకును, అశుభ్రమగు నివాసస్థితులకును కారణములగుచున్నవి. వానితో పాటు మోటుచుతాచాగమును, బాల్య వివాహములును గలిసి యనారోగ్యమును, మరణములను దెచ్చిపెట్టుచున్నవి. ఈ మరణములు చాలవరకు నివారించగలిగినవే కాని గ్రామములలో తగిన వైద్యసహాయము కరవుగ నున్నది. వైద్యసహాయమునకు తోడు గ్రామపునర్నిర్మాణ కార్యక్రమములను చాలినంతగా నాచరణలో పెట్టవలెను. అంతదనుక గ్రామస్థులు తఱచు దమ్మును భీతిలచేయువ్యాధులనుండి విముక్తిని బడసి సమృద్ధిముగ బ్రతుకబాలరు.

మానవశరీరము-యంత్రశాల

బెర్లినులో నిపుడుజరుగుచున్న ఆహార వైద్యశాస్త్రసంప్రదర్శనమున ప్రసిద్ధిపబడిన యొక మానవరూపచిత్ర వివరములు: ఈచిత్రము మానవశరీరమున గలుగుగలనమలను కొన్ని సుప్రసిద్ధయంత్రముల చలనముతో పోల్చిచూపుటకై కావించిన ప్రయత్నము.

అనుజని పరమాణువులు ముక్కులలోనికి ప్రవేశించుచున్నవి. అవి శ్వాసకోశములలోనికి జేరి అక్కడ రక్తాణువులలోనున్న రక్తముతో కలిసిపోవుచున్నవి. అనుజనితో మిశ్రమైన యీ రక్తము హృదయములోనికి బోవును హృదయ మారక్తము శరీరమునందంతట ప్రవహించునట్లు జలయంత్రమునలో ఒత్తిడి గలిగించును. ఈచిత్రమున జలయంత్రస్వరూపమును హృదయస్థానమున గాంచనగును. శరీరమునందలి వివిధాహ్లాదజనకరములు (Oxidations) వలన పుట్టిన కర్బనదీర్ఘజనిదము (Carbon dioxide) శ్వాసకోశములలోనికి ధారాళముగా ప్రవేశించి యిటునుండి ముక్కులద్వారమున బయటికి వచ్చును.

నోటినుండి ప్రవేశించునాహారము మెత్తగా పండ్లతో నమలబడినపిదప ఉమ్మితో గలిసి కంఠనాళముద్వారా కడుపులోనికి పోవుచున్నది. అచ్చట నుత్పన్న మహిళగు కొన్ని జీర్ణకరసావములవలన నది జీర్ణమగుచున్నది. తర్వాత అప్పుడపుడు కడుపుక్రింది నైపున నున్న 'పైలోరిస్' (Pylorus) అను అంత్రముఖమున బడుచున్నది. ఇట్లు పడుచోట నొక ద్వారపాలకుని చిత్రము నిండ్లు కాంచనగును. అంత్ర శాంత్రములలో ప్రవేశించి యాహారము కాలేయము (Liver) నుండి పుట్టు పిత్తరసము తోను, మధురరసముతోను, అంత్రరసము తోను కలిసి చక్కగా జీర్ణమయి మూడు ఆహార మూలద్రవ్యము — కర్బనోదజనితము

(Carbon hydrate), మాంస కృత్తులు | (Protein) శ్రోవ్యుల రూపమును జెందును. కర్బనోద జనితము చక్కరబిళ్లలవలెను, మాంసకృత్తులు గుండ్రనిళ్లలవలెను

రక్తప్రవాహమున గలియుట నీచిత్రమున గాంచనగును. ఈరక్తము కారిజములోనికిబోవును. అక్కడ రక్తమున నున్న రెండురకముల బిళ్లలును మార్పును జెందును. చక్కర

గంజినలెనక్కడనిలిచియుండును. ప్రోటీను ఇంకను పలుచ బడి తుదకు కొంచెము చక్కెరను గలుపుకొని మరల నొక మారు రక్తములో జేరును. ఈ సందర్భముననే కారి జమువలన వ్యర్థవిషపదార్థమును మూత్రిక (Urea), రక్తము, వీనివలన కొన్ని వ్యర్థపదార్థములును పుట్టుచుండుట చిత్రమున చూడవగును. అందు మూత్రికను రక్తము మూత్రపిండములోనికి కొనిపోవుచున్నది. అచ్చట మూత్రములోని వ్యర్థపదార్థము వేరయి, చిత్రము క్రింది భాగముననున్న మూత్రాశయములోనికి పోవుచున్నది. మూత్రపిండమున పరిశుభ్రమయినరక్తము మరల ప్రధాన రక్తప్రవాహమున గలిసి తుదకు శ్వాసకోశములోనికి మరల పోయి కర్మన ద్వ్యష్టుజనివమును గోలుపోయి హృదయమున బ్రవేశించి యక్కడనుండి శరీరమునం దంతటను ప్రవహించును.

చిత్రముయొక్క కుడివైపున రక్తసంసలనక్రమమును గాంచవచ్చును. రక్తప్రవాహమున నొకభాగము నరములలోనికిని, కంఠమునందలి మాంసగ్రంథిలోనికి మఱి యొకభాగమును, ఇంకొకభాగము ప్లీహము (Spleen) లోనికిని, నేఱొకభాగము ప్యాన్క్రీయము (Pancreas) లోనికిని పోవుచున్నది.

ఎడమవైపున అస్థిసారము (Bone marrow) కొంతభాగము పైకిపోవుచున్న రక్తవాహినిలోనున్న రక్తకణములలోజేరి వాని నెడతెగక చక్కపరుచుచుండుటను చిత్రమున గనవచ్చును. బాహ్యవిషయములన్నియు నేత్రముల ద్వారమున లోనికి ప్రవేశించుచున్నవి. ఇందిది ఛాయాగ్రహణ యంత్రవ్యాపారరూపమున జూపబడినది.

శ్రవణేంద్రియవ్యాపారము వాయువార్తాయంత్ర వ్యాపారమున జూపబడినది. శరీరముపై మెదడునకుగల యధికాక్రమ నెన్నెముక ననుసరించి క్రిందికి మీదికి వ్యాపించియున్న నరముల మూలమున గాంచవచ్చును. వానిలో నొక కేంద్రమునుండి కొన్ని కార్ణములోనికిని, ఇంకొకదానినుండి కొన్ని జీర్ణశక్తికి తోడ్పడుటకై ఉదరములోనికిని వ్యాపించియున్నవి. నరముల కేంద్రమునకు గ్రహణప్రేమణశక్తులు రెండును గలవు. శ్వాసమునకు

సంబంధించిన దొకటి. స్వీయకార్యక్రమమును నిర్వర్తించుట కొకటి; ఇట్లు కొన్ని కేంద్రములు నరములకుగలవు. శరీరరాజ్యమున మెదడు ప్రధాన రాజధానీనగరముగ జూపబడినది. వివేకమునకు, బుద్ధికి, మనశ్శక్తి వినియోగమునకును ప్రత్యేకస్థానము లిందు గలవు.

[స్థియరునుండి]

డాక్టరు సండర్లాండు-భారతబంధువు

డాక్టరు సండర్లాండు భారతదేశమునకు గావించు నేపలు, నిస్సావ్యర్థములగుట, నమూల్యములు. సత్యము, ధర్మము, స్వాతంత్ర్యము, సర్వసహోదరత్వము మున్నగు మహదానందములకే యతడు తొలిసుండియు తన జీవితము వినియోగపఱుచుచున్నాడు.

డాక్టరు సండర్లాండు

డాక్టరు సండర్లాండు 1842 స. ఫిబ్రవరి 11 లేదని జన్మించెను. ఇప్పుడెనుబదియేడవ వత్సరము గడచు

చున్నది. ఇంతవఱకు గడచియు నత డిప్పుడుగూడ తరుచుగ భారతీయులసభల కధ్యక్షత వహించుచు, మిక్కిలి యుత్సాహముతో నుపన్యసించుచుండును.

చిన్నతనముననే యతని హృదయమున భారతదేశమునెడ ప్రేమయు, సభిరతియు నెలకొనెను. నాటనుండియు నతడు భారతదేశమును గూర్చిన యనేక విషయముల జదువుచు వినుచుండెను. భారతదేశమునుండి చుగుడి వచ్చిన యిరువురు మిషనరీలతో నతడు పరిచయము గావించుకొని ఇచ్చటి విశేషముల తెలిసికొనెను. తానే యొక మిషనరీయై భారతదేశమున వసింపనలె నను నిచ్చ శీఘ్రముగనే యతని హృదయమున మొలకెత్తెను. కళాశాలయందును, ధార్మికశిక్షామందిరమునను (Theological Seminary) గూడ ఈకోర్కె, యీస్వప్నము అతని వీడలేదు. అతడు తన విద్యాక్రమమంతయు భారతవాసమున కనుసరించురీతి నడపుకొనెను. అతని సోదరియు, కొందఱు మిత్రులను మిషనరీలయి భారతదేశమునకు వచ్చుట సంభవించెనుగాని యాతడుమాత్రము సంకల్పముమాటి మార్గాంతరము చేకొనెను. ఐన నాతని యగాధమగు భారతప్రేమ సుంతయు కృశింపదాయె. భారతదేశపు గొప్పగొప్పచతుములు, విశాలవాస్థ్యము, అమూల్యకాస్త్రములు, సుదీర్ఘమగు నితిహాసము, అన్నిటిని మించి హృదయస్పర్శలగు నేటి సాంఘిక రాజకీయ సమస్యలు-వీనినిగూర్చి యాతడు నలుబదియేండ్ల కెక్కువగ శ్రద్ధతో నధ్యయనము నేయుచున్నాడు. భారతీయ విషయములందు చిరపరి యము గలవాడగుటచే నతనిని బ్రిటిషు జాతీయదైవతవాది మహాసంఘము (British National Unitarian Association) వారు 1895-96 సం.న మత, సంఘ, విద్యాదిసంబంధములగు విషయముల నరసి రా స్పెషలుకమిషనరుగా నంపిరి. మరలిన వెనుక నాత డావిషయముల గూర్చి లండను నగరమున విస్తృతమగు వివరణమును ప్రకటించెను. 1918-14 లో బ్రిటిషుఅదైవతవాది మహాసంఘమువారును, అమెరికను అదైవతవాది మహాసంఘమువారును గలిసి అట్టి కమిషనుమీదనే యతనిని తిరిగి భారతదేశమున కంపిరి. మిషనరీలను, ప్రభుత్వోద్యోగులను, ఆంగ్ల వాణిజ్య నిర్వాహ

కులను, భారతీయప్రముఖులను సందర్శించుచు, ప్రధాన నగరముల నుపన్యసించుచు, అన్ని మతములకును, రాజకీయపక్షములకును జెందిన భారతీయ నాయకు లెల్లరితో సంభాషించుచు నప్పు డత డీదేశమున 18,000 మైళ్లకు పైగా ప్రయాణము చేసెను. పెద్దనగరములందే కాక చిన్నపట్టణము లందును, అమెరికనులు మున్నెవ్వరును త్రొక్కియెటుగని మాటుమూలల పల్లెలందు సయితము, కొన్ని వారములు గుర్రముపైపయనముచేసి, శ్రమపడుచు, నతడు తనపరిశోధనాదికము సాగించెను. నాటికిచట నడచుచుండిన వివిధపత్రికారాజముల కాతడు ముచ్చటపడి, అనేకములకు చందాలుగట్టి, తద్వారమున పెక్కు విషయముల గ్రహింపకొడగెను. ఇట్లు అతడు భారతదేశమందలి వాస్తవపరిస్థితుల సాంగోపాంగముగ నరసి, యనేక ముఖ్యవిషయముల బ్రిటిషుజనుల కెఱిగింపగల్గెను.

అఖిలభారత జాతీయమహాసభయొక్క రెండు వార్షికాధివేషనములయందును, భారత జాతీయసాంఘిక సమాజమునందును నత డుపన్యసించెను; అఖిలభారతాస్తిక మహాసభ కధ్యక్షతకూడ వహించెను. ముఖ్యముగ సభలయందు వివిధప్రాంతముల రాజకీయ సాంఘికోద్యమ నాయకులతోడను, ఆర్యబ్రహ్మసమాజాధ్యాప్తికనాయకులతోడను అతడు పరిచయము గావించుకొనెను.

భారతదేశస్వాతంత్ర్యము అతనికి పరమ ప్రിയముగు వాంఛ; అగుటనే యత డీవఱకున నైతికము, పెక్కురివలె విశ్రాంతితో గూరుచుండక, భారతదేశమునుగూర్చి యెల్లపుడు వ్రాయుచుండును.

భారతదేశము నెడతెగని దాస్యమున బంధించి, నాగరకలోకమున దాని నధోగతిపార్శ్వేయవలె నను ప్రతి కూలభావములు బ్రిటిషు ప్రోద్బలమున నమెరికా మున్నగుదేశముల మిక్కుటముగ వ్యాపించుచుట గని, యాతని ధార్మికశక్తి పెచ్చగిలెను. ఆ ప్రతిఘోషప్రచారమును ప్రతిఘటించుటకై అమెరికాయందును, ఖతరదేశములందును భారతీయప్రాతినిధ్యము నెలకొల్పుట యావశ్యకమని యాతడు తలంచెను. లాలా లజపతిరాయి అమెరికాయం దున్న సమయమున (1914-1919) డాక్టరు

అతని కల్లవిధముల సాయమొనర్చెను. అది యొక మహా భాగ్యముని యాత డెంచెను. అట్లానర్చుట హిందూ దేశముపక్షమున, అనగా మానవకోటిలో నైషధభాగము పక్షమున, లోకమునెదుట ధర్మబద్ధుడు న్యాయవాద ము సల్పుట యని యతడు తలంచెను. 'ఇండియా హోమ్ రూల్ లీగ్'ను సంస్థాపించుటయం దతడు లాలాజీతో పాల్గొనెను. 'యంగ్ ఇండియా' మాసపత్రిక సంపాద కీయకార్యమున తోడ్పడెను; లాలాజీ అమెరికాలో వ్రాసిన ప్రకటించిన చూడు గ్రంథములను ప్రాఫులు దిద్దెను; అం దొకదానికి సేతిక వ్రాసెను. ఇంక ననేక విధముల తోడ్పడెను. లాలాజీ భారతదేశమునకు మరని నచ్చినపు డతడు 'యంగ్ ఇండియా'కు సంపాదకు డయ్యెను; 'ఇండియా హోమ్ రూల్ లీగ్' నకును, 'ఇండియా ఇన్ఫర్మేషన్ బ్యూరో' కును అధ్యక్షు డయ్యెను.

అతనివ్రాతలు ధార్మికభారతపక్షమును లోకమున నమోఘముగ వ్యాపింపజేసెను. 1908 లో డాక్టరు భారతదేశపు టకాంతికిగల కారణములనుగూర్చి 'అట్లాంటిక్ మన్త్రీ' అను పత్రికయందు వ్యాసము, వ్రాయ బ్రటిషు పరిపాలనమునుగూర్చి హిందూదేశమున నది కల్గించిన విపరీతాభిప్రాయము కారణముగ, ఇట్టివ్యాసములు ప్రక టించుట బ్రిటిషు పునోన్మేధికి భంగకరమని కష్టనుప్రభువు స్వయముగ ఆపత్రికకు వ్రాసెను.

అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును, కనడా యందును హిందూదేశమునుగూర్చి మా, అందలి మత ములు, కళలు, వాఙ్మయము, సాంఘికసమస్యలు, స్వా తంత్ర్యము మున్నగు విషయ లగుగూర్చియు నతడు విపు లముగ నుపన్యసించెను. అతడు రచించినవి రెండుగ్రంథ ములు భారతదేశమున ప్రకటితములయ్యెను.

అతః 'భారతీయదుర్భిక్షములకుగల గారణములు', 'భారతదేశము, అమెరికా, విశ్వమానవసోదరత్వము', 'భారతస్వాతంత్ర్యపు హక్కు' (ఇదిఅముద్రితము) అనునవి ప్రతి భారతీయ విద్యాసంపన్నుడును చదివితీరవలసిన యమూల్యగ్రంథములు. ఇందలి తుదిగ్రంథ మిక ముద్రి తము కానున్నది. భారతదేశమున రమారమి నాల్గవమాస

ములుమాత్రము పర్యటనముచేసి నేకరించుకొన్నజ్ఞానము సాయమున, ఒక గొప్పదేశమునకు తీరనియపకార మొన రించు దురుద్దేశముతో, స్వార్థపరతను తృప్తిపఱచుకొను నీరసంకల్పముతో, కేవలము పైకాచికభావములతో, కల్లునానైన మేయోకన్య దుర్గ్రంథమును గొందఱు ప్రమాణముగ నై కొను నీయదనున డాక్టరుగారి యీ గ్రంథ రాజము భారతదేశమునకు గావించు నుపకార మన ల్పము. ఈగ్రంథము ననుబంధమున మేయోకన్య కాతని సంక్షిప్తసమాధాన ముండునట. ఇట్టిగ్రంథము రచించుట కాత డెంతయు నెక్కు ను. ఎల్లప్పుడు నతడు డజను భార తీయపత్రికలందును దేశసరిస్థితుల గమనించుచుండును. అంతియ కాక, భారతదేశవిషయమై అంగ్ల భాష యందు గల ముఖ్యగ్రంథములలో నొక్కటియు నాశను నదను నిది లేదు. ఇంతటిపరిశ్రమమునకు నాతని భారతప్రేమ చైతన్యము పోయుచున్నది; రక్షామంత్రములవెల్లిగొలుపు చున్నది.

మేయోకన్యయు అమెరికనే; డాక్టరు సంజ్ఞాండును అమెరికనే. ఇరువురును భారతదేశముతో రాజకీయసంబంధము లేనివారే. కాని, వారు బుద్ధిపూర్వ కముగ గల్పించుకొనిన సంబంధములం దెంత వ్యత్యాస మున్నది! ఈసంబంధములకుగల ప్రోద్బలముల దిలికించి నా, శ్రీతారకనాథదాస స్రభ్యులు సంజ్ఞాండు పురాతన మహాగ్నులతో బోల్పదగిన మహనీయు డనుటలోని యాధార్యము పొడగట్టును.

అతడు చిన్నతనముననే అమెరికాయందలిబానిస తనిమును నిర్మూలింప సన్నద్ధుడై, నాటి విఖ్యాత నాయ కులతో గలసి పనిచేసెను. సత్యప్రియుడై, అస్తికక్రైస్తవ శిరోమణియై, వివిధ సుతధర్మములసామరస్యమును గుర్తింప నతడు తనజీవితమును వినియోగింపజొచ్చెను. ఈచుహా న్నతాశయము నెఱవేర్చుకొనుటకే యతడు తూర్పుదేశ ముల సందరించి, యిచటిజనులయెడ మక్కువ గని, విశ్వ మానవసోదరత్వమును దెంపొందింప నేటికిని నల పెలు గక పాటుపడుచున్నాడు.

ఏనాటి ఋణానుబంధనముననో మతల్లి దేశమున కాత డీపరమనేవనము లొనరించుచున్నాడు! ఆప్రేమ

మయుని యాశయముల దీపికలుగ చేబూని భారతసంతానము కాలపథమున తన దీర్ఘ యాత్ర జయశాలియై కొనసాగించుకొనుగాక! ఇదియే యామహాత్మునడి కృతజ్ఞత వెల్లడింప యోగ్య మగుమార్గము!

తమ గాథచుగు భక్తికి చిహ్నముగ అమెరికాలోని భారతీయులును, భారతభీమానులును న్యూయార్కునగరమున ఇంపీరూ సొసైటీ యాజమాన్యమున డాక్టరుగారి కొకవిందు నొసంగియున్నారు. రవీంద్రుడొక ప్రశంసాపాత్రను, స్వలిఖితపు నొక చిత్రమును డాక్టరుగారికి కానుకగా సంపెను. ఇంక ననేకులు ప్రశంసాపత్రముల నంపిరి

ఆతః సతీపుడై యుండగనే భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమును బడసి, ప్రసన్నుడగు ఆతని ఆశీర్వాదముల గొని విజయిగాక!

[కొం. జ.]

పాటలీపుష్పము

పాటలీని తెలుగులో 'పాడిరి' అని 'కలిగొట్టు' అని జేరు. ఇదినిడుపు హెచ్చుగా గొప్పవృక్షముగాఁ దెరుగును. దీని యాకులు గురుగ్గురుబుద్ధుగా బావమాకుల కంటఁ జిన్నవిగానుండును. ఇది పుష్పించుచునే కాని ఫలింపదు.

పనసామ్రపాటల సహ

స్ఫుర్తిరహితమ మధ్యమాధమాః పురుషాః,

ఫల, సుమఫల, సుచనినయోః

కర్మ, వరకర్మ, వాఙ్మి నయోః (నీతిద్వివృత్తిక)

తెలుగుదేశమున నీ వృక్షము నాకుఁ గానరా లేదు. కృష్ణాతీరమున 'నడుమమరు' అను గ్రామమునమాత్రమొక్కచెట్టునుకూచితిని గానిరెండేళ్లక్రిందటినుపానుతాకిడి కది పడిపోయినది. చెన్నపురమున కొన్నిచోట్లను, దక్షిణదేశమున పెక్కుచోట్లను నీచెట్టుగలవు. వేసగిలో నీచెట్టు ఒక్కతూరిగా వేపలు, మావులు పుష్పించినట్లు పుష్పించును. వసంతయుతువు కడచినతర్వాతగ్రీష్మముననే యిది

పుష్పించును. కాళిదాసచహాకవి యీపుష్పపుసౌభాగ్యమును బాగుగా గుర్తించినాఁడు:—శాకుంతలమున

సులభసలిలావగాహః

పాటలసంసర్గ సురభివనవాతాః;

ప్రచ్ఛాయ సులభనిద్రాః

దినసాః పరిణామ రమణీయాః.

అని గ్రీష్మవర్ణనమునఁ బాటలమును జేర్చొనెను. ఇంకను పెక్కుచోట్ల దీని వర్ణనములు గలవు.

దీనిపుష్పము సరిగా నువ్వుఁ బువ్వును బోలియుండును. పుష్పములగానుందరమైనవి గాదు. కాని దాని రంగు హృద్యమైనది. ఎఱుపు మీఱిన తెలుపురంగు. సూర్యుఁ డెత్తమించునపుడు ఆకాశము పడమటిదిక్కున తెల్లమబ్బుల మీఁద సూర్యకిరణములు పడఁగా సరిగా నీ పూవులరంగు చూపట్టును ఒక్కచెట్టు పుష్పించేనేని పరిసరముతెల్లఁ బరిమళించుచుండును. గ్రీష్మకాలమున నీ పుష్పములు చిరిచిగా నొగకుటలో గొప్ప ప్రయోజనమున్నది.

ఒక్క బిందెడు చల్లనిమంచినీటిలో నాలుగు పాటలీపుష్పములను వేసినచో నా బిందెడు మంచినీరును హితమిం సుగంధము గలదై హృద్యమైన పానీయమె యొప్పును. పాటలీవృక్షము చేగుగలనాడు గ్రీష్మకాలమున నిట్లు చేయుదరు. మఱియు ఒక్కసారి మొత్తిముగా పుష్పించి యుడిపోవునుగాన యీచెట్టు బాగుగా పుష్పించినతఱేనే రాలిన పుష్పములను శుద్ధమయిన బంక మట్టిని (చిట్టలన్నుగాని, రేపడమన్నుగాని) ముద్దపదనుగా దడిసి అందీపుష్పములనుగూడఁ జేర్చి పిసికి కుంకుమ గింజ లంతలేపి మాత్రలుగాఁ జేసి నీడ నారఁబెట్టుదురు. ఆ మాత్రలనుసంవత్సరము డాక, మరల నాచెట్టుపుష్పించుదాక గోరక గల్గినపుడు ఒకటిరెండు మలచినీళ్ల బిందెలలో వేయుచుండురు. పుష్పగంధము మాత్రము నీటికిఁ బట్టుకొని మన్ను అడుగునకుఁ జేరును. నీరు సుగంధము గలదై హృద్యమై యుండును. చల్లనీటిలో వట్టివేళ్ళను వేయుటచే గల్గినసుగంధముకంటె నీపుష్పములనువేయుటచే గల్గు సుగంధము హృద్యము. పాటలీపుష్పముగూఁదును వైద్యశాస్త్ర మిట్లు వాకొనుచున్నది.

పాటల్యాకుసుమంమనోహరతరంపానీయదోషాపహం
తృష్ణాదాహవివాశనంసుఖకరంశ్రేయస్కరంకాంతిదమ్;
శ్లేష్మాణం తనుశే విశిష్ట మతిభి స్సంసేవ్యతే సగ్వదా
వైత్యస్యోన్నతినాశనంసురభిశఽస్త్రీసేవ్యమేతత్సదా!

శ్లో. ఘనరసఘనకోష హరం

తృష్ణాదాహాస పిత్తకోగ హరమ్;

స్నిగ్ధం, శీతం, హృష్యం

సతత సముద్గంధి పాటలీపుష్పమ్.

పానీయ పంచకమున:—

స్వచ్ఛం సజ్జన చిత్తవల్లభుతరం దీనార్ధిన చ్ఛీకలం
పుత్త్రాళింగనవత్తైవమగురం తద్బాల్యసంజల్పవత్;
వీలోశీరలవంగపాటల లసత్కర్పూరకన్తూరికా
జాతీచంపక కేతకై స్సురభిశంపానీయమానీయతామ్.

[వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి]

అగ్ని

‘భాషాశాస్త్రములో గల వింత లనేకములు. అందు
‘అగ్ని’కిని దానికిని గల సంబంధమొకటి. హెచ్. హెచ్.
విల్సనుగారు ఋగ్వేదసంహితలోని మొదటి శ్లోకమునకు
వ్యాఖ్యానమువ్రాయుచు ‘అగ్ని’ యను శబ్దమునకు అర్థ
ములు పెక్కు చెప్పబడినవనియు, అగ్నియొక్క గుణశీలా
దులగురించి ప్రాచీనహైందవులకు గలయభిప్రాయముల
నవి వెల్లడి చేయుచున్నను బయటికిమాత్రమవి అత్య
హావకరముగ నుండుననియు నుడివరి.

మాక్సు ముల్లరుగారు వారి భాషాశాస్త్రము
(Science of language)లో ఆకాశమునకు దేవుడగు
ఇంద్రుని, నిప్పునకు దేవుడగు అగ్నిని, కొన్నిసమయము
లలో ఐక్యముచేసి “ఇంద్రాగ్ని”యని మన పూర్వులు
వాడుచున్నారనిచెప్పియున్నారు. ఇద్దరిని ఒక్కసారిగా
ప్రార్థించునపుడు ఇంద్రాగ్నులనొక్కదేవునిగానే భావిం
తురు. ఋగ్వేదములోని యొక శ్లోకములో (i. 109. 4)
వారిని ‘అక్వివా’ (Acvina) అనియు, వారు అక్వినుల
యొక్క గుణముల ననేకములు గలిగి యున్నారనియు,

వారిర్వురును సాక్షాత్ పరబ్రహ్మస్వరూపులనియు జెప్ప
బడియున్నది. ఈ భావములో ఇంద్రాగ్నులు సోదరులని
నమ్మనచ్చును.

ఈవిధముగానే ఇంద్రుని, వరుణుని కలిపి ఇర్వురు
ఇంద్రులుగాను, మైత్రవరుణులను గలిపి ఇగ్వురు వరుణు
లుగాను సంబోధించుట యాచారమై యున్నది.

సాధారణముగా ‘అగ్ని’ యనగా ప్రకృతమున
మనకు గోచరమగుచున్న నిప్పు, మంట, మొదలగునవి
మూర్తీభవించినట్లును, సృశ్యముగను అదృశ్యముగను నుండి
నట్లును (మాక్సుముల్లరుగారి ననుసరించి) మన పూర్వులు
గూడ దలచుచు వచ్చిరి.

To Quote Max Muller:—

“Agni (is) one of their principal gods
means clearly fire: it is the same word
as the Latin ‘ignis’. Hence we have a
right to explain his other names and all
that is told of him, as originally meant
for fire”.

(Ibid P. 552).

మాక్సుముల్లరుగారి స్వంతమాటల లోనే:—

“అగ్ని వాఁయొక్క ముఖ్యమగు దేవులలోనొకడు.
స్పష్టముగా నిప్పు, లేక మంట యనియే అర్థము. లాటిను
భాషలోని ‘ఇగ్నిసు’ దీనికి పర్యాయపదమే అయి
యున్నది. అందుచేత వాని (అగ్ని)యొక్క ఇతర నామ
ములను, ఇంకను అగ్నియను అర్థము నిచ్చి వానిని గురించి
చెప్పబడిన ప్రతి పదమును వ్యాఖ్యానము జేయుటకు
మనకు హక్కు గలదు.”

ఈవ్యాసమున కాదిని జెప్పబడిన హెచ్. హెచ్.
విల్సనుగారు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానమునుండి మనకు ఇంకను
క్రొత్తయంశములు తెలియవచ్చుచున్నవి. ఈభూప్రపం
చములో ‘అగ్ని’నిదేవు లందరిలోను అగ్రజునిగా ప్రా
ర్థించుచున్నారట. దేవలోకమున ఈ అగ్నినే దేవులంద
రకు అగ్రణి (తోవజూపువాని)గా జూతురట. దేవు
లందరి కాదిని అగ్నియే జన్మమొందినాడట.

"In these derivations Agni is compounded irregularly out of Agra first, and in to lead. It is also derived from Anga body because he offers his own substance in the lighting of the sacrificial fire".

ఈ పైని జెప్పిన వివిధార్థములలో 'అది'యని అర్థమిచ్చు 'అగ్ర', అనుమాటను తోవ జూపు అని అర్థమిచ్చు 'ని' యనుమాటను విషయముగా కలుపుటచే అగ్ని యనుమాట కలిగి యుండవచ్చును. మరియు యజ్ఞహోమములలో తనదేహమునే సమర్పించుచున్నాడు గాన 'అంగి' యనుమాటనుండి పూడ అగ్ని యనుమాట యుత్పత్తి జేంది యుండవచ్చును.

ద్వితీయవర్గ ఆరవ శ్లోకములో ఆంగీరసు డను నొకానొక ఋషి నామము జేగ్గొనబడియున్నది. ఇయ్యది 'అగ్ని' యనుమాటను స్యతిరేకముగా నేర్పరుచుట చేతనే వచ్చియుండ నగును.

కాని ఒకడే దేవుడు యీ అగ్ని, ఆంగీరసులు అను ఒకటయింబముగా రానురాను ఎట్లు మారెనో మార్కండేయులు యుద్ధిష్ఠిరునకు జెప్పినట్లుగా ఒకానొక గాఢ చెప్పుచున్నది.

మరియొక కథ ప్రకారము అధర్వా అను వేరొక ఋషియింబమును అగ్నికి బదులుగా పూజించుండెడి వారని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ ఋషియింబమునే అప్పుడప్పుడు ఆంగీరస అని యనుచుండువారట. అగ్రనా యనగా యజ్ఞము చేయించువాడు. అగ్ని 'అగ్నిరసు' అనుమాటనుండి 'ఆంగీరసు' అనునది ఎట్లు వచ్చెనో 'అగ్రనా' యనుదానినుండి 'అధర్వా' అట్లే వచ్చెను.

లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకుగారు వారి 'ఓరియన్' అనుగ్రంథమునందు 'అగ్రహోయన' అనుపదమును గురించి యొక అధ్యాయము వ్రాసియున్నారు. క్రీ. పూ. గమరమి 4000లో మకరసంక్రాంతి Winter Solistice ఘట్టాగమాసములో వచ్చుచుండెడిదనియు, అప్పుడు అగ్రహోయనమని మృగశిరనక్షత్రమునే పిలుచుచుండి రనియు వారు చెప్పియున్నారు.

"We find that Mrigashiras has been designated by a name, which, if possibly understood denotes that it was the first of the cycle of the Nakshatras, thus showing that the vernal equinox was once near it."

"మృగశిర అనుపదమున కగ్రము మనము సరిగా గుర్తించినచో, అది నక్షత్రము లన్నిటిలోను మొదటిదనియు ఒకానొకప్పుడు సంవత్సరాగంభము దానితో నగుచుండెడిదనియు స్పష్టమగుచున్నది."

నిందితువులలోని యీ క్రిందినిర్వచనము జూడుడు: "సామ్యో, మృగశిర, శ్చాంద్ర, అగ్రహోయని కశ్యపన్"

ఇన్నియు జూడ అగ్ని యొక డై నాంశేయనియు, పురాతనమున మృగశిరానక్షత్ర మున్న వృషభరాశితో గలిపి జెప్పబడెడిదనియు, సంవత్సర మప్పుడు మృగశిర నక్షత్రముతో మొదలగుచుండెడి దనియు లేలుచున్నది. మరియు ఆంగీరసు, అధర్వా మొదలుగాగలవి సుమారు 4000 ఏండ్ల క్రిందట మృగశిరా నక్షత్రముతో సంవత్సరాది యగునప్పుడు, చేయబడుచుండెడి పవిత్ర కార్యములే యనియు గూడ తెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్లు చేయబడెడి పవిత్రకార్యములలో (అగ్రహోయన అను మాటనుండి వచ్చిన) అగ్రహోయనము అను పేరిట దేవుని పూజించుచుండెడివారు. మదకు ఈతడే అగ్ని అను నామమున ప్రస్తుతిము దేవునిగా బూజింపబడుచున్నాడు.

నాటినుండియే అతనిని పూజచేయువారలను అగ్నిరసులు లేక ఆంగీరసులనియు, అధర్వాలు (యజ్ఞము చేయించువారు) అనియు ఋగ్వేద ఋషులలో చెప్పబడుచు వచ్చెను. తక్కిటి యంశములు ప్రస్తుతము ప్రచురింపబడిన వ్యాఖ్యానములనుండి ఎత్తుకొనవచ్చును.

నవీన విద్యాధికులు గొందరీ ప్రాచీనపరిజ్ఞానమును విని లేనిపోని ఆధిక్యము తెచ్చి పెట్టికొని చిరునవ్వు నవ్వుదురేకాని ప్రాచీనగ్రంథములను విమర్శించి వ్రాయబడిన కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము వారి Journal of the department of Letters, vol. iii లో నున్న ఒక

వ్యాసముజదివినంతనే నాకంటికి గానపచ్చియ యంశముల నిందుపొందుపరచినాడ.

[చేబోలు లక్ష్మణరావు.]

శ్రీ అల్లూరి రామరాజు గారు

ఈ యాంధ్ర వీరాగ్రణి ముప్పదిరెండవ జన్మదివన మహోత్సవము జూన్ ౨౧-వ తేది నాడు ఆంధ్రదేశమున పెక్కుచోటుల జరిగినది. భారతదేశ స్వాతంత్ర్యమునకు, స్వరాజ్య లాభమునకునయి ౧౯౨౨-౧౯౨౪ సం॥లో ఏజన్సీలలో స్వాతంత్ర్యయుద్ధమును నెఱపి ప్రభుత్వమువారిని పలుపాటులబెట్టిన యీతని నామ మాంధ్రదేశ చరిత్రయందు సువర్ణాక్షరములతో వెలయ దగినది. ఈతనిని గుఱించి ఆంధ్రభారతీయందు రెండువ్యాసములు గలవు. అందొకటి శ్రీ డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసేతా రామయ్యగారు వ్రాసినది. దానినుండి యీ క్రిందిభాగము :

శ్రీరామరాజుగారు దోపిడి చేయలేదు. పితూరి గావింపలేదు. స్వార్థముకొఱకు ఘోరకృత్యములు నలుపలేదు. తన దేశ విముక్తి కొఱకు బ్రిటిషువారిపై యుద్ధము చేసెను. ఆనాడు నానాఫర్నవీసు, రాణీ లక్ష్మీబాయి మున్నగు వారు భారత స్వాతంత్ర్య యుద్ధముకొఱకు యెటుల పోరాడిరో అటులనే, రి సం॥ లకాలము, బ్రిటిషు ప్రభుత్వోద్యోగులకు పూర్వనూచనలు గావించి బహిరంగ యుద్ధములకై స్థల కాల నిర్ణయములతో నాహ్వానముల సంపుట యుద్ధమును జరిపెను. ఇట్టితరి రైలుస్టేషనుకు ౭ మైళ్ళు లోపుగనున్న అన్నవరం పోలీసు స్టేషనుకు ముందుగా తెలిపి ఆయన స్వయముగ రాగ, స్టేషను నిర్జనమై యుండుటచూచి, ప్రేక్షకుల పుస్తుకము నందు తగు మరాసంతకములు గావించి వెడలిపోయెను.

ఇట్టి రాజును బ్రిటిషువారు సంహించుటకు సైనిక బలమును యుద్ధ శాసనమును అమలులో నుంచుట ఆపారుషేయముని యెంచి సివిల్ శాసనములతోను, పోలీసు సిబ్బందిలతోను పరాజితునిగ జేయుటకు నిరర్థక ప్రయత్నములను సలిపిరి. చివరకు రాజు పట్టుబడెను.

శ్రీ అల్లూరి రామరాజు (బాల్యమున)

రాజే పట్టుబడెనని నమ్మెదము. రాజే చంపబడెనని అంగీకరింతము. రాజు పట్టుబడు సమయమునకు విశాఖ పట్నంజిల్లాలో అమలులోనున్నది సివిల్ శాసనమా? యుద్ధ శాసనమా? యుద్ధశాసనమగుచో అప్పటి కలెక్టరు టి. జి. యాథర్ ఫర్డుగారికిగాని, దళాధిపతి మేజరు గూడాలుకు గాని ఈయన హత్యనుగూర్చి యెట్టి బాధ్యతయు నుండజాలదు. కాని ప్రబలియున్నది సివిల్ శాసనము. రాజు పట్టుబడిన పిమ్మట పారిపోవ యత్నించు చుండెననియు, అందుచే టుపాకితో కాల్చి చంపితిమనియు విశాఖపట్నం లోని యధికారులు మద్రాసు గవర్నమెంటు వారికి మే. 16 వ తేదీని తెలిపిరి. అయితే హత్యజరిగిన దెప్పుడు?

మే. 7 వ తేదీన. దహనమెప్పుడు? మే. 8 వ తేదీన. కాబట్టి 11 రోజుల యవకాళమే జరిగియుండవలెను? ఈ లోపుగనే ప్రజలలో నాందోళన గలుగకుండ 9, 10 తేదీలయందు ఒక సబ్ యినస్పెక్టరు, యినస్పెక్టరు జనరల్ ఆఫ్ పోలీసుకు, ఫలానివారు ఫలాని విధమున పట్టుబడి మృతిచెందెనని ఒక నోటిఫికేషన్ యిచ్చినట్లు ప్రతికాముఖమున తెలుపబడెను. వై జరుపంటి శత్రువు పట్టుబడినపుడు, ఆతనిని పారిపోవునట్లు యెట్లు బంధించి? ఆతను మృతిచెందిన వార్తను రు 60 లు శీతము గల యుద్యోగి ప్రైవేటు తంతిమూలమున యేల ప్రకటింపవలసివచ్చెను? ఇది సరే—రాజును టుపాకితో కొట్టి చంపిరిగదా. ఆతని శవమును గూర్చి విచారణ (inquest) జరుపబడెనా? సివిల్ లా-ప్రకారము ఇట్టి విచారణ అనివార్యముగదా? పోస్టుమార్టమ్ పరీక్ష జరుపబడెనా? సివిల్ లా-ప్రకారం యిట్టిపరీక్ష అనివార్యము కాదా? పారిపోవువానిని టుపాకితో కొట్టినచో, గాయములు కాలిమీద తగులవలసి యుండెను గదా? ప్రాణమెట్లు పోయెను? ఎన్ని గాయములు తగులువరకు ఈయోధుడు మేజరు గుడాల్ యొక్క పాశములనుండి తప్పించుకొని పారిపోవుచుండెను? తప్పించుకొని పారిపోవువానిని ఒకటి రెండు గుండ్లతో అశక్తుడుగ జేయలేని దళమా రాజుతో యుద్ధము సలుపుచున్నది? ఇది అంత అయినపిమ్మట తగు సమాధానములు దొరకకుండుటకా గుడాల్ మున్నగు అధికారులు శలవుమీద వెళ్లిపోయిరి?

పోలీసున నాయకులేమైన నిట్టి విపరీతచర్యలను గూర్చి శాసనసభలలో జర్పించిరా? ఇంతవరకు ఒక్క ప్రశ్న అయినను శాసనసభలలో వేయకపోవుట ఆశ్చర్యకరముగ నున్నది. రాజు సహజమగణము నొందెనని వీరి తలంపా? లేక సర్ ఆగర్ నాప్ గారి పరిపాలన లోటు లేదని వీరి యూహయా? రాజే విచారింపబడి, లోతు పాతులను ఆతని ముఖతః ఆతను వెల్లడిచేసినచో బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి పటుత్వము వెల్లడి అయ్యేడిది.

అందే శ్రీ మద్వారి అన్నపూర్ణయ్యగారు వ్రాసినది : శ్రీ రామరాజుగారి జీవితము

దిజ్మాత్రము గలదు. అది చదువదగినది. దాని నుండి యిందుక :

రాజుగారు దచ్చిరి!

గౌ.క సం. మేనెల 2 తేదీన రాజుగారికిని గవర్నమెంటుకున్న సంఘర్షణము జరిగినట్లున్నది అందు రాజుగారు పట్టుపడినట్లున్నది, ఖయిదీగా పట్టుబడిన పిమ్మట పారిపోయినట్లున్నది, పారిపోతుండగా కాల్చి చంపినట్లున్నది, గూడెంలో ఉద్యోగులు శవమును చూచి ఆనవాలుపట్టిన తరువాత దహనంచేసినట్లున్నది, గవర్నమెంటువారు తెల్పిరి. దానిపై వేసిన ప్రశ్నలకు సమాధాన మివ్వరు. ఎట్లు పారిపోవుట తటస్థించెను? ఎవరుకాల్చిరి? పారిపోతుంటే కాల్చిపై నేల కాల్రలేదు? సంచాయతీ యెవరుచేసిరి? తీర్పుయేమి? వైద్యపరీక్ష యెవరుచేసిరి? వా రేయభిప్రాయ మిచ్చిరి? ఈప్రశ్నల కింకను సమాధానమే లేదు.

ఈ సమాధానముల నొసగవలసిన బాధ్యత ప్రభుత్వమువారిపై గలదు. అట్టి సమాధానములను బడయవలసిన బాధ్యత నాయకులపై గలదు.

శ్రీయుత య్. సి. సేనుగారు, ఓ. బి. ఇ.

ఇంగ్లాండుదేశమున 1600 భారతీయవిద్యార్థులు గలరు. వారిలో సగమునకు పైగా లండనుపట్టణమున నున్నారు. ఈ భారతీయవిద్యార్థుల కందఱికిని విద్యాభ్యాస విషయమున హితమును బోధించుటకు శ్రీ సేనుగారు నియమింపబడియున్నారు. వీరి తండ్రి బ్రహ్మానంద కేశవచంద్రసేనుగారు సుప్రసిద్ధ మత, సంఘ సంస్కర్త; ప్రాచ్యపాశ్చాత్యనాగరకతా సమ్మేళనమునకై చాల పాటుబడినవారు; 1870-వ సంవత్సరమున వీరు లండను నగరమున కేగినప్పుడు విక్టోరియా మహారాజ్ఞిచే సన్మానింపబడి అవటి ప్రముఖులయొక్క పొగడ్తను గాంచిరి.

యన్. సి. సేనుగారు కలకత్తాయందు జన్మించి ఆల్బర్ట్ కళాశాలయందు విద్య నభ్యసించి పద పడి ఇంగ్లాండుకు బోయి అలబు ఎడింబరో విద్యాలయమున జదివెరి. అ త ను ం డి భారత దేశమున కేతెంచి కూచిరీహారు స ం స్థా న ము న

యన్. సి. సేనుగారు, ఓ.

నుద్యోగములో ప్రవేశించిరి. 18 ఏండ్లు అందుండి తరువాత బీహారు ప్రభుత్వముక్రింద రెవిన్యూకాఖిలో నాలుగేండ్లుండిరి. పదెనై జేండ్లకు పూర్వము ఇండియా అండర్ సెక్రటరీయగు మాంటేగుగారు లండనులో నున్న భారతీయవిద్యార్థులకు సదయబుద్ధితో హితము నుప దేశించుటకును, వారికిగల కొగతలను దీర్చుటకును ఒక భారతీయప్రముఖుడే యుండుట సమంజస మని తలచి యీ సేనుగారి నాహ్వానించిరి. అప్పుడు వీరు లండనుకు పోయి ఇండియా ఆఫీసులోనుండి ముఖ్యముగ నానాడు లండనులోనున్న 800 భారతీయవిద్యార్థుల క్షేమలాభ ములకు జెందిన కార్యములను నిర్వర్తించుచుండిరి. ఏడేండ్లకుపూర్వము హైకమిషనరు కార్యాలయము స్థా పించినతరువాత సేనుగారచ్చటికి మార్పబడిరి. కాస్త్రు పాండిత్యముతోపాటు, సాంకేతికవిద్యా (Technical-learning) పాండిత్యమును సమర్థించుటకు దినదినాభి వృద్ధిగ నేతెంచుచున్న స్త్రీపురుషు లిచ్చట వీరి సలహాలను పొందుచుందురు.

ఇకవల సార్వభౌమ దంపతుల పరిచయమును గాంచిన సుందరులలో కేరుగన్న అంజలి, అరతి, శ్రీలత అను నీమువ్వరు యువతులును వీరి కూతుండ్రు.

[స్థియరునుండి]

బ్రిటనులోని కోటిశ్వరులు

యునై టెడ్ కింగ్ డమ్ నందు 562 మంది కోటి శ్వరులు గలరు. అందులో 138 మందికి సంవత్సరమునకు 100,000 పానులు, నంత కెక్కువయు రాబడి గలదు. మార్చి 31 న తేదీతో నంత్యమైన సంవత్సరపు యునై టెడ్ కింగ్ డమ్ గూర్చిన సంఖ్యావివరణపర్యాయలోకనము లోని యాకర్న క విషయములలో నిది యొకటి.

[‘ఇండియన్ రివ్యూ’-జూన్]

వయోవంతులు - విద్య

టి. వి. అస్పర్సుండరంగారు 'ది ఇండియన్ ఎడ్యుకేటరు'నం దీవిధముగ వ్రాసిరి:—

భారతదేశ శీవనమున నిపుడు కలుగుచున్న క్రొత్త మార్పులనుబట్టి చూచిన వయోవంతులు విద్యావశ్యకత యెడల ప్రశ్నేకశ్రద్ధ నహింపవలసియున్నది. భారతదేశమున నీకోసాలలో కలుగుచున్న రాజకీయ విస్తరణపు నయముగమునుబట్టి దాని కష్టప్రశస్థ సంఘము కధికారము గలదు. సామాన్యప్రజలలో అవిద్య (అక్షరజ్ఞానము లేమి) ఎడలేక ప్రబలుట రాజకీయాభివృద్ధికి నష్టకారి యనుట తల్లము. వయోవంతులలో ననేకులు నేడు వోటుగ్లువారికి వోటు మొక్క విలువ (వోటునం దిమిడియున్న సత్త్వము), బోధపఱుచుకొనుటను, జాతీయాభివృద్ధికి తోడ్పడు విధమున దానిని వినియోగించుటకును విద్య యవసరము. అంతేకాక, వయోవంతులే జీవనమును శాసించువారు. విద్య యంతకంత కభివృద్ధిచేందనలెననిన, నీవయోవంతులు తమబిడ్డలు బడులలో నేర్చుకొను విషయములందు సాను ధూతి గలిగియుండవలెను. నిరక్షరుడగు తండ్రి సామాన్య ప్రజోద్యమము నెడల సానుధూతి జూపునని మన మాశంప గలమా? లేము. అంతేకాదుగదా, తమ బిడ్డలను బడికి పంపుటకు వ్యతిరేకిగా నుండు నిరక్షరుడగు తండ్రియొక్క ప్రతిక్రియ భారతదేశమున జనరంజకమగు విద్యాభివృద్ధికి శాశ్వతాపకారిగా కూడ నున్నది. వయస్సు ముదిరినవారు అవిద్యలో పెరిగినయెడల బిడ్డలకు బడులలో చదువు చేప్పించుటకు ఎట్టి ప్రేరణమును, ప్రోత్సాహమును కలుగుట కష్టము. తల్లిదండ్రులలో సామాన్యవిద్యా వ్యాప్తి యుండినయెడల నది బిడ్డలను బడులకు పంపి విద్యాభ్యాసము చేయించుట నామోదించు వాతావరణమును కలుగ జేయుటకు మిక్కిలి తోడ్పడును.

భారతదేశము - స్త్రీల యభివృద్ధి

'ది ఇంటర్ నేషనల్ రివ్యూఆఫ్ మిషన్సు' పత్రిక (లండను) ఏప్రిలుమాస సంచికయందు

ఆలిస్ బి. వాడ్డోర్జ్ అనునామె పై విషయమునుగూర్చి వ్రాసిన చక్కనివ్యాసముకటి గలదు. దాని సారాంశ మిది :

ఆన్ని వర్గముల స్త్రీలును ప్రజాహితజీవనమున నెట్లు నెమ్మదిగా స్థానము పొందుచున్నారో యీమె సుస్పష్టముగా తెలియజేసినది.

అభివృద్ధికావలెనని యే మాత్రము తలచినను విద్యావిషయమునకే ప్రగమస్థాన మియ్యవలెను. నీల యన స్త్రీల నవీనోద్యమము లన్నిటియందును అదియే మూలమును, ఫలము నైయున్నది. విద్యావతులగు స్త్రీలు గృహమునందును, విద్యాలయమునందును, వైద్యశాలయందును, తుదకు భారతదేశ ప్రభుత్వ సంస్థలయందును కూడ మాతృదేశమునకు నేన జేసి, అభ్యున్నతికి దెచ్చు నాశయములతో యోగ్యమగు స్థానముల బడయగలరు.

మదరాసు, కలకత్తా, లక్నో, లాహోరు నగరములయందు బి. యే. వరకు స్త్రీలకు ప్రశ్నేక క్రైస్తవ కళాశాలలు గలవు. బొంబాయి, పూనా నగరములలో మాత్ర మొక ప్రశ్నేక విద్యావిధానము గలదు. సర్వెంటస్ అఫ్ ఇండియా సొసైటీ యధ్యక్షుని యధికారమున నడుప బడుచున్న నేవాసదనము స్త్రీల యభివృద్ధికొఱకై పాటు బడుట యందు తమ జీవితముల నర్పించివేయు చున్న పురుషులచే నిర్వహింపబడుచు గొప్పకార్యములను చేయుచున్నది. పంజాబునందు ఆర్యసమాజమువారు అనేక బాలికాపాఠశాలల నడుపుచున్నారు. ఏటేట భారత నారీమణు లున్నతవిద్యకై బయటిదేశములగు యూరపు అమెరికాలకు తగువతో నేగుచున్నారు.

అవివాహిత కాంతలు క్రమశః భారతదేశ సంఘ నిర్మాణమున స్థానమును పొందుచున్నారు. మతవిషయ కములులేక సాంఘికములు అగునాదర్శములచే ప్రేరితులై నేవాజీవనము కొఱ కిచ్చా పూర్వకముగా వివాహమును వదులుకొనిన భారత నారీమణులును కొందఱు గలరు. విద్యావతులైన అనేకమంది స్త్రీలగృహములు పరిశుభ్రత యందును, అలంకారము నందును మిక్కిలి యభివృద్ధికరములగు మార్పులను కనబరచుచున్నవి. విద్యకు స్త్రీలపై గల ధ్యానార్హమగు ప్రభావ మొక్కటి యేమన, తాను

కొంచెమే విద్యాభ్యాస మొనర్చిన స్త్రీయును తన బిడ్డలకు ఎక్కువ విద్యాభ్యాసమున కవకాశములను వాంఛించి, సాధింపజూచును.

వితంతువులగుార్చి వ్రాయుచు నీ వ్యాసకర్త) వితంతువుల విద్యావశ్యకతను వారు బాగుగా గుర్తింప మొదలిడిరనియు, దానిమొడగల ప్రతికూలాభిప్రాయము సన్నగిలుచున్నదనియు నుడివెను.

పండిత రామాబాయిగారిచే నారంభింపబడిన కార్యము భారతదేశమంతటను వ్యాపించెను. పూనా నేవాసదనమునను, చెన్నపురి యందును, భారతదేశపు ఇతర భాగములయందును గల ప్రభుత్వపు సదనములందును విద్యార్థినులగు వితంతువులు బహుసంఖ్యాకలుగ నున్నారు. బోధనాభ్యసన విధానము (Licentiate of Teaching Course) నందు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు కుటుంబనిర్వహణశాస్త్రమును విచ్చికవిషయముగా పాటించియున్నారు.

1926-27 సం. తుదిభాగమున భారతదేశమందన్నిప్రాంతములందు స్త్రీల మహాసభలు జరుపబడినవి. వానియందు హిందూ, పార్శీ, దివ్యజ్ఞాన, మహమ్మదీయ, క్రైస్తవ మతములకు చెందిన యువతీమణులు హాజరగుటయేకాక బాల్యవివాహములు, పునస్సంధాన వయోనిర్ణయము, ఘోషపద్ధతి నిర్బంధోచిత విద్యావశ్యకత మొదలగు విషయముల చర్చలయందును పాల్గొనిరి. అంతేకాదు, స్త్రీల యవసరములకు తగు విద్యావిధాన మేర్పరచుటకును, ఆరోగ్యకరమగు శరీరాభివృద్ధిమార్గముల తెలుపుటకును, గృహకార్యములకును, ప్రజాహిత జీవనమునకును వలసిన జ్ఞానము, శ్రద్ధ, నిపుణత నొడగూర్చుటకును తగు కార్యములజేయుటకు పంపించుగురు భారతీయులును, ఇద్దరు యూరోపియనులును గల యొకస్థాయిసంఘ మేర్పరుపబడెను.

భారతీయ మహిళామణులు ప్రజోపయోగకార్యములలోని కత్యంతాశ్చర్యకరమగు వేగముతో ప్రవేశించుచున్నారు. మదరాసు సిండికేటునం దొక స్త్రీసభ్యురాలు గలదు; సెనెటునందు భారతీయులును, యూరో

పీయులునగు స్త్రీలు పెక్కురు గలరు. బొంబాయి విశ్వవిద్యాలయము సెనెటువారును కొన్నియేండ్లనుండి స్త్రీసభ్యురాలై యున్నది. సభ్యురాలై యున్నది. కాసనసభల యందును, జిల్లాబోర్డులు, జిల్లావిద్యాసంఘములు, పురపాలక సంఘములు మొదలగు స్థానికసంస్థలయందును స్త్రీసభ్యురాలై గలరు. శిశ్వారోగ్యకేంద్రముల నిర్వహణమునందును, 'శిశ్వారోగ్యవార' కార్యక్రమము నడుపుట యందును భారతీయ నారీమణులు మిక్కిలి పాటుపడుచున్నారు. బాలికాభటోద్యమము మిక్కిలి చురుకుగా వ్యాపించినది.

ఇట్లుంతయు వివరించి తుద కీవ్యాసకర్త) యిట్లనుచున్నది:—

నేటి భారతదేశమందు—భారతీయస్త్రీ యైన నేమి, ఐరోపీయస్త్రీ యైన నేమి—విద్యావతిగా నుండుటకంటె భాగ్యము నే నెఱుగను.

రామమంత్రము

(జ్యేష్ఠమూసపు భారతి సంచికయందు రామాయణ కాలమును గూర్చి కవికొండల సత్యనారాయణ గారు వ్రాసిన విమర్శనము చరిత్రశోధనా నైపుణ్యమునకు మార్గదర్శియై యున్నది. 'రామ' శబ్దము చారిత్రక నామవాచకము కావనియు కేవలము మంత్రక్షరములై యుండుననియు సూచించుటకు మరియొక యాధారము ఈక్రింద వ్రాసిన చాటుశ్లోకమై యుండనోవు.)

నాయనాయ యద్యతే అక్షరాష్టకమ్
పంచకంచ న శివాయ యద్విద్యా;
యద్ద్యయం భవతి ముక్తిహేతవే
తద్ద్యయం వయ ముపాస్మహే అద్వయమ్.

పద విభాగము

న-అయనాయ-యత్-ములే-అక్షరాష్టకమ్-

పంచకంచ-చ-శివాయ-యత్-విద్యా

యత్-ద్వయం-భవతి-ముక్తి హేతవే

తత్-ద్వయం-ఉపాస్మహే-అద్వయం.

ప్రతిపదార్థము

న=కాదు, అయినాయ=మోక్షమునకు, యత్= ఏది, ఋలే=లోపించిలే, అక్షరఅష్టకం=ఎనిమిది అక్షరముల మంత్రము-అనగ శ్రీనమోనారాయణాయ, పంస కం=పంచాక్షరీమంత్రము 'నమశ్శివాయ', చ (పాదపూర్ణార్థము), న=కాదు, శివాయ=మంగళమునకు, యత్=ఏ అక్షరము, వినా=లోపించిలే, యత్=ఏ, ద్వయం= రెండక్షరములు, ముక్తి=మోక్షమునకు, హేతవే = కారణములో, తత్=ఆ, ద్వయం=రెండక్షరములు, ఉపాస్మహే=ఉపాసించుము, అప్యయం=రెండైనను ఒకటియే.

తాత్పర్యము

'నారాయణాయ'—అను అష్టాక్షరీమంత్రము ఏ అక్షరము లేకపోతే 'నారాయణాయ' అనుటకు మారుగా, 'నాయనాయ' అగునో, అనగా 'అయనమునకు= (మోక్షమునకు)కాదో';

'నమశ్శివాయ'—అను పంచాక్షరీమంత్రము ఏ అక్షరము లేకపోతే 'నమశ్శివాయ' అనుటకు మారుగా 'నశివాయ' అగునో అనగా మంగళమునకు కాదో,

ఆ ఏ రెండక్షరములు (రామ) ముక్తికి కారణములో, రెండైనను ఒకటిగా నుండు ఆ యక్షరద్వయ ప్రతిపాద్యపదార్థమును ఉపాసించుము.

[టి. శివశంకరం]

ప్రాచీన భారతదేశ ప్రావీణ్యము

ఖాలీలూర్ రహమాన్ గారు 'పాట్నా కాలేజి మేగజీన్' నందిల్లు వ్రాసిరి:—

తత్వశాస్త్రమునకు, ప్రకృతిశాస్త్రమునకు, శిల్పాది కళలకు, మఱి యితరవిజ్ఞాన జగత్తులకును గ్రీసు పుట్టి నిల్లని విజ్ఞోపీయుల తలంపు అగుటకు మంచికారణములు గలవు. వనసు విజ్ఞానమునకును, ఆధ్యాత్మిక సాహాయ్యము నకును మూలములగు ఆసియాఖండపు దేశములును గలవు.

అవి విజ్ఞానచరిత్రమందు గ్రీసుతో సమముగా పేర్కొనదగినవి. ఇవి ఇండియా, చైనా దేశములు. ఈ మూడుదేశములును, దేనికదే స్వతంత్రముగ ఇంచుమించుగ నొకే సమయమున విజ్ఞానమునందును, బుద్ధిబలమునందును క్రమానుసారమైన వృద్ధిని గాంచుట కనుగొనవచ్చును.

అతిప్రాచీనకాలము నుండియు భారతదేశమున సంగీతము అభ్యసించబడి, కృషి చేయబడుచుండెను.

భారతీయులకు శబ్దశాస్త్రపుతి ప్రాచీన కాలము నుండియు తెలిసియుండెను.

శబ్దశాస్త్రవిషయమున భారతదేశమున కుత్తమ స్థాన మున్నది.

గ్రీసు, ఇండియా, చైనా యీ మూడు దేశములను దేనికదే స్వతంత్రముగా నాణెములను కల్పించుకొనినందున వీనిని మూటినిజేర్చి యలోచించుటెంతయు ఒప్పియున్నది. చైనా దేశము క్రీ.పూ. 1000 సం. ప్రాంతములను, గ్రీసుదేశము క్రీ. పూ. 700 సం. ప్రాంతములను, ఇండియాదేశము క్రీ. పూ. 400 సం. ప్రాంతములను నాణెముల కల్పించుకొనినవి. ఈ మూడు ప్రారంభములనుండియే, నేటికాలపు ఇతర నాణెముల ముద్రణ మేర్పడినది.

బలమైనరాజ్యము, మంచిప్రభుత్వము, విశ్వర్యము ఈ విషయములయందును భారతదేశము నిస్సందేహముగా నుత్కృష్టస్థితి యందుండెను.

క్రీస్తుపూర్వము 5, 6 శతాబ్దములలో, ఉత్తర హిందూస్థానమందనేక ప్రజాప్రభుత్వము లుండియుండెను. అవి దృష్టియందును, ప్రభుత్వ విధానమందును గూడ ప్రభుతంత్రముగల్గి యుండెనుగాని, ప్రజాతంత్రము గలవి కావు. ఈ విషయమునందు వీనికిని, ప్రాచీన రోమను ప్రజాప్రభుత్వమునకును పోలిక లేకపోలేదు. మహాత్ముడగు గౌతమబుద్ధుని యావనమున నతనితండ్రి శుణోదనుడు కాక్యంశమునకు ప్రజాప్రభుత్వాధికారిగా నుండెను.

అనోన్య దూరస్థములైన గ్రీసు, ఇండియా, చైనా దేశముల మూటను తత్వశాస్త్రము, స్వతంత్రముగ నప్రయత్నముగ నుద్ధవించెను.

గ్రీసు, ఇండియా, చైనాలను కలుపు నింకొక సంబంధము విశ్వసనీయమైన తర్కశాస్త్రము, హేతువాదశాస్త్రమును గూర్చిన యన్వేషణము.

మధ్యయుగములందు బౌద్ధమతముగాని, హిందూ మతముగాని ప్రవేశించిన ప్రతి ప్రాచ్య దేశమునంగును, తెలిసిన యాత్రికులు తాము చూచు శిల్పమునంగును విగ్రహాదుల చెక్కడమునందును భారతీయ మతముయొక్కయు కళయొక్కయు లక్షణములను నేడు గుర్తింపగలరు. చైనా, జపాను, కంబోడియా, జావా మొదలగు ప్రాచ్య దేశముల శిల్పశైలులు భారతీయాదర్శములచే లక్షితము లగుచున్నవి.

ఆ దినములలో విద్యార్థులను న్యాయ శాస్త్రము నందును, పరిపాలనమునందును, యుద్ధనీతి యందును, వైద్యమునందును, సాహిత్యాలంకార శాస్త్రములందును, కవిత్వాదులయందును, గణితమునందును తరిగ్గిను చేయుటకు ప్రత్యేకవిద్యాశాలలు నిర్మింపబడెను. క్రీ.పూ.4-వ శతాబ్దమున తక్షశిలయం దొక గొప్ప విశ్వవిద్యాలయము నర్థిలెను. భారతదేశపు నాల్గుమూలలనుండియు ఉన్నత కుటుంబములకు జెందిన యనేకమంది యువకులు విద్య కొఱ కచటికి పోవుచుండిరి. పిదప క్రీస్తుశకమున దూర దక్షిణమున బీహారములో నలంక యందును, గంగాతీరమున విక్రమశిల యందును రెండు బౌద్ధవిశ్వవిద్యాలయములేర్పడెను. మధ్యయుగములలో చైనాలోపా ఖండమునకు బొలోన్నా, ప్యారిస్, ఆక్స్‌ఫర్డ్ ఎట్లీ అట్లే యీ విశ్వవిద్యాలయములను ఆశియా ఖండమునకు క్రీ. వె. 1200 సం.నరకు నుండెను.

ఇతర జాతీయశైలులనుండి సుస్పష్ట మగు భేదములు గలిగి, గ్రీసుదేశమువలెనే భారతదేశమును విఖ్యాత మగు తన ప్రత్యేక నాటకకళను గల్గియుండెను.

క్రీ. పూ. మొదటిశతాబ్దమున ఉత్తర హిందూస్థానమున నాటక ముద్భవించెను. క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దమున కాళిదాసుని నాటకముల మూలమున నత్యుత్తమ కళయంగు మిన్నుముట్టిన నాటకకళ యొక వేయివత్సరముల చరిత్ర గలిగియుండెను. కాళిదాసుని శాకుంతలము

నాటకముగను, కావ్యముగను పరిపూర్ణ సామర్థ్యముతో రచింపబడిన గ్రంథమని వాసి చెప్పినది. భారతదేశము పడసిన యీ యభివృద్ధులు గ్రీసు, చైనాల వానికంటె నే విధమునను తీసిపోవునవి కావు.

గురుకులాదర్శములు

ఏప్రిలు మాసపు 'నేదిక్ మేగజిన్' లో ప్రచురింపబడిన శ్రీ టి. యల్. వాస్వానీగారి గురుకుల విశ్వవిద్యాలయ పట్టదానోత్సవానందనానము గురుకులాదర్శముల నిర్దోషత్వమును చక్కగ నిరూపించునది. ప్రస్తుత విద్యావిధానమును వారు 'సమంసకత్వము'నకు కారణమగు నీరసపు 'అనుకరణ'మని వర్ణించిరి:—

ఈదేశపు ప్రస్తుతవిద్యావిధానము, ఒక పోటనుండి యూడదీసి యింకొకచోట నాటబడిన చెట్టువంటిది. అదియొక అనుకరణము. బొమ్మగా పనికిరాని యనుకరణము. అనుకరణము మగతనమును నాశము చేయునది. భారతదేశపు జీవాసత్త్వము దుర్బలముగానున్న సమయమందీ ప్రస్తుతవిధానము దానిపై బలవంతముగ విధింపబడినది. నెహ్రూలియను జీవికాలములో నది ప్రాంసుదేశమున నుత్పత్తి నొందినది; భారతదేశముపై నది యింగ్లాండుచే విధింపబడినది. అది ముఖ్యముగా నిగంకుశమైనది; ప్రజలశక్తులను స్వేచ్ఛ లేకుండునట్లు నిర్బంధపరిచి, విదేశ ప్రభుత్వపు 'సామర్థ్యము' నాదర్శముగా పెట్టుకొనినది. బ్రిటిషువారి రాజ్యనిర్వహణమునకు సహాయపడుటకు చవుకగుమాస్తాలను, చిన్న యుద్యోగులను 'తరిగ్గిను' చేయుటయే వారి యుద్దేశ్యమయి యుండెను. ప్రస్తుత విధానముయొక్క దురవస్థ యేమన, అది యంగపరిపుష్టి గలది కాదు. ప్రజాతన్మనుండి యది దూరము చేయబడినది. అది ప్రత్యేకస్వభావము గలది; వంశమర్యాదలస్మృతి నుండి యది మనస్సును దూరపరచును. "స్మృతిశక్తి పోవుటచే వివేచనాశక్తి నాశన మగును; వివేచనాశక్తిని గోల్పోయిన

'మనుష్యుడు వ్యర్థజీవను డగను' అని గీతయందు శ్రీ కృష్ణుడు పలికిన వాక్యములు కడు సత్యములు.

ఈగురుకులమీ ప్రాచీన పుణ్యభూమియొక్క కొన్ని వంశమర్యాదల దివ్యస్మృతులకు ప్రకాశమాన మగు నభిజ్ఞానముగా వెలసియున్నది. కావున, నొకక్రొత్త భారత జాతిపునర్నిర్మాణమునకై యత్యంతావశ్యక మగు నొకక్రొత్త భారతపునరుద్ధరణ పరికామమున ముఖ్యభాగమును నెరవేర్చుట కీగురుకులము విహితమైయున్నదని నా విశ్వాసము. ఒకజాతి యనునది యాధ్యాత్మిక మగు సత్త్వ మనియు, అది వంశస్మృతిమంశియు, పరిసరముల నుండి యు గలుగు ఆశయములవలనను, ఆవర్యములవలనను నేర్పడుననియు నెన్నడును మరచకుండుదుగాక. అవియే నిజముగా నొకజాతిని నిర్మించునవి.

అంటును తొలగించు పెట్టు?

మేనెల 'ఓరియంటల్ వాచ్ మాన్ అండ్ హెరాల్డు అఫ్ హెల్త్' పత్రికలో నిట్లున్నది:

సలసల కాని నీళ్లను త్రాగకుండుట, బాగుగా నుడుకని యేఝాహారమునుగాని తినకుండుట, సుభ్రముగా కడుగుకొనని చేతులతో తినకుండుట-వీనివలన ఆహార పానీయములవలన ఐచ్చురోగములనుండి తప్పకొనవచ్చును. పల్లెరములు మొదలగునానిని చిన్నీళ్లతో కడుగురాదు. అందు రోగకారణములగు సూక్ష్మజీవు లుండవచ్చును. మరుగుచున్న వేడినీళ్లు పోసి కడుగవలెను.

చర్మసంబంధముగు అంటు వ్యాధులను రావలె జేసికొనుటకు, చాకలి గుడ్డలను బాగుగా నుడుక పెట్టు నట్లు పట్టుకట్టుడు. వీలన, తామర, తీట మొదలగు చర్మ వ్యాధులు చాకలిగుడ్డల మూలముననే వచ్చుచున్న నందురు. స్నానమునకు పరిశుద్ధమగు వాననీరు నుపయోగింపుడు. చెరువులో నుండి వచ్చు నీటియందు రోగకారణము లగు సూక్ష్మజీవు లుండవచ్చును.

అపాయములకుగల వివిధమూలకారణములను తెలిసి కొనియు, అంటుతగులకుండ తొలగించుకొని యారో

గ్యము కాపాడుకొనుట కెల్లప్పుడు నన్నియు నతిజాగ్రత్తతో చేయునలవాటు కలిగియు, నావిషయముల నప్పటి కప్పుడే మనస్సునండి తొలగించు కొనవలెను. నిరంతర మేదో యొక ఆపన ఐచ్చునని భయపడుచుండుట కంటె నేదియు మనుష్యునకు హానికర మైనది యింకొకటి లేదు. సంప్రాప్తిగోగ్యముతో నుండుటకు మనము సరియైన యారోగ్యోరమగు నభ్యాసముల తొలుతినే, చిన్నతనము ననే యలవాటు చేసికొనవలెను. ఆరోగ్యశాస్త్రానుసార మగ నడచుట యలవాటైపోయినంతనే దానిని మరచి పోవలెను.

ప్రపంచములో అన్నింటికంటెను

పెద్దపుస్తకాలయము

(జూన్ నెల 'మాధురీ' నుండి)

ప్రపంచములో పెద్దపెద్ద పుస్తకాలయములెన్నో ఉన్నవి. కాని వీనిలో అన్నింటికంటెను పెద్దవి నాలుగు. ఒకటి రష్యాదేశమునకు రాజధానియగు సెంటు పీటర్స్ బర్గ్ లో ఉన్నది. రెండవ పెద్దగ్రంథాలయము లండను నగరమున ప్రసిద్ధమయిన బ్రిటిషు మ్యూజియములో ఉన్నది. మూడవది ఫ్రాన్సుదేశమునందలి ప్రధాన గ్రంథాలయము, ప్యారిసులో ఉన్నది. కాని, ప్రకృతము వీని యన్నింటికంటెను కొన్ని విషయములలో సర్వోన్నత మయిన ప్రసిద్ధ పుస్తకాలయము అమెరికా యందలి న్యూయార్క్ లో ఉన్నది. ఈ పుస్తకాలయము తాలూకు విశాలమందగుచుసంగతి మాదితీరగలయునే కాని వర్ణించి చెప్పుటకు నీలులేదు. ఇది పాలరాళ్లతో కట్టబడి యున్న ఇందులో ఏడుఖండములు గలవు.

మొదలము తాలూకు పొడవు 390 అడుగులు; వెడల్పు 270 అడుగులు. దీనినికట్టుట కించుమించుగా మూడుకోట్ల రూపాయలు పట్టినవి. ఈ పుస్తకాలయములో మూడు లక్షల పుస్తకము లుంచుటకు చోటున్నది. తక్కువలో తక్కువ 1700 మనుజులు విశాలమైన యీ సరస్వతీ మందిరములో కూర్చుండి పుస్తకావలోకనము చేయజాలుదురు. దీనితాలూకు అన్నింటికంటెను పెద్ద

పతనమందిరము సర్వోపరిఖండమున నున్నది. దీనిలో గాలి, నెలుతురు నచ్చుటకు చుంచి రోర్పాటు గలదు. దాని చుట్టుప్రక్కలనే కొన్ని గదులున్నవి. వీనిలో విశేష ప్రకారములయిన పుస్తకము లుంపబడియున్నవి. పతనాలయము కూడ వీని నరియే. ఎవరి కేశాస్త్ర విషయమున గాని, లేక యే కలావిషయమునగాని పుస్తకములు చూడవలసి యుండునో నారి కవి యన్నియు నక్కడనే లభించుట కేర్పాటుగలదు. ఎట్లనగా, కళా సంబంధమున నేమేని చూచుకొనలసి యుండునో ఒక గదిలోనే ప్రపంచములో మొదటి కళా సంబంధముయిన పుస్తకములు లభించును. ఏ విద్వాంసుఁ డయినను ఏదేని శాస్త్ర విశేషము నభ్యయనము చేయుటకుఁగాని, నాలుగయిదు నెలలపాటును ఏకాంతస్థలములో కూర్చుండి పుస్తకానలోకనము చేయుటకుఁగాని కోరిక గలవాఁ డయిన పక్షమున అతనికిని తగిన యేర్పాటున్నది. అందులకు వేలు వేలు గదు లున్నవి.

ఇటువంటి గదులలో ప్రతివానికిని అవశ్యకములయిన పుస్తకములన్నియు నొక్కచోటనే ఉంపబడుచుండును. ఎంతవఱ కతఁడు కోరునో అంతవఱకును అని యచ్చటనే ఉండును. ఆ గదిలోనికి చుట్టొకరు వెళ్లుటకు వీలులేదు. ఈ పుస్తకాలయము పగలంతయు తెరిచి యుంచబడును. రాత్రినాడ శాంతవఱకు జనులు చదువుచుందురు. ఏ పతనాలయము జనసామాన్యము కొఱకు తెరిచియుంచబడునో దానిలో తెరిచి యుంచబడిన అల్మారీలలో నించుమించుగా అందఱును చూచుట కావశ్యకములయినవి ముప్పదివేల పుస్తకములుండును. సామయికపుస్తకాలయము, సమాచార పత్రాలయము, ఆశ్చర్యజనకమయిన సాధారణ్యయమును ఈ పతనాలయముతో కలిసియే యుండునుగాని వేఱుగానుండును. ఇందులోని కందఱును, నెల్లి పుస్తకములుగాని, వార్తాపత్రికలుగాని చదువుకొనుట కభ్యంతరము లేదు.

విశాలమైన యీ పుస్తకాలయములో ఒక గది మిగుల గొప్పది. అది యచ్చటి పుస్తకముల జాబితాలకొఱ కేర్పడినది. ఈ పెద్దనూచీపత్రము లేక జాబితా 6000 ఖంపుటములుగా నున్నది. పెద్దపెద్దవి యగు 18 మేజు

లపై నవి యుంచబడి యుండును. జనులు పోయి వాని నక్కడనే చూచుచుందురు. ఎవని కేపుస్తక మావశ్యకమో వాఁడు దానివేరు ముద్రితమయిన కాగితముపైని వ్రాయును. తర్వాతను దానిని లయిబ్రరీ కర్మచారి కిచ్చును. వాఁడాకాగితముపైని నంబరువేసి పుస్తకమును కోరినవానికి ప్లాసిచ్చి “ప్రధాన పతనాలయములో ఖానాదిక్కున ఖానా మేజాపయిని నీ కాపుస్తకము లభించును. అక్కడికి వెళ్లి కూర్చుండి పుస్తకమునకై యెదురుమానునుండు”మని చెప్పును. వెంటనే కావలసిన వాఁడు కర్మచారివెప్పిన చోటికి వెళ్లి కూర్చుండును. ఈ కర్మచారి ఆ కాగితము నొక గొట్టములో వేసి మగ శ్రీస్థుఁడు. వెంటనే అది యొక్కడ నాపుస్తక ముండునో ఆ గుండుములోనుండు కర్మచారి యొద్దకుఁ జేరును అధికాగులయు, కర్మచాగులయు నాఫీసులుకూడ నీ లైబ్రరీలోనే ఉన్నవి. ఈ పుస్తకాలయమునుండి నగరవాసులయొద్దకును, అన్యనగరవాసుల యొద్దకును పుస్తకములు చదువుటకు సంపబడుచుండును. ఇండ్లకుఁగూడ పుస్తకములు సంపుట కేర్పాటున్నది. దీని పద్ధతియే వేఱు దీని కట్టడియు తాలూకు భాగము వేఱుగా కట్టబడియున్నది. ప్రపంచమంతటికిని గొప్ప పుస్తకాలయ మయిన దీనిలో బాలుగనిమిత్తము లైబ్రరీయు, పతనాలయమును వేఱుగా కట్టబడియున్నవి. బాలబాలికలకును, యువతీ యువకులకును, నృద్ధులకును చదువఁదగిన పుస్తకములు వార్తాపత్రికలును గలవు. చిన్నచిన్న అల్మారీలును, చిన్నచిన్న మేజులు, కుర్చీలును, పిల్లలు కూర్చుండి చదువుకొనుటకై యేర్పడి యున్నవి. ఈ కట్టడిములోచాలపెద్ద సభాభవనముకూడఁ గలదు. అందులో అమెరికాలో పేర్పడిన స్రాఫెసర్ల ఉపన్యాసములు కూడ జరుగుచుండును. పుస్తకాలయములో పనిచేయువారి నిమిత్తము స్కూలు, లేక ట్రెయినింగుక్లాసుకూడ నున్నది. అచ్చట లైబ్రరీ కార్యకర్తలకు శిక్షణ కూడ లభించుచుండును.

ఇచ్చటి వస్తుప్రదర్శనశాలలో విద్యాసంబంధములై విచిత్రములను, ఆశ్చర్యకరములును నగు గొప్ప గొప్ప వస్తువులు సిద్ధముగా నున్నవి. వార్తాపత్రికలు చదువుస్థలము వేఱుగాను, సామయికపుస్తకములు చదువు

స్థలము వేటుగాను ఉండును. ప్రతిసంవత్సరము సుమారు 7000 సామయికపుస్తకములు వచ్చుచుండును. ఇదే మాదిరిగా వార్తాపత్రికలును వచ్చుచుండును. కలా కాశలముతోను, విజ్ఞానవ్యవసాయముతోను సంబంధించిన పత్తనాలయము వేటువేటుగా నున్నది. ఏబది రోజుల వేలు పుస్తకములకంటె తక్కువ ప్రతిదానితోను ఉండువు ఇతిహాసగ్రంథముల పత్తనాలయములో ఒక్క అమెరికాతోనే సంబంధించినవి 20000 సంపుటలు లున్నవి. గ్రుడ్డివాండ్రు నొకకును చదువుట కిచ్చు పెద్ద లయిబ్రరరీ ఉన్నది. వాండ్రు చదువుట కేర్పాటును ఉన్నది. వాడు వెంటనే ఆ పుస్తకము నెత్తి యంత్రముద్వారమున పఠించువాని గదిలోనికి పంపించును. ఎంతో పాఠకుడు తనకు జెప్పిన గదిలోనికి ప్రవేశించునో అంతలోనే ఆ మేజాయెదుట నెరుకటికర్మచారికి ఇచ్చిన ఆ మొదటికాగితము ఒకయంత్రముతో నగపడును. 'అవేక్షితమయినపుస్తకము నచ్చినది, తీసికొనుచు' అని దాని దర్శనమే నూచించును. పాఠకుడు తన యొద్దనున్న ప్యాసు నప్పుడు తిరుగ నిచ్చి పుస్తకమును గ్రహించును. ఈ పుస్తకాలయములో ఇంకొక విచిత్రమయిన సంగతి యున్నది. ఇచ్చట యంత్రముల ద్వారా నడిచెడి తొట్టెలెన్నేని గలవు. ఒక ఖండమునుండి రెండవ ఖండములోనికి గాని, ఒక గదిలోనుండి రెండవ గదిలోనికి గాని తొలచుగా పుస్తకము లాతొట్టెల ద్వారా పంపబడుచుండును. పంపవలసిన పుస్తకము లన్నియు దీనిలో నుంచెదరు. ఒకమర నొక్కగానే అది పరుగెత్తును. మీదికిని క్రిందికిని పోవుచుండును. మాటాడునంతలోనే వేలకువేలు పుస్తకములను కావలసినచోట జేర్చుచుండును. ఈ యంత్రాలతోట్టెలను వలసిన చోట నిలుపను వచ్చును, పంపను వచ్చును.

ప్రతియొక తొట్టెలోను నాలుగువరుగుల బరువు గల పుస్తకములు పంపుటకు వీలుగలదు. వీటి నడక కూడ కొంచెపుదీకాదు. మినిటూనకు 150 అడుగులమార్గము వఱకును పరుగెత్తుగలవు. ఆ తొట్టె తాను చేరవలసిన స్థలమునకు చేరగానే చేరినట్టు నూచించుటకై గంట కొట్టును. వెంటనే అందలిసామగ్రి తీయబడును. ఒక వేళ దానిలో నేమేని బరు వెక్కిరించవలసియున్నచో వెంటనే యెక్కింది యెచ్చటికేని పంపబడుచుండును.

పంపించ నక్కఱలేని పక్షమున తాను నిలువవలసిన స్థలమునకు వాపసు చేయబడుచుండును.

ఈ పుస్తకాలయము తాలూకువి నందలకొలందిగ శాఖలుకూడ వ్యాపించియున్నవి. వాటిలో లక్షలకొలదిగ పుస్తకము లున్నవి. ఈ పుస్తకాలయము తాలూకు కర్మచారులే యీ శాఖలతాలూకుపనులను కూడ జేయుచుండురు. ప్రాచీనవిద్యలు, బ్రాచీనకళాకాశలములు, ప్రాచీననిర్మాణములు, ప్రాచీనపదార్థములు ఉండుటెడి గదులు, పుస్తకములు అన్నియు వేటువేటుగా నున్నవి.

ఎవరయినను ఏదేని విషయవిశేషమును గుఱించి క్రొత్తక్రొత్త తత్వమునో నెవరికి బయటికి దీయు నిచ్చుచే అభ్యయనము చేయఁగోరినచో వారి కిచ్చట అన్ని విధము లయిన దోర్పాటులును గలవు. ఇవన్నియు ఉరకయే కాని ధనవ్యయ మానంతయు నక్కఱలేదు. ఇటులండఁగా అమెరికా క్రియా-కలా-కాశలములోను, విజ్ఞానములోను ప్రపంచమంతటికంటెను సర్వోన్నతమై యున్నదనఁగా నేమి వింతి? ప్రకృత మచ్చట ఈ విశాల మందిరములో వేలకొలది పూజారులు (చదువరులు) నిత్యము సరస్వతిని ఉపాసించుచుండురు. కనుకనే లక్ష్మీ వారికి దాసియై యున్నది. గొప్పగొప్పరాష్ట్రము లమెరికా తాలూకు కోశగృహము (ట్రెజరీ) నుండి ఋణము పుచ్చుకొనుచున్నవి. సభ్యప్రపంచ మంతయు దాని పై గల పైని నాట్య మాడుచున్నది.

బాపురే! అమెరికా! సంస్కృత భాషలో దీని "కమరికా" యనిపేరేమో? 'ధన మస్థిధనికః'-అన్నట్లుగానే 'అమరాః=దేవాః' అస్యో స స్తీతి="అమరికా" అగును. అమరికా-అమెరికా అయినది గాఁబోలు! అమరులు గలది స్వర్గము. స్వర్గ మందఱకును పోఁగూడ నట్లే అమెరికాకూడ నందఱకును పోఁగూడదు. స్వర్గమున కధిక పుణ్యాత్ములే పోఁగలుగుదురు. అమెరికా కధిక ధనముగలవారే పోఁగలుగుదురు. ధర్మప్రాప్యము స్వర్గము; అర్థ ప్రాప్య మమెరికా.

[పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు]

౧

తరంగ లన్నియుఁ జేటి విటిగిపడుచుఁ గ,
 నురుగు లన్నియుఁ గూడి పరుగు లిడుచుండంగ,
 ధూళి ధుమధుమముతోఁ దురంగలింపెడువేళ,
 గాలి జవనాశ్వము కదము త్రొక్కెడివేళ,
 రాకాసిమోముతో నాకాశ మెదిరించి
 నడకు కడలికి నడలు దొడరఁ జేయఁగ నులుక-
 'బౌర! బౌరా!' యంచు నది కూడ చెదరించి,
 పొంగి, పైకునికి యా నింగితోఁ గదియంగ-
 పిచ్చికేకలు లక్ష్యపెట్టఁ దలఁపను నేను,
 చచ్చిపోయిన వారి సరకునేయను నేను;
 నా యాత్మశక్తి విన్నాణముతో జగ
 జ్జగీయమానమై రాగిల్లుచుండంగ
 జీవనాంభోరాశి నావలకుఁ దఱియంగ
 నావనై పయనమై పోవ నుంకించితిని.

వెలుగుకలికలు నన్నుఁ బిలచుచున్న వియవిగో!
 కవగూడి నాయాత్మఁ గళఁ దేర్చునో లేదో?
 జ్వాలికా మాలికోజ్వలతఁ దేర్చునో లేదో?
 కడలిరాజునకుఁ బై
 నడరురాజునకు నడు
 కడ నున్న సరిహద్దు
 కదలిపోయెడుఁ గాని,
 రెట్టింపు సంతసము రిక్కింప నయనమ్ము,
 రివ్వుమని మరల సారింతు నా పయనమ్ము.

౨

మురళి! మురళి! రమ్ము సరళగీతికలతో,
 దివ్యశలపరిపాక నన్య విభవములతో!
 ప్రాణయకలశములోనఁ బాలు నిండినజాడ,
 ప్రాణతంతువులలో రవళి తీతినజాడ,
 తేటపెల్లముగాఁగఁ జాలు రాగములతో
 మురళి! మురళి! రమ్ము సరళగీతికలతో!
 ఇంతసంద్రముపై న
 వింతగాఁ బయనమై
 సంతమ్ముతోఁ బోవు
 నడవ హాయిని జెందఁ
 బాడుమా! సవనీత పరిపాటి పేళల
 స్వనము లొక్కట రసస్యందమ్ములై వెలయ
 మురళి! మురళి! రమ్ము
 సరళ గీతికలతో!

౩

మొదలుతుదలనుమాట మొఱుగి యొక టేరీతిఁ
 జదలు సంద్రము మ్రోయ సవదరించిన గీతి
 తన నిత్యకైశోరతకు నుగ్గుపాలుగా—
 తన పెంకెతనపు టూతలకును య్యాలగా—
 లోతుసంద్రపు నీటిలో మొగ్గలిడు గాలి,
 ఆతతాంబరముతో నాటలాడెడుగాలి,
 పైదోడుగా, నాకు సంద్రంబు లే గొప్ప?
 సకలావకాశ విశ్వంబైన నేగొప్ప?
 (సశేషము.)

ఓ. మత్తయికన్య గారు,
యం.బి., బి.యస్., యం.ఆర్.సి.యస్.

ఈమె పయస్నా నగరమున శిశురోగ నివారణ
కూర్చి ప్రత్యేకశిక్షణము బడసినదైనది. డాక్టరు
గి చిన్నప్పగారి స్థానమున కుదరాసు వైద్యకళా
కుండు ఉపాధ్యాయగ నియమింపబడెను.

శ్రీమతి వివేకగారు

ఈమె తియ్యకులస్థురాలు. కొచ్చిను విద్యాశాఖ
యందు ఉద్యోగమున నున్నది. కొచ్చిను ప్రభుత్వము
వారిచే నచటి కాసనభయందు శర్మరాలుగా నియమింప
బడిన ప్రథమస్త్రీ.

కన్య శ్యామకుమారి నెహ్రూ,
యం.సి., యల్. యల్. ఓ.

ఈమె మోతీలాలు నెహ్రూగారి బంధువు
శ్యామలాలు నెహ్రూగారి కుమార్తె. ఈ తల్లి
హిందూస్థానము నీమెయే మొదట న్యాయవాద
పరీక్షయందు తీర్గుగా లభ్యును. ఈమె ప్రస్తుతము
ఫర్ శేజ్ బహదురుసప్రూగారియొద్ద ఆపెంటిసుగ
నున్నది. పిదప హైకోర్టునందు న్యాయవాదివృత్తి
నవలంబించును.

భారతీయ మహిళా మండలి

శ్రీమతి అన్నాచాంది, బి. ఏ.

ఆంధ్రాభ్యుదయము

శ్రీ చెరుకుపల్లి వెంకటప్పయ్య గారు

ఈమె యీ సంవత్సరము యఫ్.యల్. పరీక్ష
యందు తీర్థులైన ప్రశ్న కైస్తవయువతి. తిరు
వాంకూరు నివాసి.

వీరు యం. ఏ. యందు తీర్థులై, గత సంవత్స
రము యఫ్. యల్. పరీక్షయందున తీసి, ఈ సంవత్స
రము బి.యల్. పరీక్షయందును రాజధానియందంత
టను ప్రశ్నములుగ నుత్తరులైన ఆంధ్రయువకులు.

యమునాసాంత్వనము

(భైరవి-త్రిపుట)

ఏలాపాడేనిక

యమునాకళ్యాణి¹ నే,

లీలామానవుడు గోపాలుడు లేడాయె,

నేలాపాడేనిక ?

బంగారుసీమ²లో

చెంగలించేవేళ

పిడుగులాటిమాట వినిపించినా రయ్యె,

ఏలాపాడేనిక ?

బసవరాజు అప్పారావుగారు

చెడువార్త వినగానె

చెప్పులు గింగురుబోయె,

నెంత చించుకున్న గొంతుపెగలదాయె,

నేలాపాడేనిక ?

వెన్నెలకు తోడు మా

వేణుగోపాలుడు

కన్నులపండువుగ కనిపించకుంటేనే,

నేలాపాడేనిక ?

యమునాకళ్యాణి, మా

లీలామానవుడు గోపాలుడు లేడాయె?

1 యమునాకళ్యాణి మాగోపాలకృష్ణునికి ప్రాణప్రియమైన స్థాయిరాగము ప్రేమపాత్రుడనగు నేను
బాడగా విన్న మరింత ప్రాణప్రియము 2 కోలారుబంగారుగనులు. (Kolar Gold-Fields)

కీ. శే. దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య గారు

[ఆంధ్ర రత్న]

శ్రీగోపాలకృష్ణయ్యగారి జీవితనామము కడచిన జూన్ ౧౦ వ తేదీరాత్రి స్వర్గవాసుల పట్టికలో చేరుటయొక్క శోచనీయము. ప్రౌఢ వయస్కుడు, దేశభక్తి పరాయణుడు, వీరాగ్రేసరుడు నగు తన యనుంగుగొడుగు నొకని నాంధ్రమాత కోలునోయి డీలుపోయినది. ౧౮౮౯ సం॥ జూన్ ౧౦ వ తేదీనాడు పుట్టి పుగన్న యాయభిమానభనుని పూర్ణాయుష్యము ౩౯ వ యేటనే క్రుంగి యాంధ్రలో కము సంఘకారబుధురము కావించినది. వీరి యకాలమరణ మాంధ్రలోకమునకు ాఱని కొఱుత.

శ్రీగోపాలకృష్ణయ్యగారు గుంటూరు నివాసులు. వీరు పిన్ననాట నాంగ్లవిద్యాభ్యాసము చేసిరి. పదపడి ఉన్నతవిద్యోపార్జనము కొఱకు ఇంగ్లాండునకు బోయిఅచ్చట యం. ఏ.

ఆంగ్ల మానస పుత్రుడు

పరీక్షయందు కృతార్థులయిరి. వీరికి సంస్కృతాంధ్రములయందు చక్కని పాండిత్యము

అసహాయోద్యమ ప్రచారకుడు

గలదు. కర్ణపేయముగ గానముచేయు సామర్థ్యముగలదు. వీరు ధైర్యసాహసములకు బుట్టి నిల్లయిన స్ఫురద్రూపముగలవారు; రసగ్రహణ పాఠీలు; హాస్యోక్తి చతురులు; సమయస్ఫూర్తి గలవారు; రామభక్తాగ్రేసరులు; స్వాతంత్ర్యప్రియత్వము వీరి కుగ్గుతోబోసినది. వీరి జీవితము, వీరి వేషభాషలు, సామాన్యుల కదొక్కవిచిత్రముగ గాన్పించుచుండును.

వీరు తొలుత రాజమహేంద్రవరమున బ్రెయినింగు కళాశాలలో చరిత్రాధ్యాపకులు

గా ప్రవేశించిరి. తరువాత స్వాతంత్ర్యప్రియ త్వముచేత నాయుద్యోగమును వదలుకొని బం దరు జాతీయ కళాశాలలో నల్పవేతనముపై నొక యుపాధ్యాయ పదము నంగీకరించిరి. అసహాయోద్య మారంభదశయందు దేశ ముల్లోలకల్లోలమై యున్నకాలమున సత్యు త్సాహముతో వీరు మాతృదేశారాధనము నకు బద్ధకంకణులయి యా యుద్యోగమును సైతము వదలుకొనిరి. ఆకాలమున వీ రాం ద్రదేశమున కావించిన దేశభక్తిఃకరిపూరిత ములగు నుపన్యాసము లాంధ్రయువకుల ససం భ్యాకుల నుత్సాహపంతులను, స్వార్థిత్వాగు లను, దేశసేవాపరాయణులను గావించి మించి నవి. వీరి యుపన్యాసధోరణి అద్భుతావహ మయినది. వీరు శ్రోతలమనస్సులయందు జక్కగ నాటుకొనునట్లు రాజకీయవిషయము లను హరికథాహాసమున నుపన్యసించు సామ ర్థ్యము గలవారు.

గుంటూరుమండలమునందలి చీరాలలో ప్రజలు పన్నులను నిరాకరించు విషయమున వైన మహత్సరంభమునకు వీరు నాయకులయి ప్రదర్శించిన ధైర్యసాహసములు వీరి మనస్సం కల్పబలమును ఘంటాఘోషముగ జాతీనవి. ఈకారణముననే వీరు 'చీరాలవీరు' డన్న పేరు ను గాంచినారు; అప్పుడే చీరాలకుసమీపమున 'శ్రీరామనగరము' అను నొకగ్రామమును నెలకొల్పినారు; అచ్చట నొక శ్రీరామాలయ మును నిర్మింప సంకల్పించినారు. తర్వాత

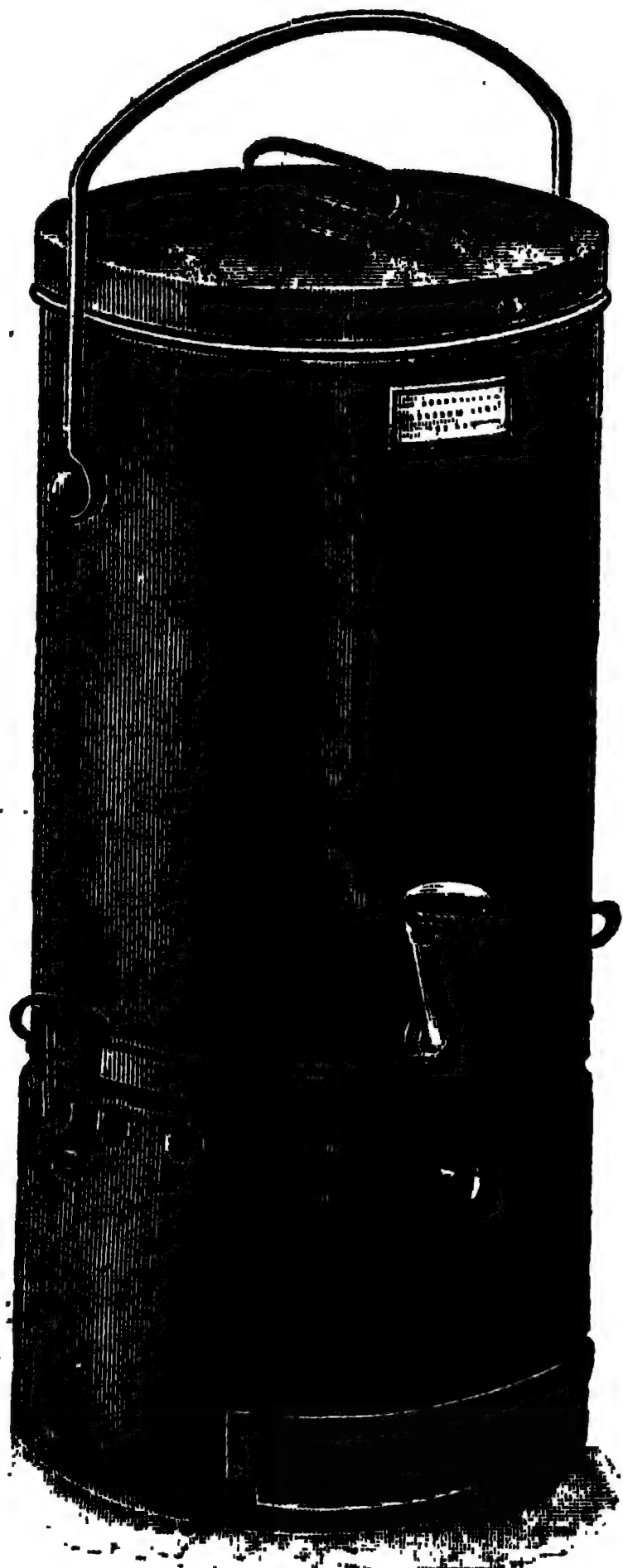
'రామదండు' అనుపేర స్వచ్ఛందసేవాదళ మును నేకరించి దానిని వెంటగొని యాంధ్రదేశ మున ససహాయోద్యమప్రచారమును గావించు చు గంజాముమండలమును జేరిరి. దేశభక్తి నుద్బోధించువీరి యుపన్యాసములకు సహింపక ప్రభుత్వమువారు వీరిని ౧౯౦౧వ సం. అక్టో బరునెల ౧వ తేదిని కారాగారమున నుంచిరి. వీరుకారాగారమునకుబోవుసమయమున చీరా లపేరాని నివాసులకొసంగిన సందేశము రక్త నాళములయందలి రక్తము నుడికిగొకమానదు. తన సర్వస్వమును(ఉన్నదానినే యనుడు) భార తమాత్ర సేవకై యర్పించి దారాపుత్రులను వీడి చెఱుసాకుబోయిన యీ ఆంధ్రయోధవ తంసమునెడ 'ఆంధ్రరత్న'యను బిరుద మన్వర్ణ మయినది.

ఈ యసహాయశూరుడు కారాగారవిము క్తుడై యేతెంచునాటికి దేశస్థితులు మారినవి. అసహాయప్రచారప్రయత్నములు సన్నగిల్లి జొచ్చినవి. ఇది ఇట్లుండ, నిఖిలభారతజాతీయ మహాసభ కాకినాడలో జరిగినసంవత్సరమున వీరుజాతీయమహాసభకు కార్యదర్శియై యత్యు త్సాహముతో సామర్థ్యముతో నామహాసభ కార్యము 'తారా'యన నిర్విర్తించి కీర్తిగాంచిరి.

ఇంతలో ఆంధ్రదేశదౌర్భాగ్యవశమున వీరిని క్షయరోగక్రూరపిశాచ మావేశించి రక్తమాంసములను పీల్చి యస్థిపంజరావశిష్టుని

‘వాపిని’

వేటెంటు అభివృద్ధి చేయబడిన ఆవిరి కుక్కరు

మక్కరులన్నిటిలోను ‘వాపిని’ అనునదియే కడప టిడి. దీనికై మీరందరును వేచియున్నారు. దీనిని చూచినంత మాత్రముననే ఒకటి మీనద్ద యుండవలెనని మీరు తప్పక కోరెదగా.

బాయిలరు నలె గట్టిగానుండి, అభరణమువలె ప్రకాశించుచు, అన్నియు పూర్తిగా గల వంటసామానులు. పై భాగ మంతయు ఇత్తిడితో తయారు చేయబడినది. లోనగలపాత్రలు అలుమూనియముతో తయారుకాబడి యున్నవి. మాయుట సులభము, పరిశుభ్రముచేయుట సులభము.

నీరు ఎంతవరకుండునది కనబడుచునే యుండును. ఇతర కుక్కరులయందుండు లోపములేవియు ‘వాపిని’ యందు లేదు. ఇది చక్కగా పనికి ఉపయోగించుటకే తయారు చేయబడినది కాని అటవస్తువుమాత్రము కాదు. వీరకము మంటవస్తువులు అనగా బొగ్గు లేక స్పిరిట్ లేక గ్యాసు లేక కిరసక్ ఫాయిర్ మొదలగువాటిలో దేనినైనను ఉపయోగించవచ్చును. ధర రూ 12-8-0 నుండి రూ 25 ల వరకు గలదు.

పూర్తివివరములకు వ్రాయుడు.

బెంగాల్ కెమికల్ అండు ఫర్మాటికల్ వర్కుసు,

లిమిటెడ్; కలకత్తా.

మే ము మా త మే మీ ఆ ద ర ణ

కర్నూలమనుట కేమి కారణము ?

మావద్ద వక్క టేధరగాని బేరములేదు గాన నళారులతో పనిలేదు. వృథా ధనస్యము మును కాలవ్యయమును కలుగదు.

మావద్ద కొనిన నగ లన్నిటికిని మేము పూచీ పడెదము. ఉత్తరువు (ఆర్డరు) చేసిన పిమ్మటనైనను మేము పంపిన నగలు నచ్చనిచో వాటిని తిరిగి పుచ్చుకొని వానికి బదులుగా మరికొన్ని నగలనుగాని లేక రొక్కమునుగాని కోరినప్రకార మిచ్చెదము.

నగల నన్నిటిని మాకర్మాగారమునందే మాస్వంత పరిశీలనక్రింద చేయించెదము.

మాకు 30 సంవత్సరములనుండి నగలవ్యాపారములో అనుభవముకలదు గాన మీరు మావద్ద నగలనుకొనుటలో పనితనమునందు మీకాలాభము కనబడును.

మేము పనివాండ్రమును నగలను చేయుటలో ప్రవీణులమునుగూడ నగుటచే మీకు తృప్తికలుగునట్లు నగలనుచేసి పంపగలుగుదుము.

మావద్ద నగలుచాల నమ్మకమైనవనుటకు 30 ఏళ్లనుండి మే మీ వ్యాపారమును జరుపుచుండుటయే ముఖ్యనిదర్శనము.

మీరిచ్చిన సొమ్ముకు సరియగుమూల్యమునే మీకు చెందజేసెదము.

మావద్ద నొకసారికొనిన మీ కే నమ్మకము కలుగును.

సురాజ్ మల్ లల్లాభాయ్ అందు కో,

నమ్మకమునకు వాసికెక్కినవారు,

318 ఎస్.ప్ల నేడు, మదరాసు.

కలకత్తా తిరుచునాపల్లి బొంబాయి రంగూను

12, లాలుబజారు స్ట్రీటు, 135, బిగ్ బజారు స్ట్రీటు. 359, కల్పదేవీరోడ్డు. 134, మొగలు స్ట్రీటు.

గా జేసివైచినది. దీనికితోడు నిత్యకృత్యములు జరుగుటకూడ వీరికి గడు కష్టముగ బరిణమించినది. చివరకు వీరు సహింసరాని పెక్కు చిక్కులకు లోనై స్వార్థపరమైన యిహలోకమును వీడి స్వర్గము నలంకరించిరి. 'జాతస్య మరణం ధ్రువమ్.' జీవికి చావుతప్పనిదే. కాని, ఇట్టి స్వార్థత్యాగి, వీరుడు, దేశసేవాధురంధరుడు దైవోపహతుడై, క్రూరలోకము వాతబడి, అంత్యకాలమున నన్నవస్త్రాదులకుపై తము చాలినంత యాధారములేక కుండుచుండ నూరక చూచుచుండిన యాంధ్రలోకముయొక్క వింతచెయిదము వంశను గొలువక మానదు. ఇప్పుడు—మరణించినతర్వాత—ప్రతిపట్టణమునను, పల్లెటూరను సానుభూతినభలు, స్మారకచిహ్నములకొఱకు తీర్మానములు, స్మృతికావ్యములు లెక్కకుమిక్కిలిగ ప్రతికలయందు క్రిక్కిరియు చున్నవి. 'చచ్చిన వాని కన్నులు చేరెడేసి' కదా! యాపుమాసినగాని పేరుమోగదు కాబోలు! ఇప్పుడయినను దిక్కులేక చిక్కియున్న వీరిభార్యపుత్రుల సంరక్షణార్థ ముచితరీతిని బ్రయత్నించి సాహాయ్యమును సమకూర్చి, వెనుక తాను వారియెడ జూపిన యలసతచే నయినదోషమును తొల

గించుకొనవలసిన భార మాంధ్రలోకముపై గలదు.

మఱియు వీరిస్మారకచిహ్నవిషయమును పలువురు పలురకములుగ సూచించుచున్నారు. వీరందఱును ఈక్రింది గోపాలకృష్ణయ్యగారి వాక్యములనే పర్యాలోచింపవలెను.—

శ్రీరామనగరు-దేవాలయ నిర్మాణమే

"నాకు తిండిలేనిచో, అంత విచారములేదు. కాని నాజీవితాంతములోగా ఈదేవాలయమును పూర్తికాగా చూడవలయునని యున్నది...నా శరీరస్థితి ప్రస్తుత మన సానము ననుకరించు చున్నది. మరణించులోగా శ్రీకోదండ రామస్వామివారికి ఈ యావత్తు భూమిని అర్పించి, ప్రాణమువదలెదను. ఒకవేళ నా మరణమునకు ముందు ఇది జరుగక పోయిన ఇదియే నావిల్లుగా భావించి, ఆంధ్రమహాశయులు దీనిని చెల్లించురు గాక."

(ఆంధ్రపత్రిక, ప్రభవ - ఆషాఢ శుద్ధ 2 లు)

కుటుంబ సుఖజీవనము, శ్రీరామదేవాలయనిర్మాణము నెఱవేఱిననే కాని శ్రీగోపాలకృష్ణయ్యగారి ఆత్మకు శాంతి గలుగజాలదు. ఈరెండిటిని జరుపుట కాంధ్రలోకము గట్టిగా పూనుకొని యచిరకాలమున పానిని నిర్వర్తింపవలెను.

సర్వేశ్వరు డీయోధవతంసము నాత్మకు శాంతి నొసగుగాక !

ఒకరత్నంబును చేతఁ బట్టుకొని యూరూరం బ్రదర్శించి, చాలక ఖండాంతర సీమ లెక్కి నిజవాల్లభ్యంబు లూరించు సార్థకతాదివ్యకుటుంబినీమణి మదాంధ్రక్షౌలతాతన్వి యాయొక రత్నంబును బారవేసుకొనె నయ్యో! యెట్లు శాంతించునో.

రతనము జారిపోయినదిరా! సుకుమారకుమారులార! మీయతనము లింక సాధ్యపడ వాంధ్రధరాతలమెల్లఁ జిక్కుటంధతమనవార్ధిలో మునిఁగెనా? మనగాంధికిఁ జెప్పినారో లేదో? తెలుపుఁ డంచుఁ గేక లిడుచున్నది చూచితిరే ధరాసతిన్.

మహితస్వరాజ్యోద్యమము పోరు కెదురెక్కి, మడమదిప్పని వీర మండనుండు గాంధిభక్తుని జిహ్వాకాఖనిం గదలించి, రత్నంబుఁ గొన్న సార్థకపురుషుండు వాసి కెక్కిన నేర్పు మూసలో గుండెరాల్పరఁగింపఁ జాలు నఖండవక్త పరుల వంచించు టక్కరిభక్తులకు నల్లి, కొరడాలు సృష్టించు గుణవిధుండు దినము గడచుట కింట బత్తెంబు లేక, నిత్యసంతర్పణంబులు నెఱపుభక్తుఁ డాంధ్రవైభవధ్వజ మూడి యవనిఁగూలఁ, గూలిపోయెనె మారత్నగోపమూర్తి?

కృష్ణవేణీ తరంగిత తరంగములందు, దేశీయగానంబు దిద్దినావు జాతీయ పౌరుష స్వచ్ఛందరక్తంబు, చీరాల రణసీమఁ జిందినావు పులిని గ్రుద్దుకు చంపఁగల దేహదార్ధ్యంబు, మును బందిలో ధారవోసినావు శతకోటిమన్మథ స్వర్ణసౌందర్యంబు, పీడరోగమున కర్పించినావు [గుపలుకుపలుకున హాస్యసంపదలు గురియు, సహజవైదుష్యమునకు నిచ్చలును బాంనాంధ్రసోదరలోక మల్లాడ నపుడ, స్వర్ణ మెక్కితి వేల, గోపాల, నీవు?

ముప్పది యెన్నిదేండ్లు నిను మోసిన యాంధ్రధరాసన్నితికిం గొప్పన దిద్దిపోయితివి కోమలకాంచనదామకంబు నీ యొప్పును సత్కళాప్రతిభయుం గల కొండొక యాంధ్రవీరుఁ డింకెప్పటికిం జనింపఁగలఁడే? జనియించినయేని దక్కునే?

నినుఁ గామించినకీర్తి గోపికలు నీ నిర్యాణవార్తా హతా
ద్వనబాణంబున రొమ్ము గ్రుద్దుకొని నీగంభీరగాథావిమో
హన బృందావన వీధులం బరుగు లేయం జొచ్చె నీశోకవా
హిని నేరీతిఁ దరించునో తెలియ దోయీ! రత్నగోపాలకా!

ధనవంతమైన లండను పట్టణమునందు, తెలుఁగునేలకు వన్నె దెచ్చినావు
స్వాభిమానముఁ జాటు వంగరాష్ట్రమునందు, గౌరవాభ్యుదయంబు గాంచినావు
రాజమహేంద్రపురాన యల్. టీ. దాక, సిరి మీరఁ బాఠంబుఁ జెప్పినావు
ఒక యుపన్యాసంబునకు నూఱుఁబదునార్లు,గా కట్నములు మూటఁగట్టినావు
పెదవిఁ గదలించి నీవు నవ్వింపనట్టి, భారతీయుఁడు నొకతెల్లవాఁడు లేఁడు
ఇట్టి చాతుర్యజలనిధి వింతలోన, నూపు మాసితివే, రత్న నూప కృష్ణ!

బహువిధంబుల గుక్కఁబట్టి యేడువఁజొచ్చె, సగమైన నీదు డీక్షాకుమారి
పాడెకట్టెలమీఁదఁ బడి మొత్తుకొనసాగె, దిక్కులేని భవత్సతీలలామ
హృదయంబు బ్రద్దలై పొదల దిక్కులు సూచె, మితిలేని నీబంధుమిత్రకోటి
ప్రకృతి సుందర వైభవం బేది కళదప్పి, తేమాంకమైన నీరామనగరు
దాసు వోయిన యల కల్కతాపురంబు, పగిది గుంటూరిపురి శోకభరిత మయ్యె
సయ్యయో! యాంధ్రరత్న నీయాగమమున, స్వర్గపట్టణ మానందభరిత మయ్యె.

భౌతికశారీర పంజరంబేకదా, చితిమీఁద దగ్ధంబుఁ జేసినావు
క్షణభంగురంబైన సౌందర్యమేకదా, మృత్యుదేవతకు నర్పించినావు
కంటికిం గనరాని కంఠస్వరమేకదా, కాలవాహినిలోనఁ గలిపినావు
ఊటాడి జారు నాయుర్ధనమేకదా, వెట్టిబ్రహ్మమొగాన వేసినావు
మరణధాటికి, జరకు తత్తరముపడని, తతయశఃకాయ మిప్పుడు తాల్చినావు
ఇపుడు జీవించియున్నాఁడ వింద్రనభకు, రత్నదీపంబు లేని కొఱంత దీర్చి.

ఆంధ్ర ప్రశస్తి

ఆంధ్రప్రశస్తి విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు గారిచే బ్రకటింపబడు “రసతరంగిణి” గ్రంథమాలసత్తమున నెలువడిన మొదటిపుస్తకము గ్రంథకర్త: విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు. రాయల్ 16 నెలలను ఫదర్ చేర్చి కాగితముపై ముద్రింపబడినది. 78 పుటలు. చందాదారులకు పోస్టేజీతోసహా నెలరు 1. ఇతరులకు పోస్టేజీ కాకుండురు 1. వలమువారు ప్రకాశకుల పేర కృష్ణాపత్రిక ఆఫీసు, మచిలీపట్టణము (కృష్ణా) అనివ్రాసిన బహుయ గలరు.

ఆంధ్రవిష్ణువు, శాతవాహనుడు, గోతమి పుత్ర శాతకర్ణి, మాధవవర్మ, వేంగి తైత్తిరము, ముఖలింగము, నన్నయభట్టు, ప్రోలరాజు, ప్రోలరాజువధ, చంద్రవంక యుద్ధము, యమదంష్ట్రిక అను నీ కలక్రింద జగన్విఖ్యాతి గన్న యాంధ్రమహావీరులయు, నాంధ్రమహా పురుషులయు చరిత్రముల యందలి విశేషాంశములు ప్రాథమములై, గంభీరములై యొప్పుపద్యములతో వర్ణింపబడినవి.

గ్రంథకర్త గారిని ఆంధ్రపాఠక లోకమునకు గ్రొత్తనిప్పుడు పరిచితుల గావింపనక్కరలేదు. ఆంధ్రదేశమందలి యువకవులలో నగ్రస్థానమున నుంపవగిన వారిలో సత్యనారాయణగారిొకరు. వారిపద్యములశైలి, వర్ణనములు, ఉపమానములు నిండు క్రొత్తదనముతో బ్రత్యేకవ్యక్తిత్వము గలిగియుండును. ప్రతిపద్యమునను ఏదియోయొకవిధమగు ప్రత్యేకత్వము కన్పించుచునే యుండును. వారి కవితాధారయొక్క ప్రాథత ప్రతిపద్యమునను విజృంభించుచునేయుండును. ఆంధ్రప్రశస్తి వారి

రచనాస్వాతంత్ర్యమును, కవితాప్రాధిని, భావాన్నత్యమును స్పష్టముగ జూటుచున్నది. ఉదాహరణముగ నీ క్రిందిపద్యముల జూడుడు:

కాషాయ రమ్యనల్కల హుతాశన శిఖా
సంపిహితాశ్వత్థ సామిధేని
భుననమోహన హేతునవయః ప్రశ్నమ
స్సనుయగోచిః పూర్ణ నంద్రరేఖ
కుపిత శంకర నేత్ర కుహరాగ్ని దగ్ధ మ
నృగదేవునకును ప్రాణప్రతిష్ఠ
అమిత లాఘ్యానీలాకాశ పశ్చిమా
శాశరత్సిత నూత్న జలద శకల
ముక్కముషి కన్య, జలకలశోజ్జ్వలాంప
లలిత, కృష్ణానదీముక్తపులినసీమః
గలసికొనె నొక్కయశునిఁ, గలసె వారి
యమృతలజ్జాతిమధుగ నేత్రాంశులములు.

ఆరభ్యేత్తర తాండవభ్రమః పా
దాంభోరుహ స్రస్త మం
జీరంబో గగ నేందిరాకరపత
స్త్రికంధుకంబో పునః
స్వారాజ్యచ్యుత భుక్తపుణ్యమగు న
క్షత్రంబో నాఁ బశ్చిమా
శారత్నాకరమందుఁ గ్రుంకెను వివ
స్వద్భింబ మల్లంతలో.

తెలిరేవెన్నెల చాలులో తళతళ
దీపించు వజ్రాలప

చ్చల నీలాల హారంగు వన్నెలసరుల్
చాయల్ తలారింపులై
తొలికొక్కారు మెరుగులట్టులయి యెం
తో వైన కేయాహృతో
జ్వలదివ్యాహివలెం జెలంగ నసి ర
జ్ఞును కేత్యాకృతిన్. —ప్ర. రం.

కాంతుంధిధలు

ఇది మునిమాణిక్యం నగసింహారావు, బి. ఏ.,
యల్. టి. (సాహితీసమితి) గారిచే రచియింపబడి రాజ
మహేంద్రవర సరస్వతీగ్రంథమండలి యనుబంధ మాళిక
11 వ గ్రంథముగా వెలువడినది. క్రొను 16 పైజున 145
పుటలు గలది. వెల రూ 1.

ఇందుకోటు, కేనీగు, వూదాచీర, మా కాంతం,
నేనూ మా కాంతం, కేనీటిగిళ్ళలో తుపాను, సప్తాహం,
ఒకరోజు, మరియొకరోజు, కొత్తనిప్పు, ప్రయాణం,
ఎందుకు? అను 12 కథలు గలవు. సంపుటము యొక్క
ఆరంభమున కవికి గల భావనా స్వేచ్ఛను నూచించు వాక్య
ములు కొన్ని గలవు.

ఈకథలు చాలవర కిదివరకు ఆంధ్రదేశపు పత్రిక
లలో ప్రచురింపబడినవే. వీనిలో మత్స్యకృష్ణ భావములు
గాని, ఉన్నతభాషాశైలిగాని లేకపోయినను చదువుట
కింపుగ సమత్కృతముగ సంసారపక్షముగ నుండును.
'కోటు' అనుకథలో గంగాధరంగారి కోటు అనివ్రాయు
చు, మధ్యనల్ల కోటుచీకట్లో కలిసిపోయి కనబడనప్పుడు
'పంకయ్యగారికి భయంవేసింది' అనిరి. గంగాధరంగారి
పేరు గ్రంథకర్తగారుమరచిపోయి యుండురు. తొడుగు
కొన్న కల్లకోటు అంగకారంలో కలిసిపోయి కనబడుట
లేదట. దానిలోనుండిన వాచీగొలుసు మాత్రం మెరుస్తు
న్నదట. కనబడకున్నందున కోటుందాలేదాయని సందే
హం, భయంవేసిందట. కేబులోనున్న అగ్గిపెట్టె తీసి వెలి
గించి చూచుకొనేసరికి కోటు కనిపించిందట. ఇందున్న
చమత్కృతి యేమో రసయితకే తెలియును!

'ప్రకృతిలో సౌందర్యము గల ఏవస్తువు వైవా
సౌందర్యముతోటకే ప్రేమింపవచ్చును. స్వేచ్ఛగా స్త్రీ

పురుషులు విచక్షణలేక యొకరి నొకరు ప్రేమించుకొన
వచ్చు'నన్న యసందర్భపు భావమును తెగనేయునట్లు
'వూదాచీర' అనుకథ యున్నది.

'ఎందుకు' అను కథలో హేమచంద్రుడు, గోపా
లంభార్య సౌందర్యమును చూచి తనివితీరక మైమరచి
యామెను రిప్పవార్పక చూచుచున్నప్పుడు గోపాలం తన
భార్యతో 'ఈయన నిన్ను ఎంతసేపుచూస్తూఉంటాడో
అంతవరకు నీవక్కడేఉండు' అనిచెప్పడం సాధారణంగా
ప్రపంచములో అసంభవమైనను హేమచంద్రునికి మంచి
బుద్ధి చెప్పుచుంటు లగును!

జ. బ్ర.

భావప్రవచనము (ప్రథమఖండము)

క్రొనుపైజు ౪౦ పుటలు. వెల ౫ అణాలు.
కర్త : ఎరవోగిరి సంకల్పభగీరథగారు.

గ్రంథకర్తగారికి 'ఉద్ధిండుడు నా కవచము'వక్త
స్వప్నములో ననేకపర్యాయములు అనివార్యముగా
సాక్షాత్కరించి, తనకు నచ్చిన పైలిలో హాస్యరస
ప్రధానముగను, భావప్రారితముగను, రసగ్రహణ భావ
ప్రధాన నవీన మహనీయ రంజకముగను ఉపన్యసించి
యుండెనట. అందు కొన్ని యుపన్యాసముల వీరాతని
పైలినే శక్తినింపనలేకుండగా ననుకరించి విరమించిరట.
ఇందు ధ్వనిగత నిండులు లేకపోలేదు. అటనట నవ్వరాక
పోదు. కాని రచనావిధాన మున్నితవృత్తినిలేదు. నలుగురి
మిత్రులను ఈ రచయిత తనహాస్యముచే రంజింపవచ్చును
గాని, నలుగురి విద్యాభిరుచులనును నీపుస్తకము రాణింప
దు. అతిభాషామయన పాటలచే నవ్వపుట్టింపగల్గునుగాని
మితభాషామయన భావగాంభీర్యముచే ధ్వనిగతనిండుయు,
హాస్యపటిమయు పెంజల్ల జాలను. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య
కాస్త్రీగారు తమ యభిప్రాయ మిచ్చుచు, 'భాషాభి
మానులెల్లరును దీనిని చదివి తీరవలెను. ధివితీరవలె
నననేల, ఒక్కసారి చవిచూచిన చదివి తీరుదురనవలె!' అని
నుడివిరి. ఇది తగని పొగడ్తగా గాన్పించుచున్నది.

ఇది వలయువా క్రింది చిరునామాప వ్రాయ
దగును. —ఎరవోగిరి బాలాకృష్ణుర సుందరావు, జగ్గం
పేట, పెద్దాపురంతాలాకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

భజనకీర్తనలు

౬౩ పుటలు. అందు భజనకీర్తనలు ౪౨ పుటలు. భక్తాంజలి పద్యమాలిక. శ్రీమతి ఆచంట సత్యవతీదేవి గారు రచించినది. ప్రకాశకులు: యమ్. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ, మచిలీపట్టణము. వెల ౪ అణాలు.

దీనికి మున్నుడి వ్రాసిన శ్రీ గరిమెళ్ల సత్యనారాయణగారు ఈ గ్రంథమును గూర్చి యిట్లు నుడివిరి:

“దైవభక్తి, ఈశ్వరధ్యానము, సచ్చింతన, పుణ్య పరాయణత్వము ఇవి ప్రతి కీర్తనయందును తొలుకాడు చున్నవి. కీర్తన లన్నియును మారుమూల ఫణితీలను గాక ఆంధ్రలోకమున కెల్ల సుపరిచితములైయున్న నాటకపు మట్టులు, త్యాగయ్యకీర్తనలు, వెంకటేశ్వర స్తుతులు మొదలగు వరసలలో నున్నవి. ఈ పాటలను ఉత్సాహముతో పాడువారికి, మన హిందూ పురాణములలో వర్ణింపబడిన లక్షణములతో, ప్రభావములతో, పేరులతో ఈశ్వరుడు సగుణుడై వలసియున్నట్లు గుఱించును. శనివాకముల భజనలలోను, ఆసుపిల్లల నోములలోను, ముసలివాళ్ల ధ్యానములలోను ఇవి సత్వరముగా వ్యాపించగలవని నమ్ముచున్నాను.”

కావ్యసంగ్రహము (మొదటిభాగము)

క్రొను నైజు ౭౯ పుటలు. వెల ౬ అణాలు.

కావ్యసంగ్రహము (రెండవ భాగము)

౧౧౧ పుటలు. వెల ౮ అణాలు.

ఈరెండిటికిని కర్త: అడిదము రామారావు పంతులుగారు, తెలుగు లెక్చరరు, మహారాజావారి కాలేజి, విజయనగరం. ఇందు జక్కన, పోతన, శ్రీనాథుడు, భూర్జటి, చిన్నయనూరి మున్నగు రచయితల గ్రంథముల నుండి పద్యగద్యభాగముల నేర్చి రెండుసంపుటములుగా ప్రకటించిరి. ఇందు మంచిమంచి పట్లున్నవి. ఆయా కవుల జీవిత సంగ్రహముల గూడ శ్రీ పంతులుగారు తొలుతను జేర్చినారు.

రాటము - మగ్గము

Hand Spinning & Hand Weaving

క్రొను నైజు ౨౬౦ పుటలు. వెల రు ౧.

గ్రంథకర్తలు: యస్. వి. పంతాంబేకరు, యస్. యస్. వరదాచారిగార్లు (ఆంగ్లమున); తెనుగు అనువాదకులు: ఉన్నవలక్ష్మీనారాయణగారు; ప్రకాశకులు: కాశీ నాథుని నాగేశ్వరరావుగారు, ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము, మద్రాసు.

శ్రీయుత రేనా శంకరజగ్జీవను మెవాతాగారు “రాటము-మగ్గము” వ్యాసమున కేర్పాటుచేసిన ౧౧౦౦ రూపాయల బహుమానమును ఈ గ్రంథకర్తలు వడసిరి. ఆయుతమువ్యాసమే ఇట్లు గ్రంథరూపముదాల్చినది. ప్రకాశకులు పీఠికలోనుడివినట్లు ‘గాంధీచూతుడు’ నిరంతరము బోధించుచున్న సుద్దు-రాటము సంక్షేపము నీ గ్రంథము ప్రత్యక్షప్రమాణములతో గూర్చుచేయుచున్నది. ఈవిషయమై సమగ్రముగా జ్ఞానమును గలుగజేయు గ్రంథము వేటొకటి యింతవఱకు లేదని చెప్పవచ్చును అనువాదము తేటమాటలతో నెల్లరకు బోధపడునీతి నున్నది. ప్రతి విడదీయుట, ఏకుట, సన్నమాలు నడుకుట మున్నగు పనులు తెలియజేయు కొన్ని చా.రూచిత్రములు ఇందున్నవి.

మాతృస్తవతారావళి

జీవన్ముక్త విచారణమును సూక్ష్మనూచీ వివరణ సహితము. క్రొను నైజు ౯౫ పుటలు. వెల రు. ౨-౨-౧. సంపాదకులు, ప్రకాశకులు: కొరల్ల బసవలింగము గారు, డి. పి. సి., ఎమ్. యస్. యమ్. ఆర్., పరశునాకం, చెన్నపట్టణము. గ్రంథకర్త వేరు తెలియదు. పైగ, ఈ గ్రంథమున కవ్వరుకర్తలు మున్నగువిషయములతో నిమిత్తము లేకుండ నిందలివిషయంబు లెంతవఱకు నాదరణీయంబు లనునవి తెలిసికొని వానిబట్టి యిందలి రసంబులు చూటలాడవలయునని సంపాదకులు విన్నవించుచున్నాడు. పద్యములు సులభముగ బోధపడుచునే యున్నవి; వివరము, విస్తృతముగ వివరణ మొంతయో యున్నది. ఈ చిన్నిసౌత్తమునకు రు ౨-౨-౦ వెలయుచుటకు ఇం దే మంత యశోకాజ్ఞానము వెలయుచున్న నో తెలియకున్నది.

కృతజ్ఞత

క్రానునైజు ౪౩ పుటలు. వెల రు ౧-౨-౦.

సంపాదకులు, ప్రకాశకులు: వి. వి. సుబ్బారావు గారు, టీచర్, గోరస, పితాపురంపోస్టు, గోదావరి.

వెనుకటిగ్రంథము రచించినవారే దీనిని రచించి రచిత్రము తెలిసినది. ఇదియొక గద్యవ్యాసము. విషయము విపులముగ చర్చింపబడినది. శైలి సమాసభూయిష్టమైనను రంజకముగ నంతట నొక్కరీతినున్నది. ఇట్టి వ్యాసరచన ఆంధ్రభాష కుండదగును. కాని చిన్న పుస్తకములకే వెలయింత యధిక ముంచినచో ప్రయోజనము భంగపడగలను.

Aravidu Dynasty of Vijayanagara, vol. I.

గ్రంథకర్త: బొంబాయిలోని సెంటు జ్యూనియర్ కాలేజి భారతీయ చారిత్రకపండితులు రెవరెండుహెన్రీ హీరాసుగారు, యస్. జే. యం. ఏ. డిమిస్ట్రైజు 725 పుటలు; ఫెదర్ వేటు కాగితము. వెల ౧౧-౦-౧.

ప్రకాశకులు: బి. జి. పాల్ అండుకో, మదరాసు.

క్రీ. శ. ౧౫౪౨-౧౬౩౦ వఱకు విజయనగరమును పరిపాలించిన సంకమ, సాదు, శుభు, ఆగవీడు వంశములలో నాలవదగు ఆరవీడు వంశముయొక్క సంపూర్ణ చరిత్రముతో పాటాకాలమున నొకమలబారు చరిత్రము తప్ప తక్కిన దక్షిణభారతదేశ చరిత్రము నీ గ్రంథము చక్కగా వర్ణించుచున్నది. ఇంత విరివిగా నీవంశ చరిత్రమును వర్ణించుగ్రంథ మింతవరకు చారిత్రక ప్రపంచమున జన్మింపలేదు. ఇందలి చారిత్రక విషయములన్నియు సరియైన ప్రమాణములను గైకొని సమకూర్పబడినవి. కాన, ఇది చరిత్ర పరిశోధకులకు నత్యంతోపకారక మయినది. రాబోవు సంచికయందుదీనినిగూర్చినవిపుల విమర్శనమును గాంచనగును.

భక్తలోల శతకము

౧౦౮ గీతపద్యములు. వెల తెలియదు.

కర్త: బొడ్డు బాపిరాజుగారు, ఆదివారపు పేట, ఏలూరు.

గీతాతరంగిణి

క్రానునైజు ౧౬ పుటలు. వెల ౨ అణాలు. వడ్డాది తిమ్మరాజకవి ప్రణీతము. ప్రకాశకులు: వడ్డాది భీమశంకరదాసుగారు, ఖాళికోట, విశాఖపట్నము.

ఇందు భక్తిప్రధానములగు కొన్ని పాటలును, పద్యములును గలవు.

శ్రీరామావతారము

డెమ్మి ౩౦ పుటలు. వడ్డాది తిమ్మరాజకవి కృతము. బ్ర. పండిత బులుసు పాపయ్యకాస్త్రీగారిచే పరిశోధితము.

ప్రకాశకులు: లంక సుందీనరావు గారు, ఖాళికోట, విశాఖపట్నాంజిల్లా.

ఇది రామచరిత్రము, ఏకాశ్వాసప్రబంధము, శైలి సులభము.

ఆత్మరహస్యము

అను నాడివిధానము—క్రాను ౨౫ పుటలు. వెల ౪ అణాలు. గ్రంథకర్త: బలభద్రకోటయ్యగారు, వక్కల గడ్డ. హిందూపెన్, మచిలీపట్టణమున ముద్రితము.

జన్మశాసనము (సంతాన నిరోధము)

గ్రంథకర్త: డాక్టరు నృసింహకృమారవసు; అనువాదకులు: యలమంచి శ్రీరాములుగారు, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా. పీఠికాకారులు: గా. జస్టిస్ వేపా రామేశం పంతులుగారు, మద్రాసు హైకోర్టుజడ్జి. క్రానునైజు ౩౫౨ పుటలున్నవి. వెల రు ౨.

నిర్మలమైన
కుంకుమపువ్వు

పేరు గాంచిన శ్రీ విఘ్నేశ్వర
మార్కుగల కుంకుమపువ్వుకంటే
చుంచినదియు, గుణ మైనదియునిగ్మ
ల మైనదియు మా క్కైటునందు
మరెన్నియును లేదు.

ప ర శు వే ది శో కి న యిగుము ఒంగార మగునట్లు

మా వి. ఎచ్. ఆర్.

మార్కుగలమిస్కియింగువను
మీ ఆహార పదార్థములలో
నుపయోగించిన మీ భోజన
పదార్థమును మిక్కిలి రుచి
కగముగాను, సంతోషదాయ
కముగా నుండుట మీరు
గు రైరుంగుదురు. మీ ఆరోగ్య
మును బాగుగా కాపాడును.

వి.ఎచ్. ఆర్. మస్కి

యింగువయే మీ కోరికను
సఫలపరచుననుసంగతి దృ
ఢ నిశ్చయము అంగడివాని
నల్ల నువర్తకునిచ్చు నుమోస
పోయి మరియొక రకమును
కొనకుడు మీకు వి. ఎచ్.
ఆర్. ఇంగువయే కావలెనని
చెప్పుడు, లేక యీదిగున
వినిపించునకు వ్రాసి తెప్పిం
చు కొనుడు.

వర్మివక్రదాస్ హార్జీ అందుకంవెనీ, 34. గోవిందప్పనాయునివీధి, మదరాసు.

బ స వ పు రౌ ణ ము

వెల రు. ౨-౨-౦

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు
పండ్రెండవశతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవ
మతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు; తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు
చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు.
గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు
గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్న రాష్ట్రములకుజేందిన పెక్కు తాళపత్రమాతృకలతో
సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచియించిన
అమూల్యమగు పీఠిక (129 పు.) యిందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేష
ముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది
యత్యంతోపకారకము.

విలాసము:—ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుకెట్టివీధి, మద్రాసు.

సాధిప్రాయవిశేషములు

వర్తమానప్రపంచపరిస్థితులు సుందోపసుందో
 పాఖ్యానమును సంస్మరింప జేయుచున్నవి. ప్రపంచమునం దన్ని జాతులును నా కాయుష్యము, నాకారోగ్యము, నాకు భాగ్యమని పాటు పడుచున్నవి. యూరపు రాజ్యములకు పరశ్రేయస్సహానములేదు; పరపీడనమే ప్రధానమైనది. నల్లపచ్చజాతులను పీడించి బలిసిన తెల్లజాతులకు విషమావస్థ సంప్రాప్తమైనది. ఐరోపా మహాసంగ్రామము యూరపురాజ్యముల పశుబలమును శిథిలము చేసినది. మైరావణయజ్ఞములకు యజ్ఞపశువు లగుటకు ప్రజలు ప్రతిఘటించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాన్సు, జర్మని, రుష్యా, ఇటలీరాజ్యములు మహాదుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నను, ఎప్పటి యెత్తులనీ వేయుచున్నవి. సకలాంగములును బంధింపబడిన జర్మను రాజ్యము సంగ్రామసంకల్పము చేసినను సాధనసంపత్తి లేని సంకల్పము నిర్ధాకము. జర్మనురాజ్యతంత్రజ్ఞ లీవిషయమును గ్రహించి వైరాగ్యమార్గము నవలంబించుచున్నారు. ప్రతియేటను పదికోట్లరూప్యములను యుద్ధ నష్టములకు పరిహారార్థము చెల్లింపవలసిన జర్మని చేయగల దేదియును లేదు. జర్మను దేశము సంగ్రామమునకు పూర్వ మాదాయములో విశేషభాగము మారణయంత్ర నిర్మాణములకై వినియోగించుచుండెను. యుద్ధ

నావలు, మరఫిరంగులు, విమానములు, బాంబులు, మరతుపాకులు జర్మనురాజ్యాదాయమును దిగ్గ్రమింగుచుండెడివి. అర్థముతో ధర్మమును పోవుచుండెను. యోధులు మద్యమాంసాదులను తిని క్రొవ్వి మృగములనలె పోరాడుటకు సంసిద్ధులై యుండిరి. ఏమూలను జూచినను సాయుధపాణులైన జర్మనులు సంగ్రామదావానలమును పురికొలుపుటకు సంసిద్ధులై యుండిరి. కొటిల్యగీతికి జర్మను చక్రవర్తి పట్టభద్రుడై యూరపురాజ్యములను గడగడలాడించెను; కృష్ణపింగళజాతుల నాచంద్రార్కము పరాధీనులను జేయుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేసెను; చీనాయందు బాక్సరు ఉద్యమమును నాశనము చేయుటకు నాటుకుడై, చీనావిమోచనమునకును, ఆసియా విమోచనమునకును, ప్రపంచశాంతికిని మహాపకారమును జేసెను. ప్రపంచమును గడగడలాడించిన విలియము సింహ మిపుడు బోనునందు జిక్కుకొని తోక నాడించుచున్నది. ఆయన పుత్రుడు బర్లినువీధులందు బస్సులయందెక్కి తిరుగుచున్నాడు. ప్రజలు నిరాయుధులై, నిస్సహాయులై, వైరాగ్యోపహత చేతస్కులై, కాలయాపనమును జేయుచున్నారు. పదునైదేండ్లయందు జర్మను హృదయమునందు గలిగిన పరివర్తనము పరమాహంభావపరాయణ

లకును జ్ఞానోదయమును గలుగజేయుటకు దగి
యున్నది. ప్రవృత్తియందు విషబీజము విషఫల
మును గలుగజేయునుగాని స్వాదుఫలమును
గలుగజేయదు. పాపఫలము తప్పక పండవలసి
యున్నది. కాలము పరిపక్వమైనపు డప్ర
యత్నముగ కర్మఫలము గలుగుచున్నది.
జర్మను హృదయమునందు చిత్తశుద్ధి
గల వైరాగ్యము గలుగకపోయినను
బలవంతముగ నైనను వైరాగ్యము గలు
గుట ప్రపంచశాంతికి సాధనముగ నున్నది.
జర్మను ప్రజల శక్తిసామర్థ్యములు మారణసాధ
నములకు గాక ప్రజాపోషణమునకు వినియోగ
పడుచున్నవి. ఇది దైవసంకల్పము. పరపీడనము
న కలవాటుపడిన జర్మనుహృదయమున కీరి
వర్తనము దుఃఖమును గలుగచేయుచున్నది
గాని సుఖమును గలుగజేయుటలేదు. వర్త
మానకాలమునందు జర్మనుహృదయమునకు
విషతుల్యముగ నున్న నిర్బంధ వైరాగ్యము
కాలాంతరమున సహజ వైరాగ్యమై అమృ
తము కాగలదు. పుణ్యము పుణ్యము వలన
పండును గాని పాపమువలన పండదు. జర్మ
నులు వారి ప్రారబ్ధకర్మఫలము ననుభవించిరి.
భావికాలమునందును వర్తమానకర్మఫలము
ననుభవింపగలరు. బాక్సరు ఉద్యమకాలము
నందు జర్మనుచక్రవర్తి బోధించిన దుస్తంత్ర
మున నేడు బాల్కువిను మొదలగు రాజనీతిజ్ఞు
లు బోధించుచున్నారు. కాని వారు జర్మనుల
గుణపాతమును మాత్రము మరచిపోవుచున్నా
రు. ఈపదునై దేండ్లయందును చీనాప్రబోధము,

ఆసియాప్రబోధము, మానవప్రబోధము స్థిరప
డినవి. ప్రాతవాసనలకై యూరపురాజ్యతం
త్రజ్ఞులు పరితపించుట సహజమైనను నిరర్థ
కము. ఆకాలమును పోయినది. యూరపు
రాజ్యతంత్రజ్ఞులు స్వాత్మనా శనకరమైన పరపీ
డనతంత్రమును వీడి, స్వాత్మవికాససాధనమైన
పరార్థ హితధర్మము నవలంబించుట వివేకము.

* * * *

మానవప్రబోధము కార్మికసంఘటనము
నందును, కార్మికనిరోధమునందును ప్రత్యక్ష
మగుచున్నది. ప్రపంచమునం దంతటను కార్మి
కులయం దపారమైన యశాంతి జనించినది.
కార్మికులు సంయోగమువలన వారిదుర్భర
స్థితిని బాగుచేసికొనుటకు ప్రయత్నించుచు
న్నారు. ఈ ప్రయత్నములకు సకలదేశము
లందును ప్రబలమైన ప్రతిఘటన మేర్పడుచు
న్నది. కులీనులకు కులహీనులకు, శ్రీమంతు
లకు దర్పిదులకు, పండితులకు పామరులకు,
స్త్రీలకు పురుషులకు, పూర్వాచారప్రియులకు
సంస్కారప్రియులకు, నిరంకుశత్వప్రియులకు స్వా
తంత్ర్యప్రియులకు, భోగులకు త్యాగులకు తీవ్ర
మైన సంరంభము జరుగుచున్నది. పదియైదేం
డ్లకు బూర్వము మూర్తీభవించిన నిరంకుశత్వ
దేవతగ నున్న రుష్యా నేడు మూర్తీభవించిన
స్వాతంత్ర్యదేవతగ నున్నది. ఆదేవతాసాన్ని
ధ్యమునం దన్ని భేదములును నంతరించుచున్న
వి.చక్రవర్తులు, మతాచార్యులు, నిరంకుశాధి
కారులు, కోటీశ్వరులు, భూస్వాములు మాయ

వలె మాయమైరి. రుష్యా రాజ్య తంత్రజ్ఞులు ప్రపంచమునందు మహాపరివర్తనమును చేయుటకు నాయకత్వమును బూనుకొనుచున్నారు. ప్రపంచమునం దంతటను సర్వసమత్వ సిద్ధాంతమును స్థాపించుటకు రుష్యానాయకులు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. రుష్యానాయకుల ప్రయత్నములు చల్లగా వ్యాపించుచున్నవి. ప్రపంచమునం దంతటను సోపీటు ధర్మములకు స్వాగతములో, ప్రతిఘటనములో కనుపడుచున్నవి. సామాన్యులు దీనికి సహస్రముఖములను స్వాగతము నొసంగుచున్నారు. శ్రీమంతములు సర్వత్ర సంపూర్ణముగను ప్రతిఘటించుచున్నారు. సోపీటు ద్రవ్యము, సోపీటుబలము, సోపీటుతంత్రము సర్వవ్యాపకత్వమును గాంచుచున్నవి. జర్మను, చీనా, జపాను, తుర్కీ, హిందూదేశములందు సోపీటు భావములు వ్యాపించుచున్నవి. జవాహరిలాలు నెహ్రూగారు వ్రాసిన వ్యాసములు, కేరళ రాష్ట్రీయసభయందు జేసిన ప్రసంగములు సోపీటు భావముల వ్యాపనమును తెలుపుచున్నవి. సామ్రాజ్యాభిమానమునకును, ధనాభిమానమునకును, స్వాభిమానమునకును మూలపీఠమైన బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకును, రుష్యా ప్రభుత్వమునకును సర్వత్ర ప్రతిఘటనముతారసిల్లుచున్నది. సర్వత్ర రుష్యాకు జయము గలుగుచున్నది. రుష్యా లక్ష్యము సర్వసమత్వమును స్థాపించుటయందు భౌతికముగాని ఆధ్యాత్మికముగాదు. లోకము నిరసించుచున్న పశుబలమును రుష్యా పశుబలమూలముననే నిరసించు

చున్నది. రుష్యా సిద్ధాంతములందు నిరసించుచున్న పశుబలమును నాచరణమునందు వ్యాపింపజేయుచున్నది. ధర్మాధారములేని సిద్ధాంతములందు ప్రళయబీజములు సంతర్గర్భితమైయుండును. రుష్యా సహజముగ ననుభవించుచున్న దుఃఖవేదన ప్రపంచమున కంతకును సుజ్ఞానోపదేశమును చేయుటకు దగియున్నను ప్రపంచమునకు చిత్తశుద్ధి గలుగలేదు. ప్రపంచము దంతటను మాటలయందు శాంతియును, చేతలయందు సంక్రమ ప్రయత్నములును సాగుచున్నవి.

* * *

శాంతికాములైన రోమేను రోలెండుగారు వ్యక్తముచేసిన ప్రపంచపరిస్థితులు యథార్థస్థితిని తెలుపుచున్నవి. యూరపురాజ్యములన్నియును మారణాస్త్రములను బడయుటకు పాతాళహోమములను జేయుచున్నవి. ఇంగ్లాండు కోట్లరూప్యములను వ్యయముచేసి సింగపూరు నావాశ్రయమును నిర్మించినది. అనంతమైన ద్రవ్యమును వ్యయముచేసి మూడువేల యుద్ధ విమానములను నిర్మించినది; యుద్ధనావలను నిర్మించుచున్నది. విష వాయువును, జలంతర్గాములను నిర్మించుచున్నది. నిరపరాధులెందరో మృత్యుదేవతకు బలియగుట కీమారణయంత్రములు పరమసాధనంబులుగాగలవు. ఇతరుల మారణమున కేర్పడిన శక్తులు తమ మారణమున కేర్పడుటయును సహజము. ఇదియే సుందోపసుందోపాఖ్యానము. ప్రపంచమునకు నాశనమును గోరువారు తమ నాశనమునుగూడ గోరుచున్నా మనుమాట

మరచిపోదురు. ప్రపంచరాజ్యాధికారమును వహించుట కవసరమైన శక్తియును, సంపదయును, ధనమును గ్రేటుబ్రటనునుండి శిథిలములగుచున్నవి. సంపదలయందును, బలమునందును అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు ప్రపంచమునందు నాయకత్వమును వహించుచున్నవి. పారిశ్రామిక ప్రపంచమునందు జర్మని, అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు ముందంజ వేయుచున్నవి. ప్రజల యభివృద్ధి వెనుకంజ వేయుచున్నది. గ్రేటుబ్రటనునందు ప్రజల శక్తులభారము విశేషముగ పెరిగినది. తిల బకటికి రూ 217 శన్నును బ్రిటీషుప్రజలు చెల్లించుచున్నారు. వ్యయ మధికమైన రీతిని సాదాయ మభివృద్ధిని బొందలేదు. లక్షలమంది పనివాండ్లు పనిపాటులు లేక పరితపించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రటను నందు ప్రముఖమైన బట్టలపరిశ్రమ మాంద్యముగ నున్నది. కార్మికులం దశాంతి పెరుగుచున్నది. సర్వపాపములను పరిహారము చేయుటకు బ్రిటీషురాజ్య తంత్రజ్ఞులు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. బాల్టువినుగారు శ్వేతజాతుల బలమును గోరినను, చాంబర్లేనుగారు చీనాను బంధింపగోరినను, బర్కెను హెడుప్రభువు హిందూదేశము బంధింపగోరినను, ఫలము సమానము. గ్రేటుబ్రటనుకు సుఖసంపదలు, పరాధీన రాజ్యములకు దుఃఖ దారిద్ర్యములు. నాకాయుష్ష్యము నాకారోగ్యముసిద్ధాంతమును బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు గోరుచున్నారు గాని ప్రపంచ శాంతిని గాని, పరమార్థమును గాని కోరుట

లేదు. ఎన్ని తంత్రములను పన్నినను, ఎన్నియెత్తులు వేసినను, ఎన్నిప్రయత్నములను జేసినను, పడిపోవుచున్న బ్రిటీషు ప్రాబల్యము నిలువజాలదు. ఈజిప్టు, పారసీకము, చీనా, హిందూ దేశము వ్యవహారములు బ్రిటీషురాజ్య తంత్రజ్ఞులకు పరమసంతాపమును గలుగజేయుచున్న విధమును వారిమాటలు, చేతలు తెలుపుచున్నవి. చీనావిషయమై బ్రిటీషురాజ్యతంత్రజ్ఞులవలంబించిన రాజనీతి దుర్భరమై పరాజయమును పొందినది.

* * *

చీనావిజయ మాసిచుగాఖండ విజయము, ధర్మ విజయము, శాంతి విజయము. బ్రిటీషురాజ్యాధికారులు తంత్రములన్నియును నిష్ఫలములైనవి. చీనాయం దన్నిపక్షముల వారికిని సంయోగము గలుగుచున్నది. ఉత్తర భాగనాయకులు చీనాను విడిచి దుందుభినాదములతో మంచూరియాకు వెడలిపోయిరి. చీనాప్రభుత్వము పెకింగునువిడిచి టీన్స్పినును రాజధానినిజేసి మహాద్వైర్యమును జూపినది. కమెల్ పాషా గారు కాన్స్టాంటినోపిలును విడిచి ఆంగోరాయందు రాజ్యమును స్థాపించి తురుష్కజాతీయప్రతాపమును సంరక్షించినటులు చీనారాజ్యాధికారులును టీన్స్పినునందు రాజ్యమును స్థాపించి చీనాజాతీయపతాకమును నిరాటంకముగ వ్యాపింప జేయగలరు. చీనాయును తుర్కీవలెనే ప్రాతవాసనలను వినర్జించి జాతీయధ్వజమును నూతనవికాసముతో స్వదేశమునందును, పరదేశములందును వ్యాపింప

ఆషాఢమాసము]

జేయవలసియున్నది. ధర్మపరాయణులైన నలు వదికోట్ల ప్రజల ప్రబోధముతో ప్రపంచము నూతనచైతన్యము వహింపవలసి యున్నది.

* * * *

ఇతర స్థలములందు పడిపోవుచున్న ప్రయోజనములను పరాధీన రాజ్యములందు బడయుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వము విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నది. భారతవర్షము బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకు మకుటమనుట యసంగతమైనను పరాధీన రాజ్యములకు మకుటమనుట మాత్రము సంగతముగ నున్నది. ప్రపంచరాజ్యములందు భారతరాజ్యమునకు గల నైన్యస్థితి వేరొక రాజ్యమునకు లేదు. సకలమును పరాయత్తముగ నున్నది. భారతీయుల కాత్మవిస్మరణము గలిగినది. పరసందర్భన మాత్మసందర్భనమునకు ప్రమాణముగ నున్నది. భారతీయులకు దేహబలము, జ్ఞానబలము, ద్రవ్యబలము కార్యసాధనమునకు లేకున్నవి. వాదోపవాదములతోను, పరస్పరకలహములతోను, నిందలతోను కాలము గడచుచున్నది. ఒకరినూట వేరొకనికి సరిపడకున్నది. ఒకరికి తూర్పు, రెండవవానికి పడమర మార్గములుగ నున్నవి. బ్రిటీషు రాజ్యతంత్రజ్ఞులు భేదోపాయములందు మహాదక్షులు. కొంతకాలము హిందూ కుహమృదీయ భేదములు, కొంతకాలము బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర భేదములు, కొంతకాలము పట్టణ గ్రామభేదములు, కొంతకాలము సంస్థానములు బ్రిటీషు ఇండియాభేదమున వి. శాసనసభలు బహిష్కారము విషయము

సాభిప్రాయవిశేషములు

ములు భారతీయుల దుర్దశను, బ్రిటీషు అధికారుల దక్షిత్వమును విశేషము చేయుచున్నవి. సైమను కమిషన్ దుర్దశను ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. సైమనుకమిషనుకు నాయకులతోడ్పాటును బడయుటకు ప్రభుత్వాధికారులవలంబించుచున్న రాజ్యాసీతి యసహ్యముగ నున్నది. ఇర్వినుప్రభువు మొదలు రక్షకభటుని వరకును తెల్లకమిషనుతో సహకారమును ప్రదర్శించుటకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు వారి రాజ్యతంత్ర సామర్థ్యమును విశేషము చేయుచున్నవి.

సర్ జానుసైమను గారు పలికిన సానుభూతివాక్యములు ప్రజలను వంచింపజాలవు. ఈవిషయమునందు నాయకులందరును నేకీభవించుచున్నారు. శ్రీనివాసయ్యంగారును, జిన్నాగారును నేకాభిప్రాయమును దెలుపుచున్నారు. ఆంగ్లేయపత్రికలయందు ప్రముఖమైన పయోనీరు పత్రికయును నాంగ్లాధికారుల ప్రవర్తనమును నిరసించుచున్నది. సైమను కమిషను నాయకులను కొంతవరకు చేరదీసినను ప్రజాసంయోగమునకు సాధనము గాజాలకున్నది. సైమనుకమిషనులో భారతీయులకు తెల్ల వారికిగల ప్రతిపత్తి లేనంతవరకును, వాకు పాల్గొనజాలరని నాయకు లందరును నేకగ్రీవముగ విస్పృచ్ఛము చేయుచున్నారు. అయినను సామ్రాజ్యశాసనసభ నియమించిన కమిటీప్రశంసలు కొందరకు భ్రమను గలుగజేయుచు

మొదటిసారి తీర్మానములను అన్ని పక్షములవారును గౌరవించుట దేశక్షేమమునకు ప్రయోజనకరము. జస్టిసుపక్షమువారి ప్రవర్తన విషయమై ఊహాపోహలు గలుగుచున్నవి. కాని వారు స్వయముగ పోషించిన తీర్మానమునకు వ్యతిరేకముగ వారు ప్రవర్తించుదురని నమ్ముట యసంగతము. ప్రజాపక్షమును పోషించుట కేర్పడిన జస్టిసుపక్షము ప్రజాభిప్రాయమును ధిక్కరించుట యసంభవము. సైమనుకమిషను తీరిగివచ్చి పోగలదు. దేశమోక్షముమాత్రమిట్టి కమిషనుల మూలమునను రాజులదు. దేశమోక్షము ప్రజాప్రబోధము మూలముననే రాగల విధమును చీనాదేశముపదేశించుచున్నది. చీనాస్వాతంత్ర్యపరిరంభ మంతఃకలహములతో నారంభమైనను, నంతఃకలహములంతరించి చీనాజాతీయధ్వజము స్థాపితమైనది. బ్రిటిషురాజ్యనీతిజ్ఞులు ప్రజాబలము సువ్యక్తముగానంతవరకును మామూలు ఎత్తులనే

వేయుచుందురు. ఆయెత్తులను వేయుటయందు తెల్లదొర లందరకును సమానప్రజ్ఞ గలదు. గ్విన్ను గారైనను, మార్ష బాంకుగారైనను, గోషెనుప్రభువైనను, వింటరుటను ప్రభువైనను సమానప్రజ్ఞనే కలిగియుందురు. తెల్లదొరలు కూడ వారి మాయోపాయములందు జిక్కుకొనుట సంతాపకరముగ నున్నది. భారతీయులకు స్వధర్మ నిర్వహణమునకు మార్గమును జపాను చీనా రాజ్యములు వేయినోళ్ల జాటుచున్నవి. స్వప్రయోజనమును, కులప్రయోజనమును, సంఘప్రయోజనమును, మతప్రయోజనమును నుత్తమమైన దేశప్రయోజనమునకు సాటిరావు. జపాను, చీనా నేర్చిన గుణపాఠమును భారతీయులును గ్రహించి స్వధర్మ నిర్వహణమును బూనుకొని భగవదనుగ్రహమునకు పాత్రులగుదురు గాత!

